ORTAÖĞRETİM

SOSYAL BİLİMLER LİSESİ

SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI

ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI

10. SINIF

Yazarlar
Ertan AYDIN
Ufuk ERTEKİN
Yaşar YEŞİLYURT

DEVLET KİTAPLARI
BİRİNCİ BASKI
......................................, 2025

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI ....: 6841
DERS KİTAPLARI DİZİSİ ....: 1081

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Kitabın metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

Editör

Yaşar YEŞİLYURT

Dil Uzmanı

İbrahim BOZ

Program Geliştirme Uzmanı

Mustafa ÇALIŞKAN

Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı

Ahmet CANSIZ

Rehberlik Uzmanı

Murat UZUNOĞLU

Görsel Tasarımcı

Tayfun AKSU

Baskı

Tel: (000) 000 00 00

ISBN 978-975-11-4787-5

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 02.04.2020 tarih ve 6108329 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilmiştir.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

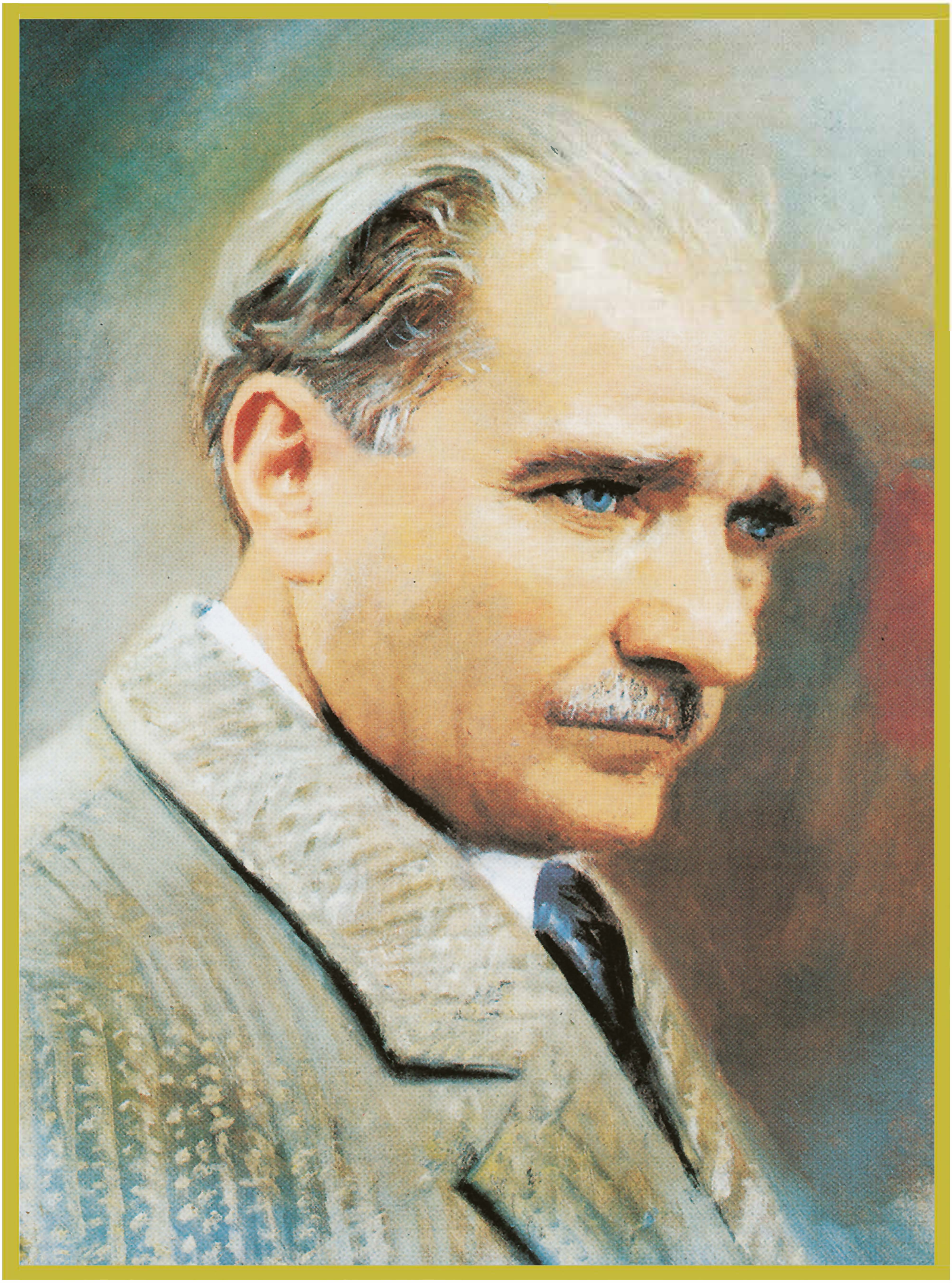

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

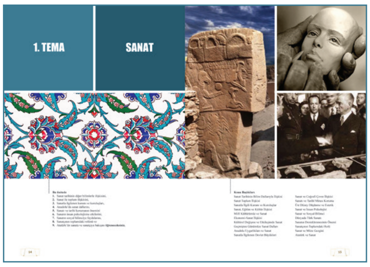

KİTABIN TANITIMI . . . 9

SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI ÖĞRETİM PROGRAMI . . . 12

1. TEMA: SANAT . . . 14

SANAT TARİHİNİN BİLİM DALLARIYLA İLİŞKİSİ . . . 16

SANAT-TOPLUM İLİŞKİSİ . . . 23

SANATLA İLGİLİ KURUM VE KURULUŞLAR . . . 29

SANAT, EĞİTİM VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ . . . 35

MİLLÎ KÜLTÜRÜMÜZ VE SANAT . . . 39

EKONOMİ-SANAT İLİŞKİSİ . . . 41

KÜLTÜREL DEĞİŞME VE ETKİLEŞİMDE SANAT . . . 45

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE SANAT DALLARI . . . 48

ANADOLU UYGARLIKLARI VE SANAT . . . 53

SANATLA İLGİLENEN DEVLET BÜYÜKLERİ . . . 61

SANAT-COĞRAFİ ÇEVRE İLİŞKİSİ . . . 64

SANATI VE TARİHÎ MİRASI KORUMA . . . 67

ÜST DÜZEY DÜŞÜNME VE ESTETİK . . . 74

SANAT VE İNSAN PSİKOLOJİSİ . . . 85

SANAT VE SOSYAL BİLİMCİ . . . 97

DÜNYADA TÜRK SANATI . . . 105

SANATIN DESTEKLENMESİNİN ÖNEMİ . . . 114

SANATÇININ TOPLUMDAKİ ROLÜ . . . 121

SANAT VE MÜZE GEZGİNİ . . . 127

ATATÜRK VE SANAT . . . 133

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME . . . 140

2. TEMA: YERLEŞME 146

NERELERE YERLEŞELİM? 148

YERLEŞME-EKONOMİ İLİŞKİSİ 154

ŞEHİRLER VE KONUTLAR NASIL DEĞİŞTİ? 159

NİÇİN GÖÇ EDİYORUZ? 162

GÖÇ ÇÖZÜM MÜ, SORUNLAR YUMAĞI MI? 169

ARTIK BENİM DE HAKKIM VAR 174

YERLEŞME VE MİMARİDE DEĞİŞİM 177

MODERNLEŞMENİN GETİRDİĞİ KENT YAŞAMI 179

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE GÜVENLİK 181

YERLEŞME VE HUKUK 183

YERLEŞME VE SANAT 186

TÜRK ŞEHİRCİLİK ANLAYIŞI 189

METROPOLLERDE EKONOMİ VE YERLEŞME 194

GELECEĞİN ŞEHİRLERİ NASIL OLMALI? 199

YERLEŞMEDE ULUSLARARASI NORMLAR 202

YERLEŞMELERDE EĞLENCE VE KÜLTÜR SENTEZİ 203

YERLEŞME-YÖNETİM İLİŞKİSİ 205

TARİHÎ MEKÂNLARIN KORUNMASI 207

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 210

SÖZLÜK 215

KAYNAKÇA 221

CEVAP ANAHTARI, GÖRSEL VE GENEL AĞ
KAYNAKÇASI 223

TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA
VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI 224

TÜRK DÜNYASI HARİTASI 225

KİTABIN TANITIMI

Tema Numarası
Tema kapağında hangi temanın başlayacağını gösterir.

Tema Başlığı
Tema kapağında temanın başlığını gösterir.

Tema Kapak Resmi
Temanın içeriğini görsel olarak ifade eder.

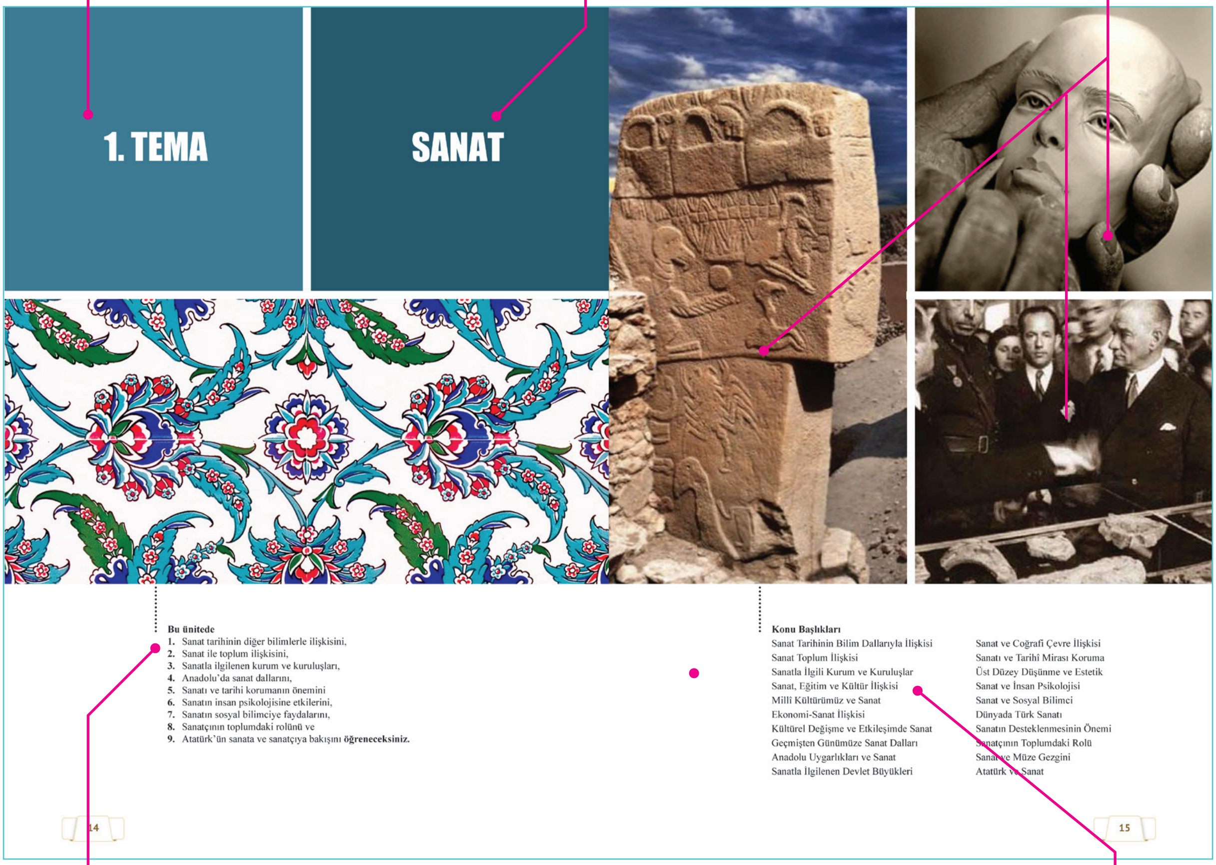
1. TEMA

SANAT

Bu ünitede
1. Sanat tarihinin diğer bilimlerle ilişkisini,
2. Sanat ile toplum ilişkisini,
3. Sanatla ilgilenen kurum ve kuruluşları,
4. Anadolu'da sanat dallarını,
5. Sanatı ve tarihi korumanın önemini
6. Sanatın insan psikolojisine etkilerini,
7. Sanatın sosyal bilimciye faydalarını,
8. Sanatçının toplumdaki rolünü ve
9. Atatürk'ün sanata ve sanatçıya bakışını **öğreneceksiniz.**

14

Konu Başlıkları

Sanat Tarihinin Bilim Dallarıyla İlişkisi
Sanat Toplum İlişkisi
Sanatla İlgili Kurum ve Kuruluşlar
Sanat, Eğitim ve Kültür İlişkisi
Millî Kültürümüz ve Sanat
Ekonomi-Sanat İlişkisi
Kültürel Değişme ve Etkileşimde Sanat
Geçmişten Günümüze Sanat Dalları
Anadolu Uygarlıkları ve Sanat
Sanatla İlgilenen Devlet Büyükleri
Sanat ve Coğrafi Çevre İlişkisi
Sanatı ve Tarihî Mirası Koruma
Üst Düzey Düşünme ve Estetik
Sanat ve İnsan Psikolojisi
Sanat ve Sosyal Bilimci
Dünyada Türk Sanatı
Sanatın Desteklenmesinin Önemi
Sanatçının Toplumdaki Rolü
Sanat ve Müze Gezgini
Atatürk ve Sanat

15

Neler Öğreneceksiniz?
Temada öğrenilecek kazanımları içerir.

Konu Başlıkları
Temada işlenecek konuların başlıklarını içerir.

KİTABIN TANITIMI

Kazanım
Öğrencinin o ders için öğreneceği konuyu içerir.

Konu Başlığı
İşlenecek olan asıl konu başlığını gösterir.

Hazırlanalım
İşlenecek ders için hazırlık sorularını içerir.

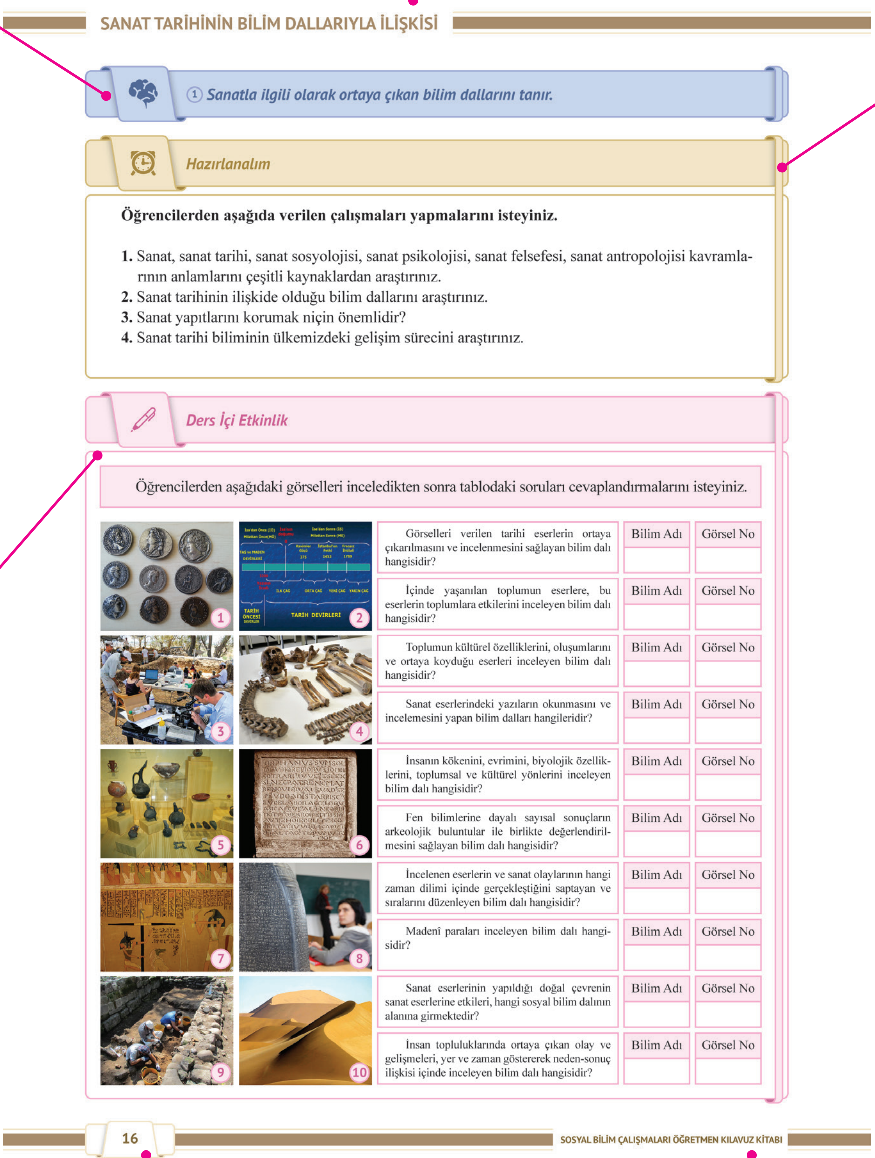
SANAT TARİHİNİN BİLİM DALLARIYLA İLİŞKİSİ

① *Sanatla ilgili olarak ortaya çıkan bilim dallarını tanır.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Sanat, sanat tarihi, sanat sosyolojisi, sanat psikolojisi, sanat felsefesi, sanat antropolojisi kavramlarının anlamlarını çeşitli kaynaklardan araştırınız.
2. Sanat tarihinin ilişkide olduğu bilim dallarını araştırınız.
3. Sanat yapıtlarını korumak niçin önemlidir?
4. Sanat tarihi biliminin ülkemizdeki gelişim sürecini araştırınız.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki görselleri inceledikten sonra tablodaki soruları cevaplandırmalarını isteyiniz.

Görselleri verilen tarihi eserlerin ortaya çıkarılmasını ve incelenmesini sağlayan bilim dalı hangisidir?	Bilim Adı	Görsel No
İçinde yaşanılan toplumun eserlere, bu eserlerin toplumlara etkilerini inceleyen bilim dalı hangisidir?	Bilim Adı	Görsel No
Toplumun kültürel özelliklerini, oluşumlarını ve ortaya koyduğu eserleri inceleyen bilim dalı hangisidir?	Bilim Adı	Görsel No
Sanat eserlerindeki yazıların okunmasını ve incelemesini yapan bilim dalları hangileridir?	Bilim Adı	Görsel No
İnsanın kökenini, evrimini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim dalı hangisidir?	Bilim Adı	Görsel No
Fen bilimlerine dayalı sayısal sonuçların arkeolojik buluntular ile birlikte değerlendirilmesini sağlayan bilim dalı hangisidir?	Bilim Adı	Görsel No
İncelenen eserlerin ve sanat olaylarının hangi zaman dilimi içinde gerçekleştiğini saptayan ve sıralarını düzenleyen bilim dalı hangisidir?	Bilim Adı	Görsel No
Madenî paraları inceleyen bilim dalı hangisidir?	Bilim Adı	Görsel No
Sanat eserlerinin yapıldığı doğal çevrenin sanat eserlerine etkileri, hangi sosyal bilim dalının alanına girmektedir?	Bilim Adı	Görsel No
İnsan topluluklarında ortaya çıkan olay ve gelişmeleri, yer ve zaman göstererek neden-sonuç ilişkisi içinde inceleyen bilim dalı hangisidir?	Bilim Adı	Görsel No

16 SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI

Ders İçi Etkinlik
Öğrenmeyi pekiştirecek çalışmaların yer aldığı bölümdür.

Sayfa Numarası
Sayfaların numaralarının verildiği bölümdür.

Kitabın Adı
İçeriğin öğretmene ait olduğunu gösteren kısımdır.

KİTABIN TANITIMI

Performans Görevi
Öğrenmeyi pekiştirecek çalışmaları içeren bölümdür.

Ders Dışı Etkinlik
Öğrenmeyi pekiştirecek çalışmaların yer aldığı bölümdür.

Proje Görevi
Projelendirilecek çalışmaların yer aldığı bölümdür.

SANATLA İLGİLİ KURUM VE KURULUŞLAR

Ders Dışı Etkinlik

Şehir merkezinde bulunan bir galeriye ya da sanatla ilgili etkinlik yapılan bir yere gezi düzenlenerek öğrencilerden, galeride ya da sanat etkinliği yapılan yerde bir sanatçıyla söyleşi yapmaları istenir. Söyleşi sonunda öğrencilerden düşüncelerini ifade etmeleri istenir.

Ders Dışı Etkinlik

Bulunduğunuz eğitim öğretim yılı içeresinde ilinizde gerçekleştirilen tiyatro faaliyetleri ile ilgili bilgi ve görsel bulunuz. Bu tiyatro faaliyetlerini hangi kurum ve kuruluşların gerçekleştirdiğini belirtiniz. Hazırladığınız dosyayı okul panosunda sergileyiniz.

Ders Dışı Etkinlik

Vizyona yeni giren Türk filmlerini araştırarak görseller bulunuz. Yaptığınız çalışmayı sınıf panosunda sergileyiniz.

Performans Görevi

Öğrencilerden bir sanat faaliyetiyle ilgili afiş tasarımı yapmalarını isteyiniz. Tasarlanan afişlerin okul panosunda veya okul idaresinin izin verdiği alanlarda sergilenmesini sağlayınız.

Proje Görevi

Öğrencileri gruplara ayırarak her grubun ilinizde sanat faaliyetlerini yürüten kurum veya kuruluşlarla işbirliği yaparak bir sanatsal etkinliği düzenlemelerini sağlayınız.

Bilgi Notu

SANATLA İLGİLİ KURUM VE KURULUŞLAR

İstanbul Modern Sanat Müzesi
İstanbul Modern, Türkiye'nin ilk modern ve çağdaş sanat müzesi olarak 2004 yılında kurulmuştur. Sanatseverlere hem Türk çağdaş sanatını hem de uluslararası eserleri tanıtmayı amaçlar. Müze; resim, heykel, video, fotoğraf ve yeni medya alanlarında çok çeşitli sergilere ev sahipliği yapar. Sanatın topluma yayılması için büyük çaba harcar. Genç sanatçıları destekleyerek onların eserlerine görünürlük kazandırır. Uluslararası sanat çevreleriyle kurduğu ilişkilerle Türk sanatını dünyaya tanıtır. İstanbul Modern, sadece bir müze değil, aynı zamanda çağdaş kültürün nabzını tutan bir yaşam alanıdır.

Görsel 1.7: İstanbul Modern Sanat Müzesi

SOSYAL BİLİM ÇALIŞMALARI ÖĞRETMEN KILAVUZ KİTABI 33

Bilgi Notu
Konu hakkında bilgi içeren bölümdür.

Görsel Alt Yazısı
Görsellere ait açıklamaları içerir.

Görsel
Metinleri desteklemek amacıyla verilen görselleri gösterir.

Metin
Tema ile ilgili konuların açıklandığı bölümdür.

TEMA I: SANAT		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
1. Sanatla ilgili olarak ortaya çıkan bilim dallarını tanır. 2. Sanatın yaşantımıza etkilerini fark eder. 3. Sanat ile ilgili kurum, kuruluşların çalışmalarını araştırır. 4. Türkiye'de düzenlenen sanatla ilgili belli başlı etkinlikleri araştırır. 5. Sanat, kültür ve eğitim arasındaki ilişkiyi açıklar. 6. Millî kültürümüzün ürünü olan sanat eserlerini tanır. 7. Ekonominin sanat ve sanatın ekonomi üzerindeki etkilerini irdeler. 8. Kültürel değişmede ve kültürler arası etkileşimde sanatın ve sanatçının rolünü açıklar. 9. Tarihsel süreçte belli başlı sanat dallarının gelişim sürecini araştırır. 10. Anadolu'da yaşayan uygarlıklardan günümüze kalan sanat eserlerini tanır. 11. Tarihten günümüze sanatla ilgilenen devlet büyüklerini araştırır. 12. Sanat eserleri ile coğrafi özellikler arasındaki ilişkiyi açıklar. 13. Tarihî mirası ve sanat eserlerini korur. 14. Sanatın topluma, toplumun sanata etkilerine örnekler verir. 15. Sanatın üst düzey düşünme becerilerine katkısını belirler. 16. Sanatın insan psikolojisine etkisini kavrar. 17. Sanatın psikoterapi uygulamaları yoluyla tedavide kullanımına örnek verir. 18. Sanatın Türkiye'de ve dünyada yaşananları anlatmada ve geçmişi günümüze aktarmadaki işlevine örnekler verir. 19. Türk sanatının, dünya sanatı içindeki yerini ve önemini kavrar. 20. Sanata gereken önemin verilmemesinin doğuracağı sonuçları kestirir. 21. Sanat ve sanatçının toplumdaki rolünü fark eder. 22. Sanatın sosyal bilimciye kazandıracaklarını kestirir. 23. Ülkemizde sanatın özendirilmesine, sanatın ve sanatçının desteklenmesine yönelik öneriler geliştirir. 24. Sanatla ilgili mekânları (galeri, müze vb.) ziyaret etmeye istek duyar. 25. Estetik duyarlılık kazanır. 26. Atatürk'ün sanata ve sanatçıya verdiği önemi kavrar.	**Onların Yorumları:** Sınıfa bir sanatçı ve sosyal bilimci davet edilir. Sanatın sosyal bilimlerdeki önemine yönelik söyleşi yapılır. Yapılan söyleşi yazılı hale getirilerek okul dergisinde yayımlanır (1. kazanım). **Bizim Sokak:** Okulun bulunduğu sokağa sanatsal motiflerle dekore etmek amacıyla her grup bir motif üzerinde çalışılır. Çalışma sonrası belediyeden izin alınarak belli bir süreyle sınırlı kalarak motiflerle sokak dekore edilir. Çalışma sonunda sergiyi gezen kişilerin ve kendisinin duygu ve düşüncelerini anlatan bir rapor hazırlanır (2, 24, 25. kazanımlar). **Gezelim Görelim:** Sanat eserlerinin bulunduğu yerlere ve sanat galerilerine geziler düzenlenir. Gezi öncesi sınıfça bir form hazırlanır. Gezi sonrası bu form öğrenciler tarafından doldurularak sınıfta paylaşımda bulunulur (Tüm kazanımlar). **Bir Görsen:** Sanat tarihine ait eserler araştırılarak sunu hazırlanır. Araştırma sonuçlarından elde edilen görsellerden sergi düzenlenir (10. kazanım). **Sanatın Gücü:** Sanatın gücü ile gerçekleşmiş sosyal olaylar araştırılarak belirlenen bir olay sosyolojik ve psikolojik yönden incelenir (Tüm kazanımlar). **Bakış Açısı:** Her öğrenci bir sanat dalını seçer. Belirlenen bir sosyal olaya her öğrenci seçtiği sanat dalı açısından yorum getirir (Tüm kazanımlar). **Merak Ediyorum:** Öğrenciler iki gruba ayrılarak bir gruba "Sanat sanat içindir." diğer gruba "Sanat toplum içindir." konusu verilir. Gruplar, konularıyla ilgili araştırma yaparlar, tezlerini bu araştırmalarda edindikleri bilgilerle destekleyerek savunurlar (Tüm kazanımlar). **Yazıkça…:** Sanatın insan psikolojisine etkisine yönelik kompozisyon yazma çalışması yapılır (16. kazanım). **Ben Olsaydım:** Bir sosyal sorun belirlenir. Öğrencilerden bir kabine oluşturulur. (başbakan, dış işleri bakanı, kültür ve turizm bakanı, bakan danışmanları vb.) Belirlenen soruna sanat çerçevesinde çözüm bulunmaya çalışılır (Tüm kazanımlar). **Öncesi ve Sonrası:** Sanat ile ilgili bir kurum veya kuruluşa gezi düzenlenir. Edinilecek bilgilere yönelik gezi öncesi bir form düzenlenir. Gezi sonrası doldurulan formlar doğrultusunda paylaşımda bulunulur (24. kazanım). **Şehrim Onlarla Anlamlı:** Okulun bulunduğu şehirdeki sanat eserlerinin tanıtımı yapılır (Tüm kazanımlar). **Sınıf Tiyatrosu:** Sanat ile toplum arasındaki ilişkiyi konu alan bir tiyatro metni oluşturulur. Sınıftaki öğrencilere roller dağıtılarak oyun okulda oynanır (Tüm kazanımlar).	Sosyal Bilimler dersiyle ilişkilendirilir. Hazırlık Sınıfı Türkçe dersinin "Edebiyat ve Güzel Sanatlar" ünitesiyle ilişkilendirilir. [!] Sanat Tarihi, Sanat Sosyolojisi, Sanat Psikolojisi, Sanat Felsefesi, Sanat Antropolojisi üzerinde durulur (1. kazanım). [!] Görsel sanatlar, güzel sanatlar, yerel el sanatları, geleneksel sanatlar (ebru, hat, minyatür vb.) üzerinde durulur (6. kazanım). [!] Toplumun sanatla ilişkisinde, sanatın birleştirici ve bütünleştirici işlevi ile toplumların değişimleri için gereken altyapının hazırlamasındaki önemine vurgu yapılır. Sanatın, evrensel boyut kazanarak uygarlıkların ilerleme sürecindeki belirleyici rolü üzerinde de durulur (14. kazanım). [!]Müzik, resim, edebiyat, sinema/tiyatro, dans ve hareket, seramik/heykel alanları üzerinde durulur. Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinde hastaların tedavisi amacıyla müziğin kullanılması ve bu amaçlarla kurulan şifahane ve bimaristanlar vurgulanır (17. kazanım). [!] İnsanlığın, daha güzel ve daha anlamlı bir dünya arayışının ürünü olan sanatın gelişmesinde sosyal bilimcinin önemi vurgulanır (22. kazanım). [!] Atatürk'ün güzel sanatlar ve sanatçılarla ilgili görüşleriyle zenginleştirilerek ele alınır (26. kazanım). Bu temada, açık uçlu, çoktan seçmeli, eşleştirmeli sorular; gözlem, öz değerlendirme, akran değerlendirme formları proje ve performans ödevleri kullanılarak değerlendirme yapılabilir.

TEMA II: YERLEŞME		
KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
1. Yerleşmeyi etkileyen faktörleri sınıflandırır. 2. Yerleşme ve ekonomik faaliyetler arasındaki ilişkiyi açıklar. 3. Geçmişten günümüze yerleşme ve konut ilişkisine örnekler verir. 4. Nüfus hareketleri ile yerleşmelerde meydana gelen değişimi ve bunun sonuçlarını analiz eder. 5. Göç hareketleri sonucu ortaya çıkan sorunları ve bu sorunlara bulunan çözüm yollarını tartışır. 6. Kent ve kırsal hayatta ortaya çıkan bireysel ve toplumsal sorunları ve çözüm yollarını tartışır. 7. Konut ve yaşamsal ihtiyaçlar açısından bireyin farklı yerleşme tiplerindeki yaşamını tartışır. 8. Yerleşme ve mülkiyet anlayışının değişimini sorgular. 9. Yerleşme biçimleri ve mimari anlayışın değişimini örneklerle açıklar. 10. Modernleşme ve kent yaşamı olgusu hakkında çıkarımlarda bulunur. 11. Geçmiş ve günümüz yerleşmelerinde güvenlik sorunlarına yönelik çözümleri değerlendirir. 12. Yerleşmeyi düzenleyen hukuk kurallarını analiz eder. 13. Yerleşme olgusunun sanat ve edebiyat eserlerine yansımalarını değerlendirir. 14. Türklerde şehircilik anlayışına ilişkin örnekler verir. 15. Şehir incelemeleri yoluyla Türklerde şehircilik anlayışını değişim ve süreklilik açısından irdeler. 16. Bölgesel güçlerin ortaya çıkışı ile yerleşme anlayışının değişimini sorgular. 17. Metropollerin ortaya çıkışı ve gelişimi ile ticaret ve yerleşme ilişkisini analiz eder. 18. Gelecekteki yerleşmeler üzerine üretilen politikaları ve bu amaçla yapılan faaliyetleri değerlendirir. 19. Uluslararası örgütlerin yerleşmeyi düzenlemek amacıyla aldığı tedbirleri tartışır. 20. Yerleşme anlayışının eğlence ve kültüre yansımasına örnekler verir. 21. Yerleşme, konut ve yönetim ilişkisini analiz eder. 22. Gelecekte oluşacak yerleşmeler hakkında tahminde bulunur. 23. Tarihî ve kültürel değerlere sahip yerleşmelerin korunmasına yönelik politikalar hakkında tahminde bulunur.	**Geçmişten Günümüze Yerleşme:** Çeşitli görsel materyallerden yararlanarak yerleşmeyi etkileyen faktörler belirlenen sembolleri de kullanarak tarih şeridi hazırlar (1 ve 2. kazanım). **Mağaradan Metropole:** Öğrencilerden konut anlayışındaki değişimle ilgili araştırma yapılmaları istenir. Oluşturulan gruplar bu değişimi ifade edecek resim, afiş ve broşür hazırlar (3. kazanım). **Göçler ve Değişen Hayatlar:** Öğrencilerden göçün nedenleri ile ilgili olarak mülakat yapmaları istenir. Göçün ekonomik ve toplumsal sorunlarına ilişkin bilgilerin yer alacağı bir belgesel film için senaryo çalışması yapılır (4 ve 5. kazanım). **Yaşamın Renkleri:** Kent ve köy yaşamını simgeleyen semboller ve nesneler belirlenmesi istenir. Belirlenen her sembol ve nesnenin neden seçildiğinin gerekçesi küçük kartonlara yazılır. Bu sembol ve nesnelerden oluşan bir sergi hazırlanır (6 ve 7. kazanım). Geleceğin Şehirleri: **Görsel materyallerden yararlanarak şehirlerde meydana gelen değişimler ve olası sonuçlarının tartışılacağı bir televizyon programı hazırlamak amacıyla çalışmalar yapılır (8, 9 ve 10 kazanım)** **Sanat ve Yaşam:** Öğrenciler gruplara ayrılarak, izlenen film ve okunan eserlerden kent ve köy yaşamının sorunlarının nasıl işlendiğine dair rapor hazırlanır. Her grubun raporlarda sunulan bilgilerin ortak noktaları belirlenir (13. kazanım). **Tarihin Tanığı Şehirler:** Şehir incelemeleri yolu ile (Semerkant, İstanbul, Bursa, Konya gibi) Türk şehirlerinde bulunan temel özellikler belirlenerek hazırlanan sunular sınıfta paylaşılır (14 ve 15. kazanım). **Geleceği Tasarlamak:** Geleceğin şehirlerinin nasıl olacağı üzerine yapılan araştırma sonunda sınıfta oluşturulan gruplardan fikirlerini yansıtan bir maket hazırlamaları istenir (18. kazanım). **Konut ve Yerleşme:** Tarihten günümüze Anadolu'da değişen konut ve yerleşmeye ilişkin bir sergide yer alması gerekenleri belirlenmesi amacıyla araştırma yapılır. İmkânlar ölçüsünde okul ortamında bir sergi hazırlanır (21. kazanım). **Mekânlar ve İnsanlar:** Geçmişten günümüze kullanılan konut tipleri belirlenir. Bu konutlarda kullanılan yapı malzemelerinin iklim, ekonomi, yaşam biçimi ile ilişkisini inceleyecek bir araştırma yapılarak bir sunu hazırlanır (22. kazanım). **"Geleceğe Bırakılacak Miras":** Tarihi ve kültürel mirasın korunmasına yönelik yapılacak çalışmalarla ilgili proje hazırlanır (23. kazanım).	Sosyal Bilimler dersiyle ilişkilendirilir. [!] Karain mağarası, Çatalhöyük ve Kültepe örnekleri incelenir (2. kazanım). [!] Ülkemizdeki göçün neden ve sonuçlarına tarihten ve günümüzden örnekler verilir. Köyden kente göç, yurt dışına göç ve bunların siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik boyutlarına değinilir (4 ve 5. kazanım). [!] Yeşil alan ihtiyacı, sağlıklı çevre koşulları, su ihtiyacının karşılanması gibi konular ele alınır (7. kazanım). [!] Osmanlı Devletinden uygulanan iskan politikası, kolonizatör yerleşmeye ve mürur tezkeresi örnekleri verilir (12. kazanım). Türk Edebiyatı dersiyle ilişkilendirilir (13. kazanım). [!] Sanat temasıyla ilişkilendirilir (13. kazanım). [!] Yönetim temasıyla ilişkilendirilir (21. kazanım). Bu temada, açık uçlu, çoktan seçmeli, eşleştirmeli sorular; gözlem, öz değerlendirme, akran değerlendirme formları proje ve performans ödevleri kullanılarak değerlendirme yapılabilir.

1. TEMA

SANAT

Bu temada

1. Sanat tarihinin diğer bilimlerle ilişkisini,
2. Sanat ile toplum ilişkisini,
3. Sanatla ilgilenen kurum ve kuruluşların önemini,
4. Anadolu'da sanat dallarını,
5. Sanatı ve tarihi korumanın önemini,
6. Sanatın insan psikolojisine etkilerini,
7. Sanatın sosyal bilimciye faydalarını,
8. Sanatçının toplumdaki rolünü,
9. Atatürk'ün sanata ve sanatçıya bakışını **öğreneceksiniz.**

Konu Başlıkları

Sanat Tarihinin Bilim Dallarıyla İlişkisi
Sanat Toplum İlişkisi
Sanatla İlgili Kurum ve Kuruluşlar
Sanat, Eğitim ve Kültür İlişkisi
Millî Kültürümüz ve Sanat
Ekonomi-Sanat İlişkisi
Kültürel Değişme ve Etkileşimde Sanat
Geçmişten Günümüze Sanat Dalları
Anadolu Uygarlıkları ve Sanat
Sanatla İlgilenen Devlet Büyükleri
Sanat ve Coğrafi Çevre İlişkisi
Sanatı ve Tarihî Mirası Koruma
Üst Düzey Düşünme ve Estetik
Sanat ve İnsan Psikolojisi
Sanat ve Sosyal Bilimci
Dünyada Türk Sanatı
Sanatın Desteklenmesinin Önemi
Sanatçının Toplumdaki Rolü
Sanat ve Müze Gezgini
Atatürk ve Sanat

① *Sanatla ilgili olarak ortaya çıkan bilim dallarını tanır.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Sanat, sanat tarihi, sanat sosyolojisi, sanat psikolojisi, sanat felsefesi, sanat antropolojisi kavramlarının anlamlarını çeşitli kaynaklardan araştırınız.
2. Sanat tarihinin ilişkili olduğu bilim dallarını araştırınız.
3. Sanat yapıtlarını korumak için yapılması gerekenleri araştırınız.
4. Sanat tarihinin ülkemizdeki gelişim sürecini araştırınız.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki görselleri inceledikten sonra tablodaki soruları cevaplandırmalarını isteyiniz.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

Soru	Bilim Adı	Görsel No
Görselleri verilen tarihî eserlerin ortaya çıkarılmasını ve incelenmesini sağlayan bilim dalı hangisidir?		
İçinde yaşanılan toplumun eserlere, bu eserlerin toplumlara etkilerini inceleyen bilim dalı hangisidir?		
Toplumun kültürel özelliklerini, oluşumlarını ve ortaya koyduğu eserleri inceleyen bilim dalı hangisidir?		
Sanat eserlerindeki yazıların okunmasını ve incelemesini yapan bilim dalları hangileridir?		
İnsanın kökenini, evrimini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim dalı hangisidir?		
Fen bilimlerine dayalı sayısal sonuçların arkeolojik buluntular ile birlikte değerlendirilmesini sağlayan bilim dalı hangisidir?		
İncelenen eserlerin ve sanat olaylarının hangi zaman dilimi içinde gerçekleştiğini saptayan ve sıralarını düzenleyen bilim dalı hangisidir?		
Madenî paraları araştıran, inceleyen bilim dalı hangisidir?		
Sanat eserlerinin yapıldığı doğal çevrenin sanat eserlerine etkileri, hangi sosyal bilim dalının alanına girmektedir?		
İnsan topluluklarında ortaya çıkan olay ve gelişmeleri, yer ve zaman göstererek neden-sonuç ilişkisi içinde inceleyen bilim dalı hangisidir?		

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki bulmacayı etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerden çözmelerini isteyiniz.

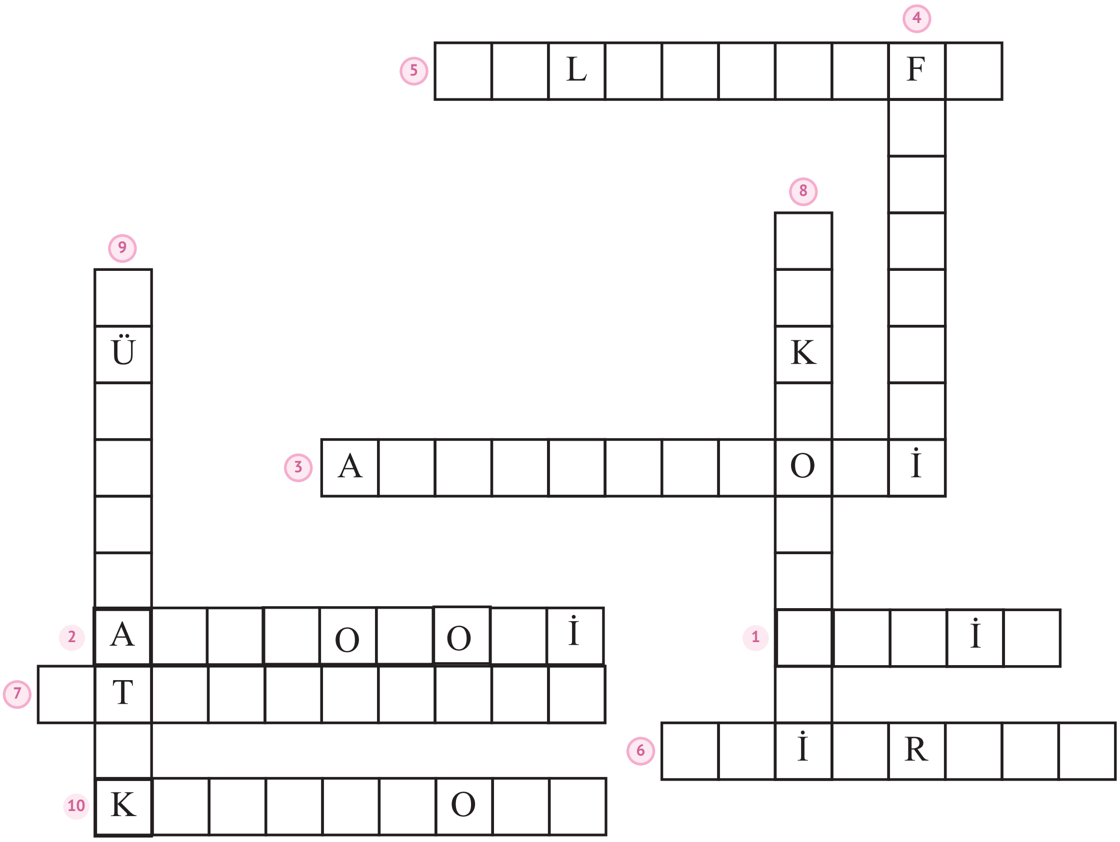

1. İnsan topluluklarında ortaya çıkan olay ve gelişmeleri, yer ve zaman göstererek neden-sonuç ilişkisi içinde inceleyen bilim dalıdır.

2. Toprakta veya su altında kalmış eski uygarlıklara ait kalıntı ve yapıtları saptayarak bunların ortaya çıkarılmasını ve değerlendirilmesini sağlar.

3. İnsanın kökenini, evrimini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim dalıdır.

4. Dünya üzerinde var olan dilleri inceleyen bilim dalıdır.

5. Eski yazıların okunmasını sağlayan bilim dalıdır.

6. Kitabeleri (taşlar üzerine işlenen yazıları) okuyup araştıran ve yorumlayan bir bilimdir.

7. Toplumun kültürel özelliklerini inceleyerek tarih bilimine yardımcı olur.

8. Arkeolojik buluntuların saptanması ve tarihlerinin belirlenmesinde çeşitli doğa bilimlerinin matematiksel ölçüm ve analiz yöntemlerini kullanan bilim dalıdır.

9. Geçmişte kullanılan sikkeleri inceler.

10. Zaman bilimidir.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki çalışma etkinliğini etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerden, soruların cevaplarını bir sayfaya yazmaları isteyiniz. Cevaplandırılan soruları birlikte değerlendiriniz.

BİR SANATÇI OLSAYDINIZ

- Hangi sanatçı veya sanatçılarla çalışmak isterdiniz?
- Hangi sanat dallarıyla ilgilenmek isterdiniz?
- Hangi konularda sanatsal çalışmalar yapmak isterdiniz?
- İlgilenmek istediğiniz sanat dallarında neleri değiştirmek isterdiniz?

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden yaşadığınız ilde bulunan müze ve ören yerlerine bir inceleme gezisi düzenleyerek ve burada yer alan sanat eserlerine örnek göstererek ülkemizde sanat, sanat tarihi ve kültürel mirasımızla ilgili düşüncelerini belirten bir yazı kaleme almaları istenir.

Ders Dışı Etkinlik

Zeugma kazı çalışmaları, Gaziantep

Öğrencilerden Türkiye'de son yıllarda yapılan kazı çalışmalarıyla ilgili bilgi toplamaları ve bu kazı çalışmalarına ait görsellerden yararlanarak bir sunum hazırlamaları istenir. Bu kazılarda ortaya çıkan eserlerin incelenmesinde hangi bilim dallarından nasıl yararlanıldığının belirtilmesi istenir.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden Osmanlı Devleti ile ilgili görseller toplayarak bu görselleri sınıf panosunda sergilemeleri istenir.

Performans Görevi

Öğrencilerden çevrelerinde bulunan bir müzeyi gezerek fotoğraf çekmelerini istenir. Elde edilen görsellerin sınıf ortamında paylaşılması sağlanır.

Performans Görevi

Öğrencilerin sınıf içinde gruplar oluşturarak arkeoloji, sosyoloji, psikoloji, tarih ve sanat tarihi gibi bilim dallarının sanatla olan ilişkisini açıklayan bir araştırma yapmalarını isteyiniz.

Bilgi Notu

SANATI İNCELEYEN BİLİM DALLARI

Sanat, insanlık tarihiyle birlikte başlayan ve insanlığın her döneminde var olan bir olgudur. İnsanlar var oldukları andan itibaren duygu ve düşüncelerini ses, çizgi, renk ve simgelerle ifade etmiştir. İnsanlığın geçirdiği evreler nasıl ki yaşama biçimlerini ve yaşama bakışlarını değiştirmişse sanat biçimlerini ve sanata bakışlarını da değiştirmiştir. Her dönemde ve her toplumda sanat, farklı görünümlerde ortaya çıkmıştır. Tarih boyunca neyin sanat ve sanat eseri olarak adlandırılacağına dair fikirler sürekli değişmiş, zaman içinde sanatın anlamına değişik kısıtlamalar getirilip farklı sanat tanımları yapılmıştır.

Görsel 1.1: Thomas Munro

Thomas Munro (Tamıs Munro) (Görsel 1.1), doğada ve sanatta güzeli konu edinen estetiği ön plana çıkararak sanatı “Sanat doyurucu estetik yaşantılar oluşturmak amacıyla dürtüler yaratma becerisidir. Sanat, güzel ile uğraşır.” diye tanımlamıştır. Clive Bell (Clayf Bel) uyumu ön plana çıkararak “Sanat çizgi, şekil ve renk ilişkilerinin kendi aralarındaki kombinasyonudur.” derken; Robin George Collingwood (Robin Corc Kalingvuud), ise sanatın temel olarak “Duyguların yaratıcı ifadesi veya dışavurumu” olduğunu söylemiştir. Lev Nikolayeviç Tolstoy (Lev Nikolayevis Tolstoy) ise “İnsanın bir zamanlar yaşamış olduğu duyguyu, kendinde canlandırdıktan sonra aynı duyguyu başkalarının da hissedebilmesi için hareket, ses, çizgi, renk veya kelimelerle belirlenen biçimlerle ifade etme ihtiyacından sanat ortaya çıkmıştır.” der.

Sanatı, duygusal ve düşünsel etkileme gücünden hareketle "İnsanların, tabiat karşısındaki duygu ve düşüncelerini çizgi, renk, biçim, ses, söz ve ritim gibi unsurlarla güzel ve etkili bir biçimde, kişisel bir üslupla ifade etme çabasıdır." diye tanımlayabiliriz.

SANAT TARİHİ

Geçmişten günümüze kadar gelen tüm uygarlıkların ürettiği/ortaya koyduğu sanat eserlerini inceleyen sanat tarihi, insanın maddeye biçim vererek elde ettiği sanat türlerini konu edinir. Mimari, resim, heykel ve süsleme sanatlarının doğuşundan günümüze kadar birçok ülke ve toplumda ne şekilde ne tür yapıtlar vererek oluştuğunu inceleyen, sanat yapıtlarının ve onları yapan sanatçıların tarzlarını, sanat anlayışlarını belirleyip değerlendirmeyi amaçlayan bilim dalına sanat tarihi denir. Sanat tarihi, bilimsel anlamda XIX. yüzyılda Almanya'da ortaya çıkmıştır. Sanat tarihi, öteki bilim dalları ile yakından ilişkilidir. Sanat tarihine yardımcı olan bazı bilim dalları şunlardır:

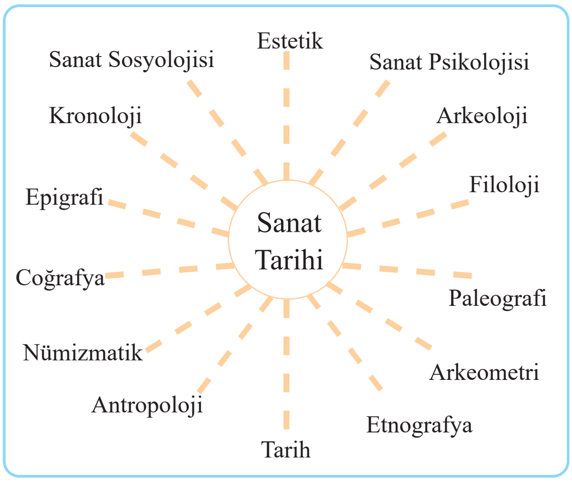

A) ESTETİK

Estetik sözcüğü Grekçe "aısthesıs" (estisıs) ya da "aısthanestha" (estenista) sözcüğünden gelir. "Aısthesıs" sözcüğü duyum, duyulur algı anlamına, "aısthanesthaı" ise duygularla algılamak anlamına gelir. Estetik bu anlamda duyulur ve algılanır ya da duygusallığın sağladığı bilgiyle ilgili bir bilim dalı olarak düşünülür. Bu bilim dalını kuran ve ona bu adı veren kişi A. G. Baumgarten'dır (Aleksandır Gatliib Baumgartın). Alman felsefeci Baumgarten, 1750-1758 yılları arasında yayınladığı "Aesthetica" adlı eseriyle ilk kez bu bilim dalının temellerini atmış, konusunu belirlemiş ve sınırlarını çizmiştir. Baumgarten estetik kavramını özgür güzel sanatlar teorisi, aşağı bilgi teorisi, güzel üzerine düşünme ve akla benzer yeti (duyu) bilimi şeklinde tanımlamıştır.

B) TARİH

İnsan topluluklarında ve toplumlar arasında ortaya çıkan olay ve gelişmeleri, belgelere dayalı olarak belirli bir yer ve zaman göstererek, neden-sonuç ilişkisi içinde inceleyen bilim dalıdır. Sanat tarihinde ele alınan sanat yapıtlarının da bir geçmişi bulunmaktadır. Bir sanat yapıtı ele alındığında, mutlaka onun yapıldığı dönem ve bu dönemin çeşitli koşulları göz önünde tutulur. Tarih, bu konuda sanat tarihine yardımcı olur.

Görsel 1.2: Adramytteion (Adramityon) antik kentte yapılan çalışmalar, Burhaniye, Balıkesir

C) ARKEOLOJİ

Toprak veya su altında kalmış eski uygarlıklara ait kalıntı ve yapıtları saptayarak bunların ortaya çıkarılmasını ve değerlendirilmesini sağlar (Görsel 1.2). Çıkarılan yapıtlar sanat tarihi içerisinde ele alınıp incelenir. Yani yapıtları ortaya çıkarmak arkeolojinin, onları incelemek ise sanat tarihinin görevidir. Türkçeye yanlış bir şekilde "kazıbilim" olarak çevrilmiş olsa da kazı, arkeolojik araştırma yöntemlerinden sadece bir tanesidir. Arkeoloji asıl olarak insanlığın kültürel geçmişini, kültürlerin değişimini ve birbirleriyle ilişkilerini inceler. Arkeoloji, yazılı tarihten önce ve sonra yaşamış insanlara ilişkin bilgi edinme olanağı sağlaması açısından özellikle önemlidir. Bu bilim dalının uzmanları olan arkeologlar; araç, eşya ve yapı kalıntılarını inceleyerek eski insanların nasıl yaşadıklarını anlayabilirler.

Ç) FİLOLOJİ

Dil bilimidir. Dünya üzerinde var olan dilleri inceleyerek sanat tarihine yardımcı olur. Amacı, okunup anlaşılmasında güçlük duyulan metinleri açıklayarak bir metni hem edebiyat hem de dil bakımından değerlendirmektir.

Görsel 1.3: Arkeolojik kazılarda bulunan eski yazı örneği

D) PALEOGRAFİ

Eski yazıların okunmasını sağlayan bilim dalıdır (Görsel 1.3). Dil bilimiyle birlikte kullanılır. Yazıların tür ve şekillerini inceleyerek sanat tarihine yardımcı olur.

E) EPİGRAFİ

Kitabeleri (taşlar üzerine işlenen yazıları) okuyup araştıran ve yorumlayan bir bilimdir. Bir sanat yapıtının ne zaman ve hangi amaçla yapıldığının bilinmesini sağlayarak sanat tarihine yardımcı olur. Değişik yazı türlerinin (mezar yazıtları, tanrılara ithaflar, onursal yazıtlar, kamu akitleri ya da özel kişiler arasında yapılan akitler, graffitolar) incelenmesi; hukuk, yönetim, toplum yaşamı, siyaset, iktisat, din, edebiyat ve dil konusunda bilgi sağlar.

F) ETNOGRAFYA (Etnoloji)

Toplumun kültürel özelliklerini inceleyerek tarih bilimine yardımcı olur. Belirli bir insan topluluğunun tüm etkinliklerini (maddi yaşama bağlı teknikler, toplum düzeni, dinî inançlar, iş ve toprağı işleme aletlerinin bir kültürden öbürüne devri, akrabalık yapıları) betimleyici bir yaklaşımla inceleyen bilim dalıdır (Görsel 1.4).

G) ANTROPOLOJİ

İnsanın kökenini, evrimini, biyolojik özelliklerini, toplumsal ve kültürel yönlerini inceleyen bilim dalıdır. Antropoloji; fiziksel antropoloji, sosyal (kültürel) antropoloji olmak üzere iki ana bölüme ayrılır. Fiziksel antropoloji insanı fiziksel açıdan incelerken sosyal (kültürel) antropoloji toplumların dinî inançlarını, toplumsal kurumlarını, gelenek ve göreneklerini konu edinir.

Görsel 1.4: Arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan araç ve ger eçler

Ğ) ARKEOMETRİ

Arkeolojik buluntuların saptanması ve tarihlerinin belirlenmesinde çeşitli doğa bilimlerinin matematiksel ölçüm ve analiz yöntemlerini kullanan bilim dalıdır.

H) KRONOLOJİ

Zaman bilimidir. Olayların tarihlerini saptayarak oluşum sıralarını düzenler. Eserlerin hangi zaman dilimi içerisinde yapıldığını belirleyerek sanat tarihine yardımcı olur.

I) NÜMİZMATİK

Sikke (madenî para) bilimidir. Geçmişte kullanılan sikkeleri inceler. Sikkelerin üzerindeki yazı ve betimlemeler, o dönem hakkında bilgi vererek eski paraların ve yapıtların tarihlendirilmesinde yardımcı olur (Görsel 1.5).

İ) COĞRAFYA

Her sanat yapıtı belli bir yerde ve o yerin coğrafi koşulları içinde yapılır. Coğrafi çevre, içinde yaşayan insanların yaşam koşullarını ve o insanların dünya görüşlerini etkileyebildiği gibi sanat üzerinde de belli bir etkiye sahip olabilmektedir. Bu nedenle sanatçıların, sanat olaylarının ve sanat yapıtının yapıldığı yerin bilinmesi gerekir. Coğrafya, bu konuda sanat tarihine yardımcı olarak sanat olayının, akımın, tarzın ve yapıtın ait olduğu yeri belirler.

Görsel 1.5: Madenî para (sikke) örneği

J) SANAT PSİKOLOJİSİ

Sanatı psikolojik olarak ele almak eski bir eğilimdir. Fakat bu eğilimi deneysel metotlara oturtan yaklaşımlar son yıllarda görülmeye başlanmıştır. İlk defa, sanat eşyasının biçimini ve özünü tartışan yazar Theodor Lipps'tir (Teodor Lips) (1851-1914). Kısa tarihi boyunca sanat psikolojisi, iki konu üzerinde yoğunlaşmıştır:

1. Sanatçının psikolojisi

2. Alımlayanın psikolojisi.

Psikoanalitik çalışmaları başlatan Sigmund Freud (Sigmınt Furoyt) (1856-1939), ünlü sanatçıları, onların eserleri üzerinde tartışmalar yaparak inceler. Psikoanalist görüş, izlenim, rüyalar, bilinç, fantazya, imajinasyon, dikkat problemleri üzerinde yoğunlaşır. Duygu ve düşünce, saplantı gibi sorunlarla birlikte sanata eğilen bu akım, sanattaki üslûp sorunundan çok, bilinçaltını açıklayan temalarla ilgilenir. Psikolojik yaklaşımın ikinci sorunu "algı" olayıdır. Bu olayı başlı başına ele alan psikoloji alanı "Gestalt Okulu" olarak bilinmektedir. Algılama işlemi, çevredeki eşya ve olayların bünyeleşmiş bütünler hâlinde kavranmasını sağlayan psikolojik bir olgudur. Bununla, bir şeyi, bir nesneyi (rengini, hacmini, boyutlarını) duyumsamaktan dolayı zihnimizde bir iz meydana gelir. Sanatçının tabiatı anlamaktaki yeteneği, bilincindeki bazı tasarımların yerleşmesiyle gerçekleşir. Yaratıcılık, daha başlangıçta, sanat konusu olmazdan önce insanlığın psişik yapısıyla gerçekleşen bir işlemdir. Yalnız figürlü sanat konuları değil en soyut yaratmalar bile daha önce görüntüsü ve biçimleri mevcut olan malzemeye dayanmaktadır. Seyircinin de algılama işlemi, çevredeki eşya ve olayların, bünyeleşmiş bütünler hâlinde kavranmasını sağlayan psikolojik bir olaydır.

K) SANAT SOSYOLOJİSİ

Sanat sosyolojisi, sanatçının yaşadığı toplumla sanat kurumu arasındaki bağlantıları inceler. Çünkü her insan gibi sanatçı da diğer insanlarla ilişki hâhdedir. Onun içinden çıktığı toplum, onun hedef aldığı kitleler ve sanat eseri arasındaki sayısız ilişkiyi, sosyolojinin bir dalı olan sanat sosyolojisi inceler. Sanat ve yaratma olayını, birkaç faktörün etkisi ve sonucu olarak düşünebiliriz. Bunlardan birkaçı sanatçı kişiliği, kullanılan malzeme, teknik ve sanatçının içinde yaşadığı toplumsal ortamdır. İnsanın yarattıkları incelenirken onun evrensel bir yaratık olması yanında millîve toplumsal bir varlık olduğu da göz önüne alındığından bireyin anlaşılabilmesi için onun bağlı olduğu toplumsal yapının da anlaşılması gerekmiştir.

② *Sanatın yaşantımıza etkilerini fark eder.*

⑭ *Sanatın topluma, toplumun sanata etkilerine örnekler verir.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Sanat toplumsal yaşama nasıl etki etmektedir? Araştırınız.
2. Sanatın topluma, toplumun sanata etkilerini çeşitli örnekler vererek tartışınız.
3. Sanatın toplum üzerindeki etkilerine örnekler veriniz.
4. Sanata ve sanatçıya içinde yaşadığı toplumun özelliklerini yansıtan bir fotoğrafçı gözüyle bakabilir miyiz? Tartışınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki görselleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerden mimari yapıların ve iç mimari düzenlemelerin şekillenmesinde toplumsal yapının hangi açılardan etkili olduğunu tartışmalarını isteyiniz.

Şehzade Camii, İstanbul

Sacre Coeur Bazilikası, (Sakr Kör)

Dome evleri, Endonezya

Norveç evleri

Çin mimarisi

Karadeniz evleri

Klasik tarz

Modern tarz

Geleneksel Türk mimari tarzı

Geleneksel Japon evi

Post-Modern mimari tarzı

Modern mimari tarzı

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden görselleri inceleyip metni okuduktan sonra soruları cevaplandırmalarını isteyiniz.

SANAT VE TOPLUMSAL YAŞAM

Toplum ile sanat karşılıklı bir etkileşim içindedir. Bu etkileşim, yaşamın anlamlandırılmasında rol oynamaktadır. Sanatçı diğer insanlar gibi toplumsal bir varlıktır. O hâlde toplumsal çevrenin bunlar üzerindeki etkilerini doğal karşılamalıyız. Bu nedenle toplumun durağan ya da değişim içinde oluşu, kuşkusuz sanat eserlerine de yansıyacaktır. Sanatçı, diğer insanlar gibi doğuştan gelen niteliklerine göre belirlenen bir "kişisel ben"e sahiptir. Ayrıca yaşadığı toplumun toplumsallaşma sürecine katılarak "toplumsal ben" olarak nitelenen ikinci bir ben edinir. İşte sanat yapıtı bu iki "ben"in gizli ya da bilinçsiz etkileşimiyle ortaya çıkar. Toplumsal çevrenin önemi, sanatçının "toplumsal ben"in kaynağını oluşturmasıdır.

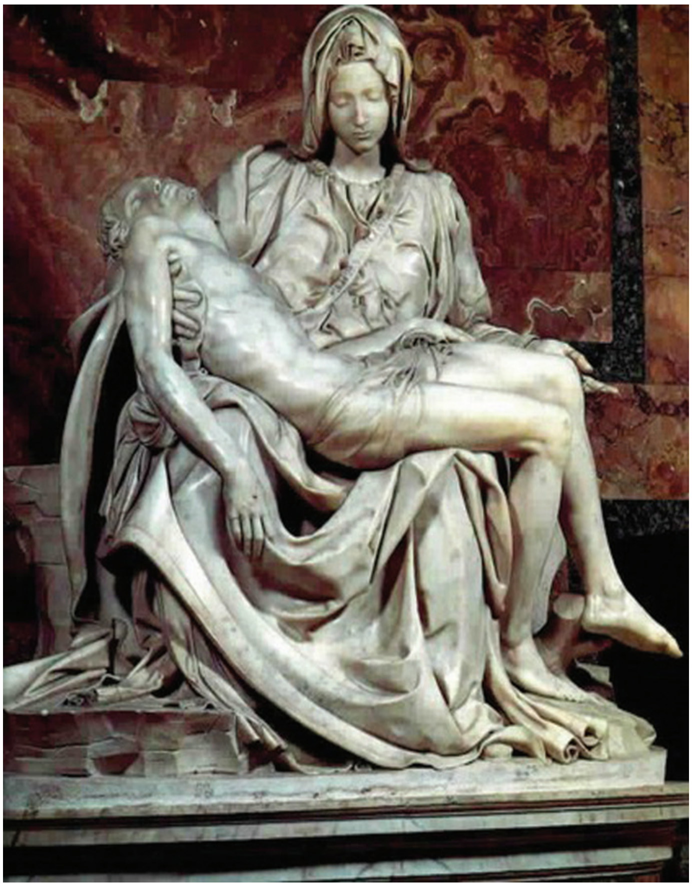

Michalengelo'nun (Mikelanjelo) 24 yaşında yaptığı Basilica di San Pietro (Bazilika di San Piyetro), Vatikan (15. yy.)

Sultan'a hediye sunulması,
Levni, Surname-i Vehbi (18. yy.)

Toplumun durağan olduğu ve dinin ön plana çıktığı zamanlarda sanatçılar dinin hizmetine girmekte, toplumda dinsel baskıların azaldığı, değişimlerin hızlandığı zaman ise onlar da değişik konulara yönelmektedirler. Buradan anlaşıldığı gibi sanat bir yönüyle toplumsal çevreye bağlıdır. Yani sanat topluma uyum gösteren, toplumun bir damgası, aynası niteliğindedir.

Sanatın önemi sanat yapıtı aracılığı ile bireylerin beğenisinin değişmesidir. Sanatçının yarattığı yeni yapıtlarla toplum biçimlenmiş olur. Bu bağlamda sanat, toplumda değiştirici bir öneme sahiptir. Sanatçılar, toplumun geleneksel beğeni yapısını değiştirirler. Sanat karşısında daha önce oluşmuş duyarlılıklar zenginleşir, sanattaki gelenekler aşılmış olur. Çağdaş sanatçılar, içinde yaşadıkları çağın sınırlı beğeni yapısını aşmış yenilikçilerdir diyebiliriz.

Mahmut Tezcan, Sanat Sosyolojisi Giriş, s.67-68

1. Sanatın toplumların değişmesinde etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.
2. Sanat toplumları birleştirmede ve bütünleştirmede hangi açılardan etkilidir? Tartışınız.
3. Bir sanat eserinden hareket ederek hangi topluma ait olduğu ile ilgili bilgi edinebilir miyiz?

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metin etkileşimli tahtada öğrencilere okutulduktan sonra resim sanatının toplumların yaşadıkları olayları yansıtmadaki işlevi üzerine beyin fırtınası yöntemiyle bir tartışma yapmalarını isteyiniz.

17. yüzyıl Hollanda'sının Toplumsal işleyiş ve kuralları eleştiren sanatçısı Rembrant (Rebrant), çağının burjuva toplumunda sinsice planlanan patlak veren çelişkileri görmüş ve resmine aktarmıştır. O, çizdiği desenleriyle, yaşlıların, çalıştırılmaktan mahvolmuş köylülerin, yoksul annelerin, harap kulübelerin, kısaca bütün ruhunu kattığı acılı bir insanlığın görüntülerine tanıklık etmiştir. Modern Meksika, resim sanatı duvar resminde yeni bir dil yarattı. Devrimcilerin safında savaşan halka dönük sanat yaklaşımlarıyla Meksikalı sanatçılar, ülkelerini, halkların yaşadıkları her şeyi duvar resmi yoluyla anlatma yoluna gittiler. Sanatlarını toplumsal alanlarda oluşturdular. Albert Camus (Alber Kamü) ise ne susmayı ne yalnız kalmayı benimser. Acı çeken kitleler sustukça birilerinin onların yerine konuşması gerektiğini söyler. Aydınlanma Çağı'nda insan yeni bir bakış açısıyla kimlik, bireysellik, milliyet gibi kavramlara yeni yaklaşım ve tanımlar getirme çabasına girmiştir. Bu tanımlamalarla insanın kendini ve çevresini, dolayısıyla yaşamı kavrayışında derin bir değişim başlar. 18. yüzyılda Francisco Goya (Fransisko Goya), bu düşünsel başkalaşımın sanat yapıtına yansımasının belki de ilk örneği olarak karşımıza çıkar. İnsanlık tarihinin en çarpıcı dönemlerinden birine tanıklık etmiş ve bu tanıklığı fırtınalı iç dünyasından en dolaysız biçimde yansıtarak kendine özgü bir dil yaratmıştır. 18. yüzyılda İspanya İmparatorluğu'nun resmi saray ressamlığını sürdüren Goya, daha önce hiçbir saray ressamının denemediği, saray çevresindeki kişilerin portelerini yaparken kişilerin kişisel ve fiziksel özelliklerden çirkin olan yanlarını bilinçli bir tercihle öne çıkarmıştır. 1789 yılında tamamladığı, 80 levhalık bir dizi baskı resimden oluşan "Los Caprichos"da Goya, yaşadığı dönemin İspanya'sındaki açgözlülük ve ahlaksızlığı ele almıştır.

Rembrant'ın "Gece Devriyesi" adlı tablosu

Paul Gauguin'nın "Tahitili Kadınlar" adlı tablosu

26 Nisan 1937 tarihinde İspanya'nın küçük bir kenti olan Guarnica, Alman uçakları tarafından saldırıya uğrar. Guarnica ile ilgili haberlerin etkisiyle Pablo Picasso (Pablo Pikasso) "Guarnica" adlı yapıtını üretir. Böylece, uluslararası antifaşist sanat dilinin yaratılmasında bir adım atılmış olur. Bu yapıtıyla Picasso hem dehşeti hem bir yargıyı hem de insanın haykırışını ve sonuçta insanın galip geleceğini vurgular. "Guarnica" bir sanatçının toplumsal olaylar karşısında ne derece duyarlı olabileceğinin bir kanıtı olduğu gibi Picasso'nun öfkesinin, nefretinin plastik bir biçim altında ortaya çıkmasıdır da. Picasso "Bir sanatçının ne olduğunu sanıyorsunuz? Bir ressamsa gözlerinden, bir müzisyense kulaklarından, bir şairse kalbinin her telinden, hatta bir boksörse pazılarından başka şeyi olmayan bir budala mı? Tam tersine, aynı zamanda ister acı ister tatlı olsun, bu dünyada ne olup bittiğinin her zaman farkında bir siyasi varlıktır."

Kolombiyalı bir sanatçı olan Fernando Botero (Fernando Botero), Ebu Gureyp Hapishanesi'nde Amerikalı askerlerin Iraklı tutuklulara yaptıkları işkenceyi konu alan bir dizi resim yapmıştır. Botero, 2004 yılında tamamlanan bu resimleri Amerika'daki herhangi bir müzede davet almadıkça sergilemeyeceğini söylemiştir. "Bu resimleri hiçbir ticari amaç gütmeden yaptım. İnsanların çektiği acıların, karşı karşıya kaldıkları aşağılanmaların üzerinden para kazanmayı düşünemem. Bu resimleri bazı kişilerin özel koleksiyonunda oturma odasına asılsın diye yapmadım, bu resimler müzelerde sergilenmeli ve insanlık ayıbının unutulmasına olanak verilmemeli."der. Rollo May: "Herhangi bir tarih döneminin psikolojik ve tinsel mizacını anlamak istiyorsanız, bunu o dönemin sanatının derinlerinde aramaktan daha iyisini yapamazsınız." der. Sanatçı, duygu ve coşkularını yapıtlarında yansıtırken içinde yaşadığı ve kendini oluşturduğu toplumun önsel verilerini, birikimlerini, göstergelerini yansıtır. Bu Maksim Gorki'nin (Meksım Görki), sanat ürününün toplumun ortaklaşa yaratısı olduğu düşüncesini haklı çıkarır. Sanatçının yaratıcı gücünü tetikleyen toplumsal etmenler, sanatçının üretimiyle bireysel kaygıları, farkına varılmayanları, toplumsal sorunları, çıkmazları ortaya koyup insanların paylaşımına açar. "Savaş Zamanlarında Sanatçılar" kitabının yazarı Howard Zinn (Havırd Zin) bir söyleşisinde: "Bir öykü anlatıyorken, bir şey uyduruyorken bile sanatçının elindeki gerçek çok güçlü bir şeye dönüşür. Çünkü sanatçıların yaptığı şey heyecan ve tutku sağlamaktır; sanatçılar gerçekleri güçlendiren, ona gerçekleri basit biçimde aktarmanın başaramayacağı bir yoğunluk veren bir tür ruhsal öge kazandırır." diyerek sanatçının göz ardı edilemez gücünü tanımlar. Sanatçı, toplumsal yaşamdan ayrı ve toplumun dışında yaşayan bir varlık değildir. Tersine o, en yaşamsal varlık olarak çağının ve toplumsal yaşamın en derinine nüfuz eden varlıktır.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Proje Görevi

Arabesk Müzik

Arabesk yalnızlık, çekilen dertler, umutsuzluk, karamsarlık, kadercilik, ölüm, başarısızlık gibi temaları konu alan bir müzik türüdür. İngilizce ve Fransızcada "arabesque" ve Almancada "arabeske" anlamına gelen arabesk, Arap stili süsleme anlamına gelmektedir. Arabesk, kimilerine göre bir müzik türü olarak görülürken kimilerine göre de toplumsal ve kültürel yönü olan bir kavramdır. Nazife Güngör, "Sosyokültürel Açıdan Arabesk Müzik" isimli kitabında arabesk tanımlarına şu şekilde yer vermiştir: "İçinden çıktığı kültürel ve toplumsal çevreye göre biçimlenmiş, tutarlı bir kuramsal dayanaktan yoksun olan, ezgi yönünden Arap müziğinden, çalgı yönünden Batı müziğinden etkilenen, önceleri taşradan başlamakla birlikte zamanla toplumun tüm kesimlerini etkisi altına alan ve dolayısıyla yaygın bir dinleyici kitlesine sahip toplumumuza özgü bir müzik türüdür." Orhan Gencebay'a göre arabesk: "Türk halk müziği, Türk sanat müziği ve Batı tekniğinin her türlü imkân ve olanaklarına, özgür sunumun eklenmesinden dolayı oluşan bir müziktir."

Ergin Gönültaş'a göre arabesk: "Kentleşmeyle ortaya çıkan değerler karmaşasını her yönüyle içeren, Türk halk müziğinden, klasik Türk müziğine, Doğulu dinsel seslerden Batının en gelişmiş elektronik müzik aletleri ile birlikte elde edilen karmaşık seslerden oluşan ve minibüs müziği olarak adlandırılan müziktir."

(Genel ağdan alınmıştır.)

***

Peki gençlerin dinlediği müzikle para harcama veya biriktirme davranışları arasında nasıl bir ilişki olabilir? Bu soruya yanıt arayan araştırmacılar Leung ve Kier, "yetişkin tarzı" olarak bilinen müzik tarzlarını (örneğin klasik müzik veya klasikler) dinleyenlerin para biriktirmeye; "otoriteye karşı" olarak algılanan müzik tarzlarını (örneğin hip-hop) dinleyenlerin ise düşünmeden para harcamaya eğilim göstereceği varsayımını test ediyorlar. Bu amaçla 14-24 yaş arası gençlerden, para biriktirme ve harcama alışkanlıkları, sıklıkla dinledikleri ve tercih ettikleri müzikler hakkında bilgi topluyorlar. Araştırma sonuçları; hip-hop, rap, dans, house, elektronik, industrial, tekno ve trance müzikleri (otoriteye karşı olarak adlandırılan müzik tarzlarını) dinleyen gençlerin, para harcamaya daha eğilimli olduğunu ortaya çıkarıyor. Buna karşın çoğunlukla klasik müzik, opera, müzikal, klasikler ve alternatif müzik dinleyenlerin, para biriktirmeye daha fazla eğilim gösterdiği görülüyor. Kızlarla erkekler arasında ise herhangi bir fark bulunmuyor.

Araştırmacılar, gençlerde görülen bazı davranışların müzik tarzlarıyla ilişkili bulunmasının eğitimciler, aileler ve uzmanlar için önemli olabileceğini vurguluyor. Ancak genelleme yapabilmek için daha fazla araştırmaya gereksinim olduğu da vurgulanıyor.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ferdi Tayfur

Rap müzik grubu

Rock müzik grubu

Yukarıdaki müzik tarzları doğrultusunda sınıfta üç grup oluşturulur. Birinci grup, arabesk müziğin Türk toplum yapısını nasıl etkilediğini araştırır ve konuyla ilgili görseller hazırlar. İkinci grup ise arabesk müziği, şarkıcılarını, onların dünyasını, ilişkilerini, yaşadıklarını ele alan filmlerle ve belgesellerle ilgili (Örneğin Müslüm Gürses, Acısıyla Tatlısıyla Hayatımız Arabesk (Belgesel) ve Garip (1986) gibi) bilgi ve görseller toplayarak Türk toplum yapısına etkileri ile ilgili içerik analizleri hazırlar. Üçüncü grup ise müzik tarzlarının giyim, eğlence, davranış, konuşma biçimlerini nasıl etkilediği ile ilgili bilgi ve görseller toplar. Her iki grup da araştırma sonuçlarını bir rapor hâline getirip görsellerle de destekle- yerek bir sonraki derste sınıfta birer sunum yapar ve elde ettiği çalışmaları sınıf panosunda sergiler.

Ders Dışı Etkinlik

"Asıl sorun katarsis (arınma) yoluyla seyirciyi arındırmak değil ama onu değişmiş bir insan olmaya doğru yönlendirmektir; daha doğrusu, tiyatronun dışında da kendisini tamamlamasını gerektiren değişimlerin tohumlarını onun içine ekmektir." Brecht'ten Tretyakov'a Mektup

Varoluşundan bu yana hep belirli ereklere hizmet eden tiyatro, etkili anlatım gücüyle çoğunlukla geleneksel yapıda değişim yaratma çabasında olmuştur. Gerek politik gerek dinsel gerek siyasal gerek ekonomik kaygılarla gelenekselden evrensele yolculukta yaşanan toplumsal geçişin çatışmasız, doğal seyrinde gerçekleşmesinde sanatın bu dalı, eğitici üstünlüğüyle ayrıcalık kazanmıştır. Toplumun tiyatro yoluyla eğitilme girişimi Antik Çağ'dan günümüze baskın düşünce sistemlerinin geniş zeminlere yaygınlaştırılmak istendiği durumlarda başvurulan bir kullanım olarak ciddi bir gizil görev üstlenmiştir. Ancak tiyatro, toplumsal yaşamda üstlendiği birleştirici role karşın her zaman yalnızca doğru iletiler yüklenerek değil, yer yer çıkar beklentilerini karşılayabilecek yaklaşımlar dayatılmak istendiğinde de kullanılmış ve sanata karşı toplumsal çekinceler oluşturulmasına neden olmuştur. Çıkar hesaplaşmaları adına harcanan bu sanatsal etkinlik, toplumun bilinçlenerek aydınlanmasını tehlike sayan anlayışlarca toplumsal yaşamın dışına itilmiştir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Öğrencileri üç gruba ayırdıktan sonra birinci gruptan edebiyatın, ikinci gruptan resim sanatının, üçüncü gruptan tiyatronun toplumla karşılıklı etkileşimini araştırmaları istenir. Daha sonra gruplardan araştırma sonuçlarını görsellerle destekleyerek arkadaşlarına sunmaları istenir.

Ders Dışı Etkinlik

Halk dansları

Ülkelerin halk danslarını araştırarak halk danslarının birleştirici ve bütünleştirici yönüyle ait olduğu toplumu yansıttığını anlatan bilgi ve görseller bularak okul panosunda sergileyiniz.

Performans Görevi

Öğrencilerden Türk ressamlarının, Türk toplumunun gelenek ve göreneklerini yansıtan eserlerini araştırarak görsel bir sunum hazırlamalarını isteyiniz. Daha sonra görsellerden de yararlanarak sanat ve sanatçının toplumdaki rolü üzerine bir konuşma metni hazırlayarak sınıfta arkadaşlarına sunmalarını sağlayınız.

Performans Görevi

1990-2000 Yılları Arasında Türk Sineması

Türk sinema sektörü 90'lı yılları kriz içinde karşılamıştır. Bu süreçte neredeyse yılda on filmden az yapımın üretilmiştir. Sinemaların birer birer kapanmış, özel televizyonların peşi sıra açılmıştır. 1995'ten sonra sırasıyla Video – VCD – DVD formatlarının yaygınlaşarak alternatif izleme alanlarının ortaya çıkmıştır. 1990'lı yıllarda genç bir yönetmen kuşağı belirmiş, önceleri kısa filmlerle ve senaryolarla hayatını geçindiren bu kuşak Türk Sineması'na yeni bir soluk getirmiştir. İzleyici profili değişmiş, sinemacıların anlatımlarında belirgin değişiklikler gözlemlenmeye başlamıştır.

2000 Sonrası Türk Sineması

İzleyici profili değişmiş, sinemacıların anlatımlarında belirgin değişiklikler gözlemlenmeye başlamıştır. Türk filmlerinin teknik düzeyi dünya standartlarını yakalamış, sinemaya sinema okullarından yetişmiş eğitimli gençler hâkim olmaya başlamıştır. Türk filmlerinin bütçeleri milyon dolarlık, seyirci sayıları da milyon kişilik rakamlara ulaşmaya başlamıştır.

Genel ağdan alınmıştır.

Öğrencilerden sinema sanatımızın 90'lı yıllardan sonra ele aldığı konular açısından, Türk toplumun yapısında meydana gelen değişmelerle birlikte nasıl değiştiğini araştırıp çalışmalarını görsellerle de destekleyerek bir sunum hazırlamalarını isteyiniz.

Bilgi Notu

SANAT TOPLUM İLİŞKİSİ

“Sanat, insanın yüksek benliğinin devingen bir süreç sonrasında bir başka boyutta var olmasıdır. Bu varoluşun göstergesi sanat nesnesidir.”

Sanat; bir duygunun, bir düşüncenin, bir güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tümüdür. Bir toplumun geçmişi, arayışları, özlemleri, yönelişleri, o toplumun sanatına ve sanatçısının yapıtlarına yansır. Sanatçıları, içinde yaşadıkları toplumlar ve koşullar yetiştirir. Sanatçılar da toplumları yapıtları ile etkiler. Toplumsal olaylar, kimi zaman yeni sanatçıların yetişmesini sağlarken kimi zaman da sanatçılar, toplumsal olayları etkilemiştir.

Görsel 1.6: Atina okulu, Raphaello (rafaello), 1509-1511, Apostorik Sarayı, Vatikan

Sanatçı içinde yaşadığı toplumdan etkilenir, toplumu yansıtır (Görsel 1.6). Her insan gibi sanatçılar da insanlarla ortak bir yaşantı içindedir. Onu etkileyen toplum, onun seslendiği kitle ve sanat yapıtı arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Bir sanat yapıtını sanatçının kişiliği, kullanılan malzeme ve teknik dışında, sanatçının yaşadığı toplum da belirler. Sanattaki değişme ve gelişmeleri toplum yapısıyla birlikte düşünmek gerekir. Sanatçı, içinde bulunduğu yapıyı eleştirebilen, çağın problemlerine çözümler üretebilen ve toplumsal yapıyı biçimlendirecek bir oluşum sergileyebilen kişidir. Nitekim tarih boyunca sanat, toplum adına sanatçılara birtakım görevler yüklemiştir. Bu doğrultuda sanat, işlevsellik açısından üretim nesnesi, diğer taraftan da her şeyden bağımsız bir anlatım dili olarak karşımıza çıkmaktadır.

③ Sanat ile ilgili kurum ve kuruluşların çalışmalarını araştırır.

④ Türkiye'de sanatla ilgili düzenlenen belli başlı etkinlikleri araştırır.

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Sanat faaliyetleriyle ilgili çalışma yapan kurum ve kuruluşları araştırınız.
2. Sanatsal çalışma yapan kurum ve kuruluşların çalışmaları ve etkinlikleriyle ilgili genel ağdan resim, fotoğraf ve afiş bulunuz.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki görsel ve metinlerden de yararlanarak soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Kötülüğün Şeffaflığı ya da Ötekine Bakmak Yukio Mishima (Yukio Mişima), iyiliğin doğasında kendini dışa vurmanın, kötülüğün doğasında ise gizlenmenin olduğunu söyler. Peki kötülük neden gizler kendini? Kötülüğün ifşası neden iyi değildir? İyi olan nedir? Ya da kötülüğü şeffaf kılacak ve onu açığa vuracak şey nerede saklıdır? Bu soruların yanıtını Fransız düşünür Jean Baudrillard vermeye çalışır. O, iyi olanın, ancak iyinin iyiyi ya da kötünün kötüyü üretmesi durumunda var olabileceğine dikkat çeker. Düşünür iyinin kötüyü ya da kötünün iyiyi üretmesi durumunun ise kötüyü yaratan şey olduğunu savunur. Ona göre tüm sorunlar tam da burada vuku bulur; yani karşıtların birbirini doğurmasında. Baudrillard bu durumu, "yürek hücrelerinin karaciğer hücreleri üretmesine" benzetir ve o, neden ve sonuçlar arasındaki tüm dengesizliklerin kötünün düzeniyle ilişkili olduğunu öne sürer.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Büyük Ödülleri
2019'da sinema dalında Mesut Uçakan, müzik dalında Mazhar Fuat Özkan üçlüsü, resim dalında Devrim Erbil, geleneksel sanatlar dalında Fuat Başar, bu yılki ödüllerini Cumhurbaşkanından aldı.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi bünyesinde Sivas Valiliği ve Sivas Belediyesi işbirliğiyle düzenlenecek olan Sivas Uluslararası Film Festivali kapsamında kurmaca ve belgesel filmlere ilgi duyan herkesin katılabileceği, filmlerini seyircilerle buluşturabileceği ulusal ve uluslararası alanda katılıma açık bir sinema platformu oluşturulacak.

(Genel ağdan alınmıştır.)

TÜRKİYE KÜLTÜR YOLU FESTİVALLERİNİN 2. DURAĞI SÜMELA VE PALANDÖKEN

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Türkiye'nin uluslararası marka değerine katkıda bulunmak üzere iki yıl önce Beyoğlu Kültür Yolu Festivali ile ilk adımı atılan Türkiye Kültür Yolu Festivalleri bu yıl 5 Ağustos'ta Kapadokya'da başladı, 12 Kasım'a kadar sürecek Kültür Yolu Festivallerinin ikinci durağı ise Trabzon ve Erzurum.Trabzon ve Erzurum'da 19-27 Ağustos'ta eş zamanlı düzenlenecek olan Sümela ve Palandöken Festivallerinde 7' den 70 'e herkesin ilgisini çekecek sergilerden tiyatrolara, konserlerden çocuk etkinliklerine, film gösterimlerinden söyleşilere yüzlerce etkinlik halkla buluşacakFestival, amatör ve profesyonel fotoğrafçılardan oluşan yüzlerce fotoğrafseverlerin katılımıyla gerçekleştirilecek Fotomaraton ile başlayacak. Fotoğraf tutkunları Trabzon ve Erzurum'un manzarasının en güzel göründüğü alanlarda kortej ve bando eşliğinde bir araya gelecek. Festival süresince çekilen fotoğraflar, jüri tarafından değerlendirilecek ve seçilen eserlere para ödülü takdim edilecek.
Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü etkinliklerinde 2 gezici kütüphane ve sahne ile çocuklara yönelik masal, maker, robotik atölye film gösterimi etkinlikleri düzenlenecektir.
Konserler Trabzon ve Erzurum'u Renklendirecek...

İki Şehir de Sanata Doyacak...

Sümela'nın efsanesi heykel enstalasyonu ile günümüze aktarılıyor. Puzzle of Anatolia "Kutsal Damlalar" heykel enstalasyonu Trabzon'un en bilinen efsanesini günümüze sanat yoluyla aktaracak. Efsane odur ki Sümela Manastırı ortasında bir ayazma saklar, bu kutsal havuzdan da çeşitli zamanlarda iri iri su damlaları düşermiş. Bu damlalar zamanla Trabzon'un bolluk ve bereket dolu diğer kaynaklarıyla coşup birleşmiş… İşte bu efsaneyi anlatan enstalasyon Sümela Kültür Yolu Festivali süresince Trabzon Ganita Faroz sahil bandında görülebilecek.

Ayasofya Camii iç avlusunda ebru sanatı dijital deneyim odası ziyaretçilerini bekliyor

Ebru Sanatını, Trabzon'da Ayasofya Camii'nde Dijital Deneyim odasında deneyimlemek isteyen izleyiciler festival boyunca bu fırsata sahip olacak. 19-20-21 Ağustos tarihlerinde ise Ayasofya Camii iç avlusunda Garip Ay isimli gerçek zamanlı ebru performansı video haritalama (mapping) gösterisi yapılacak.

Gökyüzü Gözlem Şenliği Erzurum'da

19-20 Ağustos tarihlerinde Erzurum'da Konaklı Kayak Merkezinde Çadır Kampı ve Gökyüzü Gözlem Şenliği düzenlenecek.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Öğrencilerden yukarıdaki afişlerle, hazırlanalım bölümünde bulmaları istenen afişlerle karşılaştırarak bu sanatsal etkinliklerin hangi kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlendiğini listelemeleri istenir.
2. Bu kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yeterli buluyor musunuz? Türkiye'de sanatsal etkinliklerin yeterli düzeye gelebilmesi için çözüm önerileriniz nelerdir?

Ders İçi Etkinlik

Aşağıda verilen istatistikleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerden verileri yorumlamalarını isteyiniz.

2024 Yılında En Çok Ziyaret Edilen Müzeler (Genel ağdan alınmıştır.)

Geçtiğimiz sene yaklaşık 30,5 milyon ziyaretçi sayısına ulaşan müze ve ören yerleri bu yılın ilk 3 ayında 3 milyon 886 bin 998 ziyaretçi ağırladı. Konya Mevlâna Müzesi 383 bin 392 kişi ile 3 ayın en çok ziyaret edilen müzesi oldu. Denizli Hierapolis (Pamukkale) Ören Yeri 259 bin 25 ziyaretçi ile ikinci, İzmir Efes Ören Yeri de 249 bin 482 ziyaretçi ile üçüncü sırada yer aldı. Yılın ilk 3 ayında en çok ziyaretçi ağırlayan müze ve ören yerlerini sırasıyla 249 bin 482 kişi ile İzmir Efes Ören Yeri ve 149 bin 23 kişi ile de Nevşehir Göreme Ören Yeri izledi.
Nevşehir Zelve - Paşabağları Ören Yeri sıralamada beşinci olurken Ankara Cumhuriyet Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzesi, İstanbul Galata Kulesi, Şanlıurfa Göbeklitepe Ören Yeri ile Nevşehir Kaymaklı Yer Altı Şehri sırasıyla en çok ziyaret edilen müze ve ören yerleri arasındaki yerini aldı.

Ders Dışı Etkinlik

Şehir merkezinde bulunan bir galeriye ya da sanatla ilgili etkinlik yapılan bir yere gezi düzenlenerek öğrencilerden, galeride ya da sanat etkinliği yapılan yerde bulunan bir sanatçıyla söyleşi yapmaları istenir. Söyleşi sonunda öğrencilerden düşüncelerini ifade etmeleri istenir.

Ders Dışı Etkinlik

Bulunduğunuz eğitim öğretim yılı içeresinde ilinizde gerçekleştirilen tiyatro faaliyetleri ile ilgili bilgi ve görsel bulunuz. Bu tiyatro faaliyetlerini hangi kurum ve kuruluşların gerçekleştirdiğini belirtiniz. Hazırladığınız dosyayı okul panosunda sergileyiniz.

Ders Dışı Etkinlik

Vizyona yeni giren Türk filmlerini araştırarak bu filmlerle ilgili görseller bulunuz. Yaptığınız çalışmayı sınıf panosunda sergileyiniz.

Performans Görevi

Öğrencilerden bir sanat faaliyetiyle ilgili afiş tasarımı yapmalarını isteyiniz. Tasarlanan afişlerin okul panosunda veya okul idaresinin izin verdiği alanlarda sergilenmesini sağlayınız.

Proje Görevi

DOB

Öğrencileri gruplara ayırarak her grubun ilinizde sanat faaliyetleri yürüten kurum veya kuruluşlarla iş birliği yaparak bir sanatsal etkinlik düzenlemesini sağlayınız.

Bilgi Notu

SANATLA İLGİLİ KURUM VE KURULUŞLAR

Görsel 1.7: İstanbul Modern Sanat Müzesi

İstanbul Modern Sanat Müzesi

İstanbul Modern, Türkiye'nin ilk modern ve çağdaş sanat müzesi olarak 2004 yılında kurulmuştur. Sanatseverlere hem Türk çağdaş sanatını hem de uluslararası eserleri tanıtmayı amaçlar. Müze; resim, heykel, video, fotoğraf ve yeni medya alanlarında çok çeşitli sergilere ev sahipliği yapar. Sanatın topluma yayılması için büyük çaba harcar. Genç sanatçıları destekleyerek onların eserlerine görünürlük kazandırır. Uluslararası sanat çevreleriyle kurduğu ilişkilerle Türk sanatını dünyaya tanıtır. İstanbul Modern, sadece bir müze değil, aynı zamanda çağdaş kültürün nabzını tutan bir yaşam alanıdır.

Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü

1950 yılında kurulan Devlet Opera ve Balesi, Türkiye'de sahne sanatları alanında opera ve bale gibi Batı kökenli sanatların yerleşmesini sağlayan temel kurumlardandır. Konservatuvarlarla işbirliği içindedir. İzleyiciye yönelik programlarla sanat eğitimi işlevi de görür.

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü

Görsel 1.8: Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü

Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü, Türkiye'de tiyatro sanatının kamu eliyle yürütülmesini sağlayan en önemli kurumlardan biridir. 1949 yılında kurulan bu kurum, hem klasik hem de çağdaş oyunları sahneleyerek halkın tiyatroya erişimini artırmayı amaçlar. Ankara merkezli olan Devlet Tiyatroları, Türkiye genelinde birçok şehirde sahneler açarak yerel izleyiciyle buluşur. (Görsel 1.8).

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarımızın belirlenerek korunması, değerlendirilmesi ve yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla kurulmuştur. Bu amaç çerçevesinde; kültürel mirasımızın ülkemiz için en önemli zenginlik kaynaklarından biri olduğunu ve toplumsal kültürel kimliğimizin geliştirilmesi açısından önemini vurgu-lamak, yaygın ve sürdürülebilir koruma, yönetişim ve yerel sahiplilik esasları dâhilinde, kültür ve tabiat varlıklarımıza ilişkin planlama, yöne-tim ve eğitim hizmetlerini sağlamak gibi görevleri yürütmektedir.

Görsel 1.9: Sinema Genel Müdürlüğü'nün logosu

Sinema Genel Müdürlüğü

02.11.2011 tarih ve 662 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Kültür ve Turizm Bakanlığının bir ana hizmet birimi olarak teşkilatlanmıştır. Görevi, ulusal sinema eserlerinin yaygın olarak izleyiciye ulaştırılmasını sağlamak ve sanat bilincini yükseltmek yönünde politikalar üreterek bu amaca hizmet eden projeleri desteklemek, nitelikli eser üretimini teşvik etmek, kültür mirasımızın gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak ve uluslararası boyutta Türk sinemasının yerini ve rolünü güçlendirmektir (Görsel 1.9).

Telif Hakları Genel Müdürlüğü
Kültür ve Turizm Bakanlığı ana hizmet birimlerindendir. Görevi, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu gereğince, fikrî haklar sisteminin güçlü bir kurumsal kapasi- teyle, güvenilir bilgi ve kayıtlara dayanarak etkin işlemesini sağlamak için ülkemiz şartları ile uluslararası norm ve gelişmeleri gözeterek yasal ve idari düzenlemeleri gerçekleştirmektir.

Vakıflar Genel Müdürlüğü
Vakıflar Genel Müdürlüğü, 3 Mart 1924'te kurulmuş olup, İslam hukuku esaslarına göre oluşturulan ve devredilemeyen hayır kurumları olan vakıfların yönetim ve denetiminden sorumludur. (Görsel 1.10).

Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü
Klasik, çağdaş ve geleneksel sanat akımlarını takip ederek yurt içindeki sanat faaliyetlerinin millî kültür ve çağdaş anlayışa uygun olarak yürütülmesi ve yayılmasını, milletin bu yönde bilgi sahibi olmasını sağlamak, ulusal resim ve heykel sanatları ile geleneksel Türk süsleme ve el sanatları koleksiyonlarını geliştirmek, güzel sanatlara ilişkin çalışmaların sosyal ve kültürel gelişme bakımından verimli olması için tedbirler almak, güzel sanatlar galerileri ile orkestralar, korolar, çalgı, ses ve halk oyunları toplulukları, resim ve heykel müzeleri kurulmasını teklif etmek ve bunlara ilişkin hizmetleri yürütmek, diğer ülke sanatlarının yurt içinde tanıtılması amacıyla çalışmalar yapmakla görevlidir. Ayrıca, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca verilecek benzeri görevleri yürütmektir (Görsel 1.11, 1.12).

T.C. VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Görsel 1.10: Vakıflar Genel Müdürlüğü

Görsel 1.11: Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünün faaliyet afişi

Görsel 1.12: Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünün faaliyet afişi

⑤ *Sanat, kültür ve eğitim arasındaki ilişkiyi açıklar.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını ve soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Kültürü oluşturan maddi ve manevi ögelerle ilgili görselleri araştırıp sınıfa getiriniz.
2. Bulduğunuz görsellerden hareketle sanatın kültürle ve eğitimle olan ilişkisini tartışınız.
3. Sanat alanında ortaya konulmuş ürünlere bakılarak bir toplumun kültürel yapısı hakkında ne tür bilgilere ulaşılabilir? Tartışınız.
4. Kültür aktarımında sanat eserlerinin aktif bir rolü olduğunu düşünüyor musunuz? Neden?

Ders İçi Etkinlik

Sultan Ahmet Camii, İstanbul,17. yy
Mimar Sedefkâr Mehmed Ağa

Karl Kilisesi, Viyana, 18. yy.,
J. Bernhard & J. Emanuel Fischer von Erlach
(J. Bernhard ve J. Emanuel Fişer fon Erlak)

Kapıdağlı Konstantin, 18. yy., Topkapı Sarayı
“III. Selim’in Huzurunda Bayramlaşma Töreni”

Auguste Rodin (Ogüst Rodan),
Calais Soyluları, Calais (Kaleys)

Safranbolu evleri, Karabük

Venedik evleri, Venedik

Portakal Toplayanlar, Halil Dikmen,
1937, Resim Heykel Müzesi,Ankara

Bahçedeki Kadın, Claude Monet, 1867, The State Hermitage (Steyt Hermitaj) Müzesi, St. Petersburg

Yanda verilen görselleri öğrencilerinize inceletikten sonra aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Bu görsellerden hangilerinin kültürümüzü yansıttığı ile ilgili düşüncelerini söylemelerini isteyiniz.
2. Sanat eserlerinin bir toplumun kültürünün aynası olup olmadığı konusunu beyin fırtınası yöntemi kullanarak tartışmalarını isteyiniz.
3. Kültürümüzü yansıtan sanat eserlerimizin nasıl güncellendiğini, gelecek kuşaklara aktarmak için ne tür çalışmaların yapıldığını ve kültürün öğrenilmesinde eğitimin rolünü tartışmalarını isteyiniz.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencileri iki gruba ayırdıktan sonra birinci gruptan sanatın kültürle, ikinci gruptan sanatın eğitimle olan ilişkisini genel ağdan araştırarak bir sunum hazırlamalarını isteyiniz. Daha sonra gruplardan çalışmalarını görsellerle de destekleyerek arkadaşlarına sunmalarını isteyiniz.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden millî kültürümüzü yansıtan sanat eserleri ile ilgili yazı ve görseller bularak bu eserlerin korunmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında ne gibi çalışmaların yapıldığını anlatan bir sunum yapmalarını isteyiniz.

Ders Dışı Etkinlik

Sınıfta iki grup oluşturulur. Birinci gruptan Türkiye'de sanat ve sanatçı eğitimine verilen önemi anlatan yazı ve görseller bulmaları, ikinci gruptan ise Avrupa'da sanat ve sanatçı eğitimine verilen önemi anlatan yazı ve görseller bulmaları istenir. Bulunanlardan hareketle bir karşılaştırma yaptırılır.

Proje Görevi

Öğrencilerden geleneksel kültürümüzün tanıtılması ve geliştirilmesi için yapılması gerekenlerle ilgili bir afiş çalışması yapmalarını isteyiniz. Hazırlanan afişlerin okul panosunda sergilenmesini sağlayınız.

Bilgi Notu

SANAT, EĞİTİM VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ

Bir toplumun duyuş, düşünüş birliğini sağlayan değerlerin tümüne kültür denir. İnsanın çevresinde oluşturduğu veya kurduğu her şey bir kültürdür. İnsanların yaşadıkları coğrafya kadar aldıkları kültür de yaratılarının oluşmasında büyük rol oynar. Belirli bir kültür çevresindeki sanat yapıtlarında görülen ortak özellikler, o toplum kültürünün de bir yansımasıdır. Örneğin İznik çinilerinde, Uşak halı ve kilimlerinde (Görsel 1.13), Çanakkale seramiğinde görülen benzerlik, onu biçimleyen insanın (sanatçının) o güne kadar aldığı kültürün bir sonucudur. Sanat ise kültürü oluşturan ana ögelerden biridir. Sanat, bir duygunun, tasarımın ya da niteliğin belli yöntemlerle belirtilmesi demektir.

Görsel 1.13: Günümüzde de kullanılmakta olan Eşme Kilimi, Uşak

Sanatın gelişmesi; kültürde bulunan değer yargıları, yasal düzenlemeler, yöneticilerin anlayış ve tutumları dışında toplumun bilgi ve kültür düzeyinin sanatçıyı destekleyecek içerikte olmasını da gerektirmektedir. Toplumdaki bireylerin sanata ait bilgileri, onların sanat etkinliklerini izlemeleri de sanatın yaygınlaşmasında etkilidir. Sanat kültürün önemli bir ögesidir. Fakat kültürü temsil eden, tanıtan ve yayılmasını sağlayan da sanattır.

Sanat eseri, belirli bir kültür içinde yetişen sanatçı tarafından ortaya konur ve o kültürün özelliklerini kuşaklar boyunca taşır. Böylece, kültürün devamlılığını sağlar. Örneğin Mimar Sinan'ın yaptığı Edirne'deki Selimiye Camii (Görsel 1.14), İslam mimarisinin ulaştığı seviyeyi göstermektedir.

Evrensel kültür ve sanat içinde yer almak onları taklit ederek değil, tersine onlara benzemeyerek, kendimiz olmakla mümkündür. Çünkü kültür de bir üsluptur. Sanat ve sanat eğitimi Batı estetiğine ve onun dümen suyuna gitmek değil; kendi sanat ve kültürümüzün doğasını, alanını, değerini ve köklerini araştırmak ve sorgulamaktır. Yabancı kültür etkileriyle oluşan sanat ürünlerinden birçok şeyler alınabilir. Önemli olan, bu kültürel ve sanatsal kazanımların aynen aktarımı değil, bunları yorumlayarak alabilme becerisidir. Bireyin kişisel kültür ortamında sürdürdüğü yaşamını yöresel ve evrensel kültür dünyasından edindiği değerlerle süsleyebilmesi, diğer bir ifade ile orijinal özgün bir kişiliğe kavuşturabilmesi de önemlidir. Kültürün temelinde manevi veya millî kültür denilen kavramların varlığı evrenselliğe engel olarak düşünmeyi gerektirmez. Kültürü yansıtan farklı disiplinlerden olan sanatın ele alınması durumunda bu daha açık seçik görülecektir. Çünkü "Sanat kültürü yansıtır. Bir kültür ancak kendi değerlerine yöneldikçe evrenselin müjdecisi olabilir."

Görsel 1.14: Selimiye Camii, Edirne, 16.yy, Mimar Sinan

Eğitim, kültür ve sanat alanlarındaki sosyal etkinlikler sonuçları çabuk alınamayan çalışmalardır. Fakat unutulmamalı ki sanat bir toplumun en olumlu tomurcuklarını, filizlerini belirleyen bir alandır. “Eğitim, insanın yeniden üretilmesidir. Kültür ise bütün bunların birikimidir.” Sanat etkinlikleri, bunların ürünleri manevi kültüre göre çok daha hızlı değişir. Maddi kültür ögeleri kadar hızla gelişmese bile, inançlardan, gelenek ve göreneklerden çok daha çabuk değişir. Üstelik sanat, edebiyat ve düşün yapıtları, bir toplumun manevi kültür alanındaki en ileri değişim tohum-larını da içlerinde taşırlar. Bir başka deyişle, bir toplumun geleceği, maddi kültür ögelerinin etkisiyle, onun sanat, edebiyat ve düşün etkinlikleri çerçevesinde filizlenir. Sanat, edebiyat ve fikir insanları, bir bakıma günümüzün yargıçları, geleceğin habercileridir. Bu nedenle onlar gelecek toplumun en etkin mimarları arasında yer alırlar.

Görsel 1.15: Eğitimin sanatın gelişmesinde önemli bir rolü vardır.

Eğitim ve Sanat

Eğitim, insanın toplumsallaşmasını sağlayan temel kurumlardan biridir. Sanat da insanın kişisel yeteneklerini eğitim yoluyla geliştiren ve toplumsallaşmasını sağlayan başka bir unsurdur. Sanat eğitimi usta çırak ilişkisiyle geliştiği gibi devlet tarafından hazırlanan programların uygulandığı okullarla ve toplumun tamamına yönelik yürütülen eğitim faaliyetleriyle gerçekleşir (Görsel 1.15). Devletler kendi kültürleri ve evrensel kültürü dikkate alarak sanat eğitimi faaliyetlerini sürdürmektedir. Yürütülen sanat eğitimi faaliyetleri kültürün de gelişmesini sağlar.

⑥ *Millî kültürümüzün ürünü olan sanat eserlerini tanır.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Millî kültürümüzün ürünü olan sanat eserlerinin neler olduğunu araştırıp bulduğunuz örnekleri sınıfa getiriniz.
2. Bulduğunuz örneklerden hareketle millî kültürümüzün ürünü olan sanat eserlerini türlerine göre sınıflandırınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki görselleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerden soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Öğrencilerden verilen görsellerin hangi sanat alanlarına ait olduğunu bulmaları istenir.
2. Millî kültürümüzün ürünü olan sanat eserlerinin, millî kimliğin oluşmasındaki rolü öğrencilerle tartıştırılır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden ülkemizdeki önemli sanat eserlerinin görsellerini Türkiye haritasında bulundukları illerin üzerine yapıştırarak "Türkiye Sanat Eserleri Haritası" oluşturmalarını isteyiniz.

Proje Görevi

Öğrencilerden millî kültürümüzü yansıtan sanat eserleriyle ilgili bilgi ve görselleri bulmaları istenir. Bulunan bilgi ve görseller bir rapor hâline getirilerek öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Performans Görevi

Öğrencileri gruplara ayırdıktan sonra her gruptan millî kültürümüzün ürünü olan sanat eserlerinin tanıtımını yapmak için birer afiş tasarlamaları istenir. Tasarlanan afişler yıl boyunca okul panosunda sergilenerek öğrencilerde millî kültürümüze olan duyarlılığın artırılması sağlanmaya çalışılır.

Bilgi Notu

TÜRK KÜLTÜRÜNDE SANAT

Kültür kelimesi, Latince'deki "cultura" (Kültüra) veya "colere" (Kolere) fiilinden gelmektedir. Klasik Latincede bu fiil tarımsal alanda "bakmak" veya "işlemek" anlamına gelmektedir. Kavramın kökeni ve sözcük anlamı bir yana, kültür, insanoğlunun doğada değişim yaratarak ortaya çıkardığı, her türlü fiziksel ve düşünsel birikimi içerir. Bu yönüyle insanın gündelik deneyiminde ortaya koyduğu her tür somut ve soyut tecrübesi, kültür kavramı içinde değerlendirilebilir. Millî kültür ise bir millete kimlik kazandıran, diğer milletlerle arasındaki farkı belirlemeye yarayan, tarih boyunca meydana getirilen o millete ait maddi ve manevi değerlerin bütünüdür. Bir toplumu millet yapan ve onun bütünlüğünü sağlayan etkenlerden birisi de millî kültürdür. Türk millî kültürünün ürün-leri; ebru, minyatür, hat sanatı, halı ve kilim sanatı, Türk mimarisi, çini, resim, bakır işlemeciliği, halk oyunları, Hacivat Karagöz oyunu, meddahlık, ağaç oymacılığı ve kakmacılığı vb.dir (Görsel 1.16, 1.17, 1.18).

Görsel1.16: Ebru sanatı

Görsel 1.17: Yöresel halk oyunları

Görsel 1.18: Hacivat-Karagöz oyunu

Güzel sanatlar; bir milletin duygu, düşünce, görgü ve zevkinin bir yansımasıdır. Bu nedenle güzel sanatlar, bir milletin tanınmasında önemli rol oynar. Sanat, milletleri birbirine yaklaştıran önemli bir kültürel etkinliktir. Bir milletin güzel sanatlarda ileri gitmesi, o milletin diğer milletler tarafından kolayca tanınmasını sağlar. Bir milletin kültür seviyesi, meydana getirdiği sanat eserlerinden büyük ölçüde etkilenir. Güzel sanatlar alanında eserler veren milletler, diğer milletler karşısında saygınlık kazanırlar. Bu nedenle sanat alanındaki başarılar ülkelerin tanıtımına büyük katkı sağlar.

⑦ *Ekonominin sanat, sanatın ekonomi üzerindeki etkilerini irdeler.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarınızı isteyiniz.

1. Ekonomi, sanat, sanat piyasası, sanat turizmi, müzayede kavramlarının anlamlarını araştırınız.

2. Dergi ve gazetelerden ekonomi ve sanat piyasasına ait haberler bulunuz.

3. Sanat piyasasında hangi sektörlerin yer aldığını araştırınız.

Bilgi Notu

EKONOMİ VE SANAT

Ekonomik yaşam, sanatı etkilediği gibi sanat da ekonomik yaşamı etkiler. Plastik sanatlar alanında ortaya konmuş olan büyük yapıtlar, ulusal zenginlik kaynakları arasında yer alır. Sanat eserleri ya devlet müzelerinin mülkiyetinde devletlerin zenginliğini ya da kişilerin elinde kişisel zenginliği artırır. Tüm toplumlarda sanayi ve ticaret yaşamı sanat yapıtlarıyla da ilişkilidir. Plastik sanatlar alanındaki yapıtların orijinallerinin alım satımı, çoğaltma yoluyla piyasaya sunulması, kitapların yayınlanması, müzik yapıtlarından plaklar, kasetler, CD'ler, tiyatro yapıtları ve filmlerden video bantlar yapılması her toplumda canlı bir sanat piyasasının oluşmasını sağlamaktadır (Görsel 1.19).

Görsel 1.19: Sanat galerisi

Bugün sanat yapıtlarının üretim ve tüketimi geniş ölçüde ekonomik etmenlere bağlıdır. Sanatçılar sanat yapıtlarında kullandıkları malzemelere geniş çapta para harcarlar. Aynı biçimde alıcı da sanat ürünleri için para harcamak zorundadır. Bu nedenle sanat ürünleri ekonomik bir değer içermektedir.

(Mahmut Tezcan, Sanat Sosyolojisi, s.72-73 kısaltılarak alınmıştır.)

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki metni okuyarak soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Sanatın Ekonomiye Katkısı

Sanat çoğu zaman sadece bir estetik deneyim olarak görülür. Oysa ki sanat, yaratıcılığı ve kültürü beslemenin ötesinde ekonomik kalkınmanın da önemli bir parçasıdır. Müzeler, tiyatrolar, festivaller ve sanat galerileri hem istihdam yaratır hem de turizmi canlandırır. Örneğin bir şehirde açılan bir sanat festivali, otellerin doluluk oranını artırır, restoranlara daha fazla müşteri çeker ve yerel ürünlerin satışını hızlandırır.

Ayrıca yaratıcı endüstriler olarak adlandırılan müzik, sinema, tasarım, dijital sanatlar ve yayıncılık gibi alanlar hem doğrudan gelir sağlar hem de inovasyonu teşvik ederek diğer sektörleri olumlu etkiler. Sanatçılar, sadece eser üretmekle kalmaz; aynı zamanda bir fikir ekonomisi oluştururlar. Sanatla büyüyen bireyler, eleştirel düşünme, empati ve problem çözme becerilerine sahip olur. Bu beceriler, iş dünyasında da yüksek değer taşır.

Bir ülkenin kültürel mirasını korumak ve yeni sanatçılara alan açmak, uzun vadede ekonomik sürdürülebilirliği de destekler. Kısacası, sanat sadece ruha değil, ekonomiye de yatırım demektir.

1. Sanatın doğrudan ve dolaylı yoldan ekonomiyi etkilediği örnekler nelerdir?
2. Bir şehirde sanat galerisi veya tiyatro açılması sizce o şehrin ekonomisini nasıl etkiler?
3. Yaratıcı endüstriler ve teknoloji arasında nasıl bir ilişki olabilir?
4. Sanatın desteklenmesi kamu politikaları açısından neden önemlidir?

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki metni okuyarak soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Öğrencilerden sanat etkinliğinin bir şehir ekonomisine nasıl katkı sağlayabileceğini düşünmeleri sağlanarak aşağıdaki etkinliği gerçekleştirmeleri istenir.

1. **Öğrenciler 4-5 kişilik gruplara ayrılır.**
2. **Her grup, hayali bir şehirde büyük bir sanat etkinliği düzenleyeceklerini hayal eder (örneğin bir bienal, müzik festivali veya tiyatro haftası).**
3. **Grup, etkinliğin şehre ekonomik katkılarını belirleyen bir "Sanat Ekonomisi Haritası" oluşturur.**

- **Kimler bu etkinlikten gelir elde eder? (örnek: sanatçılar, oteller, esnaf…)**
- **Hangi sektörler etkilenir? (ulaşım, yiyecek-içecek, reklam…)**
- **Etkinlik için ne kadar yatırım gerekir ve bu nasıl geri döner?**

4. **Gruplar haritalarını sınıfla paylaşır ve birbirlerinin fikirlerini değerlendirir.**

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metinleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerin incelemeleri sağladıktan sonra onlardan soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Sanat ve ekonomi, genelde bu iki alanda çalışan araştırmacılar tarafından birbiriyle ilişkisiz görülen veya aralarındaki bağların ihmal edildiği, küçümsendiği iki kavram olarak karşımıza çıkıyor. Ekonominin toplumsal, doğal ve insani kaynakların üretim süreçlerinden geçirilerek paylaştırılmasındaki yasaları incelediğini kabul edersek sanatın bu tanımın içinde ilk bakışta bile kendine bir yer bulduğunu görürüz. Sanat, her ne kadar onun gizemini ve ulaşılamazlığını zedelese de bir ekonomik faaliyettir. Onun bu özelliğini vurgulamak, onun yaratıcı ve duygu yoğun üretiminin arka plana itilmesi demek olmuyor. Ancak sanata ekonomik olma gibi bir ölçüt yükleme, belki bu yüce ve tartışılmaz özelliklerine de katkı sağlayabilir.

Genelde sanat ve ekonomi karşıt iki olgu olarak kullanılır. Bu, araştırmacıya genel kabul gören ve kolayca yargılanamayacak bir konum kazandırır. Sanat tiyatrosu, ticari tiyatro, ticari müzik albümü, çoksatar vb. tanımlamalar ile bu karşıtlık koyulaştırılabilir. Böylece sanatın en yetkin ürünlerinin ancak üst düzey bir beğeni tarafından takdir edilebileceği vurgulanır. Ekonomi uzmanlarınca ise sanat değiş tokuş değeri ihmal edilebilecek, ancak toplumsal daha doğru bir tanımlama ile hayırseverlik faaliyetlerinin konusu olabilecek bir alandır. Sanat kurumları patronların sanatsever, ince beğeni sahibi, daha da hüzünlüsü, hayırsever görünmelerini sağlayan dekorlar olarak görülür. Sanat dalları dolaylı veya dolaysız yollardan birer endüstri olarak kabul edilmelidir. İlk başta ilgisiz olarak görülen bir alanda şu alanları sıralamak nasıl bir devle karşı karşıya olduğumuzu gösterme açısından bir ilk fikir verebilir: Sinema endüstrisi (Hollywood, Avrupa sineması, Uzak Doğu ve Hint sineması) ve sinema salonları. Sanat galerileri, çağdaş sanat müzeleri ve müzayede şirketleri. Edebiyat ve yayımcılık sektörü. Opera, tiyatro ve diğer sahne sanatları. Endüstriyel sanatlar ve tasarım (elektronik, bilgisayar ve genel ağ), Müzik ve konser. festival endüstrisi. Telif hakları yönetimi, Sponsorluk. Televizyon ve medya sektörü, Kültür sanat turizmi. Bu maddelerin her biri ekonomi ve işletmecilik bilgisi alanında birer dev ana araştırma konusu-dur. Hepsi birer sanat dalı olan bu maddeler aynı zamanda sanat ekonomisi ve sanat işletmeciliği başlıklarında incelenebilecek çok zengin veriler sunan ve özgün, faydalı sonuçlar getirebilecek alanlardır. Her biri birer sanat dalı olan bu maddelerin ekonomi araştır-malarında sanat olma, sanat araştırmalarında da ekonomik faaliyet olma özelikleri kesinlikle yadsınamaz.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Küresel Sanat Piyasası

Sanat, 19. yüzyıl başında Romantizmin gelişmesi ile beraber kendine özgü bir hâkimiyet yaratarak özerkliğini ilan etmiş ve özerkleşme hareketine paralel olarak da akademi, müze, galeri, eleştiri, estetik, tarih gibi alanlarda da özerkliğini örgütleme çabası içine girmiştir. Öte yandan sanat, bu gelişmelere paralel olarak iktidar yapılarına karşı çıkarak onların hâkimiyetini sorgulayan bir etkinlik ve güç olarak kendini göstermeye başlamıştır. Bu gelişim sürecinde muhalif olduğu ve karşı çıktığı değer yargılarının, ilişkilerin, iktidarların değerini meydana getiren kapitalinde başta gelen amaçlarından biri haline gelmiştir. Tüm bu ilerlemelere nazaran ne var ki parayı ve sermayeyi bütün çirkinlik ve kötülüklerin kaynağı olarak görmekle birlikte, sanatçıda hayatını idame ettirebilmek için para kazanabilmek mecburiyetinde kalmıştır.

Sanatın finansallaşmasında, Endüstri Devrimi sonrasında Avrupa' da özellikle Paris'te olgunlaşan sanat piyasasının etkili olduğu söylenebilir. Galerilerin ortaya çıkması, sanatın sarayın, kilisenin, devletin, akademinin himayesinden kurtulması, sanatın zanaat olmaktan çıkarak siparişe dayalı çalışma düzeninin dışında üretime geçmesi ve bunun sonucunda koleksiyonculuğun da gelişmeye başlaması, sanat piyasasının gelişmesindeki önemli etkenler olarak sayılabilir .

İlerleyen süreçte sanatın finansallaşmasında galeriler, fuarlar, bienaller, müzayede evleri, şirketler, bankalar, müzeler bu gelişim sürecinin önemli aktörleri olmaya başlamıştır. Kültür ile ekonominin bütünleştiği yaşadığımız dönem içinde hayatı ve tüm ideolojik kamplaşmaları kuşatan ekonominin ona karşı en radikal direnişi gösteren sanatı da içine aldığı kabul edilen bir gerçektir. Günümüzde artık sanatta kapitalizme ve onun liberal politikalarına karşı direnmek yerine onunla bütünleşmiş, sonunda vazgeçilmez olan para insanlığın düşlerini ve isteklerini de işgal etmiştir. Sanat, küreselleşmenin de etkisiyle küçülen dünyada mekanlara kapatılmaktan kurtulmuş bankaların açık uçlu devrelerine dahil olmuştur. Bu süreçle birlikte müze, müzayede, galeri, akademi, atölye gibi sanatın disiplin mekanları artık bienallere, fuarlara ve finans piyasalarına açılmıştır. Günümüzde çağdaş sanat, uluslararası sanat dünyasının en karlı ve en az düzenlenmiş pazarları arasına girmiştir. Sanatla ilgili yatırımlar, yılda çok ciddi rakamlara ulaşarak başlı başına orta ölçekli bacası tütmeyen bir endüstri haline gelmiştir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Sanat ve ekonomi arasında nasıl bir ilişki vardır?
2. Endüstri devrimi sonucunda sanatın geçirdiği evrimi nasıl değerlendirirsiniz? Etkilerini belirtiniz.
3. Bir ülkenin gelişmesinde sanatın nasıl bir rolü vardır? Açıklayınız.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden festival, bienal, fuar, müzayede, müze gibi ekonomik değeri olan etkinlikleri araştırmaları ve bunlarla ilgili istatistiki bilgileri tablo hâline getirerek bir sunum yapmaları istenir.

Performans Görevi

Sınıfınızdaki öğrencileri iki gruba ayrınız. Birinci gruptaki öğrencilerden 2000 yılından bugüne Türkiye'de sanatla ilgili ekonomiye yansıyan etkinlikleri, ikinci gruptaki öğrencilerden ise dünyada sanat alanında yaşanan etkinlikleri araştırarak bir sunum hazırlamaları istenir.

Proje Görevi

Öğrencilerden yaşadığınız şehirdeki müze, bienal, fuar, galeri, müzayede gibi sanatsal etkinliklerin düzenlendiği yerlerin yöneticisi ya da düzenleyicileri ile ekonomi sanat ilişkisi ve sanatsal etkinlik yapılan yerin ekonomisi ile ilgili bir söyleşi yapmaları istenir. Söyleşi sonunda bilgiler raporlaştırılarak öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Küreselleşme ve popülerleşme sürecinin en önemli yanı yaşamın her alanının piyasaya açık hâle gelmesidir. Sanat alanı da bu piyasalaşmadan payını almaktadır. Bu süreçte sanatsal faaliyetler ve sanat yapıtları birer ekonomik değer olarak görülmeye başlanmıştır. Sanatsal faaliyetin ve sanat eserinin değeri piyasa süreçlerince belirlenir hâle gelmiştir. Elbette bu gelişme, sanata bakışı ve sanat yapıtı anlayışını da değiştirmiştir.

Yukarıdaki açıklamalardan hareketle öğrencilere sanatın piyasalaşması ve küreselleşmesiyle ilgili düşüncelerini içeren bir kompozisyon yazdırınız. Beğenilen kompozisyonları sınıf ve okul panosunda sergileyiniz. Diğerlerini öğrenci ürün dosyasında saklayınız.

⑧ *Kültürel değişmede ve kültürlerarası etkileşimde sanatın ve sanatçının rolünü açıklar.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Kültürel değişme, kültürlerarası, popüler kültür kavramlarının anlamlarını araştırınız.
2. Sanatın kültürel değişmeye olan etkisi öğrenciler tarafından tartışılır.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıda verilen metinler ve görselleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilere okutunuz. Metnin sonunda verilen soruları cevaplamalarını öğrencilerden isteyiniz.

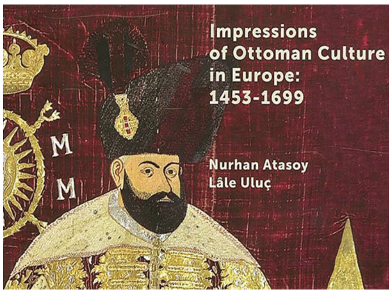

Osmanlı kültürünün 1453 ile 1699 yılları arasında Avrupa'daki yansımaları, Nurhan Atasoy ve Lâle Uluç'un "İmpressions of Ottoman Culture in Europe" (İmpreşınz ıv Otoman Kültür in Yürop) isimli kapsamlı kitabına konu oldu.

Genel Ağ'dan alınmıştır.

İstanbul'da Kartal Belediyesi'nin organize ettiği, 4. Uluslararası Kültür, Sanat ve Etkileşim Sempozyumu "Atık Materyallerin Kalıcı Sanata Dönüşme Projesi" kapsamında devam ediyor.

Genel Ağ'dan alınmıştır.

Köln Türk Müziği Korosu'nun Almanya'nın en saygın müzelerinden Rautenstrauch Joest Museum'da verdiği Türk Sanat Müziği konseri büyük ilgi gördü.

Genel Ağ'dan alınmıştır.

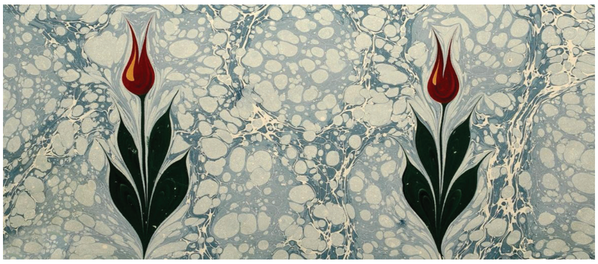

Bartın Belediyesi bünyesinde çalışmaların yürütüldüğü İbrahim Boz Ebru Atölyesinde 500 yıllık Türk ebru sanatının diğer yerel sanatlarla birleştirilerek başka bir boyuta taşınması amaçlanıyor. Aynı zamanda Millî Eğitim Bakanlığının Hayat Boyu Öğrenme Programı (Comenius) projesini de kapsayan kurs ile ebru sanatının Avrupalı öğretmenlere de öğretilmesi amaçlanıyor.

Genel Ağ'dan alınmıştır.

Londra Kraliyet Sanat Akademisi, 2005 yılı Ocak ayında eşsiz bir sergiye ev sahipliği yaptı: "Türkler: 1000 Yılın Yolculuğu 600-1600." Sergide Topkapı Sarayı Müzesi ile İstanbul Türk ve İslam Eserleri Müzesindeki önemli koleksiyonların yanı sıra Avrupa ve ABD'deki özel koleksiyonlardan seçilen ve çoğu yurtdışında hiç sergilenmemiş 370'i aşkın paha biçilmez eser yer aldı.

Genel Ağ'dan alınmıştır.

1. Metin ve görsellerden yararlanarak sanatın kültürlerarası etkileşime etkisini tartışınız.
2. Siz de yukarıdaki haber ve metinlerin benzerlerini genel ağdan araştırınız. Çalışmanızı görsellerle destekleyerek sanatın kültürel değişim ve etkileşimde nasıl etkili olduğunu sınıf panosunda sergileyiniz.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıda verilen metinleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilere okutunuz. Metnin sonunda verilen soruları cevaplamalarını öğrencilerden isteyiniz.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM: HİNT FİLMİNDEKİ KÜLTÜREL KODLARIN İNCELENMESİ

Günümüzde teknolojik gelişmelerin neticesinde dünya, küresel bir köy haline gelirken çeşitli iletişim platformlarında farklı kültürlerin birbirleriyle karşılaşması kültürlerarası iletişim sürecinin önemi giderek arttırmaktadır. Toplumlar arasındaki en büyük farklılık kaynağı olan kültür, insanların dünyaya, olaylara, kişilere olan bakış açısını şekillendirerek onların kişisel beğeni ve davranışlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Sinemada da toplumun beğenisini kazanmak ve insanların dikkatini çekebilmek amacıyla kültürel kodlara yoğun bir şekilde yer verilmektedir. Bu nedenle sinema filmleri farklı kültürlerin birbirini tanıması, anlaması ve önyargıların azaltılması noktasında kültürlerarası iletişimi destekleyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ayrıca sinema, kitleleri etkileyerek bir kültür modelinin dünyaya pazarlanmasını sağlayan en büyük araçtır. Bu durumu en iyi şekilde kullanan Amerika Hollywood filmleri aracılığıyla Amerikan kültürünü ve yaşam tarzını bütün dünyaya pazarlamaktadır.

Hint filmleri, Hindistan'daki kültürel öğeler (renkli geleneksel kıyafetler, farklı danslar, Hint aile yapısı ve dini ritüeller gibi) sayesinde yalnızca Hindistan'da değil, dünya genelinde büyük başarılar elde etmiştir. Bu filmler, Hindistan'da uzun süre gösterimde kalarak Bollywood sinemasının klasiklerinden biri olmayı başarmıştır. Almanya'daki Hint filmleri haftasında önce İngilizce, ardından Almanca altyazılı olarak gösterime girmiştir.

Hint filmlerindeki pek çok kültürel öge, Almanya'daki toplum için yabancı olmasına rağmen bu filmler sayesinde Hint kültürüne olan ilgi Almanya'da, özellikle Türk ve Müslüman göçmenler arasında artmıştır. Birçok kişi Almanya'daki Hint dükkanlarına giderek geleneksel Hint kıyafetleri, takılar, yiyecekler ve içecekler gibi ürünleri satın almaya başlamıştır. Hint filmlerinin popülaritesi arttıkça Bollywood tarzı dansların ve Hint mutfağının öğretildiği kursların sayısında önemli bir artış gözlemlenmiştir. Ayrıca internet üzerinde Bollywood filmleriyle ilgili Türkçe ve Almanca içerikler artmıştır.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Sanatın, kültür değişmesi ve başka kültürleri etkilemesi konusundaki fikirlerinizi paylaşınız.
2. Sinemanın kültürler arası etkileşimde nasıl bir rolü olduğunu tartışınız.
3. Kültürel değişmede ve kültürler arası etkileşimde sanatın hangi dallarının etkili olduğunu düşünüyorsunuz? Örnekler vererek açıklayınız.

Proje Görevi

Öğrencilerden sanatın herhangi bir dalında çalışmaları olan bir sanatçının eserini ele alarak eserin sanatın kültürel değişmeye ve kültürlerarası etkileşime etkisi hakkında araştırma yapmalarını isteyiniz. Öğrencilerin yaptığı araştırma çalışmalarını sunum haline getirmelerini ve sınıfta sunmalarını sağlayınız.

Ders Dışı Etkinlik

Sinema, tiyatro, edebiyat ve müzik alanlarında Türk kültürünü dünyaya başarıyla tanıtan sanatçılarla ilgili araştırma yaparak bir sunum hazırlayınız. Hazırladığınız bu sunuyu sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.

Performans Görevi

Chartres (Kartes) Katedrali, Fransa

Ahi Çelebi Camii, İstanbul

"Sanatın bir dalı olan mimarlık; bu mimarlığı meydana getiren insanların nerede ve nasıl yaşadıklarını, âdetlerini, toplumsal geleneklerini, esinlenmelerini ve ilerlemelerini anlatır."

(İ. Hulûsi Güngör, Temel Tasarım s. 230)

Avrupalıların Haçlı Savaşları sırasında doğu ile batı arasında kültürel etkileşim artmıştır. Bu sayede Avrupa'lı mimarlar Abbasiler, Selçuklular ve Osmanlılarda kullanılan sivri kemeri yapımını öğrenmişlerdir. Sivri kemerin Avrupalı yapı ustaları tarafından tanınması ve uygulanması, Roman üslubunda mimariye son vererek gotik üslubunun ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Öğrencilerden açıklamalar doğrultusunda yaşadıkları toplumun mimari yapısındaki değişimle toplumun kültüründe meydana gelen değişimleri tespit etmeleri ve bulguları sınıfta sunmaları istenir.

Bilgi Notu

Belli bir durumdan herhangi bir doğrultudaki farklılaşmayı değişme olarak tanımlıyoruz. Sosyokültürel değişmeden toplumsal ve kültürel yaşamdaki farklılıkları anlıyoruz. Toplumsal değişmeyle, toplumsal yapıda onu oluşturan toplumsal ilişkiler ağı ve bu ilişkileri belirleyen toplumsal kurumların değişmesi anlaşılır. Kültürel değişme ise bir toplumun bilgi, sanat, gelenek, görenek, beceri ve alışkanlıklarının değişimini içine alır. Bu değişimde sanatın rolü nedir? Sanat, yaşam deneyimlerinin duygu ve düşüncelerin anlatımıdır. Toplumun sürekli bir durgunluk içinde yinelenen bir yaşamı olamaz. Toplum, çeşitli etmenlerin etkisiyle değişirken sanatın da katkısı görülür. Tarih bilincini toplumsal eleştiriye yönelerek sorgulama işlevi, sanatçının sorunudur. Mevcut kalıpların toplumca geçerliliği, işlerliği neden sonuç ilişkilerini irdelemek bir ölçüde sanatçının konusu olmuştur. Sanatçı kültürün oluşturduğu değerleri sorgulayarak ona ivme kazandıracak seçenekler oluşturur.

(Mahmut Tezcan, Sanat Sosyolojisi, s. 139-140)

⑨ Tarihsel süreçte belli başlı sanat dallarının gelişim sürecini araştırır.

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Değişik sanat yapıtlarıyla ilgili resim ve fotoğraf örneklerini sınıfa getirerek inceleyiniz. Aralarındaki benzerlik ve farklılıkların neler olduğunu birbirinize söyleyiniz.

2. Günümüze kadar gelen sanat dallarının neler olduğunu araştırarak hangilerinin etkin olarak yapıldığını hangilerinin de unutulmaya yüz tuttuğunu belirtiniz.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki görselleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerden soruları cevaplamalarını isteyiniz.

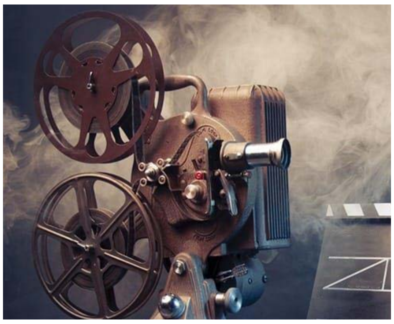

1. Yukarıdaki görsellerde hangi sanat dallarına yer verilmiştir?
2. Bu sanat dallarını konularına göre sınıflandırınız.
3. Bu sanat dallarından hangileri diğerlerine göre yeni ortaya çıkmış sanat dallarıdır?

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki görselleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerden soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Resim Sanatının Kısa Tarihçesi

Her şey 20 000 yıldan daha da önceki tarihlerde yaşayan insanların mağaraların duvarlarına at, öküz, ceylan resimleri çizmeleriyle başladı. Sonra binlerce yıl geçti. Ve eski Mısır'da el sanatlarıyla uğraşan ressam ve çizerler, bu ilk resim örneklerini papirüs kâğıtlarına ve mezar duvarlarına yaptıkları çizimlerle ve resimlerle geliştirdiler. Ardından sıra Polygnotos, Phidias, Apelles gibi eski Yunanlılara ve onların peşi sıra Romalılara geldi. Romalılar Yunanlıları taklit ettiler. Buna karşın Orta Doğu'daki İslam ülkelerinde ve Uzak Doğu'da resim ve çizim sanatı dünyanın bu yörelerinin özelliklerini taşıyan özgün bir biçimde gelişti. Orta Çağlarda Batı dünyasında sanat yüzyıllar süren bir duraklama dönemine girdi ve anılmaya değer çok az şey üretildi. Rönesans Dönemi'nde ise İsviçreli tarihçi Jacob Burckhartdt'ın (Ceykıp Burukhard) söylediği gibi "İnsan hem kendini hem de dünyayı keşfetti." Leonardo Da Vinci (Leonardo Da Vinci), Michelangelo (Mikelancelo), Raffaello (Rafael), Tiziano (Tizyano), Correggio (Koreggio), Dürer (Durer), Caracci (Karacci) gibi büyük ustalar insanın insanı tanımlamasında devrim yaptılar.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Sizce görseller hangi dönemleri yansıtıyor olabilir?
2. Yukarıda verilen eserler yapılırken hangi malzemelerin kullanıldığını bulmaya çalışınız.
3. Görsellerde dikkat çeken ögeler nelerdir? Resimlerin farklı ve benzer noktaları neler olabilir?
4. Görsellerden hareketle resim sanatının tarihsel gelişim süreci ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?
5. Diğer sanat türleri için de benzer bir gelişim sürecinden bahsedilebilir mi?

Bilgi Notu

SANAT TÜRLERİ

Sanat türlerinin her birinin malzeme, teknik ve konu özellikleri birbirinden farklıdır. Sanat eserleri incelenirken bu özellikler göz önüne alınır. Güzel sanatlar, aşağıda verilen türlere ayrılır:

Görsel 1.20: Krzysztof Ludwin'in (Kriştóf Ludvin) sulu boya çalışması

1. Plastik Sanatlar

Resim

Bir yüzey üzerinde çizgi ve renkleri kullanarak doğadan bir parçayı ya da sanatçının kendi iç dünyasını anlatma biçimidir. Resim sanatında kullanılan malzemeye göre uygulanan teknikler; sulu boya, yağlı boya, pastel, fresk (ıslak sıva üzerine boyalarla yapılan duvar resmi), guaj (Sulu boya ile sıvı zamkın karışımı ile yapılır.), tempera (Boya ile kuruma özelliği olan zamk, bal, yumurta akı gibi maddeler karıştırılarak yapılır) vb. dir (Görsel 1.20). Resim sanatı konuları; peyzaj (manzara), portre (insan vücudunun bele kadar olan bölümünün verilmesi), natürmort (cansız doğa), janr (günlük yaşam sahneleri), enteriyör (bina veya oda içerisini gösteren resimler), soyut resim (gerçek dışı tasvirler), dini, mitolojik, kahramanlık gibi çeşitlilik gösterir.

Görsel 1.21: Nemrut Dağı, Kommagene Uygarlığı, Adıyaman

Heykel (Yontu)

Taş, kil, alçı, ahşap, fil dişi, maden (altın, gümüş, bakır, tunç), vb. malzemelerin yontularak kalıba dökülerek veya yoğrulup pişirilmesi sonucu oluşan üç boyutlu eserlere denir (Görsel 1.21).

Görsel 1.22: Ahşap mimari

Mimarlık

İnsanların barınma, savunma, ibadet eylemlerini sürdürebilmeleri için belli ölçü ve kurallara uygun mekân düzenleme sanatıdır. Mimari; kullanılış amacına (ev, saray, cami, mezar, kale vb.), malzemeye (ahşap, taş, tuğla, çimento vb.), ait olduğu döneme (Roma, Gotik, Rönesans vb.) ve kültüre göre (Türk, Arap, İtalyan vb.) gruplanabilir (Görsel 1.22).

2. Fonetik Sanatlar
Sese ve söze dayalı sanatlardır.

Müzik: Duygu ve düşünceleri tek sesli veya çok sesli olarak anlatma sanatıdır. Müzik evrensel bir dil olarak kabul edilir. Kültürlere göre farklılıklar gösterir (Görsel 1.23).

Edebiyat: Düşünce, duygu ve hayal ürünlerini söz veya yazı ile anlatma sanatıdır. Edebiyat her toplumun kendi kültür ve dil özelliklerini taşır. Edebiyatın şiir ve nesir gibi türleri vardır.

Görsel 1.23: Perküsyon, Sahne performansı

3. Dramatik sanatlar
Sahnede oynanmak üzere hem sessel hem de görsel sanatlardan yararlanılarak yapılan dans, opera, tiyatro gibi etkinliklerdir.

Dans: Müzik sesine uyularak düzenlenen vücut hareketleridir. Dans insanların kendilerini ifade etme biçimlerinden biridir ve evrensel bir sanattır.

Bale: Konusu müzik eşliğinde dansla anlatılan kareografik düzen içerisinde sergilenen sanatsal sahne gösterisidir. Asıl eleman olarak kullanılan dans aslında İtalyanca dans anlamına gelen "ballo" ya da "balletto" sözcüğünden türetilmiştir.

Görsel 1.24: Tiyatro (Hamlet oyunu)

Opera: Sözlerinin bütünü veya büyük bir bölümü şarkılı olarak söylenen müzikli gösteri sanatıdır. Operet; eğlenceli, hafif konular üzerine yazılıp bestelenen müzikli oyundur. Operette müziksiz konuşmalar bulunduğu gibi dans, bale sahneleri de vardır.

Tiyatro: İnsanın yaşamında başından geçmiş veya geçebilecek olayların taklit ya da benzetme yoluyla belirli yerlerde seyirci önünde canlandırılması sanatıdır. Trajedi, komedi, dram gibi türleri vardır (Görsel 1.24).

4. Endüstriyel Sanatlar
Güzel sanatlar dışında kalan, özgün bir eser meydana getirme amacı gütmeyen, öğrenme yoluyla benimsenerek tekrarlanan ve geliştirilen, belli bir teknik ve el becerisi gerektiren, ürün olarak günlük kullanım eşyası ortaya çıkaran sanatlardır. Çinicilik, minecilik, demircilik, dokumacılık endüstriyel sanatlara örnektir (Görsel 1.25).

Görsel 1.25: Geleneksel seramik ve çini sanatı

Bilgi Notu

DİJİTAL SANAT

"Sanayi Devrimi" ile birlikte hızla ilerleyen teknolojik değişim ve gelişimler dijital sanatın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Postmodern çağda kendisinden çokça söz ettiren dijital sanat, çağdaş sanat akımları içerisinde günümüz akımı olarak bir yer edinmiştir. Günümüz insanı gündelik yaşam içerisinde sosyal medya ve internet üzerinden bazen bilinçli bazen de bilinçsiz olarak dijital sanat ile karşılaşmakta ve bu sanat ile etkileşime geçmektedir. Haberleşme araçları ve medya insanların tüketim kalıplarını ve kültürünü etkiler bir pozisyondadır. Çağımızda dijital sanat, sanatın tüm tarihî ögelerini kapsayan, tarihse süreç ile bütünleşen ve ziyaretçinin bu sürece katkı sunmasını sağlayan bir alan olarak kendisini göstermektedir. Geleneksel sanatta da aranılan özgünlük ve estetik kaygı yerini merak ve eğlenceye bırakmıştır. Bu dijital dönüşümün eğlence ve deneyim odağındaki sergi mekânları müzelerde yeni bir formatta kendilerini değişen teknoloji ile donatmışlardır. Dijital sanatta izleyici pasif bir konumdan aktif bir konuma geçmiştir. Dijital sanatın doğuşu ve gelişimi dijital sanat müzelerinin doğmasının yolunu açmıştır. Klasik müze anlayışının deneyim odaklı müzelere dönüştüğü günümüzde, koleksiyonların dijital ortamlara aktarılması zorunluluk olmuştur. Dijital sanat müzeleri, teknolojik gelişmeler sayesinde ziyaretçide kalıcı bir iz bıraktığına inanılan beş duyuya odaklı sergilemenin daha kolay bir biçimde yapılmasını sağlamıştır. Kullanılan sanal gerçeklik ve arttırılmış gerçeklik uygulamaları sayesinde eserlere dokunabilme, bu eserlerin – varsa– seslerini duyabilme ve eserleri yakından görebilme gibi deneyimler yaşatılmaktadır.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden Türkistan'dan başlayarak Türkiye Selçukluları ile Anadolu'ya gelen halı sanatının dünden bugüne gelişimini anlatan bir sunum hazırlamaları istenir.

Ders Dışı Etkinlik

Büyük Selçuklu Devleti, Türkiye Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti döneminde ortaya konan mimari eserlere örnek görseller bulunuz. Öğrencilerden Türk mimarisi ile ilgili bir broşür hazırlamalarını isteyiniz.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden Türklerde resim sanatının gelişimiyle ilgili araştırma yaparak bir sunum hazırlamalarını isteyiniz.

Performans Görevi

Öğrencilerden Türkiye'de geleneksel sanatlarımıza olan ilgiyi artırmak ve bu sanatların önemini kavratmak üzere bir afiş hazırlamalarını isteyiniz. Hazırlanan afişlerin okul panosunda sergilenmesini sağlayınız.

Proje Görevi

Öğrencileri iki gruba ayırınız. Birinci gruptan Türk tiyatrosunun; ikinci gruptan Türk sinemasının tarihî gelişimini araştırarak ve bu çalışmayı görsellerle destekleyerek sunum hazırlamalarını isteyiniz.

⑩ Anadolu'da yaşayan uygarlıklardan günümüze kalan sanat eserlerini tanır.

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Anadolu'da tarih boyunca hangi uygarlıkların yaşadığını araştırınız ve uygarlıklara ait fotoğrafları sınıfa getiriniz.
2. Yaşadığınız yerdeki müzelere giderek Anadolu'da kurulan uygarlıklara ait sergilenen eserleri inceleyiniz.
3. Sfenks, avlu, rölyef, potern, orthostat, tümülüs, kybele, figür, keramik, sikke, grifon, höyük kelimelerinin anlamlarını araştırarak defterinize yazınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıda Anadolu'da yaşayan uygarlıklardan Hitit, Frig, Lidya, Urartu, İyonya, Roma-Doğu Roma, Türkiye Selçuklu ve Osmanlılara ait çeşitli sanat eserlerine ait görseller verilmiştir. Görselleri etkileşimli tahtaya yansıttıktan sonra öğrencilerden görselleri inceleyerek soruyu cevaplamalarını isteyiniz.

HİTİTLER

Boğazköy (Hattuşaş), Çorum

Tanrı Kabartmaları, Yazılıkaya, Çorum

Hitit Tanrısının Boğaları, Anadolu Medeniyetleri Müzezi,Ankara

FRİGYALILAR

Gerdek Kaya, Frig Vadisi, Eskişehir

Frig Kabartma örneği, Afyonkarahisar

Çeşitli kaplar, Afyonkarahisar

LİDYALILAR

Sardes Antik Kent Kalıntıları, Manisa

Lidya Paraları, Antalya

Yonca Ağızlı Sürahi, Vedat Nedim Tör Müzesi, İstanbul

URARTULAR

Arslantepe Höyüğü, Malatya

Şamran Su Kanalı, Van

Urartu Tanrı Figürü, Van

İYONYALILAR

Efes Antik Kenti, İzmir

Antik Tiyatro, Milet

Kabartma, Milet, Aydın

ROMA DÖNEMİ

Apollon Tapınağı, Side

Roma Dönemi Gladyatör figürü, Denizli

Galata Kulesi, Doğu Roma Dönemi, İstanbul

TÜRKLER

Çifte Minareli Medrese, Erzurum

Osmanlı Çini Süslemeli Vazo

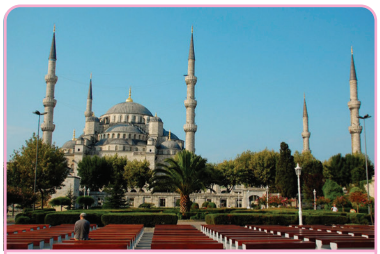
Sultan Ahmet Camii, İstanbul

Tarih boyunca Anadolu'daki uygarlıkların sanat eserlerinde ne gibi değişimler olmuştur? Bu değişimler uygarlıkların ekonomik, siyasi ve dinî yapısı hakkında bilgilere ulaşmamızı sağlıyor mu? Tartışınız.

Ders İçi Etkinlik

Topkapı Sarayı, İstanbul

Öğrencilere sınıfta https://www.ktb.gov.tr/TR-96618/topkapi-sarayi.html genel ağ adresinden sanal müze gezisi yaptırınız.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencileri gruplara ayırınız. Her bir öğrenci grubunu Anadolu'da yaşamış uygarlıklardan birini araştırmak üzere görevlendiriniz. Her gruptan bu uygarlıklara ait mimari, heykel, kabartma ve el sanatları ile ilgili görseller bulmalarını isteyiniz. Bu görsellerin altlarına kısa açıklayıcı bilgiler yazarak okulda sergilemelerini sağlayınız.

Performans Görevi

Öğrencileri gruplara ayırdıktan sonra her bir öğrenci grubundan Anadolu’da yaşayan uygarlıklardan biriyle ilgili poster hazırlamalarını isteyiniz. Hazırlanan posterlerin okul panosunda sergilenmesini sağlayınız.

Proje Görevi

Öğrencilerden bulundukları yerdeki bir müzeyi gezerek Anadolu’da yaşayan uygarlıklarla ilgili eserlerin fotoğraflarını çekip okul panosunda sergilemelerini isteyiniz.

Bilgi Notu

ANADOLU’DA YAŞAYAN UYGARLIKLAR

Anadolu, göç ve ticaret yollarının üzerinde bulunması, Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlaması, topraklarının verimli olması ve ikliminin insanların yaşayışına uygun olması gibi nedenlerden dolayı tarih boyunca zengin ve yüksek kültürlerin beşiği olmuştur. Karşılıklı kültür alışverişleri, Anadolu’da uygarlıkların gelişmesini hızlandırmıştır. Anadolu’da kurulan uygarlıklar şunlardır (Görsel 1.26):

- Hititler,
- Frigler,
- Lidyalılar,
- Urartular,
- İyonyalılar,
- Türk Devletleri.

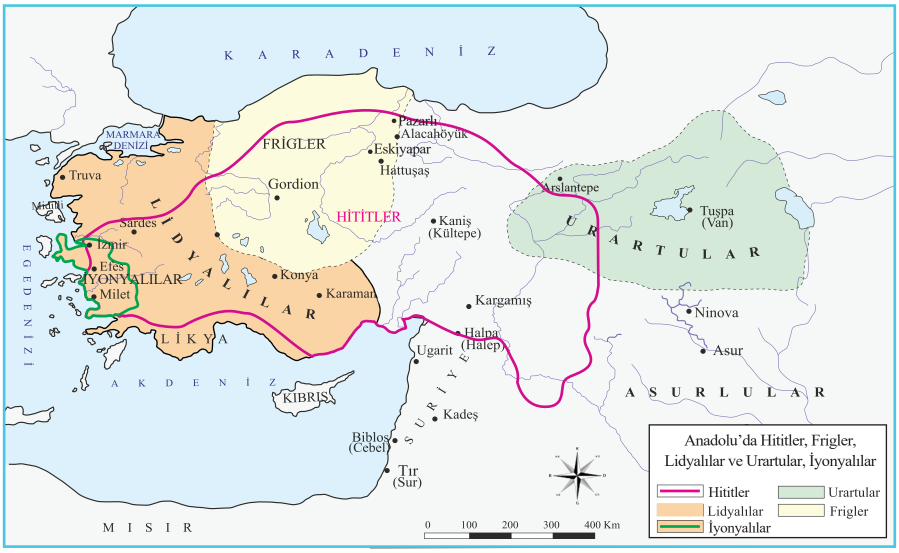

Görsel 1.26: Anadolu Uygarlıkları

Hitit Sanatı

MÖ 2000 yıllarında Anadolu'ya Kafkaslar yolu ile doğudan gelen Hititler, kısa sürede Anadolu'daki yerli halk ile kaynaşarak Yakın Doğu tarihinin en büyük kültürlerinden birini oluşturmuş, Anadolu'nun ilk büyük uygarlığını kurmuşlardır. Merkezleri Hattuşaş'tır (Çorum yakınlarında Boğazköy). Diğer önemli yerleşim merkezleri arasında Alacahöyük (Çorum), Alişar (Yozgat), Kültepe (Kayseri), Karahöyük (Konya), Beycesultan (Denizli) ve Yanarlar (Afyonkarahisar) sayılabilir. Boğazköy ve diğer yerleşim merkezlerinde yapılan kazılar sonucu ele geçirilen tabletlerin okunmasıyla Hitit tarihi, tüm yönleriyle (tarih, din, hukuk vb.) ortaya çıkarılmıştır. Yapılan kazılarda çok sayıda tapınakla birçok tanrı heykelinin bulunması, Hitit sanatının daha çok (Mezopotamya, Mısır'da olduğu gibi) dinsel bir nitelik taşıdığını ortaya koymaktadır. Hititler, MÖ 700'lü yıllarda, yıkılışından sonra küçük kent devletleri hâlinde Anadolu'nun güney doğusunda; Zincirli (Maraş), Aslantepe (Malatya), İvriz (Konya), Sakçagözü (Gaziantep) gibi yerleşimlerde bir süre daha yaşamışlardır. Hitit Devleti, MÖ 1200 yıllarında batıdan gelen kavimler tarafından parçalanmıştır.

Görsel 1.27: Hititlerde duvar süsü, Orthostat

Görsel 1.28: Boğazköy Sfenksi

Orthostat, binaların dış cephelerinde, duvarların alt bölümlerini süsleyen taş bloklardır (Görsel 1.27). Potern, Hititlerde kale altına yapılan yer altı geçididir. Sfenks (Görsel 1.28) insan başlı, arslan vücutlu heykeldir.

Frig Sanatı

Ege göçleri sırasında, Trakya üzerinden Anadolu'ya gelen Frigyalıların kültür izlerine, MÖ 8. yy.dan başlayarak Orta ve Batı Anadolu'da rastlanır (Görsel 1.29). Frigya Devleti'nin kurucusu, başkent Gordion'a adını veren Gordios'tur. En parlak dönemini Kral Midas zamanında yaşamış olan Frigyalıların başkenti, Ankara Polatlı yakınlarındaki Gordion'dur (Görsel 1.30). Yassı Höyük, Pazarlı Höyüğü (Çorum), Pessinus (Eskişehir-Ballıhisar), Sivrihisar gibi önemli yerleşim merkezlerinden başka, eski Hitit yerleşimleri olan Gavurkale (Ankara), Boğazköy (Çorum), Alacahöyük (Çorum), Alişar (Yozgat) ve Kültepe'de de (Kayseri) bu uygarlığın izleri görülür. Helen ve geç Hitit etkileri altında kalmakla birlikte özgün bir Anadolu kültürü oluşturan Frigyalıların siyasi varlıklarına MÖ 6. yy.da Persler son vermiştir.

Görsel 1.29: Frig Tümülüsü

Görsel 1.30: Gordion Antik Kenti,Ankara-Polatlı

Lidya Sanatı

Anadolu'nun batı yakasında, Gediz ve Küçük Menderes vadilerini içine alan bölgede kurulan Lidya uygarlığı, görkemin, zenginliğin ve kültürel etkinliklerin doruğa ulaştığı bir uygarlıktır. Lidyalıların bu denli zengin olmalarının nedeni Paktolos (Sart) Çayı'nda bulunan altındır. Lidya uygarlığını yaratan insanların bölgeye gelişleri ile ilgili bilgiler kesin değildir. Kimi bilim insanları, Lidyalıların Anadolu'ya MÖ 1200 yıllarında Frigyalılarla birlikte geldiklerini öne sürer. Kimileri de Lidya ve Hitit dilleri arasındaki benzerlikten yola çıkacak MÖ 2000 yılından önce, doğudan Anadolu'ya geldikleri savı üzerinde birleşir. Başkentleri Sardes (Sard) (Salihli, Manisa) olan Lidyalıların diğer önemli yerleşim merkezleri, İkiztepe ve Aktepe'dir (Uşak). Lidyalılar, yerleştikleri bölgelerde çok sayıda yapıt vermişlerdir (Görsel 1.31). Lidya Devleti, MÖ 547 yılında Sardes'i ele geçiren Persler tarafından ortadan kaldırılmıştır. Bölge doğal kaynaklar açısından çok zengindir. Tarıma elverişli bereketli topraklar, ormanlarla kaplı dağlar ve zengin maden yataklarının (altın, gümüş, bakır, kuvars, mermer) bulunması devletin güçlü bir ekonomiye sahip olmasını sağlamıştır (Görsel 1.32). Lidya topraklarının ulaşım yolu (Kral Yolu) üstünde bulunması ticaretini de geliştirmiş, böylece zamanın en varlıklı uygarlığı olmuştur (Görsel 1.33).

Urartu Sanatı

Urartular Doğu Anadolu'da Van ve çevresinde MÖ 1. binyılın başlarında bir uygarlık kurmuşlardır (Görsel 1.34). Başkenti Tuşpa (Van) olan krallığın toprakları, doğuda Urumiye Gölü (İran), kuzeyde Karadeniz'in doğusu, güneyde Musul, Halep ve Akdeniz'e kadar uzanıyordu. Bu bölge içinde kalan Çavuştepe, Toprakkale (Van), Altıntepe (Erzincan), Giriktepe, Patnos (Ağrı), Kayalıdere, Adilcevaz (Muş) önemli yerleşim merkezleridir. Anadolu'da yaşayan halkları bir devlet örgütü altında birleştiren Urartular, başta Asurlular olmak üzere birçok devletin tehdidi altında olmalarından dolayı güçlü bir askerî ve siyasi yapıya sahipti. Urartu Devleti, MÖ 600. yıllarda Med saldırıları sonucunda yıkılmıştır. Urartular, çivi yazısının yanı sıra bir çeşit resimli yazı (hiyeroglif) kullanmışlardır. Ele geçen çivi yazılı tabletler genellikle mektuplardır. Urartuların kitabeleri taş levhalar üzerinde, bina ve kaya yüzeylerinde yer almıştır. Bu belgelerde Urartu krallarının zaferlerinden ve imar işlerinden bahsedilmektedir.

Görsel 1.31: Kybele Kaya Anıtı Spil Dağı, Manisa

Görsel 1.32: Karun Hazineleri, Uşak, Arkeoloji Müzesi

Görsel 1.33: Fildişi Heykel, Ankara, Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Görsel 1.34: Meher Kapı Van

İyon Sanatı

Dorların baskısı sonucunda Akaların bir kısmı Yunanistan'dan Batı Anadolu'ya göç etmişler ve İzmir çevresindeki yerli halkla kaynaşarak şehir devletleri kurmuşlardır. Bu şehir devletleri arasında siyasal birlik sağlanamamıştır. İyon şehir devletleri arasında en tanınmışları Efes, Milet, Foça ve İzmir'dir (Görsel 1.35, 1.36). Ön Asya'dan gelen ticaret yollarının bitim noktasında bulunan İyonyalılar, kısa zamanda ileri bir medeniyet kurmuşlar ve kolonicilik faaliyetleriyle zenginleşmişlerdir.

Görsel 1.35: Milet Antik Harabeleri, Aydın

Görsel 1.36: Efes Celsus (Selsüs) Kütüphanesi, Efes, İzmir

Roma ve Doğu Roma Sanatı

İlk Çağ'da, İtalya merkez olmak üzere kurulan Roma İmparatorluğu'nun sınırları doğuda Fırat Nehri'nden, Batıda Atlas Okyanusu'na kadar uzanıyordu. Anadolu'yu ve tüm Akdeniz ülkelerini de içine alan bu imparatorluk MS 395 yılında ikiye ayrılmıştır. Batı Roma 476 yılında yıkılmış, Doğu Roma'nın varlığına ise 1453 yılında Sultan II. Mehmet son vermiştir. Romalılardan önce İtalya'da Etrüsk Uygarlığı kurulmuştur. MÖ 8 yy.dan başlayarak Güney İtalya ve Sicilya'da kurulan Yunan kolonileri ile bu bölgelere Helenistik kültür taşınmıştır. Bu kültürden etkilenen Etrüsk sanatı, Roma sanatının gelişmesine zemin oluşturmuştur. Roma tarihi, Cumhuriyet (MÖ 6.yy.-1.yy.) ve İmparatorluk Dönemi (MÖ 1.yy.-MS 5.yy.) olmak üzere iki dönemde incelenir. Roma uygarlığının Anadolu'daki varlığı İmparatorluk Dönemi'ne rastlar. İmparatorluğun varlıklı olması bu kültürün geniş bir alana yayılmasına neden olmuştur. Bu dönem, Roma sanatının Yunan, Etrüsk ve Mısır sanatlarının etkisi altında geliştiği ve yayıldığı en parlak dönemdir (Görsel 1.37, 1.38, 1.39).

Görsel 1.37: Bozdoğan Kemeri, İstanbul

Görsel 1.38: Yerebatan Sarnıcı, İstanbul

Görsel 1.39: Karanlık Kilise Freskleri, Nevşehir

Türk Sanatı

10. yüzyılda Türkistan’dan, çoğunlukla İran üzerinden Anadolu topraklarına yerleşen Oğuz-Türkmenleri başta olmak üzere pek çok boy Türk kimliği altında Anadolu'ya göç etmiştir. Türk ismi ilk defa Orhun Abidelerinde yazılı olarak geçmektedir. Anadolu’da gittikçe azalan yerli nüfus yerini Türklere bırakmaya başlamış ve 11. yüzyılda kurulan Türkmen beylikleri sayesinde tüm Anadolu'da Türkçe konuşan topluluklar egemen toplum olmuştur. Anadolu'ya ilk olarak Hun, Avar, Sabir, Hazar gibi Türk kavimleri akın yapmış olsa da bu akınlar genelde askerî amaçlı olmuştur. Karadeniz'in kuzeyinden Balkanlar'a gelen Kıpçak, Peçenek, Uz adlı Türk kavimleri Anadolu'ya Doğu Roma eliyle geçirilmiş ve yerleştirilmiştir. Anadolu'nun asıl Türk yurdu hâline dönüşmesi, doğudan gelen Oğuz-Türkmen göçleriyle gerçekleşmiştir. 1071 Malazgirt Savaşı sonrası Türkmenler Anadolu'ya kitlesel göçler halinde hareket etmiştir. Bundan sonra Türk sanatının etkileri Anadolu'da görülmeye başlamıştır. Öncelikle mimari alanda Türk sanatı kendisini göstermiştir. 1243 Kösedağ Savaşı sonucunda Anadolu'nun Moğol egemenliğine geçmesiyle ve İran'da kurulan İlhanlılar Devleti aracılığıyla pek çok Türk ve Moğol unsuru Anadolu’ya yerleşmiştir. Beylikler döneminde doğudan gelen çok sayıda Türkmen aşireti, Anadolu'da Türk nüfuzunun devam etmesini sağlamıştır (Görsel 1.40). Germiyanoğulları, Karesioğulları ve Hamitoğulları gibi batıdaki Türkmen beylikleri, Türkmen göçlerinden beslenmişlerdir. Osmanlı Devleti kurulduktan sonra da Türkistan’dan göçler devam etmiştir. (Görsel 1.41, 1.42, 1.43). Ülkemizin çeşitli yerlerinde bu beyliklere ait eserler bulunmaktadır.

Görsel 1.40: Selçuklu Halısı

Görsel 1.41: Türkiye Selçukluları, 1378 Antalya, Yivli Minare

Görsel 1.42: Germiyanoğulları Beyliği, Kütahya 1314, Vacidiye Medresesi

Görsel 1.43: Üç Kümbetler, Erzurum

		İlk Çağ Anadolu Uygarlıklarına Ait Sanat Eserlerinin Ortak ve Farklı Özellikleri	
		Ortak Özellikler	Farklı Özellikler
Mimari	Kaleler	İlk Çağ Anadolu uygarlıklarının hepsinde başkentler güçlü surlarla korunmaktadır. Kalelerin içinde tapınaklar, tören odaları ve depolar yer almaktadır.	Hitit kalelerinde bölüm sayısı çok daha fazladır ve bir saray kompleksi görünümündedir.
	Tapınaklar	İlk Çağ Anadolu uygarlıklarının hepsinde çok tanrılı inanç sistemi görülür. Bu tanrılar adına yapılmış tapınaklar bütün kültürlerde çok önemlidir. Tapınaklarda tanrı heykellerinin bulunduğu bir kutsal oda, büyük bir avlu, sunak bölümü ve odalar bulunmaktadır.	Hitit tapınaklarında bunlara ek olarak avlunun çevresinde yan odalar ve devlet arşivlerinin saklandığı bölümler bulunmaktadır.
	Mezarlar	Frig, Lidya ve Urartu uygarlıklarında mezar odaları ve kaya mezarları çok önemlidir. Mezarlara ölen kişiyle birlikte çok zengin armağanlar konulmaktadır. Urartu ve Lidyalılarda mezar odaları taştan yapılmaktadır. Frig ve Lidyalılarda ise tümülüsler önemli mezar yapılarıdır.	Ölülerini yakarak küllerini çömlekler içinde sakladıkları için Hititlerde anıt mezar mimarisi gelişmemiştir. Friglerde mezar odaları ahşaptan yapılmıştır. Lidya mezar odalarında diğer Anadolu uygarlıklarından farklı olarak giriş koridoru ve kapı vardır. Lidyalılara ait bazı küçük tümülüslerde ceset ahşap bir sandukaya alındıktan sonra mezar teknesi denilen taş sandıklara yerleştirilmiştir. Tümülüslerin üzerindeki toprağın kaymaması için tepenin çevresine duvar örme Lidya mimarisine özgüdür.
	Sivil Mimari	Anadolu'daki İlk Çağ uygarlıklarına ait evler taş temel üzerine kerpiç duvarlı olarak yapılmıştır. Frig, Urartu ve Lidya mimarisinde konutlar dikdörtgen planlıdır.	Hitit evlerinin temelinde ve birinci katında taş, ikinci katında ise ahşap malzeme kullanılmıştır. Lidyalıların evlerinde odalar halı ve kilimlerle ayrılmıştır. Urartu mimarisinde baraj ve su kanalları çok önemli yere sahiptir.
Heykel ve Kabartma		İlk Çağ Anadolu uygarlıklarının tamamında tanrıları tasvir eden büyük boyutlu duvar kabartmaları yapılmıştır. Çoğu zaman bu kabartmalarda tanrıların yanında krallara da yer verilmiştir. Kabartma sanatının küçük sanat eserlerinden kabul edilen damga mühürler İlk Çağ Anadolu uygarlıklarının vazgeçilmez ürünleri arasındadır.	Hitit kabartmalarında insan ve aslan karışımı hayali yaratıklar, savaş sahneleri ve kutsal ziyafet sahneleri ile günlük yaşamdan tasvirler yer alırken Frig ve Lidya kabartmalarında ana tanrıça Kibele figürü ön plana çıkmaktadır. Yine Frig ve Hitit yapılarında sıkça görülen kabartmalı taş bloklar Urartu ve Lidya yapılarında yaygın değildir. Hititlere ait küçük boyutlu heykellerde kuş, boğa, antilop, çift başlı ördek ve arslan tasvirleri diğer Anadolu uygarlıklarından farklı olarak sıkça kullanılmıştır.
Küçük El Sanatları		İlk Çağ Anadolu uygarlıklarına ait küçük el sanatı eserlerinde genellikle inanç sistemleri kendini göstermektedir. Çeşitli hayvan şekilleri verilmiş törensel kaplar hepsinin ortak özelliğidir. Yapılan çanak çömleklerde geometrik desenlerin yanında sıkça bitki ve hayvan tasvirleri de kullanılmıştır. Kâse, kazan, tabak, testi, kemer, içki kabı, çengelli iğne ve çeşitli süs eşyaları bu dönemde Anadolu'da sıklıkla görülen küçük el sanatları örnekleridir.	Çeşitli madenlerden yapılan güneş kursları Hititlerin sembolü hâline gelmiştir. Urartularda küçük el sanatlarındaki maden kullanımı yoğunluğu ve işçiliği açık olarak kendini göstermektedir. Friglerde ahşap işçiliği ve dokumacılık ön plana çıkmaktadır. Lidyalılarda ise altın ve gümüş gibi değerli madenlerden yapılmış süs eşyaları ve paralar farklılık yaratmaktadır. Asur etkisindeki hayvan biçimli sütun altlıkları Geç Hititlerin farklılığını ortaya koymaktadır.

⑪ *Tarihten günümüze sanatla ilgilenen devlet büyüklerini araştırır.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Çevrenizdeki tarihî yapıların kim tarafından, kime ve ne zaman yaptırıldığını öğreniniz.

2. Tarihte devlet büyüklerinin sanata ve sanatçıya verdiği önemle ilgili bir araştırma yapınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıda verilen metin ve görselleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerden tarihte devlet büyüklerinin sanata ve sanatçıya verdiği önemi yorumlamalarını isteyiniz.

Osman Gazi
Aynı zamanda Osmanlı Devletinin kurucusu da olan Osman Gazi 1299-1326 yılları arasında hüküm sürer. Şiirle ilgilenir. Kendisinden sonra tahta geçen oğlu Orhan Gazi'ye öğütlerini içeren "Nasihatname" hece vezniyle yazılmış manzum bir eserdir.

Nasihatname
Gönül kerestesiyle bin,
Yenişehir ü Bazar yap,
Zulm eyleme rençberlere,
Her ne ider isen var yap.

Eski Yenişehri bari,
İnegöl'e dek hep varı
Kırıp geçirip ağyarı,
Bursa'ya dek yık tekrar yap

Kurt olup girme süriye,
Arslan ol bakma geriye
Çar edip hayli çeriye
Dilgeçidi'ni hisar yap

İznik şehrine hor bakma
Sakarya suyu gibi akma
İznik'i de al bırakma
Her burcuna bir hisar yap

Osman Ertuğrul oğlusun
Oğuz Karahan neslisin
Hakk'ın bir kemter kulusun
İslambol'u aç gülzar yap

(Genel ağdan alınmıştır.)

Sultan I. Süleyman (Kanuni)
1520-1566 yıllarında tam 46 yıl hüküm sürmüştür. Tahtta en uzun süre kalan Osmanlı padişahıdır. O da babası gibi kuyumculukla uğraşır, "Muhibbî" mahlasıyla şiir yazar. Bu mahlasla yazdığı Farsça ve Türkçe divanları bulunur. Zatî'den sonra divan edebiyatında en fazla gazeli olan kişi odur.

Hürrem Sultana yazdığı şiirden:

Celîs-i halvetim, varım, habîbim mâh-ı tâbânım
Enîsim, mahremim, varım, güzeller şâhı sultânım
Hayatım hâsılım, ömrüm, şarab-ı kevserim, Adn'im
Bahârım, behçetim, rûzum, nigârım verd-i handânım
…
Stanbûlum, Karaman'ım, diyâr-ı milket-i Rum'um
Bedehşân'ım ve Kıpçağım ve Bağdâd'ım, Horasânım
…
Kapında, çünki meddâhım, seni medh ederim dâim
Yürek pür gam, gözüm pür nem, Muhibbi'yim, hoş hâlim!

(Genel ağdan alınmıştır.)

Narlar ve Ayvalar

Şeker Ahmet Paşa
İstanbul'un Üsküdar semtinde doğdu. 1855 yılında Tıbbiye Mektebi'ne girdi. Tıp öğrenimini tamamlamadan Harbiye Mektebi'ne geçti. Harbiye Mektebi'nde aldığı anatomi ve perspektif dersleri ile resim yeteneğini geliştirdi. Resme olan ilgisi ortaya çıkınca Sultan Abdülaziz tarafından Paris'e gönderildi. Burada yedi yıl Gerome ve Boulanger atölyelerinde çalıştı.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Beyaz Vazoda Çiçekler

Osman Hamdi Bey

Osmanlıda arkeolog, müzeci, ressam ve Kadıköy'ün ilk belediye başkanı. İlk Türk arkeoloğu kabul edilir. En önemli arkeolojik kazısı 1887-1888'de gerçekleştirdiği Sayda Kral Mezarlığı (Lübnan) kazılardır. Bu kazılar sırasında dünyaca ünlü İskender Lahidi'ni bulmuştur. Çağdaş Türk müzeciliğinin kurucusudur. İstanbul Arkeoloji Müzesi'ni kurmuş, 29 yıl müdürlüğünü yapmış ve müzeyi dünyanın sayılı müzeleri arasına sokmuştur. Günümüzde varlığını Mimar Sinan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi olarak sürdüren Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'nin kurucusudur. İlk Türk ressamlarından birisidir ve Türk resminde figürlü kompozisyon kullanan ilk ressam olarak tarihe geçmiştir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Sultan III. Selim

Ney üfleyip, tambur çalan padişahın hem şehzadelik, hem padişahlık yılları Türk musikisinin en parlak dönemini oluşturur.

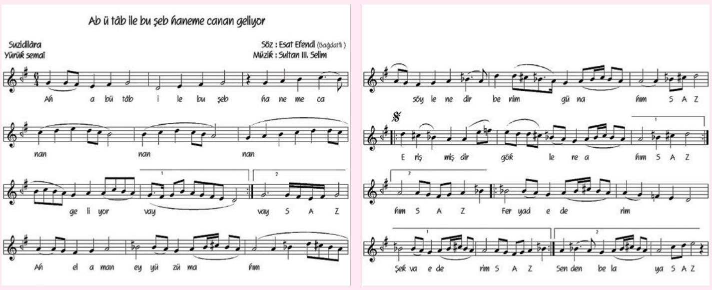

Söz: Sultan III. Selim Güfte : Esâd Efendi (Bağdatlı) Makam : Sûzidilârâ

II. Mahmut

Hat sanatıyla ilgilenmiş ve bu alanda eserler vermiştir.

Zerendud Levha-Dörtlük (Celî Sülüs)
(Genel ağdan alınmıştır.)

Mustafa Kemal Atatürk

Atatürk, sanatı seven, sanatçılara değer veren ve onları destekleyen bir devlet adamıdır. Çocukluğundan itibaren sanata ilgi duymuş ve sanatın bazı dallarıyla çok yakından ilgilenmiştir. Gençliğinde şiir ve edebiyata yakınlık duymuş, Namık Kemal'in şiirlerini okumuş ve ondan etkilenmiştir. Atatürk'ün kaleme aldığı ve 1927 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisinde okuduğu "Nutuk" adlı eseri, Atatürk'ün en büyük edebî eseridir. Atatürk, şiir ve edebiyat dışında müziğe de büyük bir ilgi duymuştur. Şarkı ve türküleri dinlemekten büyük bir zevk alan Atatürk, zaman zaman okunan şarkılara eşlik etmiş, oynanan halk oyunlarına katılmıştır. Bazı Rumeli türküleri, onun sesinden notalara dökülmüş ve müzik repertuvarımızda yer almıştır. Atatürk'ün, tiyatro, bale, edebiyat, heykeltıraşlık, mimari, resim, müzik gibi sanat dallarıyla ve sanatçılarla ilgilenmesi, onları desteklemesi Atatürk'ün sanatla çok yakın bir ilişki içinde olduğunun göstergesidir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencileri iki gruba ayırdıktan sonra birinci gruptan Anadolu Selçuku ve Osmanlı döneminden günümüze kadar gelen camilerin, ikinci gruptan ise saray ve köşklerin kimler tarafından yaptırıldığını araştırarak görsellerle desteklenmiş bir sunum hazırlamalarını isteyiniz.

Topkapı Sarayı, İstanbul

Fatih Sultan Mehmed, hem eşsiz bir komutan hem büyük bir devlet adamıydı. Yapmış olduğu çalışmalar ile memlekette büyük çapta bir imar hareketi gerçekleştirdi. Osmanlı Devleti'nin çeşitli şehirlerinde 300 kadar cami, 57 medrese, 59 hamam, 29 bedesten, çeşitli saray, hisar, kale, sur, han ve köprüler yaptırdı. İstanbul'u fethettiği zaman, başta Ayasofya olmak üzere sekiz tane kiliseyi camiye çevirdi. Bugünün üniversitesi olan Fatih Külliyesi'ni 1470 yılında tamamladı. Hz. Eyyub-i Ensari'nin kabri, Fatih'in hocası Akşemseddin tarafından bulundu ve üzerine Eyüp Camii yaptırıldı. Fatih Sultan Mehmed tarafından İstanbul'un Fatih semtinde yaptırılan Fatih Camii, 1470 yılında yine onun tarafından ibadete açıldı. Fatih zamanında inşa edilen Kapalıçarşı, ileride İstanbul'un en önemli ticaret merkezlerinden biri hâline gelecekti. Devrin mimari eserleri arasında bulunan Yeni Bedesten de çok ünlüdür. Saray-ı Cedide-i Amire adı verilen Yeni Sarayı (Topkapı Sarayı) da Fatih Sultan Mehmed yaptırdı.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden Atatürk'ün sanat alanındaki çalışmalarını araştırmaları ve bu araştırmaları görsellerle destekleyerek bir sunum hazırlamalarını isteyiniz.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden III. Ahmed'in sanata verdiği önem hakkında araştırma yapmaları ve bu araştırmaları görsellerle destekleyerek bir rapor hazırlamalarını isteyiniz. Hazırlanan raporları öğrenci ürün dosyasında saklayınız.

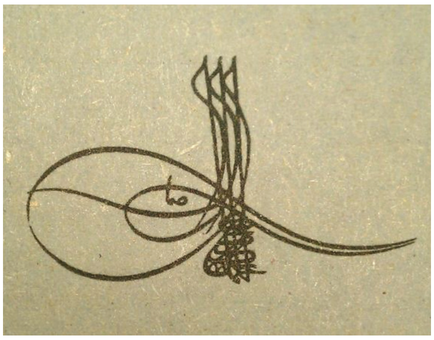

Tuğra III. Ahmed

Sultan III. Ahmed (1673-1736), Osmanlı tarihinin tuğra yazan yegane padişahıdır. III. Ahmed, saltanata çıktığı 1703-1730 yılları arasında, kendi adına tertiplediği alışılagelmiş tuğralar dışında, muhtelif ifadeler taşıyan 10 adet tuğra tanzim etmiş ve bu tuğraların asıllarını kâğıt üzerine is mürekkebiyle geçirmiştir. Dönemin şaheserleri arasında gösterilen bu tuğralar, devrin mücellitleri (ciltçi) tarafından albüm diyebileceğimiz bir kitap şekline getirilmiştir.

(Murakka'-ı Has Tuğrakeş Bir Padişah Sultan III. Ahmed)

⑫ Sanat eserleri ile coğrafi özellikler arasındaki ilişkiyi açıklar.

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.
1. Coğrafi etkenlerin sanatçıyı ve sanat ürününü etkileyip etkilemediğini tartışınız.
2. Yaşadığınız çevrenin tarihi gelişim sürecindeki değişimini yansıtan resimler bularak sınıf panosunda sergileyiniz.
3. Sanat etkinliklerinin çevreyi nasıl etkilediğini gözlemleyiniz?

Bilgi Notu

COĞRAFİ ÇEVRE VE SANAT

Coğrafya toplumu etkileyen çok önemli bir unsurdur. Her toplum yaşadığı çevrenin koşullarından etkilenir. Sanat da toplumsal yapının bir ürünü olduğundan sanat ve sanatçı coğrafi koşullardan ve çevresel faktörlerden etkilenir. Sosyolog Sorokin'e göre en eski çağlardan beri iklim, sıcaklık, toprak, dağlar, bitkiler, hayvanlar, mevsim değişmeleri, jeolojik oluşumlar, fırtınalar, depremler gibi coğrafi faktörler toplumların yaşamını ve toplumsal yapılanmayı etkileyen unsurlardır.

Görsel 1.44: Mısır piramitleri Mısır medeniyetinin göstergelerindendir.

Coğrafyanın sanata katkısı, içinde çeşitli sanatların ortaya çıkıp gelişebileceği bir kültür yapısının oluşmasını sağlamasıdır. Kültürü etkileyen koşullar, aynı biçimde sanatı da etkiler. Bu yüzden coğrafi koşullar hem kültürle hem de sanatla benzer ilişkiler içindedir. Örneğin aşırı soğuk ya da aşırı sıcak bir yerde kültür bulunduğu yerin özelliklerine uygun olarak gelişim gösterir.

Uygun bir coğrafya çevresi, sanat ve sanatçı için doğrudan etkili olacak bir ortam yaratır (Görsel 1.44). Coğrafyanın dolaylı etkileri ise sanatçıda iç sezgi ya da ilham biçiminde kendini gösterir. Coğrafi koşullar, özellikle ilk uygarlıkların ve kültür merkezlerinin ortaya çıkışında etkili olmuştur.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki açıklamaları ve görselleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerden soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Aşağıda verilen mimari yapıların benzer ve farklı özellikleri (dönem, kültür, yapım malzemesi) hakkında neler söyleyebilirsiniz?
2. Evlerin yapıldığı malzemeden yola çıkarak bulundukları çevrenin coğrafi koşulları hakkında fikir sahibi olabilir miyiz?
3. Bu mimarî yapıların coğrafi çevre ile ilişkisini yorumlayınız?

Mimarlıkta amaç, ortaya konan eserde güzellik, sağlamlık ve kullanışlılığı birleştirmektir. Bu unsurlarsa kültür, iklim ve teknik imkânlara bağlı olduğundan mimarlık sanatı da devirden devire, milletten millete ve iklimden iklime büyük değişiklikler göstermektedir. Ilıman iklimin hüküm sürdüğü ülkelerde binalar, güneş ışığını en fazla alacak tarzda inşa edilir. Yağışlar daha çok yağmur şeklinde olduğundan çatı eğimleri azdır. Ekvatora daha yakın sıcak iklim bölgelerinde ise güneş ışığından sakınılır. Pencereler az sayıda ve ufaktır. Avluların üzeri kapatılmıştır. Kar yağışının fazla olduğu ve uzun zaman erimeden kaldığı kuzey ülkelerinde, çatılar çok dik yapılır. Böylece çatı üzerindeki kar yükü minimum seviyeye düşürülmüş olur.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden resim, müzik, dans vb. sanat dallarıyla ilgili bilgi ve görsellerden yararlanarak coğrafi koşulların sanat ürünlerini etkilemesiyle ilgili bir sunum hazırlamalarını isteyiniz.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden farklı coğrafi koşullarda barınma amacıyla inşa edilmiş mimari eserleri görsellerle tanıtan rapor hazırlamalarını isteyiniz. Raporları öğrenci ürün dosyasında saklamalarını söyleyiniz.

Ders Dışı Etkinlik

Anadolu, yer altı ve yer üstü zenginliği nedeniyle değişik zamanlarda birçok kültüre ev sahipliği yapmış ve yapmaktadır. Kütahya'da toprağın seramik yapımına elverişli olması seramik ve çini sanatının gelişmesine zemin hazırlamıştır.

Öğrencilerden Anadolu'da yer altı ve yer üstü zenginliklerini kullanarak sanat eserleri üreten ve bu eserleriyle tanınan yörelere örnek vermelerini isteyiniz.

Kütahya ilimizde yapılan çini çalışmaları.

(13) *Tarihî mirası ve sanat eserlerini korur.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmayı yapmalarını ve soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Ziyarette bulunduğunuz ören yerlerinde, müzelerde tarihî eserlerin durumuyla ilgili gözlemlerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Çevrenizde bulunan tarihî eserleri korumak için alınan önlemler nelerdir?
3. Sanat eserlerini korumak neden önemlidir?

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki haber metni ve görseller etkileşimli tahtaya yansıtınız ve aşağıda verilen soruların cevaplanmasını öğrencilerden isteyiniz.

Anadolu Mirasına Sahip Çıktı

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Başbakanlık ile Dışişleri Bakanlığının sürdürdüğü temaslarla bugüne kadar Türkiye'ye iadesi sağlanan toplam eser sayısı 10 yılda, 4 bin 143'e ulaştı. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü verilerine göre, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2013'te de 30 tarihî eseri geri aldı.

Bakanlık, Uşak Müzesi Müdürlüğünden sahtesi ile değiştirildiği tespit edilen ve "İnterpol Çalıntı Sanat Eserleri Veri Tabanı"nda uluslararası alanda araştırılması sağlanan Kanatlı Denizatı Broşu'na benzer bir eserin Almanya, Hagen'de yürütülen bir soruşturma kapsamında bulunduğunu öğrendi. Kültür ve Turizm Bakanı'nın Almanya'ya giderek iade aldığı paha biçilemeyen eser, Anadolu Medeniyetleri Müzesi Müdürlüğünde sergilenmeye başlandı.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Amerika'dan iadesi yapılan eser,
Çift Küpe

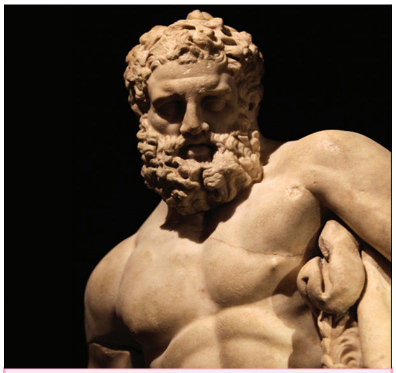

Amerika'dan iadesi yapılan eser,
Yorgun Herakles Heykeli

İngiltere'den iadesi yapılan eser,
Osmanlı mezar taşı

Almanya'dan iadesi yapılan eser,
Kanatlı Deniz Atı Broşu

1. Yukarıda sözü edilen eserlerin ülkemiz kültür mirasında önemi nedir?
2. Ülkemize iadesi yapılan eserler Tarihî Eserleri ve Sanat Eserlerini Koruma Kanunu'nda nasıl bir etki yaratacaktır?
3. Tarihî Eserleri ve Sanat Eserlerini Koruma Kanunu'nu araştırarak bu korumayı gerçekleştiren kurum ve kuruluşları belirtiniz.

Ders İçi Etkinlik

Haber metnini etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilere okutunuz. Öğrencilere: “Doğru, zamanında ve bilinçli restorasyon çalışmalarının sanat eserini korumada önemi nedir?” sorusunu yönelterek tartışma yaptırınız. Öğrencilerin çevrelerinde varsa karşılaştığı restorasyon çalışmalarına örnek vermelerini isteyiniz.

Roma Eseri Anıtsal Çeşmenin Görkemli Yapısı Restorasyonla Ortaya Çıktı
Anadolu topraklarında ayakta kalan Roma Dönemi’nin en görkemli çeşmesi Antalya Side Antik Kent’te bulunuyor. MS 2. yüzyıldan kalma anıtsal çeşmede (Dokuz Çeşmeler) 8 yıldır restorasyon ve ayağa kaldırma çalışması yapılıyor. 20 metre yüksekliğinde 52 metre genişliğinde inşa edilen çeşmenin, meydana gelen depremlerle 20 metre yüksekliğinin günümüzde, 12 metreye düştüğü belirtiliyor.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki resimler etkileşimli tahtaya yansıtılarak öğrencilere neler hissettiklerini sorunuz. Sanat eserlerinin tahribatının ülkemize neler kaybettireceğinin tartışılmasını öğrencilerden isteyiniz.

Sümela Manastırı fresklerdeki tahribat (Trabzon)

Balat Ferruh Kethuda Camii çeşmesindeki tahribat

Zeugma kazıları restorasyon çalışmaları (Gaziantep)

Ulu Camii (Sultan Süleyman Camii) restorasyon çalışmaları

Ders İçi Etkinlik

Aşağıda verilen etkinliği etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerden yönerge doğrultusunda soruları bir kâğıda cevaplamalarını isteyiniz. Daha sonra kâğıtlar öğrencilerden toplanarak değerlendirilir. En iyi üç örnek sınıf panosunda sergilenir. Diğer cevapları öğrenci ürün dosyasında saklayınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki konulardan herhangi birini düşünerek tarih ve sanat eserlerinin korunması ve tahribatının önlenmesi için ne gibi önlemler alırdınız? Bu fikirlerinizi tanıtmak için üç adet slogan üretiniz.

- Tahribatın önlenmesi ve sanat eserlerinin korunması
- Kaçırılan eserlerin ülkemize geri kazandırılması
- Restorasyon çalışmalarında kullanılan yanlış malzemeler
- Restorasyon çalışmalarının aslına uygun yapılmaması

Üç Adet Slogan

1. ....
2. ....
3. ....

Üç Adet Çözüm Önerisi

1. ....
2. ....
3. ....

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki istatistikleri etkileşimli tahtaya yansıtınız. Öğrencilerden istatistiği yorumlamalarını isteyiniz.

2014-2024 Yılları Arasında Yurt dışından İadesi Sağlanan Eserlerin Dağılımı (Ülkelere Göre)

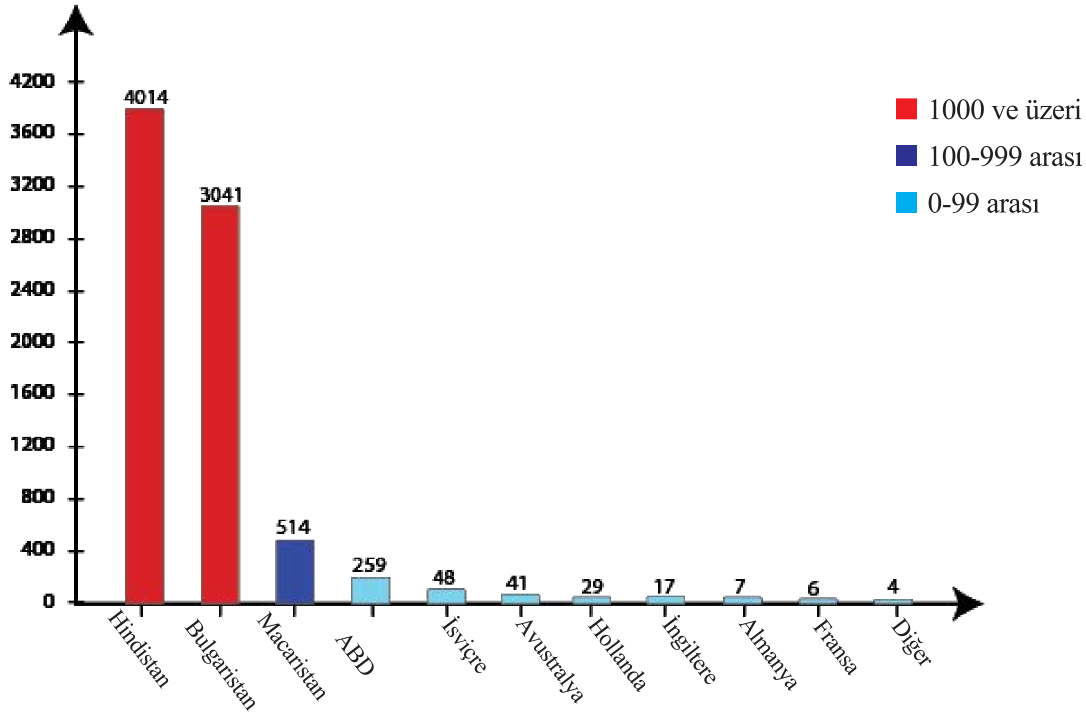

2014-2024 Yılları Arasında Yurt dışından İadesi Sağlanan Eserlerin Dağılımı (Yıllara Göre)

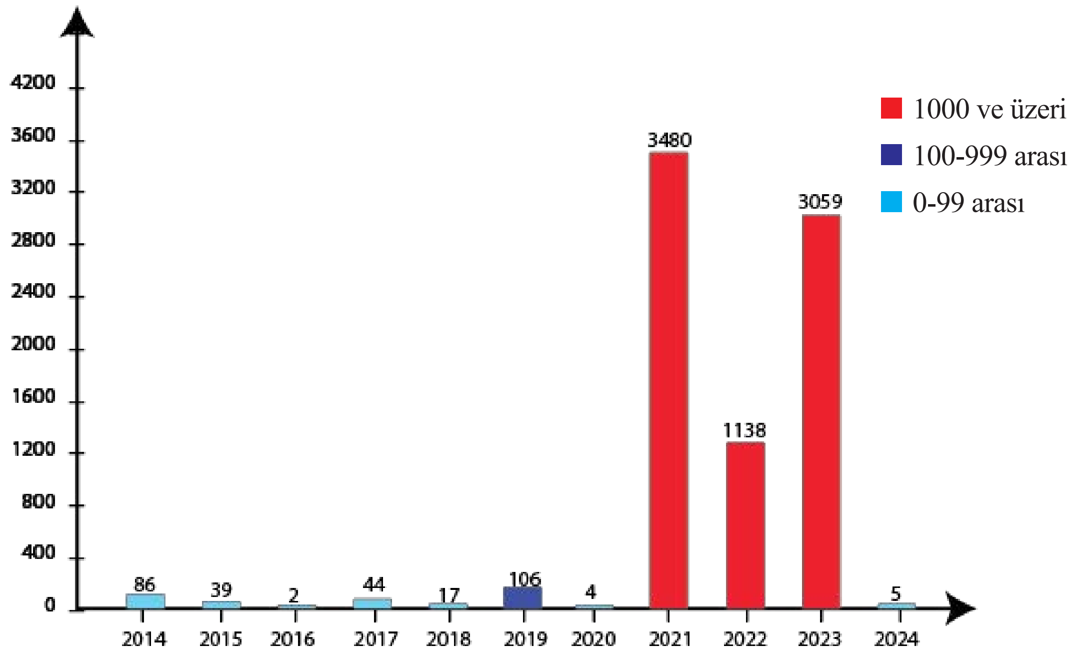

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden ülke genelinde arkeolojik ürünlerde ve sanat eserlerinde tahribatı önlemek için çalışan sivil toplum kuruluşlarını ve bu kuruluşların faaliyetlerini araştırmaları istenir. Rapor oluşturularak sınıfta yapılan çalışmaların paylaşılması sağlanır. Raporlar öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden beşerli gruplara ayrılmaları istenir. Her gruptan sanatın ve sanat eserinin korunması için bir proje geliştirmesi istenir. Geliştirilen projeler için okul yönetiminin izni alınır ve bu projeler kulüp faaliyeti hâline getirilerek okul çapında farkındalık oluşturulur. Afiş, haber, fotoğraf, makale gibi dokümanlar toplanarak okul panosunda sergilenir. Panolar bir hafta içinde hazırlanıp yıl boyunca konunun aktif tutulması sağlanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilere, restorasyonun tarihî eserleri korumadaki ve turizmi canlandırmadaki önemi hakkında neler düşündükleri sorulur. Yaşadıkları şehirde restorasyona ihtiyaç duyulan tarihî yapıların veya sanat değeri olan eserlerin dökümünün çıkarılması ve rapor hâline getirilmesi istenir. Raporlar toplanarak öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden yaşadıkları şehirde bulunan müzelerin ve sanat galerilerinin yöneticileriyle görüşerek sanat eserlerini korumada ne tür önlemler alındığı hakkında bir röportaj yapmaları istenir.

Röportaj Soruları

1. --
2. --
3. --
4. --
5. --
6. --
7. --
8. --
9. --
10. --

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden tarihî eserlerin tahribatı hakkında basında yer almış haberleri sınıf panosunda sergilemeleri istenir.

Ders Dışı Etkinlik

Tarihî eserlerin ve sanat eserlerinin tahribatı ve ne tür zararlar gördüğüyle ilgili genel ağdan ve müzelerden bilgi edinerek (görselleyerek) bir araştırma yapmaları istenir.

Performans Görevi

Yaşadığınız ilin sınırları içinde yer alan tarihî ve kültürel mekânların tanıtımı için kısa film, reklam, haber ya da afiş tasarlayınız. Sosyal medyada yaptığınız çalışmaları yayınlayarak tarihî duyarlılığı artırma çalışması yapınız.

Bilgi Notu

SANAT ESERLERİNİN KORUNMASI

Sanat eserleri, kültür ve uygarlık alanındaki gelişmeleri günümüze taşıyan en somut belgelerdir. Kültürün ve uygarlığın akışını günümüze getiren bu belgeler daha çok mimarlık, heykeltıraşlık, resim ve el sanatları alanındaki çalışmalardır. Gelişmiş bir ülke olmanın koşullarından biri de bu tarihi korumak, saklamak ve insanların yararlanabileceği şekilde sergilemektir. Atalarımızın bıraktığı tarihî eserlere sahip çıkmamız, onları korumamız bir vatandaşlık görevidir. Ayrıca yapılacak yeni sanat eserlerine de öncülük edecek bu eserler, millî kimliğe katkıda bulunacak ve kültürün devamını sağlayacaktır. Sanat eserlerinin korunması genelde üç şekilde olur:

1. Eserlerin bakımı ve onarılması.
2. Tarihî değer taşıyan eserlerin yurt dışına kaçırılmasının engellenmesi.
3. Sanat eserlerinin "niçin" ve "nasıl" korunması gerektiğine yönelik insanların bilinçlendirilmesi.

Mimari, heykeltıraşlık, resim ve el sanatlarının onarımı, bu konuda yetişmiş uzmanlarca yapılır. Yıllar önce yapılmış bir tarihî eserin zamanla, doğa şartları dolayısıyla renk değişimine uğraması, deforme olması mümkündür. Bu tür eserlerin bakımı, müze ve galericilik alanına girer.

Görsel 1.45: Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara

Müzeler; tarihî eserleri tespit eden, bilimsel yöntemlerle açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sergileyen, eğitim programları aracılığıyla tarihî eserler konusunda halkı bilinçlendirerek toplumun kültür düzeyini yükseltmeyi amaçlayan eğitim, bilim ve sanat kurumlarıdır (Görsel 1.45). Bu kurumlar, Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü yönetilir.

Resim galerileri, ressam ve heykeltıraşların eserlerini geçici bir süre sergiledikleri ticari amaçlı salonlardır (Görsel 1.46, 1.47).

Tarihî değeri bulunan tablo, heykel ve benzeri eserleri özenle saklayan özel koleksiyoncular ve galericiler de vardır.

Tarihî değer taşıyan eserlerin yurt dışına kaçırılmasını engelleme, devletin görevlerindendir. Taşınır ve taşınmaz tarihî eserlerin korunması ile ilgili 2863 numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, 23 Temmuz 1983 tarih ve 18113 no.lu Resmi Gazete ile yayımlanmıştır. Bu yasaya göre ülkemizde bulunan tarihî eserleri yurt dışına kaçırmak suçtur. Herhangi bir sebeple kazı ve benzeri çalışma sonucu elde edilen tarihî nitelikteki eserler, en yakın resmî makama haber verilir ve devletçe uygun bulunan ücret karşılığı teslim edilir.

Bu konuda vatandaş olarak üzerimize düşen bazı görevler vardır. Müze, sergi ve açık havada sunulan sanat eserlerini kurallarına uygun şekilde izlemeliyiz. Bu yapıtlara el sürmemeli, yapıtları herhangi bir şekilde tahrip etmemeliyiz. Bu şekilde hareket edenleri uyarmalıyız. Tarihî eserlerimizi yurt dışına kaçırma eğiliminde bulunan yerli ve yabancı kişilere rastlarsak bu kişileri en yakın emniyet teşkilatına haber vermeliyiz.

Görsel 1.46: Sanat Galerisi

Görsel 1.47: El sanatları, Çini

Görsel 1.48: Açıkhava müzesi Kızılavlu Bazilikası, Bergama-İzmir

15 *Sanatın üst düzey düşünme becerilerine katkısını belirler.*

25 *Estetik duyarlılık kazanır.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Düşünmeden sanatsal bir eser ortaya konulabilir mi?
2. Yaşantınızda neleri güzelleştirmeye çalışıyorsunuz?
3. Düzensizlik sizi rahatsız eder mi?

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilere okutunuz. Öğrencilerden soruların cevaplandırılmasını isteyiniz.

Ressamlıkta Gizlenen Bilim: Leonardo da Vinci Belki pek çoğumuz Leonardo da Vinci'yi ressam kimliğiyle tanıyoruz. Mona Lisa'nın yanı sıra Kayalıklar Bakiresi, Son Akşam Yemeği, Bacchus (Bakkus) gibi diğer önemli eserlerin de sahibi olan sanatçının bilinmeyen yönlerinin olduğu da bir gerçek. Mühendis, mucit, mimar, filozof, matematikçi, heykeltıraş ve anatomi ile ilgilenen bir bilim adamı kimliğine de sahip olması, bu isme eşsiz bir önem kazandırıyor.

1452-1519 yılları arasında yaşayan Leonardo da Vinci'nin otoportresi

Floransalı Noter Pietro da Vinci'nin oğlu olan Leonardo da Vinci'nin sanata karşı olan ilgisi küçük yaşlarda başlamıştır. Bu yüzden sanatçı, Andrea del Verrocchio'nun (Andrea del Verrokyo)'nun atölyesine çırak olarak girmiştir. Bu atölye onun hayatında önemli bir yere sahip olacaktır. Burada perspektif sanatını öğrenir, mekanik ile ilgili çalışmalar yapar, heykeltıraşlıkla ilgili de kendini geliştirir. Leonardo da Vinci mekaniğe olan ilgisi sonucu mekanikle ilgili eskizler yapmaya başlamıştır. Öyle ki, defterleri mekanik aletlerin çizimleriyle doludur. Bu çizimlerin çoğu kendisinin daha önce görmediği mekanik aletlere aittir. Kuşları inceleyerek uçuş makinesini betimlemesi oldukça ilgi çekicidir. Bu uçuş makinesi, uzun bir dönem gerçekleştirdiği gözlemlerin ürünüdür.

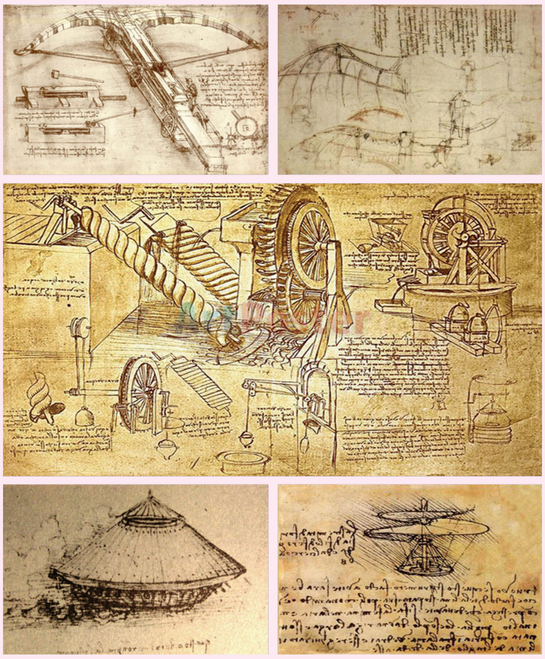

Leonardo da Vinci'nin mekanikle ilgili eskizlerinden örnekler

Leonardo da Vinci'nin mucitliği maalesef çizimlerinde gizli kalmıştır. Üniversite okumaması ve Latince bilmemesi onun mekaniği bir bilim olarak geliştirmesine engel olmuştur. Yine de mekaniğe olan ilgisi ona ün kazandırmış, bu sayede Milano Dükü tarafından istihkâm müfettişi olarak göreve getirilmiştir. Leonardo da Vinci, görevde bulunduğu 17 yıl boyunca makine ve silah tasarımları yapmış, bunlara ek olarak sanatsal çalışmalarını da yürütmüştür.

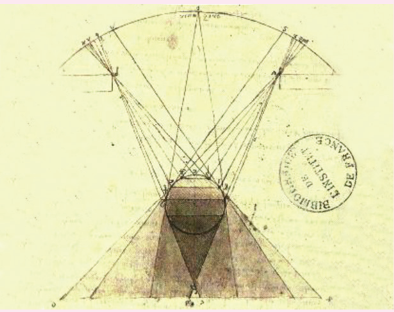

Leonardo, çok yönlü kişiliği sayesinde, her geçen gün yeni bir ilgi alanına sahip olmuştur. Bu alanlardan biri de ışıktır. Sanatçı, ışığın bilimsel yönünü merak etmiş, ışığın yansımasını ve kırılmasını incelemiştir. Işık gözden geçerken nasıl yansıma yapmakta ve kırılmaktadır? Bu soruya aradığı cevaplar onun sanatına da yansımıştır. ***"Resim yapmak, ressamın zihnini doğanın zihni hâline dönüştürmeye ve doğa ile sanat arasında tercümanlık yapmaya zorlamak demektir."*** Leonardo resim yapmayı böyle tasvir ederek resimde, doğada görülen şeylerin sebeplerinin yine doğanın yasaları çerçevesinde ortaya konulması gerektiğini ifade etmeye çalışmıştır.

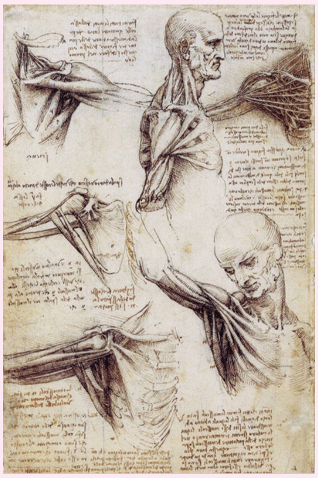

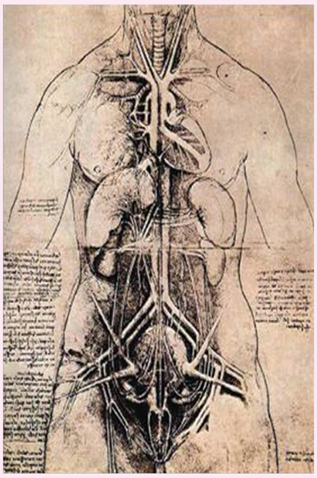

Kadavra incelemeleri sonucunda insan vücuduna ilişkin yaptığı eskizlerden örnekler

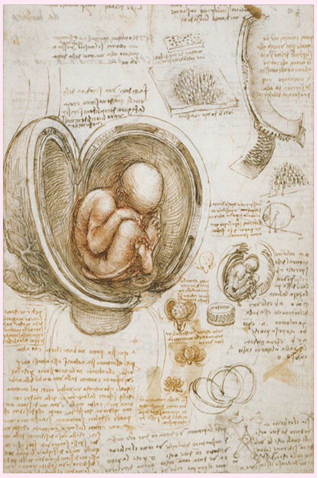

Leonardo da Vinci'nin Fetüs'ü betimleyen eskizi

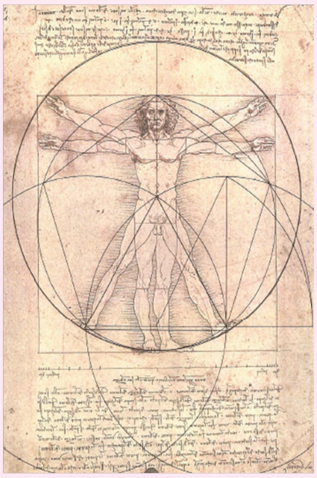

Leonardo da Vinci'nin önemli çizimlerinden biri olan ve insan oranlarını ifade eden Vitrivius Adamı

Karanlıkta Kalan Çalışmalar; Anatomi

Bir sanatçının insan ve hayvan anatomisini inceleme ihtiyacı duyması o dönem için oldukça ilgi çekicidir. Dönemin şartlarına bakıldığında bu incelemelerin çok da kolay olmadığı bir gerçektir. Fakat Leonardo'nun sahip olduğu merak, tüm zorluklara göğüs germesini sağlamıştır.

"Sadece damarların nasıl çalıştığını, anlayabilmek için 10 tane cesedi açmak zorunda kaldım."

Leonardo'nun anne karnındaki fetus çizimi, özellikle dikkat çekilmesi gereken bir çizim olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bu çizimde, insan kadavrası üzerinde inceleme yapmamıştır. İnekler üzerinde inceleme yapıp bunu insan vücuduna uyarlamıştır. Bu durum, onun hayal gücünü ne denli kullandığını ve bu hayal gücünü bilimle nasıl bağdaştırdığını göstermektedir. Mona Lisa tablosunu yaparken de bu anatomi çalışmalarından yararlandığı öne sürülmektedir. Leonardo'nun, tablolarındaki kusursuz portre çizimlerinde, kadavralar üzerinde yaptığı çalışmaların izlerinin yer aldığı belirtilmektedir. Kuşkusuz bu denli inceleme yapan ve resim, bilim arasında ilişki arayan bir dâhinin bilimsel incelemelerinden feyz alarak çizim yapması olağandır. Leonardo da Vinci, sanat tarihinde önemli bir isim olduğu kadar bilim dünyasında da önemli bir yere sahip bir dâhidir. Sanatçı ruhu ile bilimsel bakış açısını buluşturabilen kimliği, onu eşsiz dâhiler sınıfına sokmuştur. Mükemmeliyetçi ve araştırmacı yapısı, arkasında kusursuz yapıtlar bırakmasını sağlamıştır.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Leonardo da Vinci'nin çalışmaları bilim ve sanat dünyasına nasıl etkilemiştir?
2. Leonardo da Vinci'nin bilimsel çalışmaları sanat yaşamını nasıl etkilemiştir?
3. Da Vinci'nin ortaya koyduğu sanat ve bilim ürünlerini üst düzey düşünme becerileri bakımından değerlendiriniz.
4. Da Vinci'nin ve benzeri üst düzey sanatçıların ortaya koyduğu sanat eserlerinden hareketle sanatın üst düzey düşünmeyi geliştirdiğini düşünüyor musunuz? Tartışınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki şiiri etkileşimli tahtaya yansıtarak okuyunuz. Öğrencilere şairin Türkçeyi kullanış biçiminin nasıl olduğunu sorunuz. Türkçeyi kullanma biçimiyle üst düzey düşünce becerisi arasındaki birlikteliğin tartışılmasını isteyiniz.

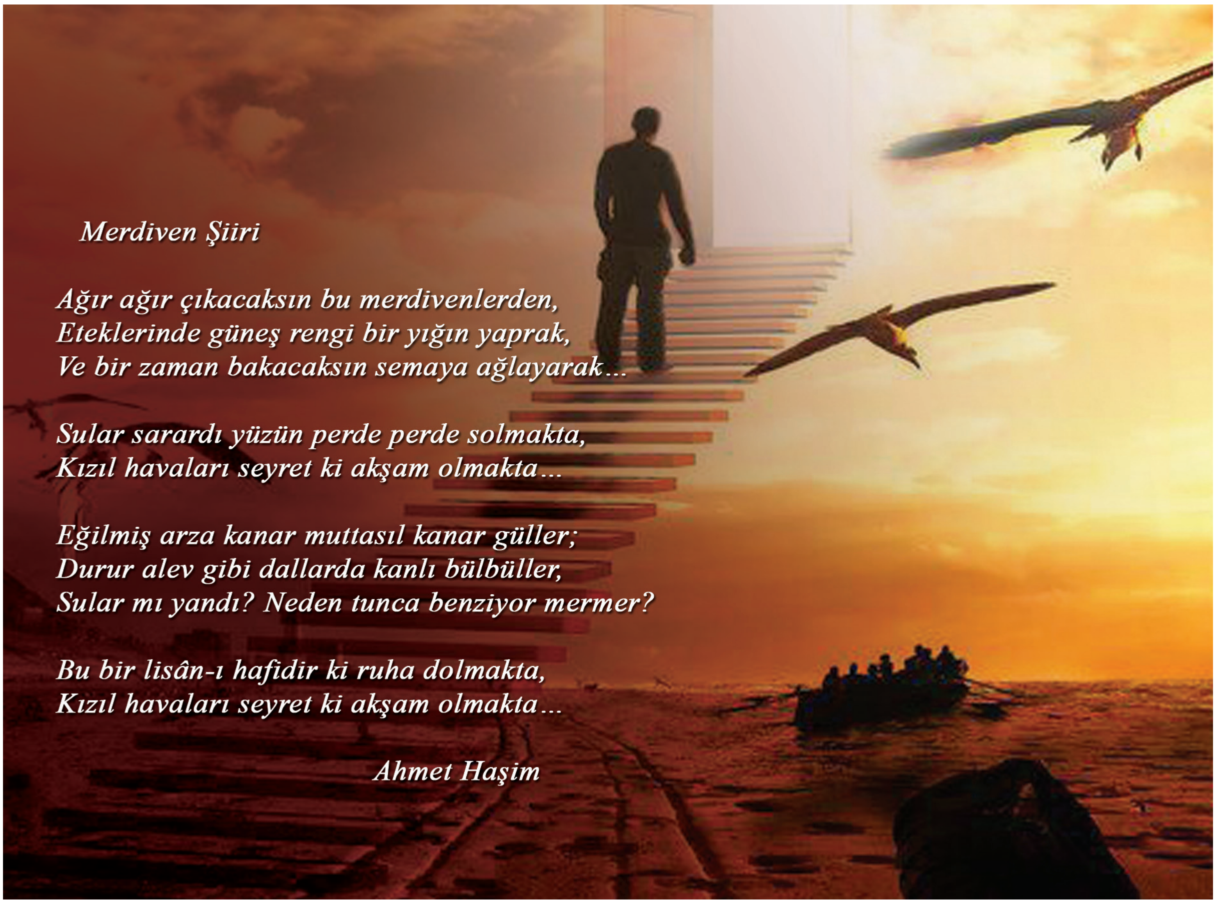

Edebî Kişiliği

Haşim'in bilinen ilk manzumesi "Leyâl-i Aşkım" 1901'de "Mecmua-i Edebiyye"de yayınlandı. Bu dönemde Muallim Naci, Abdülhak Hâmit, Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'in tesiri altında kalmıştır. Galatasaray Lisesi son sınıfta iken Fransız şiirini ve sembolistleri tanıdı. Bundan sonra kendi şahsiyetini gösterdi ve ilk şiirlerini kitaplarına almadı. 1905-1908 yılları arasında yazdığı ve daha sonra Piyâle kitabına aldığı "Şii'r-i Kamer" serisindeki şiirleri hayal zenginliği, iç ahenkteki kuvvet ve büyük telkin kabiliyeti ile dikkat çekti ve beğenildi. Şiirleri o güne kadar alışılmış biçimlere benzemediği için bazı kesimlerden tepki ve eleştiri alan Ahmet Haşim, bu tepki ve eleştirileri "Piyale" kitabının girişinde cevaplar. "Şiir Hakkında Bazı Mülahazalar" başlığıyla verdiği bu cevaplar aynı zamanda sanatçının kendi şiir görüşünün de bir açıklamasıdır. Ahmet Haşim bu yazısında şiiri şöyle tanımlar: "Şiir bir hikâye değil, sessiz bir şarkıdır; şair de ne bir gerçek habercidir, ne güzel konuşan insan, ne de bir kanun koyucudur."

1909'da kurulan Fecri Ati Topluluğu'na girmiştir. "Edebiyatı ideolojinin değil, estetiğin emrine vermek" prensibinden hareket eden Fecri Ati Topluluğu'nun yayın organı olan Servet-i Fünûn dergisinde şiirleri yayımlanmıştır. Servet-i Fünûn Edebiyatına yapılan hücumlara makaleleriyle katılmıştır. 1911'de yayımlanan Göl Saatleri adlı şiirleriyle haklı bir şöhret kazanmıştır. Fecri Ati dağıldıktan sonra siyasî ve edebî akımların dışında kendisine has bir şiir ve nesir anlayışının tek temsilcisi olarak kalmıştır. Millî Edebiyat döneminde eser vermeye devam eden sanatçı, Yahya Kemal'le birlikte "saf (öz) şiirin" de en önemli temsilcisi olur.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilere okutunuz ve öğrencilerden metnin sonunda verilen soruları cevaplandırmalarını isteyiniz.

Estetik Eğitim

Doğa ya da sanat yapıtlarından hoşlanmak ya da onlardan zevk almak ve onları "güzel", "hoş" gibi estetik değerlerle değerlendirmek anlamına gelir. Sanatsal eğitim, estetik eğitimin güçlü bir dayanağıdır; insanın dünyayla estetik ilintilerinin oluşması ve gelişmesinde özel bir rol oynamaktadır. Çünkü sanatın amacı, insanlığın estetik deneyimlerini ilerletmek, derinleştirmek, düzene koymaktır. Sanat, ince görüşlü ve duygulu insanların estetik deneyimlerini, herkesin "genel iyiliği" ne dönüştürmektedir. Sanat, insanın kendi kişisel yaşam deneyiminin sınırlılığı dolayısıyla yaşayamayacağı gerçeği, estetik olarak yaşayabilmesi imkânı oluşturmaktadır. İnsanoğlunun estetik deneyimlerini amaçlı yoldan düzene koyarak insanların "estetik bakış"ını derinleştirip inceltir, çünkü sanatçı, yani özel olarak gelişmiş bir güzellik, çirkinlik, yücelik, bayağılık, trajiklik, komiklik duygusu olan bir insan yaşamda bulup ortaya çıkardığı, yaşamda görmek istediği yaşamdan aldığı bir şeyi bütün dünyaya paylaştırmaktadır. Estetik eğitim, çoğunlukla birlikte alındığı sanatın tanımlayıcı bir özelliği olarak görülür. Görsel algılama, çocuğun diğer duyuşsal, bilişsel becerilerine göre en etkili olanıdır. Renk, çizgi, biçim, şekil, oran, uyum, simetri gibi özellikleri sayesinde çocukların haz alması sağlanır. Gelişim doğasındaki manevi gücü açığa çıkartır. Çocukların estetik duyguları ve hayal güçleri, çoğunlukla yetişkinlerin kapasitesini aşan harika bir öğrenme kaynağıdır. Bu bağlamda Vygotsky (Vaygotski), yetişkinlerin çizdikleri seviyeye göre çocukların düşünsel potansiyellerine sınırlama getirilmemesi konusunda uyarıda bulunur. Çocukların sanatsal ve estetik zekaları, çoğunlukla yetişkin düşüncesinden öteye gider. Çocuklar kavramsal düşünmeyi oluşturmadan önce, dünyayı anlamak için herhangi bir türdeki sanattan doğal olarak keyif alırlar. Dewey (Düvi) tüm öğretim programına uygulanan "sanat odaklı bir öğretim programının" olmasının gerekliliğini belirtmiştir.

Eğitim, öğreten insanla, öğrenen insan arasındaki bir ilişki ile ortaya çıkar. Taklitteki semboller algılanan nesnelerin ve durumların benzerleri olduğu için bu semboller, kavrayışı hızlandırmak ve ruhu anlatılanların kabulüne hazır hâle getirmek için kullanışlı bir araçtır. İbn Rüşd, insanların var olan şeylerin orijinal şekillerine bakmaktan değil renklerle tasvirinden zevk alındığına vurgu yapar. Taklit, gerçeğin dokunulabilen ve algılanan şeylerin, hayat dolu, canlı bir form içerisinde temsil edilmesidir. Bu nedenle taklit, talimde kullanılabilir. Taklit, düşüncelerin, manaların kendisi ile ifade edildiği sembolleri içermesi bakımından eğitimde kullanışlıdır ve diğer eğitim formlarına göre öncelikli bir yere sahiptir ve poetik ifadeler, mecazlar ve diğer sanat formları, zevkli bir öğrenme sürecine sebep olur.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Sanat insana ne gibi özellikler kazandırır? Belirtiniz.
2. Çocukların sanat ve estetik zekâlarının çoğunlukla yetişkinlerden daha gelişmiş olmasının nedeni nedir?
3. Taklit etmenin estetik algılamanın gelişmesindeki önemi nedir? Belirtiniz.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki görselleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerden neler hissettiklerini ifade etmelerini isteyiniz.

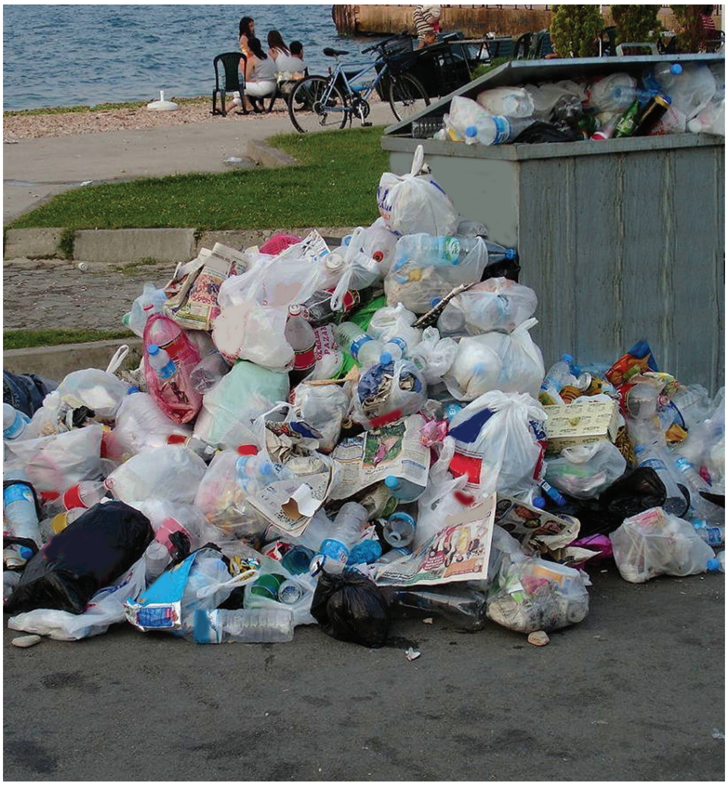

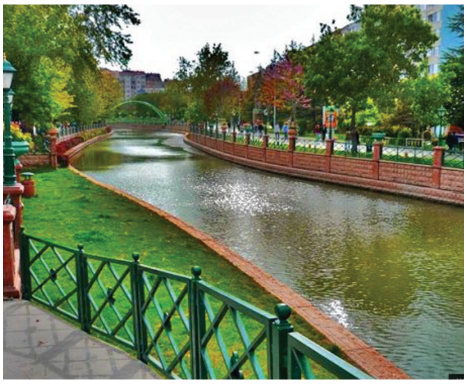

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki fotoğrafları etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerin alttaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Burj Al Arab, Dubai

Opera Binası Sydney, Avusturalya

Collesium (Koloseyum), İtalya

Guggenheim (Gugenhaym) Müzesi, İspanya

La Sagrada Familia (La Sagrada Familya), İspanya

Petronas İkiz Kuleleri, Malezya

1. İnsanlar tarih boyunca neden farklı yapılar meydana getirmişlerdir? Bu arayışın sebebi ne olabilir?
2. İnsan beğenisinin bir sonu var mıdır? Tartışınız.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden, Sait Faik Abasıyanık'ın "Semaver" adlı hikâyesini bulmaları, okumaları ve verilen ölçütlere göre incelemeleri istenir. Sonuçlar sınıfta paylaşılarak öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Üst Düzey Beceri	Ortaya Çıkarılabileceği Durumlar
Ayırt etme	Metnin teması, gerçek ve hayal ürünü unsurlar (öznel, nesnel yargılar)
Takip etme	Aşamalar, yönergeler, kronolojik olaylar
Tahmin etme	Giriş, gelişme, sonuç bölümleri, başlık ve içerik
İlişki kurma	Sebep-sonuç, amaç-sonuç
Karşılaştırma yapma	Metnin ögeleri, metindeki düşünceler ve kendi düşünceleri
Sınıflandırma yapma	Metnin ögeleri, metinde geçen varlıklar, olaylar, durumlar
Çözüm üretme - önerme	Metinde ortaya konan sorunlar
Sorgulama	Duygusal, abartılı ögeler; farklı düşünmeye yönlendiren, önem belirten ifadeler; betimleme ifadeleri; genel ve özel durumlar; destekleyici, açıklayıcı ifadeler; özetleyen, sonuç bildiren ifadeler; başlık - içerek ilişkisi; içerik - görsel ilişkisi
Yorumlama ve değerlendirme	Metnin ögeleri, metnin içeriği

Ders Dışı Etkinlik

Aşağıdaki çalışma etkinliği tahtaya yansıtılarak öğrencilerden okullarının daha estetik olması için neler yapılabileceğini söylemeleri istenir. Hazırlanan öneriler sınıfta paylaşılır. Beğeni kazanan fikirler okul panosunda sergilenir ve okul yönetimiyle paylaşılır.

Sanatçı olsaydınız...

Çözüm Önerisi 1

Çözüm Önerisi 2

Çözüm Önerisi 3

Çözüm Önerisi 4

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden yaşadıkları şehirde estetik olan ve estetik olmayan yapıları fotoğraflamaları istenir. Fotoğraflar toplanarak beğenilenler sınıf panosunda sergilenir ve öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Edebiyat öğretmeninizden yardım alarak belirli sayıda şiir seçiniz. Bu şiirleri sınıfta duyurarak iki hafta çalışma süresi veriniz. Her okuyanın kendi fon müziğini seçmesini sağlayınız. Edebiyat öğretmeninin de içinde bulunduğu bir değerlendirme komisyonu kurunuz. Değerlendirmede başarılı olan öğrencileri ödüllendiriniz.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden okul yönetiminin iznini ve desteğini alarak okul genelinde "şehir ve estetik" konulu fotoğraf yarışması düzenlemeleri istenir. Yarışma bir afiş tasarımı ile okula duyurulur. Yarışmanın sonuçlanması için dört hafta süre tanınır. Okul öğretmenleri ve öğrencilerden oluşan bir değerlendirme komisyonu oluşturulur. Dereceye giren öğrenciler ödüllendirilir.

Bilgi Notu

DÜŞÜNME NEDİR?

Aklın karşılaştırmalar yaparak ayırma, birleştirme ve karşılaştırmalar yoluyla kavrama yetisine düşünme bunun sonucunda meydana gelen ürüne düşünce denir. Aristo'ya göre aklın bağımsız ve kendine özgü bir eylemi olan düşünme, karşılaştırma, ayırma, birleştirme, bağlantıları ve biçimleri kavrama becerisidir. John Dewey (Con Deviy), düşünmenin hissedilen bir güçlükle başladığını söylemekte ve bilimsel düşünmenin aşamalarını sıralamaktadır. Nickerson'a (Nikırsın) göre "Düşünme, içinde bulunulan durumu anlamak amacıyla aktif, amaca yönelik ve düzenli olarak yürütülen zihinsel işlem ve süreçlerdir."

Düşünme, bilgi edinme, anlama ve öğrenme sürecinin en önemli bileşenidir. Bilgileri sorgulama, değerlendirme ve yeni bilgiler üretme çalışmalarının temelini oluşturur.

Ayrıca düşünme; sorunları çözmek, zihinsel bağımsızlığı geliştirmek ve geleceğe yön vermek için gereklidir. Bu nedenle bireylerin iş ve sorumluklarında farklı bakış açıları oluşturmaları, bağımsız karar vermeleri, sosyal baskılar karşısında objektif davranmaları için düşünme becerilerini geliştirmeleri beklenmektedir.

Düşünme zihnimizin doğal bir işlemidir. Doğumla başlar sonraki yıllarda doğrudan veya dolaylı yollarla geliştirilir. Bazı insanlar düşünmeye yeterince önem vermez. Sıradan, günlük bir faaliyet olarak görür. Bu tür düşünme; kendi hâline bırakılmış, bir amaçtan uzak, yarım, eksik, basit düzeyde ve dağınık biçimde olmaktadır. Bazı insanlar düşünmeyi kendine özgü bir biçimde gerçekleştirir. Bu durumlar düşünme niteliğini etkilemektedir. Bilindiği gibi günlük hayatta yaşam kalitemiz, ürettiklerimiz ve çalışmalarımız düşüncelerimizin niteliği ile doğrudan ilişkilidir. Bir başka ifadeyle düşüncelerimizin niteliğinin bir göstergesi olmaktadır. Düşünce niteliğinin düşük olması yaşam kalitesini olumsuz etkiler. Niteliksiz düşünceler bireyin daha çok para ve zaman harcamasına neden olur. Düşüncenin nitelikli olması başarıyı beraberinde getirir.

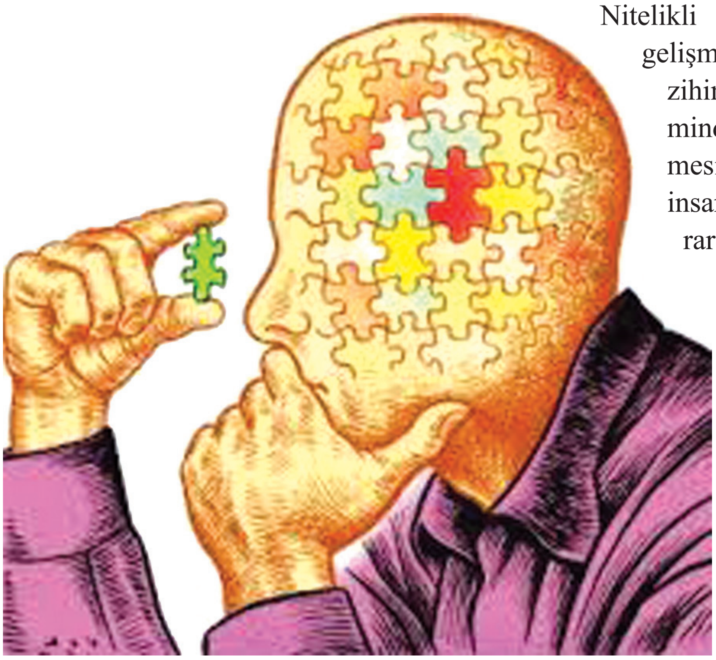

Görsel 1.49: Sanat düşünmenin gelişimine katkı sağlar

Nitelikli düşünce sistemli bir eğitime bağlı olarak gelişmektedir. Kısaca zihinsel gelişme, ilerleme ve zihinsel bağımsızlığa ulaşmanın yolu düşünme eğitiminden geçmektedir. Eğitimde düşüncenin geliştirilmesi için sanat alanlarından faydalanılır. Sanat, insanın hayal dünyasını ve yaratma becerisini arttırarak düşünme faaliyetlerinin gelişimine de katkı sağlar. Düşünme becerileri ve sanat birbirini etkileyen unsurlardır. Sanat düşünme becerilerinin gelişimini arttırırken düşünme becerisi gelişmiş bir insanın sanatsal anlayışı ve sanat üretimi üst düzeye çıkarır. Her sanat dalı düşünme becerilerinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Fakat edebiyatın, dil ve konuşma becerilerinin gelişimini olumlu yönde etkilemesi bakımından diğer sanat dallarından daha öne çıktığı söylenebilir.

Üst düzey düşünme bireyin kendi düşünme süreçlerinin farkında olması, bunları izlemesi, düşünme süreçlerini kontrol etmesi ve iyileştirmesini içeren düşünme türüdür. Bireyin nasıl düşündüğünü izleme işlemlerini kapsar. Bireyin kendi zihinsel süreçlerinin nasıl işlediğini anlayarak bu süreçleri denetim altına alması ve daha nitelikli bir öğrenme için bu süreçleri yeniden düzenleyerek daha etkili bir biçimde kullanabilmesini amaçlamaktadır (Görsel 1.49).

Zihinsel becerileri geliştirme teknikleri, öğrencilerde üst düzey düşünme becerilerini de geliştirmektedir. Örneğin çıkarım yapma, bilmediklerini belirleme, kendi düşüncelerinin etkisini değerlendirme, problem çözmek için kullanacağı teknikleri ve bilgileri seçme, ihtiyaç duyduğu bilgi üretimi için teknikleri planlama becerisi gibi. Beyer'e göre düşünme eğitimi, aynı zamanda özgün ve bilinçli düşünme biçiminin de eğitimi demektir. Bir görevi yerine getirirken düşünme süreçlerini sorgulamak, yöntemleri ve aşamaları belirlemek, problem çözmek için kullandıkları teknikleri tespit etmek, düşünme biçimlerini tanımlamak gerekir. Bu teknikler düşünme hakkında daha bilinçli olmayı sağlamakta ve öğrencilerin daha

iyi planlama, yürütme ve değerlendirme yapmalarını sağlamaktadır. Sanat her insana bu çıkarımları sağlayan bir araçtır. Bu nedenle hem eğitimin hem de hayatın değişilmez parçasıdır. Chicago (Şikago) Üniversitesi profesörü Benjamin Bloom'un (Ben-camin Bulüm) "Eğitsel Hedeflerin Taksonomisi (sınıflama)" olarak açıkladığı çalışması ile uzun yıllar, eğitim sisteminde öğrencilerin algı ve öğrenme yapılarını geliştirerek üst düzey düşünme becerilerini geliştirmek için kullanılmıştır. Bloom'un Taksonomisinde 6 düzey yer alır ve her düzey farklı bir düşünce tarzı gerektirir.

Bilgi
İlk düzey öğrencinin bilgiyi tanıması veya hatırlamasını içerir. Burada öğrencinin bilgiyi nitelikli kullanması istenmez, fakat onun sadece öğrenildiği şekilde hatırlanması istenir. Bilgi düzeyindeki bir soruya cevap verebilmesi için öğrencinin daha önce öğrendiği gerçekleri, gözlemleri ve ifadeleri basitçe hatırlaması gerekir (Görsel 1.50).

Görsel 1.50: Kütüphane

Kavrama
İkinci düzey soruları, öğrencilerin öğrendikleri materyalleri akıllı bir şekilde organize edip düzenlemelerini gerektirir. Öğrencinin soruyu cevaplayabileceği gerçekleri seçmesi gerekir. Kavrama düzeyindeki bir soruyu cevaplayabilmesi için öğrencinin hatırlamadan daha ileri olan bir düşünme seviyesine geçmesi gerekir.

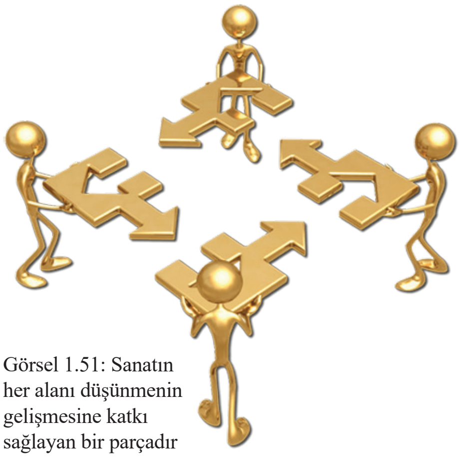
Görsel 1.51: Sanatın her alanı düşünmenin gelişmesine katkı sağlayan bir parçadır

Uygulama
Öğrencilerin sadece verilen bilgiyi aynen hatırlamaları hatta öğrendiklerini kendi cümleleri ile ifade edip izah etmeleri bile yeterli değildir. Öğrencilerin bilgileri uygulayabilmeleri de gereklidir (Görsel 1.51).

Analiz
Analiz soruları, öğrencilerin kritik ve derinlemesine düşünmelerini gerektiren yüksek dereceli sorulardır. Öğrenciler uygun bilgileri değerlendirip ve analiz ederek bu bilgilere bağlı olan sonuca ve genellemeye varırlar. Öğrenciler bir sonucu veya genellemeyi analiz ederek onu destekleyen veya reddeden kanıtları bulurlar.

Sentez
Sentez soruları öğrencilerin orijinal ve yaratıcı düşünmelerini isteyen yüksek dereceli sorulardır. Sentez soruları öğrencilerin ürünler, desenler ve fikirler ortaya çıkarmalarını gerektirir. Bu sorular öğrencilerin deneyler düzenlemelerini ve hipotezleri test etmelerini sağlar. Sentez soruları, uygulama soruları gibi tek olan cevaba değil; bunun yerine birçok farklı yaratıcı cevaba müsaade eder. Bu özellik sentez sorularını uygulama sorularından ayıran önemli bir özelliktir.

Değerlendirme
Taksonominin son düzeyi değerlendirmedir. Değerlendirme analiz ve sentez gibi yüksek dereceli düşünmeyi gerektirir. Değerlendirme sorularının tek bir cevabı yoktur. Öğrencinin kendi fikir ve düşüncelerini kullanarak herhangi bir konudaki fikir, amaç, probleme bulunan cevap, işlem, metot veya ürün hakkında karar vermesini ve verdiği kararları savunmasını gerektirir.

ESTETİK
Estetik; felsefenin güzeli ya da güzelliği konu alan, iyi, çirkin, hoş, yüce, trajik gibi güzellikle yakından ilişkili olan kavramları araştıran, doğal nesne ya da insan yaratısı olan ürünlerde sergilenen güzelliklerle ilgili yargı ve yaşantılarımızda söz konusu olan değerleri, tavırları, haz ve tatları analiz eden dalıdır (Görsel 1.52).

Estetiği bağımsız bir bilim olarak ilk ileri süren ve adlandıran Alman düşünür Alexander Baumgarten (Aleksandır Baumgarten)'dir. Baumgarten'in verdiği anlamda estetik, duyusal bilginin bilimidir, konusu duyusal yetkinliktir. Gerçekleştirmek istediği de güzel üstünde düşünme sanatıdır. Fakat estetik felsefenin bir kolu olarak Alman düşünürü Kant ile önem kazanmıştır.

Estetik, insanın çevresine gösterdiği "güzel" ve "çirkin" sözcükleriyle dile gelen tepkileriyle ilgilidir. Fakat etkileyici bir doğa görünümüyle ilgili gözlemlerde ya da sanat eleştirilerinde kullanılan nitelemeler, yalnızca güzel ve çirkinle sınırlı değildir. Anlamlı, dengeli, uyumlu, ürpertici, yüce gibi kavramlar da bu değerlendirmede kullanılır. Estetik kuramı, bir yandan güzelin sadece öznel olmayan, nesnel bir içerik de taşıyan bir tanımını yapmaya, bir yandan da bu değişik kavramlar arasındaki bağıntıları belirlemeye çalışır. Temel sorunları ise estetiğin öznesine, estetiğin nesnesine ve estetik yaşantıya ilişkindir.

Estetik özne (ben); sanat ürününden ya da bir doğal güzellikten haz duyan, estetik tat alan bir varlıktır. Estetik tat almak, sanat yapıtı üretmek ve değerlendirmek, güzel ve çirkin gibi yargılarda bulunmak ancak belirli varlıklara özgü bir yetidir. Estetik nesneye iki şekilde anlam verilebilir: Bunlar maddi nesne ve ereksel (amaçsal) nesnedir. Ereksel nesne, nesneye insanın yüklediği anlamdır; zihin içindedir. Oysa maddi nesne, öznenin zihninden bağımsızdır; varlık olarak bulunandır. Estetik yaşantı birbirini tamamlayan iki önermeyle tanımlanabilir: Birincisi, estetik nesne duyusaldır, görülür, işitilir ya da duyusal biçimiyle zihinde canlandırılır. İnsana bu duyusal özellikleri nedeniyle haz verir. İkincisi ise, estetik nesne aynı zamanda düşünülen, seyrine dalınan bir nesnedir. Yalnızca duyulara hoş geldiği için değil; bir anlam içerdiği için değer taşır.

Görsel 1.52: Nike Heykeli, Louvre Müzesi, Fransa

⑯ *Sanatın insan psikolojisine etkisini kavrar.*

⑰ *Sanatın psikoterapi uygulamaları yoluyla tedavide kullanımına örnek verir.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen soruları cevaplamalarını ve çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Stresten uzaklaşmak için hangi sanat dalı size yardımcı oluyor?
2. Dans etmek stresinizi azaltıyor mu?
3. Psikoterapi, şifahane, bimaristan ve darüşşifa kavramlarının anlamını araştırınız.
4. Sanatla tedavi yöntemini kullanan kurumları araştırıp çalışmalarını öğreniniz.

Ders İçi Etkinlik

Öğrenciler 8 gruba ayrılır. Her gruptan aşağıda verilen müzik türlerinden iki örnek eser seçerek sınıfa getirmeleri istenir. Çalışma kâğıdı dağıtılarak parçalar ikişer dakika dinlenir. Öğrencilerden her müzik türünü dinlediğinde neler hissettiklerini yazmaları istenir.

Türk Halk Müziği	
Türk Sanat Müziği	
Popüler Müzik	
New Age (Niv Eyc)	
Etnik Müzik	
Klasik Müzik	
Arabesk Müzik	
Rock Müzik	

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilere okutunuz ve metnin sonundaki soruların öğrenciler tarafından cevaplandırılmasını isteyiniz.

Müziğin İnsan Üzerindeki Etkileri

Müzik terapi bireylerin fiziksel, psikolojik, sosyal ve zihinsel ihtiyaçlarını karşılamada müziği ve müzik aktivitelerini kullanan uzmanlık dalıdır. Müziğin kendine özgü dili, yapısı ve anlatım öğeleriyle insanın duygu ve düşüncelerine seslendiği söylenebilir. En eski tedavi yöntemlerinden biri olup, çeşitli kültürlerde hastaları tedavi etmek amacıyla kullanıldığı bilinmektedir. Müzik terapide ritm, melodi ve armoni gibi müzik unsurları tedavi amaçlı kullanılır. Müzik, hastanın sinir ve endokrin sistemi üzerinde olumlu etkiler oluşturarak duygu ve düşüncelerde anlamlı tepkilerin ortaya çıkmasını sağlar. Yapılan araştırmalarda, müziğin ruhsal hastalıkların oluşumunda etkisi olan ve insanın duygusal durumunu düzenleyen serotonin, dopamin, adrenalin, testosteron gibi hormonları olumlu etkilediği; kan basıncı, solunum ritmi gibi fizyolojik işlevleri düzenlediği ve beyindeki oksijen ve kanlanmanın dengesini sağladığı gözlenmiştir.

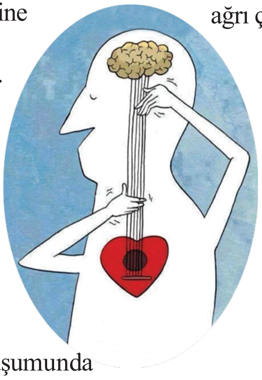

Ruh hâlimize uygun bir müzik dinlediğimizde ses ortamına fark etmeden ayak uydururuz. Böylesi bir müzik, özellikle ağrı çeken insanlar için sessizlikten daha iyidir,çünkü çünkü sessizlik rahatsızlığın daha çok bilincinde olmaya neden olur. Ayak uydurma, dinlediğimiz müziğe göre beyin dalgalarının, kalp ritminin, nefes alıp vermenin, duygusal gücün, zamanlamanın, hızın ve diğer organik ritimlerin nasıl değiştiğini açıklar. Müzik terapistinin uyguladığı ilkelerden biri de dikkati ağrıdan ya da rahatsızlıktan başka bir yöne çekmek olan "dikkat dağıtmak"tır. Müziğin en bariz iyileştirici kullanımı stresi azaltmaya ve gevşemeye yöneliktir. Müzik iyileşme sürecinde güçlü bir hızlandırıcı görevi görebilir. Bedeni, her birinin benzersiz sanatsal yeteneği ve akort edilme şekli olan çok hassas bir enstrümanlar topluluğuna benzetmek yerinde olur.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Vurmalı çalgılar müzik terapide kullanılan enstrümanlardandır.

1. Müziğin insanlar üzerindeki etkileri nelerdir? Belirtiniz.
2. Dinlediğiniz müziklerin ruh hâlinize etkileri nelerdir? Örnekler veriniz.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni etkileşimli tahtaya yansıtınız. Bu metni yüksek ses ile okuyarak aşağıdaki soruları öğrencilere sorunuz.

Rengin Psikolojik Etkileri

Renk, çağlar boyu yaşamı anlamlı ve anlaşılır kılan ipuçları içermektedir. İnsanlara gördüklerinden çok, verdiği anlamla ilgili gerçek olanı ve ortak bilgi paylaşımlarını gösteren renk, bir bakıma toplumsal iletişim sürecini devam ettirme biçimi olarak kullanılmakta, toplumsal yaşamın her alanında etkin rol oynamaktadır.

Canlı, parlak renklerin coşku ve heyecan, mat renklerin durağan ve ağırbaşlı bir duygu izlenimi verdiği ve duygu-ların yönetiminde etkili olduğu bilinmektedir. İnsanlar çoğunlukla farkında olmasalar dahi içinde bulundukları ruhsal durumu, iç dünyalarını renk tercihleriyle ya da kullandıkları renk ifadeleriyle yansıtmaktadırlar. Örneğin, renkli bir giysi giyince 'cıvıl cıvıl görünmek', kötümser düşününce 'karamsar olmak', neşeli bir insan için 'renkli bir kişilik' gibi ifadeler yaygın olarak kullanılmaktadır.

Rengin psikolojik etkileri, insanın ruhsal durumu ve renklerle arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar sonucunda renklerin beyinde bazı merkezleri uyardığı ve bunun sonucunda bazı salgıların fazla salgılandığı ortaya koyulmaktadır. Örneğin, kırmızı rengin adrenalin salgısını harekete geçirdiği ve hareketi, saldırganlığı, heyecanı artırdığı belirtilmektedir. Ayrıca renkler; dinginleştirme, rahatlatma, pasifleştirme gibi insan eylemlerini de etkileyebilmektedir. Bu durum renklerin insanların ruhsal durumunu etkilediğini göstermektedir. Rengin insan psikolojisini etkileyen anlam ilişkilerinin görüldüğü çizelge aşağıda gösterilmektedir.

RENK ANLAMLARI

Aktif, heyecan verici, sıcak, canlı		Sakinleştirici, soğuk, nâzik, pasif, barışçıl, sürekli	
Kırmızı	Altın, turuncu, sarı	Siyah, kahverengi, mor	Mavi, yeşil, beyaz

Renkler, sarı, kırmızı, turuncu gibi sıcak renkler ve mavi, yeşil, mor gibi soğuk renkler olarak ikiye ayrılmaktadır. Sıcak renklerin insana enerji verdiği ve onun dinamizmini artırdığı, soğuk renklerin ise insanda, sakinlik, güven, rahatlık, uyuşukluk gibi duyguları oluşturduğu görülmektedir. İnsanın basit eylemlerini yönlendirici işlevi bulunan renkler psikolojik etkileri bulunduğu için sosyal yaşamın biçimlendirici bir unsuru olarak kullanılmaktadır. Trafik ışıklarında tehlike ve yasakların belirtilmesinde kırmızı; dikkat, uyarı amaçlı olarak ise sarı renk kullanılmaktadır. Turuncunun dışa dönüklük, girişimcilik, sosyallik sağladığı, sarının şeffaflık, hafiflik, serbestlik duygusu uyandırdığı, sıcak renkli cisim ve mekânların daha yakında ve büyük göründükleri belirtilmektedir. Soğuk renkler ise daha çok düzeni ve rahatlık duygusunu çağrıştıran mavi ve yeşil renk olmaktadır. Bu nedenle resmi giysiler ve üniformalarda, hastane odalarında, ameliyat giysilerinde parlamayı önlemenin yanında, negatif enerjiyi alması, güven ve huzur telkin etmesi soğuk renklerin kullanım amaçlarına örnek olarak gösterilmektedir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Mavi ve yeşil sakinleştirici renklerdendir.

Toplumlar arasında farklı anlamlar içeren renkler toplumsal değerler biçiminde yaşamın bir belirleyicisi olarak kullanılmaktadır. Toplumun gelenek ve göreneklerine göre yıllardır süregelen âdetler ile renkler farklı biçimlerde anlamlandırılmaktadır. Sinop ili geleneğine göre çocukları nazara karşı korumak için yüzlerine mavi bez örtmek ya da mavi nazar boncuğu takmak; bebeklerin sarılık hastalığına yakalanmasını önlemek için yüzüne sarı bez örtmek, çocuğun teninin renginin güzel olması için yüzüne her renkten bez örtmek, bireylerin fiziksel ve sağlık durumlarını iyileştirmek adına toplumun renkten beklentilerinin boyutunu göstermektedir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

İnsanlık tarihinin ilk yapılarında binaya "renk" vermek sorun olmamıştır. Çünkü insanın ilk barınakları, rengini doğadan çalı çırpıdan, kerpiçten, topraktan, yörenin taşından, kumundan almıştır. Fakat ilginçtir ki insanın rengi keşfiyle birlikte, yapılarda doğanın hâkim rengine zıt renkler kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin İsveç, Norveç gibi yeşilin hâkim olduğu yörelerde kırmızı gibi yeşile zıt renkler konutlara, çiftlik evlerine hakim olmuştur. Bu zıtlığın yaygınlık kazanması, kırmızı tuğlalarıyla daha görkemli ve dayanıklı izlenimi yaratan malikâneleri taklit etmek amacıyla başlamıştır. İsveç ve Norveç insanının, bu taklidinin ardında yatan gerçek, bir evin kırmızı olması gerektiği inancıdır. İsveç ve Norveç'te kırmızı renkli malikânelerin daha görkemli ve dayanıklı olarak görülmesi ve insanın bundan etkilenerek kırmızı rengi konutlarına taşıması düşündürücüdür. Bu durum, rengin mimaride kullanılmaya başlanmasının kökenlerinin psikolojik olduğunu göstermektedir.

(Yasemin Şengör)

1. Çevrenizdeki renklerin sizi etkilediğini düşünüyor musunuz?
2. Sizce renkler terapide kullanılabilir mi? Fikirlerinizi belirtiniz.
3. Renklerin mimari, resim, ebru gibi sanat alanlarında kullanımı ile insan psikolojisi arasında nasıl bir ilişki vardır? Tartışınız.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden sanat ve psikoloji temalarını bir araya getiren bir film seçmeleri ve bu filmi izledikten sonra kapsamlı bir rapor hazırlamaları istenir. Hazırlanacak bu raporda, öğrencilerin sosyal bilimci bakış açısıyla filmi değerlendirmeleri beklenir. Filmde ele alınan olaylar üzerinden eğitim sistemi, ekonomik koşullar, kültürel yapı, bireylerin yaşam tarzları, sanatın toplum içindeki yeri ve birey üzerindeki etkisi gibi çeşitli toplumsal unsurlar analiz edilir. Aynı zamanda filmde kullanılan müziğin karakterler üzerindeki psikolojik etkisi de ayrıntılı biçimde incelenir. Öğrencilerden müziğin duygu durumu üzerindeki yönlendirici rolü, stres, motivasyon, kimlik oluşumu gibi psikolojik boyutları raporlarına dâhil etmeleri beklenir.

Raporda, öğrencinin filmden ne anladığı, karakterlerin psikolojik gelişim süreçlerini nasıl yorumladığı ve bu gelişimlerin sosyal etkenlerle nasıl şekillendiğine dair çıkarımlarına yer vermesi istenir. Ayrıca öğrencilerden filmdeki eğitimci figürlerinin uyguladığı yöntemlerin psikolojik ve pedagojik sonuçlarını değerlendirmeleri ve sanatın bireyin iç dünyasında oynadığı rolü ele almaları beklenir. Öğrencilerin kendi gözlem ve analizlerini ortaya koyacak rapor hazırlamaları sağlanır. Hazırlanan raporlar sınıf ortamında paylaşılır ve grup tartışmalarıyla değerlendirilir.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki fotoğrafları etkileşimli tahtaya yansıtınız. Öğrencilere "Sanatın terapideki etkisi nedir?" sorusunu yöneltiniz.

Sanatla grup terapisinde kanserli yapı ve hücrelerin nasıl ortaya çıktığı yer almaktadır. Kanser hastası olan kişiler yukarıdaki görsellerde hastalıklarını şekillerle ifade etmeye çalışmıştır. Birinci görselde kanser hastalığı tüm vücudu dolaşıp yiyen, ağzı ve gözleri olan küçük canavarlar, ikinci görselde yılan, üçüncü görselde dikenli bir yapı ve dördüncü görselde su kesesi olarak şekillendirilmiştir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden varsa vurmalı çalgı yoksa farklı sesler çıkarabilecek materyalleri önceden sınıfa getirmelerini isteyiniz. Ritm kulağı iyi olan bir öğrenci liderliğinde basit ritmler ile koordinasyon çalışması yapınız. 15-20 dk. bu etkinliği sürdürünüz. Çalışma sona erdiğinde öğrencilerden çalışma öncesi ve sonrası duygularını yazmalarını isteyiniz. Çalışmalar, paylaşımlar yaparak öğrenci ürün dosyasında saklayınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki röportaj ve metni etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilere okutunuz. Öğrencilerden aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Dans etmek, dünyada bir spor dalı ve sağlıklı yaşamın bir parçası gibi algılanıyor. Dans edenlerin çok daha sağlıklı bir bedene ve ruh yapısına sahip olduğunu da görüyoruz. İşte bu konuda bildiklerimiz bize yetmedi ve dansın kralı olan bir dans akademisinin kapısını çalıp daha fazla bilgi istedik.

Öğrencilerinizin yaş aralığı nedir? Her gruba aynı eğitim mi veriliyor?

4 yaşından 75 yaşına kadar öğrencimiz var. Örneğin 4 yaşındaki grubumuz jimnastikle başlıyor. 6 yaşından sonra baleye, 1-2 yıl sonra da istediği dans türüne yönlendiriyoruz.

Çocuk gelişimine nasıl bir etkisi oluyor dansın?

Çok esnek oluyor bir kere. Düştüğü zaman kendini daha iyi koruyor ya da düşmüyor. Psikolojisine yansıması ise daha heyecan verici. Öz güveni artıyor, daha konuşkan oluyor, kazanmayı ve kaybetmeyi öğreniyor.

Peki, yetişkinler açısından durum nedir?

Öncelikle bunu bir spor olarak kabul edip yapıyorlar. Vücutları esnekleşiyor, estetik bir görüntü kazanıyorlar; hem de ruhen rahatlamış oluyorlar. Dans edenler hiçbir şey düşünmüyor.

Sağlık sorunu olanlar için ne yapıyorsunuz?

Bazı doktorlar dans etmeyi öneriyor zaten. Özellikle psikolojik sorunlara ilaç niteliğinde dans. Onun dışında eklemlerinde sıkıntısı olanlar da geliyor. Önce doktora yönlendiriyoruz, sonra dans etmeye başlıyoruz. Kemik erimesi, romatizma, kas ağrıları hatta cam kemik hastalığı olan bile vardı.

(Genel ağdan alınmıştır.)

DANSIN BEDEN VE RUH SAĞLIĞI AÇISINDAN ÖNEMİ

Müziğin ritmine uyularak yapılan dans, duyguların bedensel olarak dışavurumu sayesinde ruhsal açıdan insanın rahatlamasını sağlar. İnsan doğasında bulunan bir kaynak olan dans içinde beden, duygu ve beynin kültürel kaynaşmasını barındırır.

Bilimsel kaynaklarda sıkça kullanılan ifadesiyle Dans ve Hareket Terapisi ise, 1940'larda, bireyin kendisini anlayıp ifade etmesi amacıyla modern dans ve psikoterapinin entegrasyonu sonucu gelişmiş, bağımsız bir disiplindir.

Amerikan Dans Terapi Birliği, dans ve hareket terapisini; dans ve hareketin bireyin, fiziksel, ruhsal, zihinsel ve sosyal bütünleşmesine yardım eden yaratıcı süreçte psikoterapötik kullanımı olarak tanımlamaktadır. En önemli bileşenleri de beden, dans, yaratıcılık ve terapötik ilişki olarak belirtilmiştir.

Yöntem ilk olarak 1940 yılında dansçı Marian Chace (Meriyın Çeys) tarafından geliştirilmiştir. Onun dans ve beden hareketlerini ileri derecede ruhsal problemleri olan hastalarda başarıyla kullanması, beden hareketlerinin duyguları serbestçe dile getiren yönünün derinlemesine anlaşılmasını sağlamıştır. Bu terapinin, sözel iletişim kurma problemi olan bireylerde kendini ifade edebilmeleri ve diğerleriyle iletişim kurabilmeleri açısından da son derece güçlü bir yöntem olarak kabul edilmektedir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Dans etmenin insana kazandırdıkları nelerdir?
2. Sizce dans, terapi olarak kullanılabilir mi? Fikirlerinizi belirtiniz.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki haber metinlerini etkileşimli tahtaya yansıtınız. “Tıp dünyasının sanat terapisine verdiği önemi nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusunu sınıfa yöneltiniz. Bu uygulamaların insan sağlığını nasıl etkilediği sınıfta tartışınız.

MÜZİKLE TEDAVİ

Komadaki hastalara Türk musikisi makamları dinletilerek terapi yapılıyor. Bir çok hastanın müzik terapi seansları ile komadan çıktıkları ve tedavi oldukları belirtiliyor.

Hasta, istirahat pozisyonunu alıyor. Bir seans rahatlatıcı bir ritim ve su sesi eşliğinde, ney, rebab, çeng, ud, dombra ve rübab ile ritimli taksim yapılıyor. Bu yöntemle otizmden ve psikolojik çocuk hastalıklarından geriatriye kadar çeşitli psikolojik ve fiziksel rahatsızlıkların tedavisinde olumlu sonuçlar alınıyor.

Bazı kliniklerde uygulanıyor

Türk Müziğini Araştırma ve Tanıtma Grubu'nun (TÜMATA) Kurucusu Yrd. Doç. Dr. Rahmi Oruç Güvenç, Türk müziği ile tedavi yönteminin bazı kliniklerde uygulandığını söyledi. Türk müziğinin insanı, ruhundaki olumlu ve iyimser duyguları açığa çıkararak tedavi etme etkisinin bilinen bir gerçek olduğunu ifade eden Yrd. Doç. Dr. Güvenç, şu bilgileri verdi:

Özel şifahaneler kuruldu

“Türk müziği, insan ilişkilerinde denge unsuru olur, insan ruhunda hoşgörü ve güzellikler oluşturur. Atalarımız bunu bildikleri için bin yıl önce şifahaneler kurmuşlar. Örneğin; Farabi ve İbn - i Sina, hangi makamların hangi hastalıklara iyi geldiğinin, hangi müzik aletlerinin hangi duyguları açığa çıkardığının tasnifini bile yapmışlar.”

Her hastalığa bir makam

Yrd. Doç.Dr. Güvenç, şöyle devam etti: “Örneğin; Rast makamının baş ağrısını dindirdiği, felçli hastalarda iyileşmeler meydana getirdiği, Uşşak makamının spazm çözdüğü, kalp ve ayak ağrılarına yi geldiği, uyku sorununu giderdiği ve gülme hissi verdiği, Hicaz'ın böbreklerde toksinleri süzme etkisi olduğu gibi daha da uzayan bir liste halinde tasnifler yapılmıştır.” ■ AA

TIP ALANINDA DÜNYADA BİR İLK

Ney müziğiyle yeni hayata uyanıyorlar

Hastane'de kalp ameliyatı olan hastalar, narkozun etkisinden çıkarken hastanenin Kardiyovasküler Cerrahi Yoğun Bakım Uzmanı Dr. Erol Can'ın çaldığı “ney” müziğini dinliyorlar

■ Neslihan SÖZEN / İSTANBUL

Memorial Hastanesi Kardiyovasküler Cerrahi Yoğun Bakım Uzmanı Dr. Erol Can, doktor kimliğinin yanı sıra kalp ameliyatından çıkan hastalara çaldığı “ney” müziği ile dikkat çekiyor. 14 aydır “ney” üflediğini belirten Dr. Can, şimdi de görev yaptığı Memorial Hastanesi yoğun bakım ünitesinde kalp ameliyatından çıkan hastalara “ney”in sihirli melodileri eşliğinde moral oluyor. İşte, Dr. Can ile müzik tutkusu ve “ney” müziğinin hastalar üzerindeki etkileri üzerine sıcak bir söyleşi...

■ **Ney çalmaya nasıl karar verdiniz?**

Neyin çok zor bir enstrüman olduğunu biliyordum. “Ya tutarsa” dedim. Hafta sonu denemek için arkadaşımdan ödünç bir ney aldım, denedim, oldu! Ertesi gün bir de pes oktavı olduğunu keşfettim. Pazartesi akşamı gidip kendime kız bir ney satın aldım. İki ay sonra da ders almaya başladım. Beş ay sonra kız neyden mansur neye “terfi” ettim, sekizinci ayda “şah ney” denedim, oldu. Fakat güçlü seslerde çabuk yoruluyorum.

HER ENSTRÜMANI ÇALIYOR

■ **Müziğe olan bu ilginiz ne zaman başladı?**

Çocukluğumdan beri müziğe ve müzik aletlerine aşığım. Düğünlerde hep müzisyenlerin önüne dikilir, hangi aletin nasıl çalındığını merakla gözlemlerdim. 8 yaşında akordeon dersleri almaya başladım. 15 yaşında akustik gitara geçtim. Fakat 18 yaşına kadar akordeon çalmaya da devam ettim. 35 yaşında org, 36 yaşında piyano alabildim. Daha sonra klasik ve elektro gitar, buzuki, keman, viyola, klarnet, flüt, kaval geldi. Sırada ney vardı. Hastanemizin açılış kutlamasında ünlü neyzen Kudsi Ergüner konser vermişti. İlk defa bir virtüözden canlı ney dinledim ve büyülendim. O zaman tasavvuf müziği CD'leri dinlemeye başladım.

■ **Yoğum bakımda ney çalma fikri nasıl doğdu?**

Ney, üstatların elinde gerçekten büyüleyici bir etkiye sahip. 2000 yılında Sayın Kudsi Ergüner'in CD'sini çalıştığım yoğun bakım ünitesine getirmiştim. Çok yoğun bir çalışma içindeydik. Ve hastalardan birinde ara sıra görülen aşırı huzursuzluk gelişmişti. Sürekli bağırıyordu. Hasta için sakinleştirici ilaç hazırladım, kendimiz için de o CD'yi çalmaya başladım. İşte o ilk dinlemede hepimiz büyülendik. Hava aniden o kadar değişti ki, hasta da sustu ve rahatladı. Yoğun bakımın o gürültü ve kargaşasından eser kalmadı. Artık tüm çalışanlar aralarında fısıldaşarak konuşuyorlardı. O huzur bozulmasın diye neredeyse parmak uçlarına basarak yürüyorlardı.

Ünlü Kalp Cerrahı Bingür Sönmez de “Yaklaşık 1 yıldır yoğun bakımda sakinleştirici müzik kullanıyoruz. Çok yararlı oluyor. Bu şekilde hastalar ameliyattan çok daha yumuşak bir şekilde uyanıyorlar. Personeli de çok olumlu etkiliyor” diyor.

İnsanoğlunu beş bin yıl önce tekrar kendim keşfetmiş gibiydim. O zamandan beri ney CD'leri ile tasavvuf müziğini, müzik terapisi için neredeyse her gün kullanıyorum.

AĞRI KESİCİ GİBİ

■ **Tasavvuf müziğinin hasta üzerindeki etkileri nelerdir?**

Yoğun bakımda, hastaların nabız ve tansiyonu sürekli olarak monitörlerde, grafik ve rakamsal olarak atım atım izlenir. Ney'in etkisi altında hızlı çarpan bir kalbin birkaç dakika içinde yavaşlamaya başladığını, yüksek tansiyonun normale dönüşünü görebiliyorsunuz. Bazı hastalar, uykuya dalıyor, kimileri sadece rahatlıyor. Bir gün yoğun bakımda sadece ameliyattan gelmiş ve hâlen narkozda olan hastalar vardı. “Nasılsa rahatsız olmazlar” diye doktor odasında ney çalıyordum. Birkaç saat sonra hastalardan biri tam uyanmış, solunum makinesinden ayrılmış, bana o müziğin ne olduğunu soruyordu. Narkozdan çıkarken, muhteşem bir ney sesi duymuş o nameler kendini cennette gibi hissetmiş. Hastamız şah damarı ameliyatı olmuştu ve birkaç gün sonra kalp ameliyatı da olacaktı. Benden, narkozdan çıkarken, onu aynı şekilde ney ile uyandıracağıma söz vermemi istedi. Öyle de yaptık. Evde de eşim, bir akşam uykuya yatmış, ney üflememi rica etmişti. Ben farkına varmadan oto hipnoza girmiş. Bir sonraki gece de aynı şey oldu. Aşırı derecede etkilendiği için o yattıktan sonra evde ney üflemem yasaklandı.

■ **Yoğun bakımda hangi saatler arasında “ney” çalıyorsunuz?**

Zamanlamayı hastalarımın ruh hallerine göre yapıyorum. Meselâ, bir hastam, neden böyle bir müzik dinlettiğimi merak ederek “Acaba biri mi öldü?” diye sordu. Hasta depresyondaydı. Demek ki bu tür müzik depresyonda olan kişilere dinletilecek en uygun müzik değildi. Hastaların veya çalışanların gergin olduğu saatler en uygun oluyor.

■ **Konseri vermeyi düşünüyor musunuz?**

Geç yaşta başlayan amatörlük, profesyonelliğe ve virtüöziteye götürmez. Bu, amacınıza bağlı, hekimliği bırakıp, beş yılımı sadece neye ayırabilsem, belki konser verebilecek seviyeye gelebilirim. Ama kaç konserlik nefesim kalmış olur? Benim amacım sadece yerine ve ruh halime uygun müziği, uygun enstrümanla arkadaşlarımla paylaşabilmektir.

(Basından alınmıştır.)

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilere, sanat ve psikoloji temalarını işleyen; bireyin toplumla ilişkisini, iç dünyasını ve sosyal uyum sürecini irdeleyen bir film izlemeleri tavsiye edilir. Filmde karakterlerin içsel çatışmaları, duygusal kırılmaları ve toplumla kurdukları ilişkiler üzerinden sanatın bireysel ve toplumsal etkileri gözlemlenir. Öğrencilerden, filmi sosyal bilimci bakışıyla analiz ederek karakterlerin davranışlarını, seçimlerini ve çevresel etkenleri sorgulamaları; dikkat çeken sahneler üzerinden bireyin toplumla bağının sanat yoluyla nasıl ifade edildiğini yorumlamaları beklenir. Öğrencilerin kendi bakış açılarıyla sosyolojik, psikolojik ve sanatsal çözümlemeler yapmaları sağlanarak sınıf ortamında sanatın toplumsal yaşama ve bireysel iç dünyaya etkileri tartışılır. Öğrencilerden hazırladıkları film analizlerini rapor hâline getirmeleri istenir. Raporlar öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden Magusa limanı türküsünü dinlemeleri ve hikayesini araştırmaları sağlanır. Bu eserin yazıldığı dönemin sosyolojik ve psikolojik durumu ile günümüzde şehit edilen öğretmen, Aybüke Yalçın'la tüm şehitlerimiz için yakılmış bir ağıta dönüşen türkünün topluma etkisi hakkında tespitler yapması istenir. Bu eserin yazıldığı dönemin sosyolojik ve psikolojik durumu hakkında tespitler yapması istenir. Sonuçlar raporlanarak öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Sınıf ikişer kişilik gruplara ayrılır. Öğrencilerden illerinde bulunan halk eğitim merkezlerindeki halk oyunları ve "halk oyunları terapisi" konulu görüşme yapması istenir. Görüşme soruları önceden belirlenir. Görüşmelerde ses cihazı kullanılır. Sonuçları sınıfta değerlendirilir.

Röportaj Soruları

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....
6. ....
7. ....
8. ....
9. ....
10. ....

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden Türkiye Selçuklu Devleti ve Osmanlı Devleti'ne hizmet etmiş şifahane, bimaristan ve tımarhaneleri araştırmaları istenir. Şifahane fotoğrafları toplanarak sanatsal yapısı ve sağlık hizmetleri bakımından incelenerek bir rapor hazırlanır. Bazı çalışmaların görselleri sınıf panosunda sergilenir. Raporlar toplanarak öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden İbni Sina'nın ve Türk İslam alimlerinin müzik terapi uygulamalarını araştırmaları istenir. Sonuçlar, rapor hâlinde öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Akupunktur

Öğrencilerden Sağlık Bakanlığının hazırladığı Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği'ni araştırmaları istenir. Raporlar toplanarak öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden resim sanatını psikoterapi amaçlı kullanarak hayata bağlanan sanatçıları araştırmaları ve bu sanatçıların eserleriyle bir sunum hazırlamaları ve çalışmayı sunmaları istenir.

Bilgi Notu

TÜRK VE İSLAM ÂLEMİNDE MÜZİKLE TEDAVİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Müziğin eski zamanlardan beri insanlar üzerinde önemli bir yeri vardır. İnsanlar; üzüntülerini, sevinçlerini, kahramanlıklarını, heyecanlarını, sevgilerini vb. çoğunlukla müzik sanatını kullanarak ifade etmeye çalışmışlardır.

Müzik, insanları bir hipnoz hâli oluşturarak etkilemiş ve kitlelere zaman zaman yön vermiştir. Duyguları yoğunlaştıran bir özelliğe sahip olduğundan pek çok medeniyetlerde dinî duyguların güçlenmesinde, hastalıkların tedavisinde oldukça yaygın bir yöntem olarak kullanılmıştır. Türklerde müzik, Türk tarihi kadar eskiye gitmektedir. En az 6 bin yıldan beri devam eden bir Türk müziği tarihinden bahsedilmektedir.

Türkistan Türk Kültüründe Müzikle Tedavi

Türkistan döneminde kullanılan kopuz veya saz tedavi edici, iyi ruhları çağıran, kötü ruhları kovan önemli bir çalgı olarak kullanılmıştır. Ayrıca Altaylar ve kuzeyinde davullar da hasta tedavisinde ve dini törenlerde, özellikle "şamanlar" tarafından kullanılmıştır. Şaman her şeyden önce kendine özgü tekniğiyle, ruhu göklere yükselten veya yer altına indiren, bedenin vücuttan ayrıldığını hissettiren bir trans (aşkın) ustasıdır. Kendisi, davul çalarak ruhları hükmü altına alır. Ölülerle irtibat kurarak hastalara şifa dağıtır.

İslam Medeniyetinde Müzikle Tedavi

Büyük Türk-İslam âlimleri ve hekimleri Zekeriya Er-Razi, Farabi ve İbni Sina, müzikle tedavinin bilhassa müziğin psikolojik hastalıkların tedavisinde ilmi esaslarını kurmuşlardır. Farabi, "Kitâbü'l-Mûsîḳa'l-kebîr" adlı eserinde müziğin fizik ve astronomi ile olan ilişkisini açıklamaya çalışmıştır. Türk-İslam kültürü içinde esaslı bir yer edinen musiki, özellikle saray ve tekkelerde, mehterhane çevresinde gelişmesini sürdürmüştür. Bu gelişmelerin merkezini ağırlıklı olarak Mevlevihane ve Enderun oluşturmuştur. Mevlevi tarikatı ve diğer tarikatların mensupları arasında büyük bestekârlar yetişmiş, hem dinî hem din dışı musikinin geliştiği ve ilerlediği gözlenmiştir. Er-Razi, Farabi, İbni Sina gibi Türk-İslam hekimleri, psikolojik hastalıkların tedavisinde, ilaç ve müzikle tedavi yöntemlerini kullanmışlar; bu yöntemler, gerek Selçuklu gerekse Osmanlı hekimleri tarafından tatbik edilerek 18. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür.

Türk müziği makamlarının ruha olan etkileri Farabi'ye göre şöyle sınıflandırılmıştır.

1. Rast makamı : İnsana sefa (neşe-huzur) verir.
2. Rehavi makamı : İnsana beka (sonsuzluk fikri) verir.
3. Kuçek makamı : İnsana hüzün ve elem verir.
4. Büzürk makamı : İnsana havf (korku) verir.
5. Isfahan makamı : İnsana hareket kabiliyeti, güven hissi verir.
6. Neva makamı : İnsana lezzet ve ferahlık verir.
7. Uşşak makamı : İnsana gülme hissi verir.
8. Zirgülle makamı : İnsana uyku verir.
9. Saba makamı : İnsana cesaret, kuvvet verir.
10. Buselik makamı : İnsana kuvvet verir.
11. Hüseyni makamı : İnsana sükûnet, rahatlık verir.
12. Hicaz makamı : İnsana tevazu (alçak gönüllülük) verir.

Selçuklu ve Osmanlılarda Müzikle Tedavi

Türk-İslam dünyasındaki müzikle terapi faaliyetlerinin ilk defa 9. yüzyılda başladığı ve 18. yüzyıla kadar bu konuda büyük ilerlemeler olduğu görülmüştür. Selçuklu Atabeyi Nurettin Zengi tarafından Şam'da yaptırılan Nurettin Hastanesinde İbni Sina, müzikle akıl hastalığının tedavisini uygulamıştır. İbni Sina'nın tesirleri Osmanlı Dönemi'nde de devam etmiştir. Osmanlı saray hekimi Musa bin Hamun, diş hastalığı ve çocuk psikoloji hastalıklarını iyileştirmede müzikle tedavi yöntemini kullanmıştır.

İbni Sina'nın meşhur eseri "el Kanun fi't- Tıb" adlı eserini tercüme eden Tokatlı Mustafa Efendi'nin talebesi Hekimbaşı Gevrekzade Hasan Efendi (18.yy.) yazdığı eserinde İbni Sina'nın eserinden çok faydalandığını ifade etmiştir. Müzik terapide, ülkelerin millî otantik müziklerinin etkili olduğu, hastalığın çeşidine göre değişik makam ve enstrümanların fayda sağladığı dikkati çekmektedir (Tablo 1.1).

(Genel ağdan alınmıştır.)

Tablo 1.1: Gevrekzade Hafız Haşan Efendi'nin er-Risaletü'l-Musikiye Mine'd-Devair-Ruhaniye adlı eserinde belirttiği biçimde makamların, tedavisinde kullanıldığı bazı hastalıklar

Makam Adı	Etkili olduğu tedavi
Rast	Felce iyi gelir.
Isfahan	Barid (soğuk, soğukluk) ve yabislikten (kuru, kuruluk) kaynaklanan hastalıklara iyi gelir. Zekâ, akıl, bellek ve düşünme gücünü artırır.
Ziref kend	Bedende görülen lakve (ağız çarpılması, ağız felci), falic (inme), sırt ağrısı, eklem ağrıları ve kulunç hastalıklarını tedavi eder.
Rehavi	Her türlü baş ağrısına faydalı olup, kalp çarpıntısını engeller. Balgam ve kanla ilgili hastalıkları bedenden söker.
Hicaz	Böbrek hastalıklarına tehlikeli ağrı ve sancılara iyi gelir.
Buselik	Kulunç hastalığına, kalça kemiği ağrısına, baş ağrısı ve kanla ilgili hastalıklara yararlıdır.
Uşşak	Gut hastalığını, uykusuzluğu ve ayak ağrılarını tedavide oldukça yararlı olup insanı rahatlatır.
Hüseyni	Kalp ve ciğerde oluşan iltihaplara, mide rahatsızlıklarına, sıtmalı ve hummalı hastalıkların ateşini düşürmeye yararlıdır.
Neva	Siyatik ağrısına, kalça kemiği ağrısına iyi gelir. İnsanı bozuk düşüncelerden uzaklaştırır ve bellek gücünü artırır.

Şifahane ve Bimarhaneler

Şifahaneler, dönemin hastane yapılarıdır. Din, dil, renk, ırk ayırt etmeden ücretsiz hizmet veren sağlık yapılarıdır. Yolcu, tüccar, garip ve kimsesizler için yaptırılmış şifa evidir. İslam medeniyetinin ilk dönemlerinden itibaren şekillenen darüşşifalar, Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde devam etmiştir. Şifa evi, şifa kapısı (Görsel 1.53), sıhhat yurdu, sağlık yurdu anlamına gelen şifahaneler, darüşşifa olarak anılmakla beraber değişik coğrafyalarda bimarhane, mâristan, dârülmerza, dârülâfîye, dârüssıhha, şifahane, bîmaristan ve tımarhane olarak anılıyordu.

İlk İslam bîmarhanesi Hendek Savaşı sırasında seyyar savaş hastanesi olarak kurulmuştur. Savaşta yaralananların müdahalesinin yapıldığı bu bimarhanelerden sonra ilk tam teşekküllü hastane 707 yılında Emevi Halifesi Velid b. Abdulmelik tarafından yaptırılmıştır. Buraya hekimler tayin edilmiş ve bu hekimlere maaş bağlatılmış, cüzamlıların ve akıl hastalarının tecrit ve tedavi edildiği odalar yaptırılmıştır. İslam ülkelerinde ilk defa akıl ve beden hastalıklarının tedavisine özgü hastaneler bu dönemde gelişmiştir.

847-861 yılları arasında Halife Mütevekkil Alellah döneminde Bağdat ile Vasıt arasındaki Deyrihizkıl'da akıl hastalarına özgü bimarhanelerin kurulduğundan söz edilir. Burasının sadece akıl hastalarının tedavisine tahsis edilmiş, döneminin en iyi hastanelerinden biri olduğu ve hatta 1400'lü yıllarda İspanya ve İngiltere'de kurulmuş olan psikiyatri hastanelerinden daha modern olduğu belirtilir.

Görsel 1.53: Şifahane, Divriği, Sivas

Bimarhane kelimesi şifahane anlamında kullanılır. 17. yüzyıldan sonra Osmanlı'da tımarhane anlamına gelmeye başlamıştır (Görsel 1.54). Bimarhâne, uzun asırlar boyunca bugünkü hastane terimini karşılayan "bimarhane" kelimesinin zaman anlam kayması sonucu "tımarhane" gibi sadece akıl hastalarının bulundurulduğu yer anlamını kazandığı kabul edilmektedir. Osmanlı Devleti'nde ilk hastane Yıldırım Bayezit Dönemi'nde Bursa'da yapılmıştır. Ardından fethedilen her bölgede mutlaka bir hastane yapılmaya başlanmıştır. 16. yüzyılda sadece İstanbul'daki hastanelerin sayısının 110 olduğu tespit edilmiştir. Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'nde sultanlar ve devletin ileri gelenleri tarafından belli merkezlerde inşa edilen ve zengin vakıflarla desteklenen darüşşifalar, bir hayır kurumu olarak devlete yük olmadan yüzyıllarca halkın sağlığına hizmet etmiştir (Görsel 1.55).

Görsel 1.54: Şifahane, Amasya

Görsel 1.55: Sağlık müzesinden temsili görüntü, Edirne

SANATLA PSİKOTERAPİ

Bu terim (diğer bir adı ile yaratıcı sanatlar terapisi), 1950'li yıllarda ABD'de sanat ve psikolojinin birlikteliğinden ortaya çıkmıştır. Sözle ifade edilemeyen duygu, düşünce ve olayların sanat yolu ile ifadesini sağlayan bir terapi şeklidir. Resim, heykel, müzik, dans, hareket, oyun ve yazı gibi çeşitli sanat dallarını kullanır. Kişilerin kelimelere dökemediği duygu ve düşünceleri, acı veren travmaları cesur bir şekilde anlatmasına yardımcı olur.

Sanatla terapi, aynı zamanda, bireyin içinde var olan yaratıcılığın ortaya çıkmasını ve bu sayede kendisini ifade etmesini, geliştirmesini ve sorunlarla baş etmesini sağlayan bir tekniktir. Temelleri, Freud ve Jung'un bilinç dışı kavramlarına dayanan sanat psikoterapisi, görsel sembollerin kullanımı sayesinde kişinin kendini anlatmasının daha kolay ve doğal bir yol olduğu düşüncesini savunur. Terapi sırasında danışanın özgürce oluşturduğu eserler gözden geçirilir, üzerinde konuşulur ve yorumlanır.

⑱ *Sanatın Türkiye'de ve dünyada yaşananları anlatmada ve geçmişi günümüze aktarmadaki işlevine örnekler verir.*

㉒ *Sanatın sosyal bilimciye kazandıracaklarını kestirir.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Sanat ürünleri tarihî bir vesika mıdır?
2. Sosyal bilimci kimdir? Araştırma konuları neleri kapsar?
3. Sanat sosyal bilimciye hangi alanlarda yol gösterir?

Ders İçi Etkinlik

Şiir etkileşimli tahtaya yansıtılarak öğrencilere okutturulur. Şiirin geçmişi anlatmadaki önemi öğrencilere tartıştırılır.

ÇANAKKALE ŞEHİTLERİNE

Şu Boğaz Harbi nedir? Var mı ki dünyâda eşi?
En kesîf orduların yükleniyor dördü beşi,
-Tepeden yol bularak geçmek için Marmara'ya-
Kaç donanmayla sarılmış ufacık bir karaya.
Ne hayâsızca tehaşşüd ki ufuklar kapalı!
Nerde -gösterdiği vahşetle- "Bu: Bir Avrupalı!"
Dedirir -yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi,
Varsa gelmiş, açılıp mahbesi, yâhud kafesi!

Eski Dünyâ, Yeni Dünyâ, bütün akvâm-ı beşer,
Kaynıyor kum gibi, tûfan gibi, mahşer mahşer.
Yedi iklîmi cihânın duruyor karşına da,
Ostralya'yla berâber bakıyorsun: Kanada!
Çehreler başka, lisanlar, deriler rengârenk;
Sâde bir hâdise var ortada: Vahşetler denk.
Kimi Hindû, kimi yamyam, kimi bilmem ne belâ...
Hani, tâ'ûna da zuldür bu rezîl istîlâ!
Ah o yirminci asır yok mu, o mahlûk-i asîl,
Ne kadar gözdesi mevcûd ise, hakkıyle sefîl,
Kustu Mehmedciğin aylarca durup karşısına;
Döktü karnındaki esrârı hayâsızcasına.
Maske yırtılmasa hâlâ bize âfetti o yüz...
Medeniyyet denilen kahbe, hakikat, yüzsüz.
Sonra mel'undaki tahrîbe müvekkel esbâb,
Öyle müdhiş ki: Eder her biri bir mülkü harâb.
… …
Şühedâ gövdesi, bir baksana, dağlar, taşlar...
O, rükû olmasa, dünyâda eğilmez başlar,
Vurulup tertemiz alnından, uzanmış yatıyor,
Bir hilâl uğruna, yâ Rab, ne güneşler batıyor!
… … ….

Mehmet Akif ERSOY,
"Çanakkale Şehitlerine" şiirinden bir bölüm

Çanakkale Savaşı'yla ilgili araştırma yapan bir sosyal bilimci, bu edebi eserden ne gibi ayrıntıları yakalayabilir? Yazınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki görselleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilere inceletiniz. Öğrencilerden görsellerin ne anlama geldiğiyle ilgili görüşlerini çalışma kâğıdına yazmasını isteyiniz. Öğrencilerin fikirlerini dinleyerek çalışma kâğıtlarını toplayınız ve öğrenci ürün dosyasında saklayınız.

"Samsun Millî Mücadele Anıtı"

Tankut Ökdem

"Trabzon'da Millî Mücadele"

Şakir Seyihoğlu

Millî Mücadele ile ilgili aşağıdaki sanat eserlerinde bulunan objeler neleri sembolize etmiş olabilir? Figürleri inceleyerek boş bırakılan yerlere fikirlerinizi yazınız.

1. İncelediğiniz bu sanat eserlerinde Millî Mücadele ile ilgili nasıl fikirler edindiniz?

2. Dünyada ve ülkemizde yapılan sosyal bilim çalışmalarında sanat eserlerinin incelenmesi araştırmanın niteliğini nasıl değiştirir?

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki görseller tahtaya yansıtıldığında "Görsellerdeki ayrıntılar neler olabilir?" sorusunu öğrencilere sorunuz. Öğrencilerden cevaplarını kendilerine dağıtılan çalışma kâğıtlarına yazmalarını isteyiniz. Fikirleri sınıfta belirtiniz. Çalışma kâğıtlarını öğrenci dosyasında saklayınız.

Zeki Faik İzer, İnkılap Yolunda

Oya Zaim Katoğlu, Gecekondular

İskender Lahiti

Het Gekkenhuis (Het Gekınhays), Tımarhane

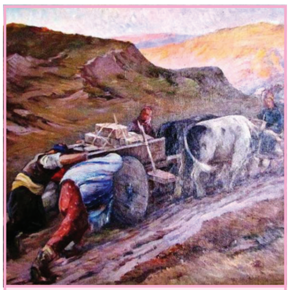
Sami Yetik, Cephane Taşıyan Köylüler

Ramses, Kadeş Savaşı

İbrahim Çallı, Zeybekler

Osman Hamdi Bey, Gezintide Kadınlar

III. Ahmed'in Şehzadeleri'nin Sünnet Merasimi

1965, Çanakkale Zaferi pul sergisinden

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki türkü sözlerini etkileşimli tahtaya yansıtınız. Türkü sözlerini sınıfta sesli olarak okutunuz. Türkülerin seslendirilmiş biçimlerini sınıfta dinletiniz. Öğrencilerden dinledikleri türküleri sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi açıdan değerlendirmeleri ve sonuçları raporlaştırmalarını isteyiniz. Raporları öğrenci ürün dosyasında saklayınız.

Göç göç oldu göçler yola düzüldü

Göç göç oldu göçler yola düzüldü,
Uyku geldi ela gözler süzüldü,
O zamanda elim yardan üzüldü,
Ağam nerden aşar yolu yaylanın,
Yaylanın anam Bingöl'ün…

Doldur doldur nargilemi tazele,
Sarardı gül benzim döndü gazele,
Tut kolumdan indir beni mezara,
Ağam nerden aşar yolu yaylanın.

Asker indi Ilıca'nın düzüne,
Geri döndüm şehir çarptı gözüme,
Ben garibim kimse bakmaz yüzüme,
Ağam nerden aşar yolu yaylanın.
Yaylanın anam Bingöl'ün…

Biz Kırım'dan Çıkkanda

Biz Kırım'dan çıkkanda,
Kar yağmadı kan aktı.
Anam babam kız kardaşlarım,
Kozleri dolu yaş kaldı.

Kokten uçkan uçaklarının
Kanetlerini kim yazgan.
Şu Kırım'da ölgenca cigitlerinin
Cenazelerini kim kılgan.

Kaçaredim men Akyar'dan
Karadeniz bolmasa
Asaredim öz özümnü
Annem babam bolmasa.

Erzurum Dağları Kar ile Boran

Erzurum dağları kar ile boran,
Aldı yüreğimi dert ile verem.
Sizde bulunmaz mı bir kurşun kalem,
Yazam arzuhâlim yare gönderem.

Uy beni beni beni de belalım beni!
Satarım bu canı da alırım seni,
Çıkayım dağlara da kurt yesin beni.

Dört yanımı gurbet sardı tel ile,
Yaslı yaslı bayram yaptım el ile,
Göz göz oldu yaralarım dil ile,
Yaramı sarmaya derman bulamam.

Uy beni beni beni de belalım beni!
Satarım bu canı da alırım seni,
Çıkayım dağlara da kurt yesin beni.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni etkileşimli tahtaya yansıtınız ve öğrencilere okutunuz. Metnin sonundaki soruların öğrenciler tarafından cevaplanmasını isteyiniz.

SANAT VE BİLİMDE YARATMA

Yakın toplumsal fenomenler olarak bilim ve sanatın birbirleri üzerinde dolaylı ve dolaysız etkileri vardır. Bu anlayış doğrultusunda, bilimle sanat, bilim insanıyla sanatçı arasında bilgi tarzına bağlı yakınlıklar bulunduğu gibi hem yaratıcılık bakımından, hem de dünyaya, yaratıcılığa bakış açısından da büyük paralellikler bulunmaktadır.

Yaratıcı sanatsal etkinliğin temel özelliklerinden birinin gerçeklikte daha önce varolmayan ya da öyle olmayan bir şeyi bir insan başarısı olarak ortaya koymak olduğu söylenebilir. Bu iddia, kişiyi ister istemez bilim ve teknik alanındaki yaratıcı, üretici etkinliklerin yapısı üzerinde düşünmeye yöneltmektedir. Çünkü yaratıcı etkinlik sonucunda daha önce var olmayan bir şeyin bir insan başarısı olarak ortaya konulması, yalnızca sanat için değil, aynı zamanda bilim için de söz konusudur. Buna bağlı olarak yaratma etkinliklerinin gerçekleşmesi sürecinde izlenen yollar birbirinden farklı da olsa, önemli sanatçılar için olduğu kadar yeni bir buluş ortaya koyan bilim adamlarının da büyük yaratıcılar olduğu iddia edilebilir.

Picasso, Okuyan Kızlar Kübist sanatçılar doğadaki nesnelerin geometrik şekillerden oluştuğunu öne sürerek eserler vermişlerdir.

Gerek bilimsel, gerekse sanatsal yaratmanın ortak nesneleri, "mevcut nesne", "zihinsel nesne" ve "tamamlanmış yapıt olarak nesne"dir. İnsanla olan bağın her zaman canlı tutulduğu sanatta, sanatçının aynı zamanda kendisi ve kendine özgü her türlü yaşantısı onun yaratıcı etkinliğinin yöneldiği mevcut nesnenin bir bölümünü oluşturmaktadır. Oysa bilim insanının mevcut nesnesini onu ne ise o olarak kavrayabilmesini engelleyecek her türlü öznel öğeden mümkün olduğu kadar arındırması gerekmektedir. Bilim insanı mevcut olanla bağ kurarken onu doğru olarak olduğu gibi kavrayıp algılamasını engelleyebilecek inanç, tutum, vb. gibi öznel öğeleri paranteze alması gerekir. Sanatçının ise mevcut nesnesine aynen sadık kalmak ve onu değiştirmeden olduğu gibi yansıtmak gibi bir sorunu yoktur. Sanatın gerçeklik karşısında bilimin kabul edemeyeceği bir konumu vardır. Sanat yalan söyler. Gerçeği yansıtmaz. Sanatçı zamanının aynası olamaz. Eğer yansıtma terimi kullanılacaksa, olmadığı gibi yansıtmadan söz etmek yerinde olur. Sanatçı paranteze almaz. Bu da sanatın yalanıdır. Bilim insanı nesnesini açıklarken daha önce onunla ilgili olarak ortaya konulan geçerli ve güvenilir bilgilere dayanarak ve bu bilgileri olduğu gibi kullanarak yeni bir adım atar. Sanatçı ise yeni bir adım atarken daha önce bir başka sanatçı tarafından doğru olarak yorumlanmış bir gerçeklik bölümünü "kendi" bakış açısından yorumlamak üzere yeniden kendisine nesne yapabilir. Burada ortaya çıkan farklılığın temelinde, bilimde gerçekliğin açıklanmasının, sanatta ise gerçekliğin yorumlanmasının söz konusu olması yatmaktadır. Özetle sanatçı mevcut nesnesini değiştirir. Bilim insanı ise mevcut nesnesini değişikliğe uğratmadan açıklar.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Bilim ile sanat birbirini nasıl etkiler? Belirtiniz.
2. Bilim insanı ile sanatçı arasındaki farklılıklar nelerdir?
3. Sanatçı toplumdan ve çevresinden etkileniyorsa ortaya çıkan sanat ürünleri sosyal bilimciye neler kazandırır?

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni etkileşimli tahtaya yansıtınız. Metni yüksek sesle okutunuz. Aşağıdaki soruların öğrenciler tarafından cevaplanmasını isteyiniz.

Fotoğraf Sanatı

Fotoğrafın tarihte bilinen ilk örneği, doğu Fransa'da, J. N. Niepce(Nieps) tarafından 1826 ya da 1827 yıllarından birinde çekildi. Fotoğrafın çekilmesi fotoğraf sanatının doğmasına da sebep oldu. Fotoğrafın gerçeklik ile kurduğu maddi ilişki dönemi ve koşullarını temsil eden bir yapıyı da beraberinde getirdi. Fotoğraf, zamanı kendi dönemi içinde durduran, dönemin sosyal gerçekliğini anlatan bir araçtı. Sosyal bilimcilerin görseli okuma becerisi sayesinde fotoğraf, sosyal gerçekliği anlamak ve açıklamak için vazgeçilmez bir öneme kavuştu. Fotoğraf sosyal bilimciler için tarihe tanıklık eden sosyal gerçekliği yorumlamaya yarayan ve gerçeği olduğu gibi gösteren bir belge durumuna dönüştü.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Fotoğrafın sosyal bilimci için neden değerli olduğu söylenir? Fotoğrafların geçmişi anlatmada bir vesika niteliği taşıması tartışılır.

Ders Dışı Etkinlik

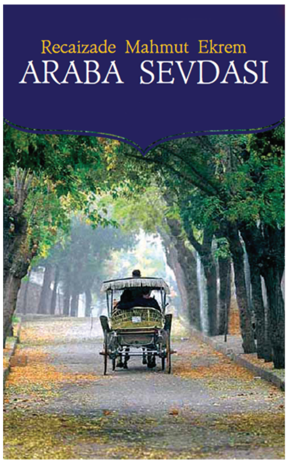

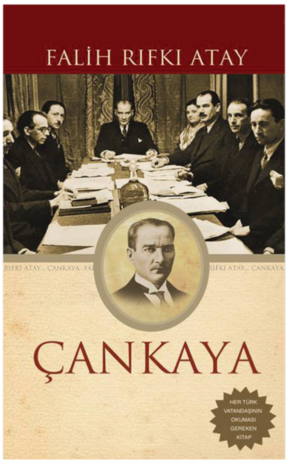

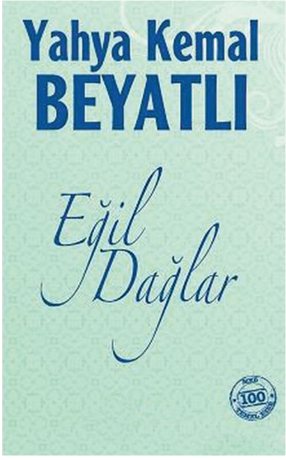

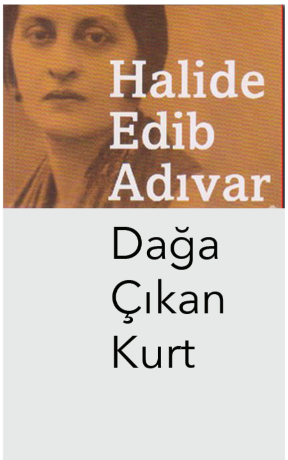

Öğrenciler dört gruba ayrılır. Her gruba aşağıdaki edebi eserler ayrı ayrı verilir. Öğrenciler kitapları sosyal bilimci bakışıyla inceler; kişileri, olayları, siyasi ve ekonomik yapının analizini yaparak raporlandırır. Analizler grup üyeleri arasında karşılaştırılır ve farklı bakış açıları tartışılır. Raporlar toplanarak öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Recaizade Mahmud Ekrem-Araba Sevdası	Falih Rıfkı Atay-Çankaya
Yahya Kemal Beyatlı-Eğil Dağlar	Halide Edip Adıvar-Dağa Çıkan Kurt

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden millî ve manevî değerleri yansıtan bir film izlemeleri istenir. Filmde geçen döneme ait sosyal, siyasal, kültürel, dinî, ahlaki ve ekonomik yapılar dikkatle incelenir. Öğrencilerden, dönemin koşullarını günümüzle karşılaştırarak farkındalık geliştirmeleri ve geçmişten günümüze uzanan değerlerin toplum üzerindeki etkilerini anlamaları beklenir. Öğrencilerin tarihsel, kültürel ve toplumsal bilinç kazanmalarını sağlamaları amaçlanır.

Öğrencilerden filmdeki karakterleri ve olayları sosyal bilimler bakış açısıyla değerlendirmeleri istenir. Karakterlerin kararları, toplumla olan ilişkileri ve yaşadıkları içsel çatışmalar üzerinden birey-toplum etkileşimi ve değer sistemlerini analiz etmeleri beklenir. Ayrıca, karakterlerin davranışlarının altında yatan psikolojik ve sosyolojik dinamikleri kavramaları teşvik edilir. Filme ilişkin gözlem ve yorumlarını sınıf ortamında paylaşmaları istenir. Bu paylaşımlar sayesinde farklı düşünce biçimlerini tanımaları, empati kurmaları ve eleştirel düşünce becerilerini geliştirmeleri hedeflenir.

Öğrencilerden filmle ilgili özgün değerlendirmeler, sosyolojik, psikolojik ve sanatsal çözümlemeler içeren yazılı bir rapor hazırlamaları istenir. Hazırlanan raporlar öğrenci ürün dosyasına eklenerek değerlendirme sürecinde kullanılır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden günümüzde üretilen sanat eserlerine örnekler bulmaları istenir. Son on yıllık süreç sınır kabul edilir. Her öğrenci çalışmasına bir rapor hazırlar. Hazırlanan raporların sınıfta paylaşımı yapılır. Raporlar öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden aile büyüklerinin eski fotoğraflarından yola çıkarak bir sunu hazırlamaları istenir. Fotoğrafları yıllara göre ayırarak dönemin koşulları değerlendirilir. Sunular CD oluşturularak öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden yaşadıkları ilin repertuvarında (TRT) kayıtlı olan veya olmayan türkülerini araştırmaları istenir. Bulunan türküler değerlendirilir. Var ise hikâyeleri çalışmaya eklenir. Sınıfta seslendirilir. Araştırma raporları toplanarak öğrenci ürün dosyasında saklanır.

19 Türk sanatının, dünya sanatı içindeki yerini ve önemini kavrar.

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Dünyada başarı kazanmış Türk sanatçılarından hatırladıklarınızı söyleyiniz.
2. Dünya çapında başarılı olan sanat eserlerimizi araştırınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metinlerini etkileşimli tahtaya yansıtarak sesli şekilde okutunuz. Öğrencilerden soruların cevaplanmasını isteyiniz.

Türk Dizileri

Televizyon dizileri içinde Türk dizileri, yayıncılık tarihimiz boyunca hemen her dönem en popüler program türlerinin başında gelmiştir. Televizyon dizilerinin geniş izleyici toplulukları tarafından sevilmesinin en önemli nedeni ise hikâye anlatmaya dayalı yapısından kaynaklanır. Öykü anlatma arzusu, insanlık tarihi kadar eskidir. Tarih boyunca, öykü anlatmanın yolları, biçimi ve araçları değişmiş, özü ise aynı kalmıştır. Türk dizilerinin tarihsel yolculuğunda ve bugün markalaşmaya çalışan Yeni Nesil Türk Draması içinde Türk dizileri önemini korumuş ve korumaya devam etmektedir. Markalaşma ve yenilenme sürecinde, özel radyo-televizyon yayınlarına geçiş dönemi önemli bir kırılma noktasıdır. Bu kırılma noktasından sonra özel televizyon yayınlarında bir kavşak olarak değerlendirebileceğimiz 90'lar ve bu yıllardaki yerli dizilerimiz dikkat çekicidir. Bu süreçte Yeşilçam geleneğinin etkileri hiç yadsınamaz Türk dizilerine olan ilginin artışı, dizi içeriklerinin daha nitelikli olmasından kaynaklıdır. 2020 yılında yaşanan pandemi dönemi sonrası artan internet kullanımıyla birlikte Türk dizilerinde içerik, biçim ve formatlarda dijitalleşme etkisi görülür. İnternet üzerinden ulaşılan çoklu ortamlar (multimedia) ve platformlar, izleyicilerine/kullanıcılarına sayısız olanaklar sunar, bu sayede diziler insanların gündelik hayatları ile bütünleşmiş, bedenlerinin bir uzantısı hâline gelmiştir. Türk dizilerinin, dijitalleşmeyle birlikte olanakları çoğalan izleyicisi ile kurduğu ilişkisi değişir. Yurt içinde ve dışında milyonlarca kişiye ulaşan Türk dizilerinin hayran grupları her geçen yıl artar. Orta Doğu, Balkanlar, Latin Amerika, Asya ve başta İspanya olmak üzere pek çok Avrupa ülkesinde Türk dizi yıldızları hayranları ile özel etkinliklerde buluşur. Beğendikleri dizi kahramanlarının isimlerini çocuklarına koyan, dizilerin mekânlarını, çekildiği şehirleri ziyaret eden, dizi yıldızları ile yakın takipte olan bu izleyicilerin dizilerle arasındaki bağ oldukça yüksektir. Televizyon izleyicilerinin izleme pratikleri de dönüşmekte, farklılaşmaktadır. Mobil olarak, her yerde ve zaman kısıtlama olmadan, turist gibi izleme alışkanlıkları bu dönüşümlerin en ayırt edici özellikleridir. Türk dizileri yurt içinde ve tüm dünyada daha nitelikli ve yaratıcı örneklerin yaygınlaşmasını sağlarken aynı zamanda ülkemizin tanıtımına katkı sunmaktadır. Bunların yanı sıra dizilerimiz tüm dünyada yapılan uluslararası dizi-film fuar etkinlikleri, organizasyonları ekonomik ve sosyokültürel alanlarda ülkelere önemli kazanımlar sağlamaktadır.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Türk sinemasının gelişimini haber metinlerinden de yararlanarak değerlendiriniz?
2. Kazanılan başarıların Türk sinemasını ve Türk sanatını geliştirdiğini düşünüyor musunuz? Düşünlerinizi anlatınız.
3. Dijitalleşmenin Türk dizilerinin içerik, biçim ve izleyici ilişkisi üzerindeki etkileri nelerdir? Örneklerle açıklayınız.
4. Türk dizi izleyicilerinin izleme alışkanlıklarındaki değişimler ve bu değişimlerin toplumsal kültür üzerindeki etkileri nelerdir?

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni etkileşimli tahtaya yansıtarak sesli şekilde okutunuz. Öğrencilerden aşağıdaki soruların cevaplanmasını isteyiniz.

Selimiye Camisi
Mimar Sinan'ın 80 yaşında yaptığı ve "ustalık eserim" dediği anıtsal yapı Osmanlı-Türk sanatının ve dünya Mimarlık tarihinin başyapıtlarındandır. Yapının mülkiyeti Sultan Selim Vakfındadır. Edirne-Merkez Yeni Mahalledêdir.

Edirne'nin ve Osmanlı Devleti'nin simgesi olan cami, kentin merkezinde, eskiden Sarıbayır ve Kavak Meydanı denilen yerdedir. Burada daha önce Yıldırım Bayezid'in bir saray yaptırdığı bilinmektedir. 1569-1575'te Sultan II. Selim'in emriyle yaptırılmıştır. Çok uzaklardan dört minaresi ile göze çarpan yapı, kurulduğu yerin seçimiyle, Mimar Sinan'ın aynı zamanda usta bir şehircilik uzmanı olduğunu da göstermektedir. Kesme taştan yapılan cami iç bölümüyle 1.620 m2'lik, tümüyle 2.475 m2'lik bir alanı kaplar. Mimarlık tarihinde en geniş mekâna kurulmuş yapı olarak nitelenen Selimiye Camisi, yerden yüksekliği 43.28 m. olan, 31.30 m. çapındaki kubbesiyle ilgi çeker. Ayasofya'nınkinden daha büyük olan kubbe, 6 m. genişliğindeki kemerlerle birbirine bağlanan 8 büyük payeye oturur. Köşelerde dört, mihrap yerinde bir yarım kubbe merkezi kubbeyi destekler. Yapıyı, kubbe kasnağında 32 küçük pencereyle, yüzlerdeki üst üste 6 dizide çok sayıdaki pencere aydınlatmaktadır. Mimar Sinan'ın yarattığı 8 dayanaklı cami planının en başarılı örneğidir.

Selimiye Çinilerinin Türk Çini Sanatındaki Yeri
Selimiye Çinileri İznik'in en parlak döneminin üretimi olup 1572 tarihli bir fermanla buradan sipariş edilmiştir. Camiyi yaptıran Padişah İkinci Selim, pencerelere kadar çini olmasını, pencerelerin üstüne Fatiha Suresi'nin çini ile yazılmasını emretmiştir. Mihrap çıkıntısındaki çini düzeninde buna uyulurken Hünkâr mahfilinin çini düzeninde uygulanmadığı görülür.

Türk çini sanatının en parlak yıllarındaki bu uygulamada görülen ölçülü kullanıma rağmen, çini panoların kalitesi ve desen ile uygulanan bezeme programı, günümüzün yegâne örnekleri durumundadır. Bu durum, Selimiye'yi mimari başarısı yanında çini sanatı açısından da, çok önemli bir yere getirmiştir. Selimiye Camisi çinileri başka yapılarda rastlanmayan özgün ve Osmanlı mimarisi ile Türk çini sanatı içinde çok özel bir yere sahiptir.

Selimiye, varlığı ile Türk tarihindeki Edirne'ye güç katarak Ona simgesel bir nitelik kazandırmıştır. Yalnız zamanımızın araştırmacıları değil, eski yazarlar da bir başyapıt olduğu konusunda birleşirler. Ernst Diez (Örnst Diyez) bu cami için şunları söyler: "Selimiye; mekân büyüklük, yükseklik, topluluk ve ışık etkisi bakımından yeryüzündeki bütün yapılardan üstündür."

(Genel ağdan alınmıştır.)

İznik çini örneği, Edirne Selimiye Camii

Söylence
1950-60 arası bir tarihte inşaat mühendisi, mimar ve jeofizikçilerden oluşan bir Japon heyeti Türkiye'ye gelmiş. Heyet gereken izinleri alarak ülkemizdeki tarihî yapıları incelemeye başlamış. Ayasofya'yı, Yerebatan Sarnıcını vs. gezdikten sonra sıra Sinan'ın kalfalık eseri Süleymaniye Camisi'yle Sinan'ın öğrencisi Mimar Davut Ağa'nın eseri Sultanahmet Camisi'ne gelmiş. Japonlar bu camiler üzerinde günlerce inceleme yapmışlar. Japonlar daha ilk incelemede camilerin gevşek bir zemin üzerine inşa edildiğini anlamışlar. Ama bunca yıl, bu camilerde bir çatlak dahi olmamasına akıl sır erdirememişler. Bunun üzerine, bu iki cami üzerine yoğunlaşmışlar. Araştırmalarının sonucunda herhangi bir sarsıntı sırasında bu iki caminin sabitlenmediğini aksine yerinde oynayarak yıkılmaktan kurtulabildiği ortaya çıkmış. Minarelerin ise çok daha gelişmiş bir raylı sistem mekanizması üzerine oturtulduğunu ve her yöne yaklaşık 5 derece yatabildiğini görmüşler. Daha derin araştırma yapmak için Edirne'ye, Sinan'ın ustalık eseri Selimiye Camisi'ne gitmişler. Selimiye'nin tüm sırlarını aylarını harcayarak çözmüşler. Japonya'ya döndüklerinde ise Sinan'ın sırlarını uygulamaya sokarak şehirlerini Sinan'ın kullandığı sistemlerle kurup muazzam gökdelenler dikmişler. Yani şuan gelişmiş ülkelerin gökdelen yapımında kullanıldıkları çoğu sistem, yüzyıllar önce Sinan'ın geliştirdiği mekanizmalarmış. Mimar Sinan'ın Selimiye Camisi'nin kubbesini o genişliğe oturtmak için 13 bilinmeyenli bir denklemi matematiğin bilinen 4 ana işleminden farklı 5. bir işlem yaratarak çözdüğü söylenir. Ayrıca minarelerin şerefelerine çıkanların yolda birbirlerini görmemeleri ise büyük bir dehanın ürünüdür. Almanlar aynı sistemi meclislerinin önündeki dev kürede kullanmışlar. Mimar Sinan bu sistemi 2 metre çapındaki minarelere yüzyıllar önce monte edebilecek bir dehadır.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Öğrencilerden Selimiye Camisi'nin özelliklerinin araştırılması istenir. Araştırma sonuçları görsellerle desteklenerek sınıf panosunda sergilenir.
2. Mimar Sinan'ın kullandığı tekniğin günümüz bilimine olan katkısı ifade edilir.
3. Öğrencilerden, Türk sanatının dünya sanatı içindeki önemini belirten bir kompozisyon yazmaları istenir. Yazılan kompozisyonlar toplanarak öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni etkileşimli tahtaya yansıtarak yüksek sesle okutunuz. Öğrencilerden aşağıdaki soruların yanıtlanmasını isteyiniz.

Brüksel'in dünyaca ünlü meydanı Grand Place, 600 000 begonya çiçeği ile süslendi.

Belçika'ya Türk işçi göçünün 50'nci yılı etkinlikleri kapsamında tarihî ve turistik meydanın ortasına, 75 metre uzunluğunda ve 25 metre genişliğinde bin 875 metrekarelik alana yayılan Uşak halısı motifi için 100 işçi gün boyu çalıştı. Kırmızı, turuncu, pembe ve sarı begonya çiçekleriyle çim kullanılarak halı motifine dönüştürülen meydan, turistlerin ilgi odağı oldu.

Çiçek halının açılışı dolayısıyla meydanda havai fişek, ışık ve ses gösterileri düzenlenirken Belçikalı besteci ve müzisyen Gregoire Dune, saz, def ve keman gibi geleneksel enstrümanlarla tasavvuf müziği konseri verdi. Brüksel Belediye Başkanı, Belçika'da yaşayan yaklaşık 220 bin Türk'e 50'nci yıl jesti olarak planladıkları çiçek halının Türk kültür ve sanatının tanıtılması kapsamında önemli etkinlik olduğunu söyledi.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Uşak halısının Belçika'da ilgi odağı olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Açılışta yabancı bir müzisyen grubunun Türk geleneksel enstrümanlarıyla tasavvuf müziği icra etmesinin Türk kültür ve sanatının tanıtımına nasıl katkısı olmuştur? Düşüncelerinizi belirtiniz.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki haber metni ve görselleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilerden soruyu cevaplamalarını isteyiniz.

Çağdaş Türk Sanatına Dubai'de Büyük İlgi

Dubai'deki Christie's (Kristis) müzayedesinde Türk çağdaş ve modern sanatçılara ait toplam 20 eser, sanatseverlerin beğenisine sunuldu. Christie's Ortadoğu Modern ve Çağdaş Sanat Direktörü Satış Bölüm Başkanı William Lawrie (Viliyım Loury), müzayedede sunulan eserlerin hem çeşitliliği hem de nadirliği anlamında bugüne kadar Dubai'de gerçekleştirilen en zengin, çağdaş ve modern sanat müzayedesi olduğunu kaydetti.

Fahrünnisa Zeid

Fahrünnisa Zeid, "Atom ve Bitkisel Yaşam Arasında"

Fahrünnisa Zeid, "Dervişler"

"Atom ve Bitkisel Yaşam Arasında"
20 önemli eserden oluşan Türk koleksiyonundaki eserlerin 15'i satıldı. Alıcıların yüzde 80'inin yabancı olması Türk resminin dünya sanat piyasalarında yükselmeye başladığının önemli bir göstergesi olarak kabul edildi. Fahrünnisa Zeid'in 1950 tarihli "Dervişler" isimli yağlı boya resmi, 158.500 dolarla en yüksek fiyatla alıcı bulan Türk eseri oldu.

İşte Dubai Müzayedesi'nde Alıcı Bulan Türk Eserleri

1. Fahrünissa Zeid	158.500 dolar	8. Yasemin Aslan Bakiri	25.000 dolar
2. Devrim Erbil	116.500 dolar	9. Nazif Topçuoğlu	22.500 dolar
3. Haluk Akakçe	57.500 dolar	10. Ahmet Elhan	21.250 dolar
4. Mehmet Günyeli	52.500 dolar	11. Mehmet Ali Uysal	15.000 dolar
5. Abdurrahman Öztoprak	37.500 dolar	12. İrfan Önürmen	8.750 dolar
6. Murat Germen	37.500 dolar	13. Alev Gözonar	7.500 dolar
7. Canan Tolon	30.000 dolar	14. Esra Şatıroğlu	6.250 dolar

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ressamlarımızın eserlerine yabancı alıcılar tarafından ilgi gösterilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Fikirlerinizi belirtiniz.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni etkileşimli tahtaya yansıtınız ve sesli şekilde öğrencilere okutunuz. Öğrencilerden bu metinle ilgili soruları cevaplamasını isteyiniz.

Barış Manço şarkılarıyla Türk kültürünü dünyaya tanıtıyor.

Ayşe Egesoy'un 1989 yılında TRT ekranlarında Barış Manço ile bir röportajında Barış Manço'ya şarkı sözlerini nasıl yazdığını ve bestelediğini sorusu üzerine Manço şu yanıtı veriyor:

Olayların hepsi bizim halkımızda toplumumuzda var. Tarihimizde, geçmişimizde, kültürümüzde... inanılmaz zengin bir Türk kültürü var. Bunu söylemem abes herkes biliyor. Çok canlı yaşayan bir halk kültürümüz var bizim. Ben oradan elimi daldırıp daldırıp çıkartıyorum. Benim kafam sürekli bunlarla dolu zaten. Bir gün "Sarı Çizmeli Mehmet Ağa" oluyor, bir gün "Halil İbrahim Sofrası" oluyor.

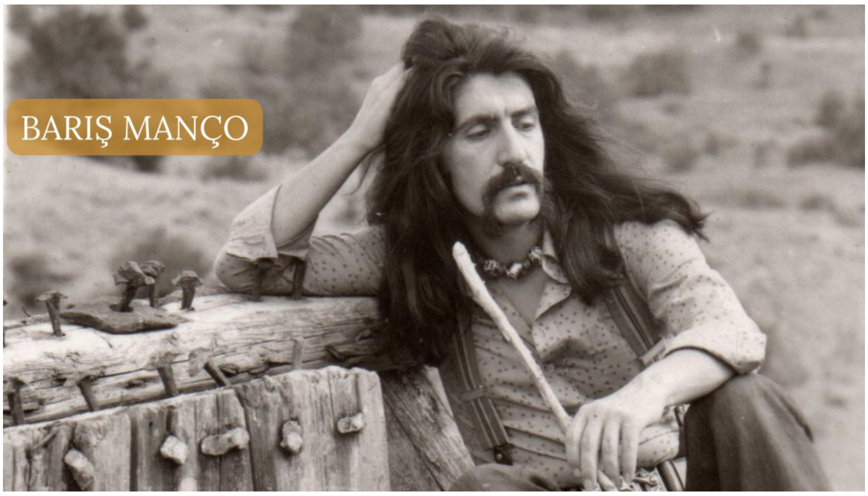

1943 yılında Üsküdar'da dünyaya gelen Barış Manço, 20. yüzyılın ikinci yarısından sonraki süreçte Türk müziğine gerek sanatçı kişiliği gerekse şarkıları ile damga vurmuş sayılı insanlardan biridir. 1999 yılına kadar sürdürdüğü yaşamında 200'e yakın bestesi olan, Türkiye'yi dünyaya, dünyayı da Türkiye'ye tanıtan bir müzik adamı... 1950'li yılların sonunda başladığı profesyonel müzik yaşamı boyunca hem Türkiye'de hem de dünyanın çeşitli bölgelerinde adından söz ettirmeyi başaran Manço, Türkiye'nin popüler müzikte üretiminin, yaratıcılığın ve özgün çalışmaların azaldığı bir dönemde genelde Türk müziği özelde ise Türk popüler müziği adına can suyu olmuştur. O kendi ifadesi ile "bu dünyaya şarkıcı olarak gelmemiş", insanlara bir şeyler anlatmak, kaybettiği değerleri yeniden hatırlatmak üretmiş bir sanatçıdır.

Dünyada XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren iletişim ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte popüler müzikler ön plana çıkmıştır. Türk pop müziği adına yapılan çalışmalar ise aranjman müzik ile başlamış ve bu süreçte geleneksel motifleri kendi müziğine aktarmış olan Barış Manço, bugün adına Anadolu pop/rock denilen türün gelişmesinde büyük pay sahibi olmuştur. Aranjman müzik olarak ilk Türkçe pop denemelerinin yapıldığı 1960'ların başında, Elvis Presley, The Beatles gibi dünyaca ünlü şarkıcı ve grupların yaptığı şarkılar, Türkiye'de yaşayan çeşitli grupların sahnesinde çalınmaya ve söylenmeye başlanmıştır. 1960'lı yıllarda aranjman müzik olarak adlandırılan müzikler, 1970'li yıllarla birlikte daha özgün ve geleneksel bir çizgiye dönüşerek "Anadolu pop" akımının doğmasına kapı aralamıştır.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Ülkemizi dünyada temsil etmesi bakımından sanatçı Barış Manço'nun faaliyetlerini değerlendiriniz.
2. Türk sanatının gelişmesinde ve Türk kültürünün tanıtılmasında Barış Manço'nun rolü nedir? Belirtiniz.

Ders İçi Etkinlik

Çalışma kâğıdını önceden çoğaltarak öğrencilere dağıtınız. “Kültür ve Turizm Bakanı siz olsaydınız dünyada Türk sanatının gelişmesi ve tanıtımı için ne gibi çalışmalar yapardınız?” sorusunu sorunuz. Fikirler paylaşıldıktan sonra çalışma kâğıdını, öğrenci ürün dosyasında saklamak üzere toplayınız.

Kültür ve Turizm Bakanı siz olsaydınız...

Öneri 1 --

Öneri 2 --

Öneri 3 --

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki resimleri etkileşimli tahtaya yansıtınız. Öncelikle görselleri inceleyiniz ve sonrasında görsellerle ilgili bilgileri okuyarak Türk edebiyatının usta kalemi Yaşar Kemal'in ülkemizin sanatına dünyada çapında kazandırdığı başarıları değerlendiriniz.

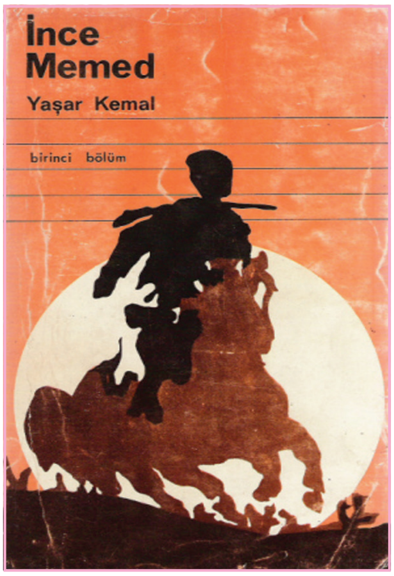

İnce Memed I, Yaşar Kemal’in ilk baskısı 1955 yılında yayımlanan romanıdır. Yaşar Kemal’in başyapıtı olarak değerlendirilen eser, Çukurova köylüsünün ağalığa karşı mücadelesini anlatır. Yazarın ilk romanıdır. 1953-1954’te Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilmiş; 1955’te Çağlayan Yayınları tarafından iki cilt olarak kitap hâlinde basılmıştır. Eser, Varlık dergisinin düzenlediği yarışmada 1956 yılı Varlık Roman Armağanı ile ödüllendirilmiştir. İlk olarak 1957’de Bulgarcaya çevrilen romanı 1959’da Nazım Hikmet Rusçaya çevirmiştir. İnce Memed, 1961’de Edouard Roditi ve Thilda Kemal tarafından İngilizceye, Güzin Dino tarafından Fransızcaya çevrilmiş; İngiltere, ABD, Fransa ve İtalya’da yayımlanmıştır. Ertesi yıl Almanca ve İspanyolca çevirileri çıkan İnce Memed, günümüze kadar kırktan fazla dile çevrilmiştir. Yazar ilerleyen yıllarda kitabın devamı niteliğinde üç roman daha yazarak roman kahramanının öyküsünü 1987’ye kadar getirmiştir. İnce Memed 1, serinin birinci romanıdır, bu romanda 1923-1933 yılları arası anlatılmaktadır.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ders Dışı Etkinlik

Yaşar Kemal’in dünyaca ünlü romanı “İnce Memed”in Peter Ustinov tarafından perdeye aktarılan sinema filmi öğrenciler tarafından izlenir. Filmin konusu ve ayrıntıları dikkate alınarak Yaşar Kemal’in Türk sanatının gelişimine katkısı hakkında rapor hazırlanır.

Ders Dışı Etkinlik

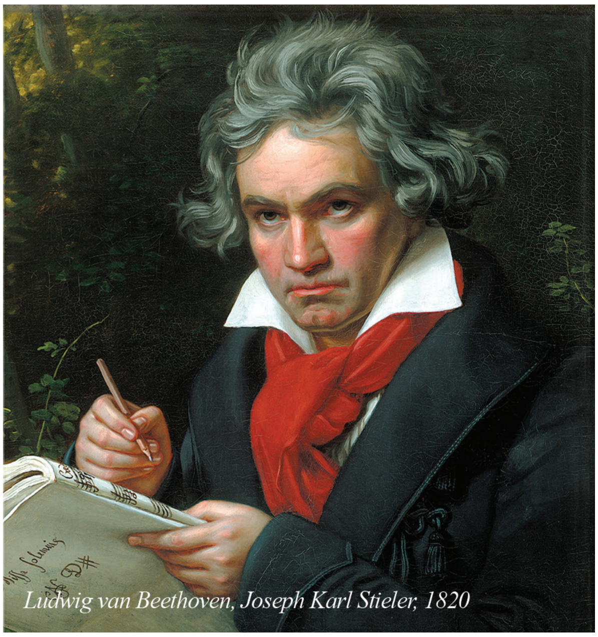
Ludwig van Beethoven, Joseph Karl Stieler, 1820

Wolfgang Amadeus Mozart, Barbara Krafft, 1819

Ludwig van Beethoven (Lutvik van Beythofın), Joseph Karl Stieler (Jozef Karl Ştila), 1820, Wolfgang Amadeus Mozart (Volfgan Amadeus Motzart), Barbara Krafft (Barbara Kraft), 1819 bestelediği Türk marşlarının nasıl oluşturulduğu araştırılarak bir sunu hazırlanır. Türk marşlarının besteleri sınıfta dinletilir.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden Cumhuriyet tarihi boyunca ulusal ödül kazanmış sinema filmlerini araştırmaları istenir. Araştırılan bilgiler sınıfta paylaşılarak öğrenci ürün dosyasına konur.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencileri gruplara ayırarak Cumhuriyet tarihi boyunca sinema, tiyatro, müzik, resim, heykel alanında dünyayı etkileyen Türk sanatçılar ve eserleri hakkında bilgi toplamaları istenir. Grupların sanat dallarının hangi konusuyla ilgili araştırma yapacağı öğretmen tarafından belirlenir. Her grup üyesi çalışmalarını toplar ve grup olarak bir CD hazırlar. Sınıfta çalışmaların gösterimi sağlanır. CD'ler öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Dünyaca ünlü Türk sanatçıları araştırılır, bir sanatçımızın hayatı anlatılır.

⑳ Sanata gereken önemin verilmemesinin doğuracağı sonuçları kestirir.

㉓ Ülkemizde sanatın özendirilmesine, sanatın ve sanatçının desteklenmesine yönelik öneriler geliştirir.

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Ülkemizde sanatın desteklenmesi ve korunmasıyla ilgili bir araştırma yapınız.

2. Sanata önem verilmemesinin ortaya çıkaracağı sorunları tartışınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki haber metnini etkileşimli tahtaya yansıtarak okutunuz. Öğrencilerden aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Özel Tiyatrolara Destekler Açıklandı

Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, destek verilecek özel tiyatroları ve destek miktarlarını açıkladı. Özel tiyatroların projelerine yapılan yardımlardan yararlanmak üzere Bakanlığa 118 profesyonel, 41 çocuk oyunu, 142 amatör ve 68 geleneksel kategoride olmak üzere toplam 369 özel tiyatro başvuru yaptı. Oluşturulan değerlendirme Komisyonu tarafından 4 milyon 265 bin lira ödeneğin 80 profesyonel, 35 çocuk oyunu, 68 amatör ve 44 geleneksel olmak üzere 227 özel tiyatronun projesine dağıtılmasına karar verdi. Söz konusu kararla bu zamana kadar bir sanat sezonunda desteklenen en fazla özel tiyatro sayısı olan 227 özel tiyatronun projesine destek verilmiş oldu.

Öte yandan Değerlendirme Komisyonu, Türk tiyatrosunu bütün yönleriyle desteklemek amacıyla son yıllarda olduğu gibi Türk oyun yazarlarının eserlerine öncelik verdi. Ayrıca profesyonel tiyatrolar kategorisinde yardım yapılması uygun görülen projelerden Türk oyun yazarlarına ait olanlarına bütçe imkânları çerçevesinde ek bir maddi katkı yapılması da sağlandı.

Bu uygulamanın, son yıllarda Bakanlığa başvuran özel tiyatroların daha çok Türk oyun yazarlarına ait eserleri tercih ettiği ve bunun sonucunda da Türk tiyatrosunun gelişmesine önemli bir katkı sağlandığı görüldü. 2002'de profesyonel kategoride başvuru yapan özel tiyatroların yaklaşık yüzde 55'i Türk oyun yazarlarına ait eserleri tercih ederken 2014'te bu sayı yüzde 75'e çıktı.

Bu yıl, yeni girişimlerin desteklenerek bu alana da çoğulcu ve demokratik bir işleyiş kazandırılması amacıyla 14 profesyonel, 4 çocuk oyunu, 24 amatör ve 7 geleneksel kategoride olmak üzere toplam 49 özel tiyatro Bakanlık yardımlarından ilk kez yararlanmaya hak kazandı.

Bununla birlikte daha önce amatör kategoride başvuru yapmaktayken profesyonel kategoride proje sunan 11 özel tiyatronun tamamının projesine, tiyatroların profesyonelleşerek kurumsal bir kimlik kazanmasını sağlamak adına destek sağlandı.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Devletin özel tiyatrolara vereceği desteği nasıl değerlendiriyorsunuz? Fikirlerinizi belirtiniz.

2. Yıllara bağlı olarak her yaş ve kategori için devlet desteğinin artması sanatın gelişmesini nasıl etkilemiştir?

Ders Dışı Etkinlik

Genel Ağ üzerinden bir tiyatro sanatçısıyla yapılmış Günümüz tiyatro eserleri üzerine bir röportaja ulaşarak soruları derleyiniz. Sanatçının sorulara verdiği cevapları sınıf ortamında öğrencilerle değerlendiriniz.

Röportaj Soruları

1 .... 6 ....
2 .... 7 ....
3 .... 8 ....
4 .... 9 ....
5 .... 10 ....

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni etkileşimli tahtaya yansıtarak yüksek sesle okutunuz. Öğrencilerden aşağıdaki soruları cevaplandırmalarını isteyiniz.

Günümüzde sanatsal faaliyetler daha fazla piyasa süreçlerine dâhil edilmekte, kamusallık boyutu ise arka plana atılmaktadır. Oysa Sanat ve sanatçı, birçok yönüyle kamusallık özelliği taşır. Bu nedenle sanata yönelik devlet destekleri geçmişte olduğu gibi günümüzde de tartışma konusu olmakla birlikte, bütün ülkelerde uygulanmaktadır. Sanata yönelik devlet desteklerinin mantığı, sanatın özel doğası dikkate alınarak şekillenmelidir. Uzun vadede toplumun yumuşak altyapısını güçlendirici niteliği öne alınarak sanat alanında bu destekler yeniden yapılandırılmalıdır.

Son yıllarda devlet kamusal nitelikli faaliyetlerden çekilerek bunların sunumunu daha çok piyasaya bırakma eğilimindedir. Diğer yandan sivil toplum kuruluşları ve kamu-özel sektör ortaklıkları gibi yeni yükselen aktörler de kamusal faaliyetlerde yoğun olarak yer almakta ve bu yönde mekanizmalar önerilmektedir. Bu düzenlemelerin sanatsal faaliyetlerin yeterli/kaliteli sunumunu ve halkın en iyi erişimini garanti altına alan düzenlemeler olması gerekir.

Piyasa mı, kamusal destekler mi tartışmasında belki de en öncelikli konu sanatın toplumla yeterince buluşması, toplum tarafından yaygın olarak benimsenip tüketilmesidir. Toplumun sanatsal ürünlere erişiminin arttırılması temel öncelik olmalıdır. Devletin katkısı bu açıdan anlamlı olabilir. Nitelikli sanat ürünlerinin ortaya çıkması ve toplumun geneli tarafından yararlanılması büyük önem taşır. Sanata yönelik devlet destekleri söz konusu olduğunda, bu desteklerin yöntemi, içeriği ve miktarı her bir sanatsal faaliyetin kamusallık niteliği göz önüne alınarak belirlenmelidir. Çünkü her sanat branşı kamusallık bağlamında aynı özellikleri taşımaz.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Kültür ve sanat harcamalarında devletin rolü ne olmalıdır?
2. Devlet sanatı desteklerken neleri göz önünde bulundurmalıdır?
3. Ülkemizde ve dünyada devletin sanata katkısını araştırınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıda verilen çalışma etkinliğini önceden çoğaltarak öğrencilere dağıtınız. Öğrencilere "Sizler yönetici olsaydınız sanatı desteklemek için ne tür tedbirler alırdınız?" sorusunu sorunuz. Öğrencilerden sanatın karşılaştığı sorunların neler olabileceğini ve bu sorunların çözüm önerilerini çalışma kâğıtlarına yazmalarını isteyiniz. Fikirleri sınıfta paylaşınız. Çalışma kağıtlarını öğrenci ürün dosyasında saklayınız.

Yönetici olsaydınız...

Sorun	Çözüm Önerisi
Sorun 1	Çözüm Önerisi 1 ....
Sorun 2	Çözüm Önerisi 2 ....
Sorun 3	Çözüm Önerisi 3 ....

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metin ve görselleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrenciler tarafından incelenmesini sağlayınız. Öğrencilerden aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Sanatın desteklenmesi, bir üst yapı kurumu olan devletin görev ve sorumluluklarından biri ise bu durumun ne şekilde bir yapılanma ile karşımıza çıkacağı konusu önemlidir. Tarihsel süreç, sanatın kurumsallaşmasında yönetici elitlerin büyük katkılarının olduğunu kanıtlamıştır. Sanatın desteklenmesi, siyasal iktidarın ve bürokrasinin tamamıyla modern bir yapıda olduğu günümüz dünyasında, kurumsal olarak farklılaşmış, ülkelerin iç dinamiklerine göre çeşitli şekillerde yapılanmıştır. Doğrudan sanatçı istihdamı, vergi muafiyetleriyle destekleme, sanatçıların ve sanat kuruluşlarının desteklenmesinde bağımsız bir aracı kurum oluşturma, sponsorluğun teşviki, etkin bir fikrî mülkiyet hakları sisteminin oluşturulması gibi modern yöntemler birçok ülke tarafından benimsenmekte ve uygulanmaktadır.

Ülkemizde devletin sanata bakışı ise bir kısım sanat dallarında doğrudan sanatçı istihdamı ve bazı sanat kurumlarının yönetilmesi şeklindeki genel bir çerçevede, etkin bir kamu sektörünün varlığına işaret etmektedir. Çok sesli müzik, opera, bale ve tiyatronun ülkemizde gelişmesi, Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren büyük ölçüde devlet öncülüğünde gerçekleşmiştir. Sanat kurumlarına devlet desteği birçok ülkede uygulanan bir yöntem olmakla birlikte, bütünüyle devlet kuruluşu niteliğindeki sanat kurumlarına gelişmiş Batı ülkelerinde pek rastlanmamaktadır.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Devletin çeşitli sanat dallarına destek vermesini, sanatın gelişimi açısından değerlendiriniz.
2. Devletin sanat kurumları kültürel ve sanatsal faaliyetleri ülkemizin her köşesine yaymak için neler yapabilir?

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki haber metni ve grafiği etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilere inceletiniz. Öğrencilerden aşağıdaki soruları yanıtlamasını isteyiniz.

KÜLTÜR-SANAT SPONSORLUĞU

Geçmişten günümüze sanat ve sanatçı; hükümdarlar, devlet veya ekonomik güce sahip aileler tarafından da desteklenmiştir. Günümüzdeyse vakıflar ve ticari firmalar sosyal sorumluluk çerçevesinde sanata destek olmaktadır. Bütün faaliyet alanını sanat üzerine oluşturan vakıflar bulunmaktadır. Sanat alanındaki bu üretim ve destek çeşitliliği daha zengin ve daha özgür ortamlar sağlamaktadır. Sadece belirli bir sanatsal akım doğrultusunda eserlerin desteklenmesi yerine her bir kurum veya kuruluş kendi vizyonu çerçevesinde uygulamaları desteklemekte bu da zengin ve sınırları çok geniş bir sanat ortamını doğurmaktadır.

Kültür-sanat aktiviteleri ticari amaçlı ve sosyal sorumluluk amaçlı olarak iki grup altında gerçekleştirilmektedir. Ticari kaygılarla düzenlenen konserler, sergiler vb. etkinliklerin bütün maddi gelir ve giderleri organizasyon firması tarafından takip edilmektedir. Ancak sosyal sorumluluk çerçevesinde gerçekleştirilen etkinliklerde kâr amacı güdülmediğinden organizasyon tarafı, giderleri karşılayabilmek için sponsorluk altında destek alabilmektedir. Bu kapsamda bazı firmalar vizyon veya misyonları ile örtüşen aktiviteleri desteklemektedirler. Bu destek kararları; marka değerine katkı sağlamak, kurumsal bilinilirliği artırmak veya kurum içi motivasyonu sağlamak için kurum, kuruluşlar tarafından tercih edilmektedir. Genel anlamda faaliyetin hedef kitlesiyle destekleyici firmanın ulaşmak istediği kitlenin örtüşmesi aranır. Bunun yanında ortaya konulacak olan aktivite kapsamında uygulanacak performansların her birinin veya genelinin destekleyen firma ve ulusal değerler kapsamında olmasına özen gösterilmektedir. Kültür-sanat alanında yapılan sponsorluklar ağırlıklı olarak radyo-tv programları, müzik, tiyatro, resim, opera, konser, bale, kişisel sergiler, sanat ödülleri, edebiyat, sinema gibi alanlarda görülmektedir. Bu alanlarda uygulanan projelerin oluşturduğu olumlu etkiyi firmalar kendi markalarının satışında kullanmayı hedeflemektedir. Ülkemizde bu faaliyetler 5228 sayılı Kanuna göre çıkarılan 2005/13 sayılı "Kültürel Alandaki Destek (Sponsor) Faaliyetlerinin Teşvik Edilmesi Hakkında Genelge" çerçevesinde yapılan düzenlemeyle hayata geçmiştir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

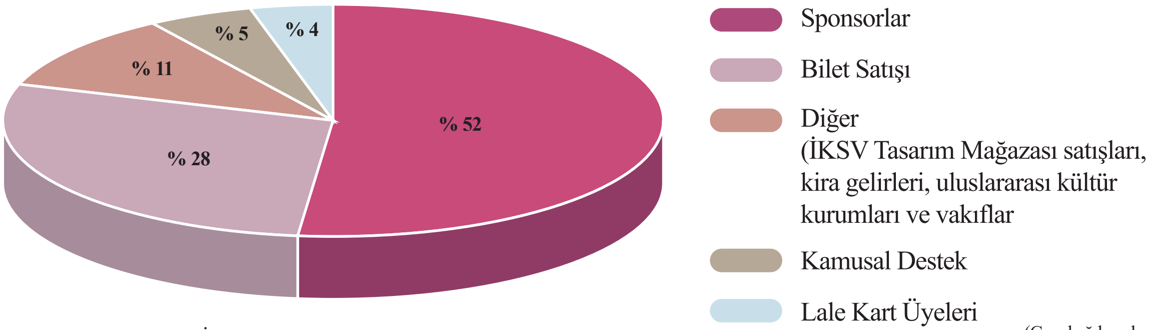

İKSVMali Kaynak Yapısı

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Sanat ve kültürel faaliyetlere destek olan kurum ve kuruluşların amaçları nedir? Belirtiniz.
2. Devlet sanatsal ve kültürel faaliyetlere destek olan kurum ve kuruluşları nasıl teşvik etmektedir?

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden okulda bir sanat etkinliği düzenlemeleri ve bu etkinlik için gerekli kuruluşlardan sponsor desteği de sağlayarak sanat etkinliğinin organizasyonunun yürütülmesi istenir.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni tahtaya yansıtarak öğrencilere okutunuz. Öğrencilerden devletin sanata verdiği destekle ilgili fikirlerini yazmalarını isteyiniz. Konuyla ilgili görüşleri sınıfta paylaşınız.

"Günümüzde sanatsal faaliyetler daha fazla piyasa süreçlerine dâhil edilmekte, sanatsal faaliyetlerin kamusallık boyutu ise arka plana itilmektedir. Oysa sanat ve sanatçı, birçok yönüyle kamusallık özelliği taşır. Bu nedenle sanata yönelik devlet destekleri geçmişte olduğu gibi günümüzde de tartışma konusu olmakla birlikte bütün ülkelerde uygulanmaktadır. Sanata yönelik devlet desteklerinin mantığı, sanatın özel doğası dikkate alınarak şekillenmelidir."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Devlet desteklemeli çünkü; ---------------

Devlet desteklememeli çünkü; ---------------

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metin etkileşimli tahtaya yansıtılarak öğrencilere okutulur ve öğrencilerden soruları cevaplamaları istenir.

16 Mart 1923'te Atatürk'ün Adana'yı ziyaretinde Türk Ocağında Esnaf Cemiyetinin çayında İdare Heyeti Başkanı Ahmet Remzi'nin (Yüregir) söylevi üzerine Ulu Önder Atatürk şu şekilde hitap etmiştir:

"Adana'nın saygıdeğer sanatkârları!

Hepinizi samimiyetle, takdirle, sevgiyle selamlarım. Arkadaşımızın verdiği açıklamadan son derece memnun oldum. Bir milleti yaşatmak için birtakım temeller lazımdır ve bilirsiniz ki, bu temellerin en önemlilerinden biri sanattır. Bir millet sanattan ve sanatkârdan mahrumsa tam bir hayata sahip olamaz. Böyle bir millet bir ayağı topal, bir kolu çolak, sakat ve hasta bir kimse gibidir. Hatta kastediğim manayı bu söz de ifadeye yeterli değildir. Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş olur. Yalnız şunu söyleyeyim ki, milletlere yalnız sanatkâr yetiştirmek yeterli değildir. İnsanlar tek başına çalışırlarsa başarılı olamazlar. Çünkü Allah insanları yaratırken onlara öyle bir ihtiyaç vermiştir ki, her insan hemcinsi insanlarla çalışmağa mecbur ve mahkûmdur. Bu ortaklık faaliyeti âdeta bir ilahi ihtiyaç olunca, maksatları birleştirmenin nasıl mecburiyet olduğunu kolayca anlarız. İlk gerçek olarak anlarız ki, herhangi bir sanatta güvenle ilerleme arzu edilirse aynı meslek ve sanatta bulunan insanların dayanışma altına girmesi lazımdır. Sizlerin bir yıl önce kendi sanatlarınız dâhilinde birer şekil aldığınızı işitmek ve kurduğunuz cemiyetle bu şekillerin böyle umumi bir bütün meydana getirdiğini görmek, benim için en ciddi ve en şerefli bir bahtiyarlıktır. Bir millet sanata önem vermedikçe büyük bir felakete mahkûmdur. Birçok unsurlar o felâketin derecesini fark etmez. Fark ettiği gün de ne kadar müthiş bir faaliyetle çalışmak lâzım geldiğini tahmin eyleyemez."

(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, s.126)

1. Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Atatürk'ün sanata önem vermesinin nedeni nedir? Belirtiniz.
2. Sanata önem verilmemesi ne gibi sonuçlar doğurur? Tartışınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilere okutunuz. Öğrencilerden aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Sanat Olmasaydı!
Hiç düşündünüz mü? Sanat olmasaydı! Bütün insani duygulardan uzak sadece içgüdüsel davranışlarla hareket eden, kendini ve çevresini tanımayan, iletişimi basit ve ilkel, duyarsız, estetik duygulardan yoksun insanlar olurduk. Düşünün ki resim yok, müzik yok, edebiyat yok. Ne kadar boş bir dünya ve yaşam olurdu.

Evet, ne işimize yarar sanat? Sanat, hayatımıza anlam katar ve bize mutluluk verir. Bizi, herhangi biri olmaktan kurtarır, kişiliğimizi geliştirir. Yaratıcı yönümüzü ortaya çıkarıp gelişmemize yardımcı olur. Estetik duygularımızı geliştirir. Gerçek sanat eserlerini tanımamız sağlar ve çevremizde gelişen çirkinliklere karşı durabilme gücümüzü geliştirir. Dünyamızı daha iyi tanıma, daha iyi koruma gücümüzü de geliştirebilir. Herkesin sanatın herhangi bir dalıyla ilgilendiğini düşünebiliyor musunuz? Ne savaş olurdu ne duyarsızlıklar ne de gereksiz ölümler. Bazıları sanatın faydalı olması gerektiğiyle ilgili görüşün sanatı sanat olmaktan uzaklaştıracağını söyleyerek sanatın sadece sanat için olması gerektiğini savunur. Bunlara göre sanat, ahlâk ve faydayla kesinlikle uğraşmaz. Başta heykel olmak üzere, modern resimden müzik anlayışına kadar günümüzde sanat diye takdim edilenlere yararlılık açısından bakıp tekrar değerlendirmek gerekmektedir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Sanat olmasaydı hayat nasıl olurdu? Belirtiniz.
2. Sanatın varlığı insanı ve toplumu nasıl değiştirmektedir?

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden ülkemizde ve dünyadaki bazı sanatçıların devlet görevlisi olmasıyla ilgili uygulamaları inceleyerek bir rapor hazırlaması istenir.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze kadar devletimizin sanata destek vermek için hangi çalışmaları yaptığının araştırılması istenir. Elde edilen sonuçlar raporlaştırılarak sınıfta paylaşılır. Raporlar öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden devletin sanatı ve sanatçıyı korumak için aldığı tedbirleri araştırması istenir. Anayasamızda geçen kanun maddelerinin ve Telif Hakları Kanunu'nun bu çalışmaya dâhil edilmesi istenir. Bu çalışmada Telif Hakları Kanunu üzerindeki farklı fikirlere yer verilir. Çalışmalar raporlaştırılarak sınıfta paylaşılır. Raporlar öğrenci ürün dosyasında saklanır.

(21) Sanat ve sanatçının toplumdaki rolünü fark eder.

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmayı yapmalarını isteyiniz.
“Yüksek uygarlığın merdiveni sanattır.” (M. Kemal Atatürk) sözünden hareketle sanatın toplum için önemini değerlendiriniz.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki görselleri etkileşimli tahtaya yansıtınız. Ülkemizde sanatçılar, toplumsal duyarlılığı artırmak amacıyla çeşitli kamu spotlarında ve sosyal sorumluluk kampanyalarında yer almaktadır. Sanatçıların bu tür projelere katılımı, toplumda farkındalık yaratmakta ve birçok konuda kamuoyunun bilinçlenmesine katkı sağlamaktadır. Öğrencilerden aşağıda yer alan sosyal sorumluluk temalı afişlerden hareketle benzer projelerde yer alan sanatçıları araştırmalarını ve bu kampanyalar hakkında bilgi edinmelerini isteyiniz. Buradan hareketle “Sanatçıların kamu spotlarına katılmasının toplumsal duyarlılığa etkileri hakkında ne gibi fikirler öne sürebiliriz? sorusunu öğrencilere yönelterek öğrenciler arasında tartışma başlatınız. Sanatçının toplumsal konulardaki duruşu ve fikirlerinin topluma yol gösterdiğini belirtiniz.

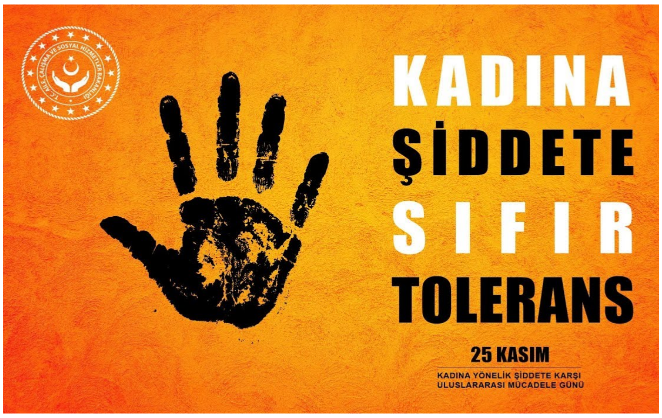

Ders İçi Etkinlik

Çalışma kâğıdını önceden çoğaltarak öğrencilere dağıtınız. Metni okuttuktan sonra sanatın anlamı ve toplumsal rolünü sınıfta tartışınız. Öğrencilerden sanatın ve sanatçının toplumsal rolü ile ilgili deneme yazmalarını isteyiniz ve örnekleri sınıfta sununuz. Çalışma kâğıtlarını toplayarak öğrenci ürün dosyasında saklayınız.

Eugene Rogriguez'in ifade ettiği gibi:
"Sanat; sağlık, eğitim ve sosyal refah demektir. Sağlıktır, çünkü kişinin fiziksel ve psikolojik sağlığına olumlu etki eder. Eğitimdir, çünkü baskıcı rejimlerin sürekli kontrol altında tutmaya çalıştıkları, demokratik rejimlerin ise ifade özgürlüğünü sağlamada kullandıkları bir "eğitici güç"tür. Sosyal refahtır, çünkü günlük yaşamı sürekli tazeleyici ve çeşitli sosyal tabakalardan insanlar arasındaki iletişimi ve her türlü mübadeleyi kolaylaştırıcı yönü vardır."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilere okutunuz ve öğrencilerden metnin sonundaki soruları cevaplamasını isteyiniz.

Sanatın İşlevi

Sanatın en önemli işlevi düşündürmek ve bilinçlendirmektir. Sanat ürünleri topluma, halk kitlelerine yöneldiği oranda kitlelerin bilinçlenmesini, toplumsal gerçeklerin daha iyi anlaşılmasını sağlar. Sanat kişiyi yetiştiren, yönlendiren, değiştiren ve yetkin hâle getiren işlevleri ile de insanlara eleştirel bakış açısı kazandırır. Az gelişmiş toplumlarda sanatın toplumsal işlevi daha da önem kazanır çünkü sanat bir aydınlatma, bir bilinçlendirme ve çok etkili bir eğitim aracıdır.

Sanat içinde taşıdığı aykırı düşüncelerle, karşıt konumu ile insanları, içinde bulundukları durumları, sahip oldukları düşünceleri, yaşama biçimlerini, dünya görüşlerini ve ideolojik yaklaşımlarını irdeler. Dinamik yapısı ve değişime olan yatkınlığı ile toplumların gelişmesini sağlar. Bir iletişim aracı da olan sanat kültürel yakınlaşmayı sağlar, bir toplumun geçmiş ve gelecek kuşakları arasında iletişim kurar. Farklı ülkeler ve toplumlar arasında ilişkilerin gelişmesine sanat ve sanatçılar ulusal ve uluslararası düzeyde yaptıkları sanatsal etkinliklerle kurulan köprüler ve dostlukların aracılığı ile büyük katkılarda bulunurlar. Dünyada barışın egemen olması yolunda onlardan çok şeyler beklenmektedir.

Totaliter rejimler eleştirel yaklaşımından dolayı sanata sıcak bakmazlar. Halkın bilinçlenmesinden, fikirlerinin değişmesinden hoşnut olmazlar. Bu sebeple birtakım baskı ve zorlamalarla sanatçıyı engellemeye çalışırlar. Çünkü kitleleri düşündüren,uyandıran ve kitlelere eleştirel bakış ve zengin perspektifler kazandıran sanat, baskıcı egemen güçlerin en korkulu rüyasıdır. Bilim adamlarının, sanatçıların, düşünürlerin topluma uyum sağlayamamaları çoğu kez yadırganır; onların uyumsuzlukları fıkralara konu olur. Zihinsel olarak belli alanlarda yoğunlaşan bir yazarın toplumsal normlara uyumda zorluk çekmesi doğaldır. Bir şairin dalgınlığı, bir bilim adamının unutkanlığı, bir ressamın dağınık bir yaşam sürmesi, bir müzisyenin kendisini yaşamsal etkinliklerden büyük ölçüde soyutlaması buna örnektir.

Sanat ruhsal arınma yaratır, insanı rahatlatır ve güzellik boyutu ile de haz verir. Böylece insanın daha anlamlı, daha verimli, daha dengeli olmasını sağlar.

Sanat gelecek nesilleri topluma hazırlar.

Güçlü ve etkili bir eğitim aracı olan sanat; ortak anlayış, beğeni ve davranışların ortaya çıkmasında etkili olur. İnsan ruhunun eğitilmesine, kötüye ve çirkine karşı tavır alınmasına ve böylelikle dünyanın daha yaşanabilir hâle gelmesine katkıda bulunur.

Sanat doğal ve toplumsal gerçeklerin estetik bir tarzda yansımasıdır. İşte bu estetik boyut insana yeni bakış açıları kazandırır. İnsanı tek doğrulardan uzaklaştırır, ön yargıları yok eder. İnsanı insan gibi davranmaya götürür, zihinleri aydınlatır ve yürekleri duyarlı hâle getirir.

Estetik boyutu ön plana çıkaran sanat; insan ruhuna, gönlüne hitap eder ve günümüzde bilim ve teknolojinin mantıksal katılıklarından, iş yaşamının yarattığı gerilimlerden insanı uzaklaştırarak duygusal ve ruhsal sağlığa hizmet eder.

Toplumda demokrasi kültürünün yerleşmesine katkıda bulunan sanat, aynı zamanda etkin bir eleştiri aracıdır. Bu yüzden sanatçılar zaman zaman sevimsiz görünürler. Unutmayalım ki sanat, eleştiri yapanı sevimsiz, toplumu da sağlıklı ve güçlü kılar.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Sanatın totaliter rejimlerde kabul görmemesinin sebepleri nelerdir?
2. Sanatın ve sanatçının toplumsal ahlaka katkısı nedir? Fikirlerinizi belirtiniz.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki karikatürleri etkileşimli tahtaya yansıtınız. Öğrencilerden aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

SANAT VE TOPLUM İLİŞKİSİ

Sanat ve sanatçı ile toplum arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Başka bir deyişle sanat bir kültür ürünüdür. Eski tanımlamalarda sanat olgusu bir tür "güzellik ülküsü" olarak ifade edilmiş olsa da günümüz dünyasında bu tanımlama artık geçerli değildir. Sanatçılar da bir toplumun üyesidirler ve toplumlarında yaşanan değişimlere karşı duyarsız olmaları beklenemez. Sanatçı içerisinde bulunduğu toplumsal yaşamın olumlu ya da olumsuz etkisi altındadır. Sanatçılar da diğer bireyler gibi toplum içerisinde belirli bir toplumsal tabakada yetişirler. Dolayısıyla sanat ve sanatçılar bu toplumsal tabakaya ait belirleyicilerin etkisi altındadırlar. Bu durum bazen sanatçıların sanatlarına da yansır. Ancak iyi bir sanatçı eserini yaratırken sadece bu etkilerin altında kalmaz, aksine farklı toplumsal tabakaları veya tabakalar üstü bir yaklaşımı ortaya koyabilir. Sanatçılar toplumsal gelişmeleri ve siyasal fikirlerin bazen yanında bazen de karşısında yer alırlar. Siyasetle uğraşanlar ya da devlet gücünü kontrol edenler bazı sanatçıları desteklerken bazılarına da engeller çıkarırlar. Bu ilişki bütün toplumlarda gözlenebilir. Sanat açıkça anlaşıldığı gibi toplumsal yaşamın bir üretimidir. Dolayısıyla tarihin yani toplumun hemen her evresinde kendisine yer bulmayı başarmıştır. Zaman içerisinde toplumsal yaşamdaki işlevleri değişimler göstermiş bile olsa sanatsız bir toplumsal yaşam söz konusu değildir. Tarih içerisinde neyin sanat sayılabileceği değişimler göstermiştir. Sanat bazen çağın ruhuyla uyumlu, bazen onun ilerisinde var olmuştur. Sıklıkla sanat bir şeylerin (inanç, siyaset vb.) sembolü olarak kullanılmış, bazen de kendisi bu yaklaşımların temsilcisi olmayı tercih etmiştir. İnsanlık tarihi içerisinde sanat her zaman toplumla etkileşim içerisinde olmuş, zaman zaman diğer toplumsal kurumlardan ve yapılardan etkilenmiş zaman zaman da onları etkileyerek dönüşümlerine olanak sağlamıştır.

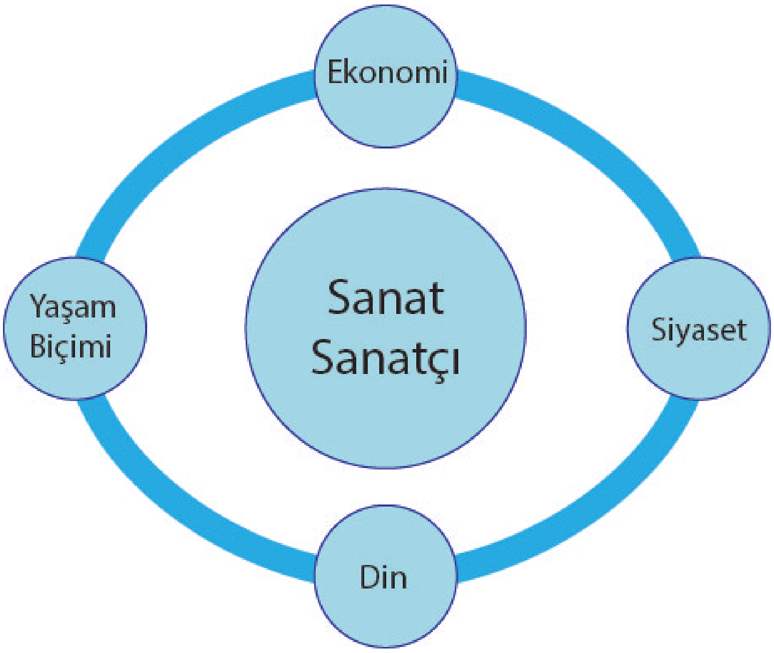

1. Sanat ve sanatçının ulusal ve küresel etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz? Fikirlerinizi belirtiniz.
2. Sanatçı eserlerini üretirken toplumsal değerlerden etkilenmeli mi, yoksa bağımsız mı olmalıdır? Tartışınız.

Ders İçi Etkinlik

Şiiri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilere sesli şekilde okutunuz. Öğrencilerden aşağıdaki soruları cevaplamasını isteyiniz.

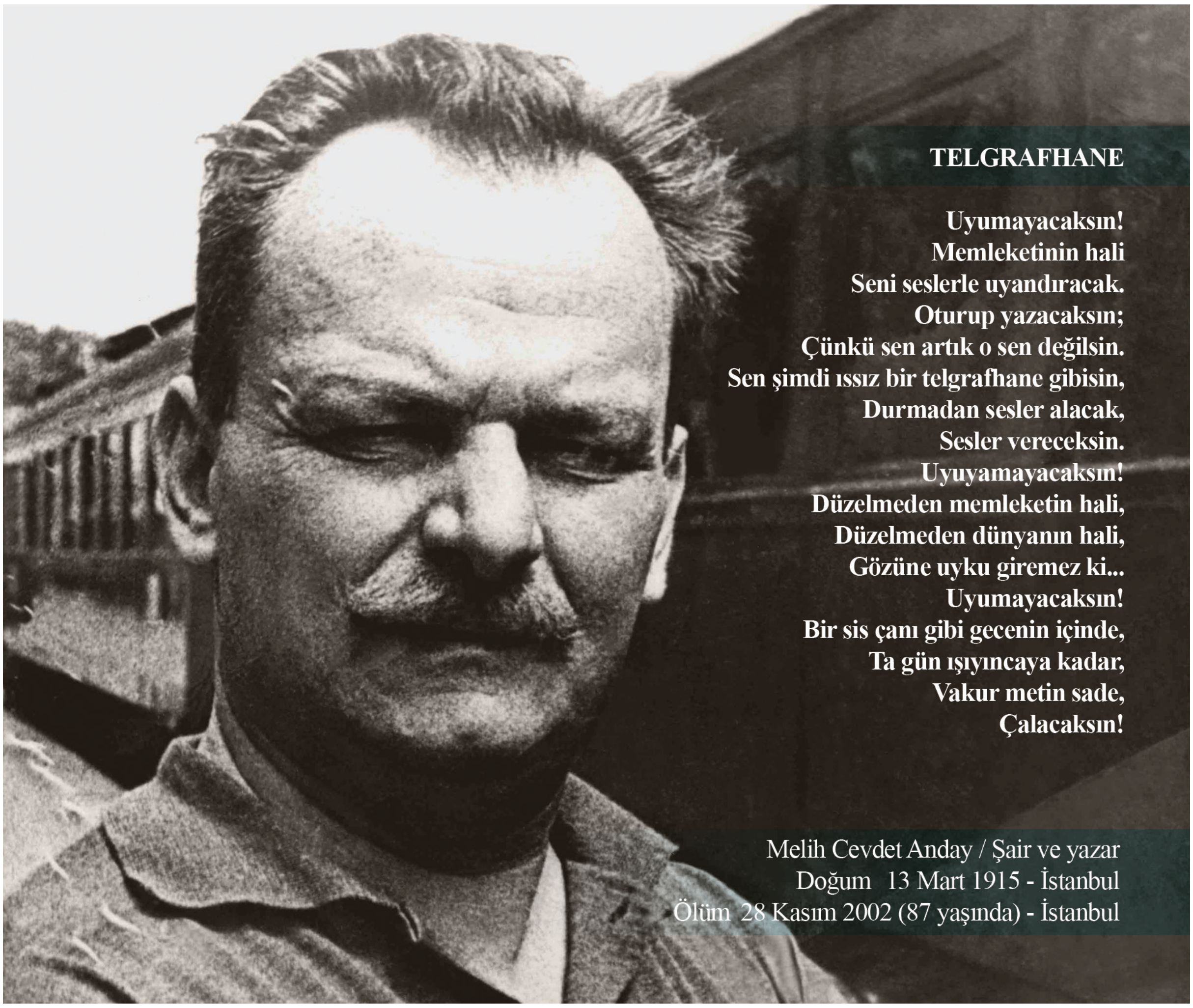

1. "Uyumayacaksın" sözüyle şair neyi vurgulamak istemektedir?
2. Sanatçının bu duyarlılığının sebepleri neler olabilir? Fikirlerinizi belirtiniz.
3. Sanatçının içinde bulunduğu topluma karşı sanatçı duruşunu değerlendiriniz.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden toplumsal bunalımların yaşandığı (ihtilal, savaş, darbe vb.) dönemlerde sanatçıların topluma olan etkisini araştırarak sunu hazırlamaları istenir. Sunular öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Genel Ağ'da toplumsal duyarlılığı artırmak için çalışmalarda bulunan bir sanatçının röportaj metnini okul panosunda sergileyiniz. Çalışma sonucunda elde edilen bilgi ve görseller, toplumsal duyarlılığı artırmak için sosyal medya aracılığıyla paylaşılır.

Bilgi Notu

SANATIN İŞLEVLERİ

Her sanatçı sanatını icra ederken toplumdan etkilendiği gibi toplumu da etkilemektedir. Sanatçı içinde yaşadığı topluma ortaya koyduğu eserleriyle ve olaylara karşı duruşuyla yön verir. Bunu yaparken sanatın işlevlerini etkin biçimde kullanır. Bu işlevler:

Sanatın İletişimsel İşlevi

Sanat, dil ile kurulan iletişiminden çok daha geniş bir iletişim gücüne sahiptir. Dil ancak o toplumda yaşayan, o dili anlayan bireylerin kendi aralarında sınırlı bir iletişimin oluşmasını sağlar. Oysaki sanat ve sanatçı belli bir kitle gözetmeksizin kendine özgü evrensel diliyle bütün sanatseverlerin anlayabileceği etkin bir dili kullanır. Sanatçı, sanattan anlayan, sanat dili gelişmiş insanların ruhuna hitap eder. Onun için sanat dilinin etkisi iletişim dilinden çok daha güçlüdür.

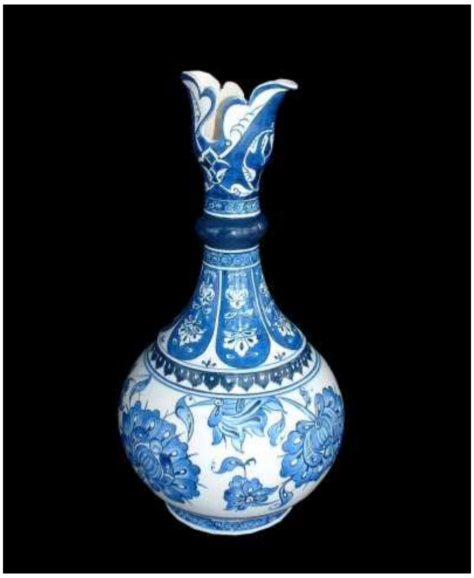

Görsel 1.56: Çinicilik, kültürel miras öğelerimizin içinde yer alır.

Sanatın Eğitsel İşlevi

Sanatın bu işlevi, doğrudan doğruya, insanların yaşantısıyla ilişkilidir. Sanatçı eseriyle bir insanın kendi hayatında yaşayamayacağı tecrübeyi yaşamasını sağlar. Sanatın her dalı insanın farklı bir yönünün gelişmesini sağlar. Görsel olan sanat yapıtları daha basit bir iletişim diliyle ve daha kalıcı bir iz bırakarak insanları etkiler. Sanatçının amacı yapıtlarıyla, insanları sıkmadan bir dönemde ve dünyada gelişen tüm olaylar hakkında bilgi vermektir. Sanat insanın doğrudan doğruya dünyayla olan estetik, etnik, siyasi bağlarını yönlendirir. Sanatın insanlara ahlaki, siyasi bir yönlendirmesi yoktur. Çünkü sanat insanın somut yaşamı içinde karşılaşacağı olayları yaşamasını sağlar. Bir başka bakımdan da sanatçının yaşam deneyimi, ortaya koyduğu sanat eseriyle, o toplumun insanlarına bir yaşam deneyimi oluşturur. Sanatçı toplumsal düşüncenin bir taşıyıcısı olduğu için sanat, toplumsal eğitimin de bir parçası olmaktadır.

Sanatın Kültürel İşlevi

Her insan estetik kaygı duyar. Çevresini güzelleştirmek, fikirlerine anlam katmak için çalışır. Fakat sanat eseriyle karşılaşmak insanın fikir dünyasına ve anlayış biçimine olumlu katkı yapar. Kendinden önce yapılmış sanat eserlerini bilmek, o insanın da meydana getireceği ürünlere öncülük eder. Sanatçı olma yolunda çeşitli sanatların tarihi ve kuramı alanında, bilgi yoluyla, kişinin kendisini sanatsal olarak yetiştirmesi, hem sanatsal hem de kültürel bir amaca hizmet eder. Her insan, başka kültürlerin sanatını ve kendi kültürünün sanatını inceleyerek kendini geliştirir. Bu gelişim sonucunda ortaya koyduğu eserler, dünya ve kendi kültürüne bir miras olarak kalır (Görsel 1.56).

Sanatın Haz Verme İşlevi

Sanatın en etkili işlevlerinden biridir. Çünkü sanat izleyicisinin sanattan beklediği en önemli beklenti o sanat yapıtından haz alma isteğidir. Sanat, insanları kendine çekerek bağlayıcı bir güce ulaşır. Her insan sanat eserinden aldığı haz kadar o sanata ilgi gösterir. Sanatçı kendi haz ve estetik anlayışıyla hayal dünyasını eserine yansıtır. Fakat o sanatçının başarısı sanat eserini ortaya koyarken yaşadığı hazzı başkalarına aktarabilmesiyle ilgilidir.

㉔ *Sanatla ilgili mekânları (galeri, müze vb.) ziyaret etmeye istek duyar.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. En son gezdiğiniz müze, sanat galerisi veya ören yeri hangisidir? Belirtiniz.

2. Ziyaret ettiğiniz şehirlerin müzelerini ve ören yerlerini gezer misiniz?

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metni öğrencilere okutunuz. Görseller ve istatistikleri etkileşimli tahtaya yansıtarak öğrencilere inceleletiniz. Öğrencilerden okudukları metni ve inceledikleri istatistikleri yorumlamalarını isteyiniz. Aşağıdaki soruları öğrencilere yönelterek soruların cevaplarını sınıfta tartışınız.

Müzelere Ziyaretçi Sayısı Artıyor

2024 yılında en çok ziyaret edilen müze ve ören yerleri arasında Mevlana Müzesi, 2 milyon 634 bin 355 kişi ziyaretçiyle ilk sırada yer aldı. İzmir Efes Ören Yeri 2 milyon 626 bin 753 ziyaretçiyle ikinci sırada, Denizli Pamukkale (Hierapolis) Ören Yeri ise 2 milyon 372 bin 395 ziyaretçiyle üçüncü sırada yer aldı.

2024 yılında müze ve ören yerlerini ziyaret edenlerin profili, hem yerli hem de yabancı turistlerden oluştu. Kültürel mirasa olan ilgi, yerli ziyaretçilerin yanı sıra uluslararası turistlerin de Türkiye'nin tarihi ve kültürel zenginliklerini keşfetmesine olanak tanıdı.

Bu veriler, Türkiye'nin kültürel mirasının hem ulusal hem de uluslararası düzeyde büyük ilgi gördüğünü ve kültürel turizmin ülke ekonomisine önemli katkılar sağladığını göstermektedir.

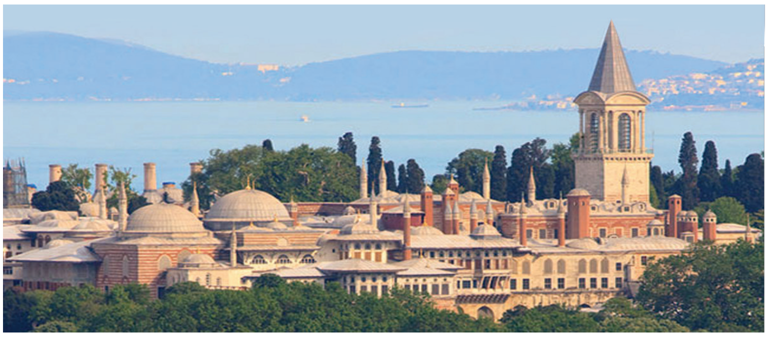

Topkapı Sarayı

Sultan III. Mustafa'nın Zırhı

DÖSİM tarafından açıklanan istatistiklere göre, 2024 yılında en çok ziyaret edilen 10 müze ve ören yeri şöyle:

1. Konya Mevlana Müzesi Ziyaretçi Sayısı: 2.634.355
2. İzmir Efes Ören Yeri Ziyaretçi Sayısı: 2.626.753
3. Denizli Hierapolis (Pamukkale) Ören Yeri Ziyaretçi Sayısı: 2.372.395
4. Nevşehir Göreme Ören Yeri Ziyaretçi Sayısı: 1.084.870
5. Nevşehir Zelve Paşabağlar Ören Yeri Ziyaretçi Sayısı: 906.110
6. Ankara Cumhuriyet Müzesi Ziyaretçi Sayısı: 806.883
7. Şanlıurfa Göbeklitepe Ören Yeri Ziyaretçi Sayısı: 709.643
8. İstanbul Galata Kulesi Ziyaretçi Sayısı: 677.048
9. Nevşehir Kaymaklı Yeraltı Şehri Ziyaretçi Sayısı: 662.398
10. İstanbul Arkeoloji Müzesi Ziyaretçi Sayısı: 507.700

(Genel ağdan alınmıştır.)

2024 Yılında Havalimanlarına Gelen Yurt İçi ve Yurt Dışı Ziyaretçi Sayısı			
Havalimanları	İç Hatlar	Dış Hatlar	Toplam
İstanbul	36.598.796	84.872.377	121.471.173
Ankara	9.623.337	3.229.687	12.853.024
İzmir	6.717.620	4.794.476	11.512.096
Antalya	6.575.344	31.679.561	38.254.905

2024 Müze ve Ören Yerlerinin(Bakanlık ve Özel) Ziyaretçi Sayıları	
İstanbul Arkeoloji Müzesi	507.700
İstanbul Ayasofya Müzesi	25.110. 240
İstanbul Kariye Müzesi	200.000
İstanbul İslâm Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi	250.124
İstanbul Aya İrini Anıt Müzesi	83.273
İstanbul Büyük Saray Mozaikleri Müzesi	86.391
İstanbul Galata Mevlevihanesi Müzesi	88.583
İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi	203.341

Ziyaretçi Sayısı 50 Milyonu Aştı	
Yıl	Ziyaretçi Sayısı (Müzeler ve Ören Yerleri)
2015	37.048.066
2016	25.287.530
2017	30.661.676
2018	30.990.636
2019	51.306.549
2020	13.756.483
2021	23.245.317
2022	45.822.525
2023	55.752.208

2024 Yılı Dünyadaki Önemli Şehirlerin Müze Ziyaretçi Sayıları		
Şehir	Müzenin Adı	Ziyaretçi Sayısı
İstanbul	Topkapı Sarayı Müzesi	8.000.709
Londra	British Museum (Britiş Müzeum)	6.479.952
New York	Metropolitan Museum (Metropolitan Muzeum)	6.500.000
Paris	Musee Du Louvre (Müze dü Lüvır)	8.900.000

1. Ülkemizde müzeleri ziyaret eden kişilerin sayısının artmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Topkapı Sarayı'nın ve Marmara Bölgesi'ndeki müzelerin ülkemizde en çok ziyaret edilen müzeler olmasının sebepleri nelerdir?
3. Müzeleri ziyaret eden kişiler arasında yabancı sayısının ülkemiz vatandaşından fazla olmasının sebepleri neler olabilir? Tartışınız.
4. Ulaşım imkânlarıyla turizmin gelişimi arasındaki bağ nedir? Fikirlerinizi belirtiniz.

Ders İçi Etkinlik

Çalışma kâğıtlarını önceden çoğaltarak öğrencilere dağıtınız. Öğrencilerden ülkemiz insanının müzeleri ve ören yerlerini daha fazla ziyaret etmelerini sağlayacak önerilerini yazmalarını isteyiniz. Öğrencilerin, çözüm önerilerini sınıfta tartışmalarını sağlayınız. Çalışma kâğıtlarını toplayarak öğrenci ürün dosyasında saklayınız.

Turizmci olsaydınız...

Yeni Fikir 1 ....

Yeni Fikir 2 ....

Yeni Fikir 3 ....

Yeni Fikir 4 ....

Ders İçi Etkinlik

Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı aşağıdaki karekodda yer alan link adresinden öğrencilerle birlikte seçilen müzeleri etkileşimli tahtaya yansıtınız ve bu seçilen müzelerde sanal bir gezi düzenleyiniz. Öğrencilere neler hissettiklerini sorunuz. Öğrencilerin fikirlerini alınız.

Cihazınızla karekodu okutarak içeriğe erişebilirsiniz.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden yaşadıkları şehirlerde bulunan müze, galeri ve ören yeri yetkilileriyle ziyaretçi profili (yerli, yabancı, yaş grubu, gelir durumları vb.) konusunda görüşme yapmaları istenir. Görüşme soruları önceden belirlenir. Sonuçlar raporlanarak sınıfta paylaşılır. Raporlar öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Röportaj Soruları

1 ....
2 ....
3 ....
4 ....
5 ....
6 ....
7 ....
8 ....
9 ....
10 ....

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden ülkemizde bulunan müzelerin, kaçının devlete ait kaçının özel müze olduğunu öğrenmeleri; dünyada bulunan ilginç müzelerin ve sanat galerilerinin sayılarını bularak bu sayıları ülkemizdeki müze sayısıyla karşılaştırmaları istenir. Sonuçların paylaşımı sınıfta sağlandıktan sonra sonuç raporları toplanarak öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilere turizm faaliyetlerinde tanıtımın önemli olduğu vurgulanır. Öğrencilerden yaşadıkları şehirlerde bulunan müze ve sanat galerilerini tanıtan afiş ve broşür hazırlamaları istenir. Hazırlanan ürünler sınıfta paylaşılır. Beğenilen afişler okul panosunda sergilenir. Ayrıca, yapılan çalışmalar sosyal medya aracılığıyla paylaşılarak tanıtımın yaygınlaşması sağlanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden yaşadıkları il sınırları içinde bulunan müzelere ve sanat galerilerine gezi planlamaları istenir. Yapmış oldukları gezide tarihî eserler veya sanat eserleri hakkında bilgi edinmeleri, aynı zamanda bu eserleri fotoğraflamaları veya videoya çekmeleri istenir. Bu çalışmalar sunu hâline getirilip sınıfta anlatılarak paylaşımı sağlanır. Sunular öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden yaşadıkları ilden başlayarak en az beş ili kapsayacak bir gezi rotası planlamaları istenir. Gezi planı kapsamında geçecekleri illerin müzeleri ve ören yerleriyle, doğal ve tarihî mekânlarını, dosya hazırlayarak ve görsellerle destekleyerek, tanıtmaları istenir. Hazırlanan çalışmalar sınıf panosunda sergilenir. Ürünler toplanarak öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrenciler yedi gruba ayrılır. Her grup ülkemizin bir bölgesinin müze, ören yeri, sanat galerileriyle ilgili bilgi ve soru kartları oluşturur. Oluşturulan bilgi kartları toplanıp karıştırılarak her öğrenciye eşit şekilde dağıtılır. Soru kartları ders öğretmeninde bulunur. Öğretmen sınıfa değişik kartlardan sorular sorar. Cevap hangi öğrencideyse o öğrenci, bilgi kartından cevabı sınıfa sesli şekilde okur. Sınıf içerisinde oyunlaştırarak her bölgedeki müzelere ve ören yerlerine değinilir. Kartlar toplanarak saklanır.

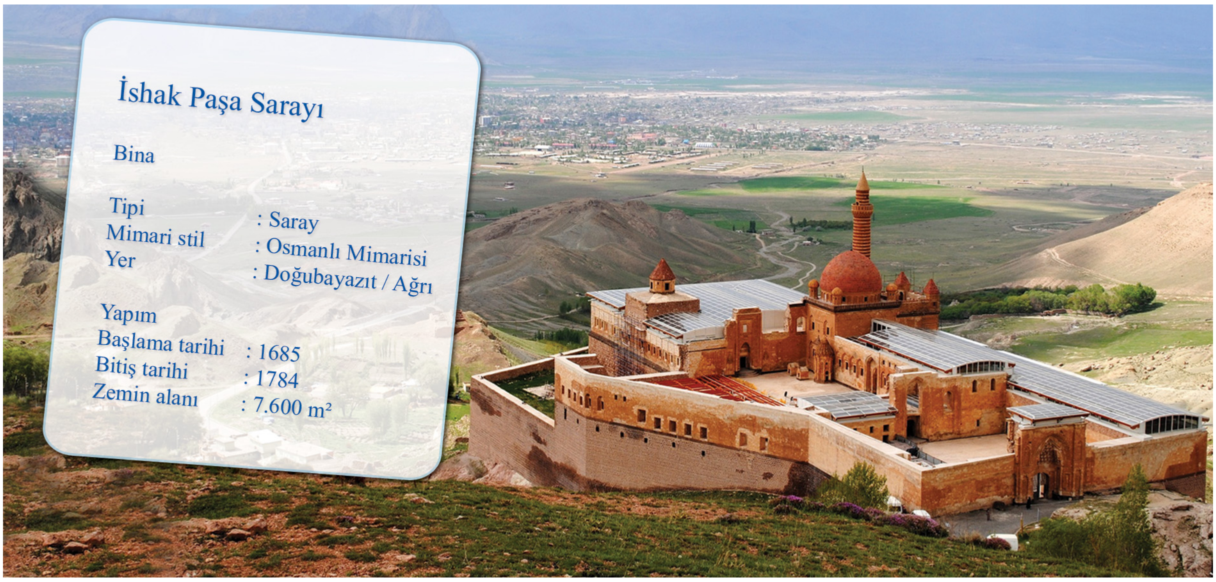

Bilgi Notu

MÜZE EĞİTİMİ

Müzeler; geçmişe ait nesneleri toplama, koruma, belgeleme ve sergileme görevini üstlenen kurumlardır. Toplumun eğitim düzeyini artırma, estetik duyarlılığı geliştirme, bugün, geçmiş ve gelecekte yaşananları/yaşanacakları açıklama, yorumlama, karşılaştırma, toplumsal değişimleri yönlendirme müzelerin amaçları arasındadır. Müzeler, insanların hoşça vakit geçirerek zamanını değerlendirmesini sağlar (Görsel 1.57). Müze eğitimi, özellikle zaman ve mekân içinde kendini ve insanları anlama, kültürel mirası devam ettirme, geçmişi, bugünü ve geleceği anlamlı bir biçimde ilişkilendirmede önemli rol üstlenir. Kültürel varlıkları ve eski eserleri anlama, koruma ve yaşatma, kendi kültürünü ve farklı kültürleri çok yönlü ve saygılı bir yaklaşımla tanıma ve anlama, müzelere yaşayan kurum niteliğini kazandırma, kültürlerarası anlayış ve empati geliştirme gibi hedeflere hizmet eder.

Görsel 1.57: Arkeoloji Müzesi, İstanbul

Müze eğitiminin gelişmesinde, müzelerin bir eğitim ortamı olarak kullanılmasının önemli yeri vardır. Müze eğitimi; müzenin amacını ve niteliklerini, sergileri, sergilenen sanat eserlerini (Görsel 1.58), müze ortamını, müze çevresini, müze ile insanlar arasındaki ilişkiyi ve müzenin disiplinler arası yönlerini ele alırken müzenin aktif bir öğrenme ve gelişme alanı olarak kullanılmasını içermektedir.

Görsel 1.58: Güneş Kursu Heykeli, Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Ankara

MÜZEDE ÖĞRENME

Müzeler; temel olarak toplamak, depolamak, bakım ve koruma sağlamak, sergilemek gibi işlemlerin yanı sıra sahip olduğu nesneler çerçevesinde eğitime doğrudan katkıda bulunabilecek yapıya sahiptir. Toplumun öğrenim ve eğitiminin gerçekleşmesi, estetik olgusunun yerleşmesi; geçmişin ve yaşanan anın giderek geleceğin açıklanması, yorumlanması, toplumsal değişimlerin yönlendirilmesi ve halkın, eğlenirken gelişmesi ve zamanını değerlendirmesi biçimine dönüşmüştür.

㉖ *Atatürk'ün sanata ve sanatçıya verdiği önemi kavrar. (Atatürk'ün güzel sanatlarla ilgili görüşleriyle zenginleştirilerek ele alınır.)*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Atatürk'ün sanata verdiği önemi araştırınız.
2. Atatürk'ün sanatla ilgili özdeyişlerini araştırınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki görseller ile birlikte Atatürk'ün sözlerini etkileşimli tahtaya yansıtarak Atatürk'ün sanata ve sinemaya olan ilgisinin öğrenciler tarafından yorumlanmasını isteyiniz.

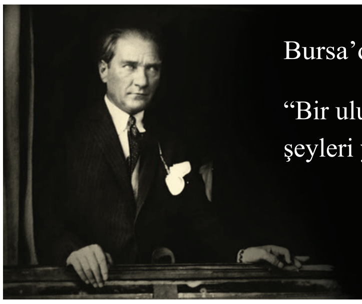

Bursa'da Şark Sineması'nda halkla konuşma 22. 01. 1923

"Bir ulus ki resim yapmaz, bir ulus ki heykel yapmaz, bir ulus ki tekniğin gerektirdiği şeyleri yapmaz, itiraf etmeli ki, o ulusun ilerleme yolunda yeri yoktur."

Mustafa Kemal ATATÜRK

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, Türk İnkilâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, s. 69

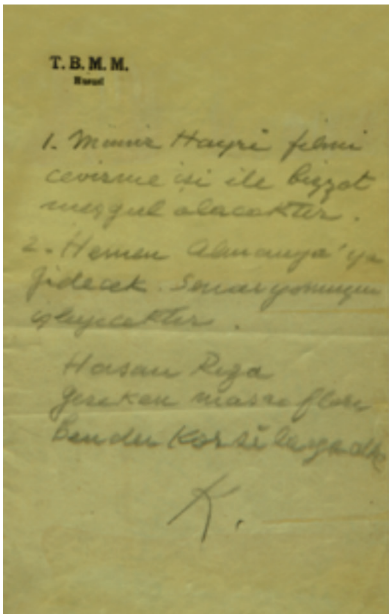

Atatürk'ün Direktifi
1. Münir Hayri filmi çevirme işi ile bizzat meşgul olacaktır.
2. Hemen Almanya'ya gidecek, senaryomuzu işleyecektir. Hasan Rıza gereken masrafları benden karşılayacak.

"Sinema öyle bir keşiftir ki, gün gelecek barutun, elektriğin ve kıtaların keşfinden çok, dünya medeniyetinin veçhesini değiştireceği görülecektir. Sinema, dünyanın en uzak uçlarında oturan insanların birbirlerini tanımalarını, sevmelerini temin edecektir. Sinema insanlar arasındaki görüş, görünüş farklarını silecek; insanlık idealinin tahakkukuna en büyük yardımı yapacaktır. Sinemaya layık olduğu ehemmiyeti vermeliyiz."

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ders İçi Etkinlik

Öğrencileri üç gruba ayırınız. Her gruba bir çalışma kâğıdı veriniz. Metinleri öğrencilere okutarak öğrencilerden metinlerin analizlerini yapmalarını isteyiniz. “Atatürk sanat ve sanatçıyı nasıl desteklemiştir?” sorusunu her gruba sorunuz. Cevabı grup içinde tartışarak varılan ortak fikri sınıfta belirtiniz.

ÇALIŞMA KAĞIDI-1

Atatürk’ten Anılar

Sadi Irmak Atatürk'le ilgili bir anısını şu şekilde anlatmıştır: Bir sohbet anında Atatürk yanındaki arkadaşlarına “En güç devrim nedir?” diye sorar. İçlerinden bazıları, bütün devrimlerin birbirinden güç olduğunu ifade ederler. Söz sırası Sadi Irmak’a gelince, o da cevap olarak en güç devrimin laiklik olduğunu savunur. Nihayetinde Atatürk bu cevapların hiç birisini beğenmez ve yanındakileri bir süre tereddütte bıraktıktan sonra “En güç devrim, musiki devrimidir. Çünkü musiki devrimi şahsa önce kendi iç dünyasını unutturmayı, sonra da yeni bir âleme yönelmeyi gerektirir. Onun için çok zordur.” der ve konuşmasını: “Çok zor ama yapılacaktır.” sözleriyle sonlandırır.

(Sadi Irmak, Atatürk’ten Anılar, Ankara, 1978, s.17-18)

Balkan Festivalinde Gençlerle
Afet İnan anlatıyor:
“1936’da İstanbul’da Balkan Antantı’nın bir gösterisi olarak Balkan memleketlerinin katıldığı bir festival düzenlendi. Bu amaçla Beylerbeyi Sarayı’nda toplanıldı. Atatürk, millî kıyafetleriyle oyunlar yapan Balkanlıları zevkle seyretti. Türkiye’nin birçok bölgelerinden bu festivale, millî kıyafetleriyle katılan gruplar gelmişti. Bunların çeşitli hareket ve melodilerle yaptıkları danslar seyredildi. Atatürk, bunlardan bilhassa Karadeniz kıyılarına mahsus olan oyunları pek beğendi. Bundan ilhamla 19 Mayıs’da (1919) Samsun’a çıkışını hatırladı. ‘Dağ Başını Duman Almış’ marşını Samsun’dan Ankara’ya kadar yolculuklarında, nasıl söylediklerini orada bulunanlara anlattı:

“1919 yılında Anadolu’nun dağ başlarını, tekerleklerini çuvalla doldurduğumuz kırık dökük otomobillerle aşarken, bu marşı söyletmeyi yanımda bulunanlara âdet ettirmiştim.” dedi. Atatürk, yabancıların da bulunduğu bu festivalde, yurdun dört bir tarafından gelen gençlere, 1919 yılının tarihini, bu marşı söyleterek hatırlattı.”

Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Prof. Dr. Ayşe Afet İnan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

ÇALIŞMA KAĞIDI-2

Tiyatro Mektebi Kurma Emri

"1930 yılının Nisanı'ndayız. Ankara'da Hamdullah Suphi Bey'in yaptırdığı yeni Türk Ocağı Tiyatrosunu açmaya gittik. Bizden üç gün önce orada Marie Bell-Charles Boyer Topluluğu oynamıştı. Hemen arkadaşlarımızla biz başladık. Repertuvarımızda Hamlet, Murai, Muhayyel, Hasta gibi klasikler ile Alman, Fransız modern piyesleri vardı. Temsillerimiz umduğumuzdan çok ilgi gördü. Gazi Mustafa Kemal Hazretleri de geldi. Halkın gösterdiği rağbet üzerine programı üç gün daha uzattık.

Ayrılacağımızın 11 Nisan 1930 Cuma günü Karpiç Lokantası'nın özel bir salonunda Maarif Vekili (Millî Eğitim Bakanı) Cemal Hüsnü (Taray) Bey, sanatçılar şerefine bir öğle yemeği verdi. Bu yemeğin sonuna doğru Maarif Vekilini telefona çağırdılar. Sofraya döndükleri zaman Gazi Hazretleri'nin bizi bu akşam Marmara Köşkü'nde kabul buyuracaklarını müjdelediler.

Marmara Köşkü'nde 11 Nisan 1930 Cuma akşamı Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın huzurunda sanatçıların geçirdikleri bu gece, Türk tiyatrosuna yeni bir umut ve ufuk açmıştır.

Gazi, baş başa kaldığımız zaman:
- Siz, benim tâ ateşemiliterlik çağımdan beri memleketimizde görmeyi candan özlediğim bir hayali gerçekleştirdiniz. Böylesine birbirine bağlı bir sanat topluluğunu kendi imkânlarınızla hazırlayıp bize getirdiniz, gösterdiniz. Şimdi ben Devlet Reisi olarak size soruyorum. Hükûmetten ne gibi bir yardım istersiniz?

Benden cevap bekleyen Gazi Mustafa Kemal'e:
- Bir tiyatro mektebi istiyorum Paşam, diyebildim.

Gazi Hazretleri, hemen vaktin geç olmasına rağmen Başvekil (Başbakan) İsmet Paşa'ya haber gönderdi ve onu çağırttı.
- Paşam sizi rahatsız ettim, fakat mühim bir hususu size arz etmek istiyoruz, diye beni tanıştırdı. Bana da:
- Haydi, isteğinizi Paşa'ya tekrarlayın. Buyurdular.
- Bir tiyatro mektebi istiyoruz Paşam, dedim.

O akşam Gazi Hazretleri, hemen bütün erkân ortasında Türk tiyatro sanatçıları için cömertçe dağıttıkları iltifattan sonra söyledikleri nutku şöyle bitirmişlerdi:
- Efendiler!.. Hepiniz mebus olabilirsiniz!.. Vekil olabilirsiniz!.. Hatta Reisicumhur olabilirsiniz!.. Fakat sanatkâr olamazsınız!.. Hayatlarını büyük bir sanata vakfeden bu çocukları sevelim."

Muhsin Ertuğrul
11 Nisan 1930 Cuma

(Sami N. Özerdim, Atatürk ve Güzel Sanatlar, s.34)

ÇALIŞMA KAĞIDI-3

Atatürk'ün müzikle ilgili bir soruya verdiği cevap:
14 Ekim 1925'te İzmir Kız Öğretmen Okulunda öğrencilerin "Hayatta müzik gerekli midir?" sorusuna verdiği yanıt, sanatla ilişkisi bağlamında çok iyi bir örnek teşkil eder: "Hayatta müzik gerekli değildir. Çünkü hayat müziktir. Müzikle ilgisi olmayan mahlukat insan değildir. Eğer söz konusu olan hayat insan hayatı ise müzik behemehâl (bununla birlikte) vardır. Müziksiz hayat zaten mevcut olamaz."

(Genel ağdan alınmıştır.)

***

Atatürk'ün opera ile ilgili bir anısı:
Osmanlı Devleti döneminde Sofya Ataşemiliteri olarak görevli olan Mustafa Kemal, davetli olduğu Carmen'in galasında, zaman zaman durgunlaşarak yapıtı izlemiş ve operanın bitiminde, perdenin en az yirmi kez açılıp kapanmasını, sahneye çiçekler taşınmasını, izleyicinin coşkun alkışlarını, artistlerin sevincini hayranlıkla gözlemlemiştir.

Bu arada yüzündeki burukluğun farkına varan Varna Türk Milletvekili Şakir Zümre'ye eğilip şunları söylemekten de geri durmamıştır: "Balkan Savaşı'nda yenik düşmemizin nedenini şimdi daha iyi anlıyorum. Ben Bulgarları çiftçi halk olarak biliyordum. Oysa adamların operaları bile var… Sanatçıları, müzisyenleri, dekoratörleri, hepsi var. Hepsi de eğitimli… Şu opera binalarına bak!"

Kokteyl sonrası Mustafa Kemal ve Şakir Zümre Splendid Palas'a gidiyorlar. Yol boyunca hiç konuşmuyor Mustafa Kemal… Durgunluğu sürüyor… Ve odalarına çekiliyorlar…

Aradan birkaç dakika geçiyor geçmiyor, Şakir Zümre, odasının kapısında Mustafa Kemal'i görüyor…

"Uyku tutmadı, biraz konuşalım diye geldim" diyor Gazi heyecanlı bir görünümle…

"Ne kadar müthiş bir olaydı" diye ekliyor… "Çok sesli müzik, çağın gereğidir… Bulgarlar bunu başarmış… Bizim ülkemizde de operaya kavuşacağımız günleri görebilecek miyiz acaba?"

(Genel ağdan alınmıştır.)

Atatürk yeni şairlerden, ediplerden, musiki bilginlerinden ve özellikle ses sanatçılarından beklentilerini şu şekilde dile getirmiştir: "Biz, bir Türk bestesini dinlediğimiz zaman ondan geçmişin uyanma bırakması lâzım gelen hikâyesini kalbimize giren oklar gibi duymak isteriz.

Acı olsun, tatlı olsun biz, bir beste dinlerken ve farkında olmaksızın hislerimizin incelir olduğunu duymak isteriz. Bütün bunlardan başka musikiden beklediğimiz maddî, fikrî ve hissî uyanıklık ve çevikliğin takviyesi olduğuna şüphe yoktur."

Bu söylemden anlaşılacağı üzere, Atatürk sanatçılardan geçmişle anlamlı bir bağ kuran ve geleceğe dair yeni umutlar aşılayan bir musiki beklentisi içindedir.

Sadi Yaver Ataman'ı bir vesileyle dinleme fırsatı bulmuştur. Ataman, birkaç parça çaldıktan sonra Atatürk ondan sazı kendisine vermesini istemiş ve sazın tellerine bir iki dokunduktan sonra: "Genç arkadaşıma teşekkür ederim, bize Anadolu'nun güzel havasını getirdi. Beyler, bu bir Türk sazıdır. Bu küçük sazın bağrında bir milletin kültürü dile geliyor. Milletimizin kültür ve sanat hareketlerini ve seviyesini, millî geleneklere bağlı kalarak, medenî dünyaya ayak uydurmaya mecbur olduğumuzu unutmamalıyız, bunu bu vesile ile de söylemekten memnunum. Bu küçük sazın bağrından kopan nağmeleri, bu istikamette geliştirmeye ve değerlendirmeye kıymet ve ehemmiyet verilmelidir." demiştir.

(Sadi Yaver Ataman, Atatürk ve Türk Musikisi, s.7-13)

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden Atatürk döneminde yapılan sanatsal faaliyetleri araştırarak ve bunları görsellerle destekleyerek bir sunum yapmaları istenir.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden Atatürk'ün arkeolojiye olan ilgisini ve desteğini araştırmaları istenir. Sonuçlar raporlanır ve öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

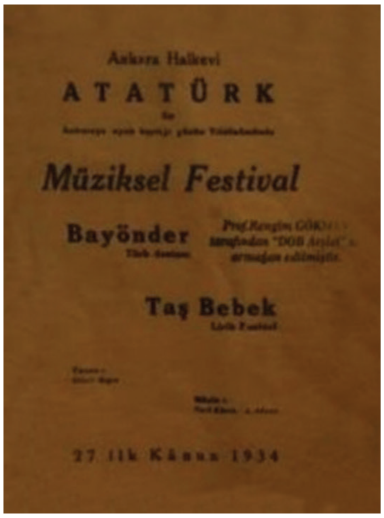

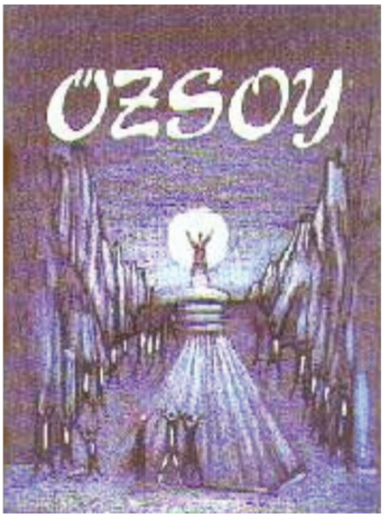

Öğrencilerden Atatürk'ün telkin ve teşvikiyle Ahmet Adnan Saygun'a bestelettiği Özsoy, Taşbebek operalarını araştırmaları istenir. Ayrıca bestelendiği tarihlerde yapılan eleştirilerin bulunması istenir. Araştırma sonuçları rapor hâlinde hazırlanarak sınıfta paylaşılır. Bu operaların bölümleri bulunarak sınıfta dinlenilmesi sağlanır. Raporlar öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden Atatürk'ün sevdiği şarkıları araştırmaları istenir. Öğrencilerin buldukları eserleri bir CD'de sunmaları istenir. Bu şarkılardan bazılarının sınıfta dinlenmesi sağlanır. Yapılan çalışmalar öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden Atatürk'ün "Nutuk" eserinde geçen sanatla ilgili görüşlerini araştırmaları istenir. Araştırma sonuçları doküman olarak teslim edilir ve öğrenci ürün dosyasında saklanır.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden Atatürk'ün musiki ile ilgili fikirlerini araştırmaları istenir.

Bilgi Notu

ATATÜRK VE SANAT

Atatürk, güzel sanatları eğitim, bilim ve kültür inkılâbının bir parçası olarak görmüş ve Türk sanatının açılacak eğitim kurumları vasıtasıyla gelişimini sürdürerek milletin fikrî eğitiminde, siyasi ve sosyal hayatında önemli bir rol üstleneceğini belirtmiştir. Fikirlerin ve inkılâpların yaygınlaşması, topluma mâl olması konusunda da en etkin yolun sanat olduğunu vurgulamıştır.

Ressam İbrahim Çallı ile bir sohbeti sırasında: "Güzel sanatlar; aynı milletin çocuklarının birbirlerini tanımalarını, sevmelerini ve böylece oluşacak yüksek duygulara tâbi olmalarını temin eder." diyerek, toplumsal birlikteliğin sanattan geçtiğini vurgulamıştır.

Görsel 1.59: Bergama, İzmir

Atatürk, sanatın yaratıcısı ve taşıyıcısı sıfatıyla sanatçılara da büyük değer vermiştir. Sanatçının yaratıcı özeliğinin kaynağının sevgiden geçtiğini belirtir. Sanatçılar toplumu yüksek ideallere ulaştıran insanlardır. Bir milletin gelişim sürecini sanatçıları takip ederek anlamak mümkündür. Bu anlamda sanatçılar zor ama önemli görevler üstlenmişlerdir. Bir temsil sonrasında elini öpmek isteyen tiyatro sanatçılarına vefa duyguları ile söylediği: "Sanatkâr el öpmez sanatkârın eli öpülür." sözleri, Atatürk'ün sanatçılara verdiği değerin önemli bir kanıtını teşkil eder.

Atatürk'ün gözünde musikinin özel bir yeri vardır. Atatürk musikiyi Türk inkılâbının en önemli unsurlarından biri olarak görmüştür. Nitekim ona göre, inkılâp hareketinde en önemli sanat dalı musikidir. Bir milletin musikideki değişikliği algılayıp kavrayabilmesi, inkılâbın toplumda yarattığı değişimin başarısına bir ölçü teşkil eder. Bu anlamıyla musikide katedilen mesafe, bir milletin gelişmişlik seviyesini gösterir.

Ulusal bilinci yerleştirme çabaları ve çağdaş bir devletin gerektirdiği toplumsal ve kültürel kurumları oluşturma çalışmaları Türk sanatçısının önünü açmıştır. Atatürk'ün başlattığı aydınlanma olgusuna bilim ışığının yanı sıra sanatın estetik ve duygusal güzelliği de katkı sağlamıştır. Atatürk, güzel sanatları, eğitim, bilim ve kültür devriminin bir parçası olarak görür. Atatürk, güzel sanatların devrimler içindeki yerini şöyle açıklamıştır: "Güzel sanatlar da başarı, bütün devrimlerin başarılı olduğunun en kesin delilidir. Bunda başarılı olamayan uluslar, ne yazık ki bütün başarılarına karşın, uygarlık alanında yüksek insanlık sıfatıyla tanınmaktan her zaman yoksun kalacaklar dır." Güzel sanatların gelişmesi ve halkın günlük yaşamında bir ölçüde yer alabilmesi Atatürk döneminin kültür ve sanat politikasının bir sonucudur (Görsel 1.59).

Atatürk'ün bilim ve fennin yanında sanata verdiği önemi şu sözleriyle dile getirmiştir: "Bir ulus ki resim yapmaz, bir ulus ki heykel yapmaz, bir ulus ki fennin gerektirdiği şeyleri yapmaz; itiraf etmeli ki o ulusun ilerleme yolunda yeri yoktur. Halbuki bizim ulusumuz, gerçek özellikleriyle uygar ve ileri olmaya layıktır ve olacaktır." Ayrıca, "Güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ne türlü ilerletilmesini istediğinizi bilirim. Bu yapılmaktadır. Ancak bunda en çabuk, en önde götürülmesi gerekli olan Türk müziğidir. Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, müzikte değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir."

Atatürk'e göre "Sanat güzelliğin ifadesidir. Bu ifade sözle olursa şiir, ezgi ile olursa müzik, resim ile olursa ressamlık, oyma ile olursa heykeltıraşlık, bina ile olursa mimarlık olur." Yine bir sözünde: "Türkiye Cumhuriyetinin temeli kültürdür." diyen Atatürk, güzel sanatlar alanındaki çalışmaları kendisi yönlendirmiş ve başarılı sanatçıları ödüllendirmiştir.

Atatürk, 10. Yıl Nutku'nda Türkiye Cumhuriyeti'nin temelinin Türk kültürü olduğunu beyan eder. Atatürk: "Türk milletinin tarihi vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fıtri zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, millî birlik duygusunu mütemadiyen her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişâf ettirmek millî ülkümüzdür" diyerek millî hedeflere doğru yürümenin akılcı ve bilimsel yolunun güzel sanatları sevmekten ve bu alanda ilerlemekten geçtiğini belirtmiştir. Türk milletinin tarihte olduğu gibi kültürünü dünyaya kabul ettirebilmesi ancak bu ülküye bağlılıkla mümkün olabilecektir (Görsel 1.60).

Görsel 1.60: Atatürk İsmet İnönü ile gösteri izlerken

Ölçme ve Değerlendirme

A) Aşağıdaki bulmacayı çoğaltıp öğrencilere dağıtarak çözmelerini isteyiniz.

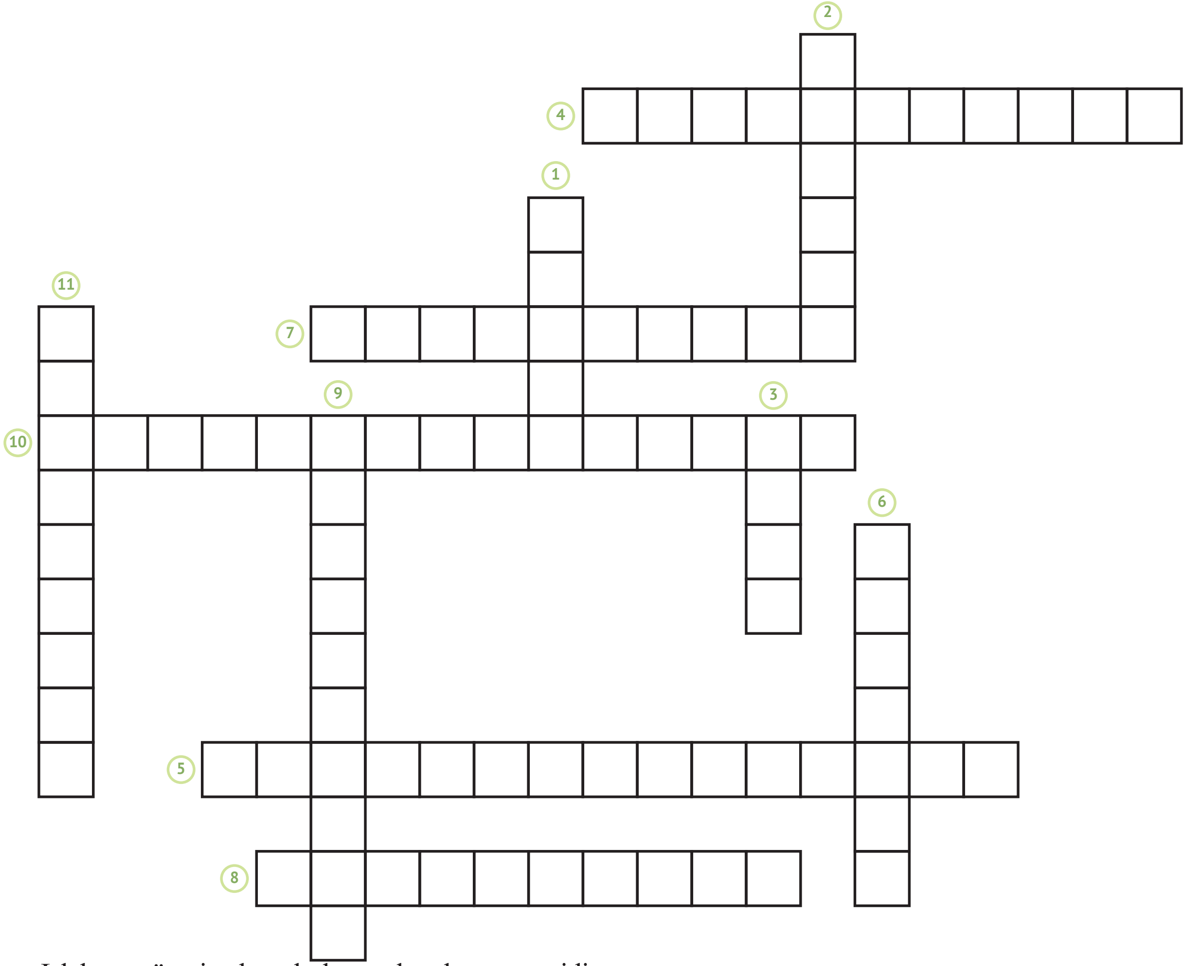

1. Islak sıva üzerine boyalarla yapılan duvar resmidir.
2. Hititlerde kalelerin altına yapılan yer altı geçididir.
3. Tarihî eserleri tespit eden, bilimsel yöntemlerle açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sergileyen, eğitim programları aracılığıyla tarihî eserler konusunda halkı bilinçlendirerek toplumun kültür düzeyini yükseltmeyi amaçlayan eğitim, bilim ve sanat kurumlarıdır.
4. Eski, tarihî, otantik ve özgünlük değeri olan, önemli bir olaya ev sahipliği yapmış eserin, aslına uygun olarak, asli malzemeden, asli yapım tekniğinden ve özgünlüğünden faydalanarak, mümkün olduğu kadar az müdahale ile koruyarak onarılmasıdır.
5. İtalya'da doğmuş, mühendis, mucit, mimar, filozof olan, matematik ve anatomi ile ilgilenen, bir bilim adamı kimliğine sahip olan ve "Mona Lisa" tablosunu resmeden sanatçıdır.
6. Bir konu üzerinde akıl yürütmek, zihin yormak, muhakeme etmek, aklından geçirmek, hayal etmektir.
7. Türkiye Selçuklu Devleti Dönemi'nde hastaların psikoterapi amaçla tedavi edildiği yer. Selçuklular Dönemi'nde hastanelere verilen addır.
8. Parayı inceleyen bilim dalıdır.
9. Atatürk'ün başlattığı ilk millî kazıdır.
10. Atatürk Dönemi'nde 1931 yılında kültürel faaliyetler ve arkeolojik çalışmalar için kurulan kurumun adıdır.
11. Hitit Dönemi'nde binaların dış cephelerinde duvarların alt bölümlerini süsleyen taş bloklara verilen addır.

Ölçme ve Değerlendirme

B) Aşağıdaki soruları öğrencilerinize cevaplatınız.

Aşağıda bazı bilim dallarının ve kavramların tanımları verilmiştir. Bilim dalı ve kavramlara ait tanımları eşleştiriniz.

1		Antropoloji	A	Doğa bilimlerinin matematiksel ölçüm ve analizini yapar.
2		Arkeoloji	B	Duygu, düşünce ve olayların sanat yolu ile tedavi sürecidir.
3		Arkeometre	C	Bilgi edinme, anlama ve öğrenme sürecinin zihinsel faaliyetidir.
4		Düşünme	D	İnsanların yaşayış şekillerini araştırır.
5		Dil Zekası	E	Farklı toplumların kültürel özelliklerini karşılaştırmalı olarak inceler.
6		Epigrafi	F	Eski paraların üzerindeki yazı ve şekilleri okur.
7		Estetik	G	Doğada ve sanatta 'güzel' ve 'yüce' gibi izlenimlere sebep olan, duyu algısı ve hislere dayalı deneyimlerle ilgilenen felsefe disiplinidir.
8		Sanat Terapisi	H	Su ve toprak altındaki eserleri araştırır.
9		Nümizmatik	I	Eski eserlerin üzerindeki yazıları okur.
10		Etnoloji	J	Dil ve sözcüklerle ilgili becerilere sahip olan bireylerin zeka türüdür
11		Paleografi	K	Eski yazı çeşitlerini inceleyen ve okunmasını sağlayan bilimdir.

C) Aşağıda farklı uygarlıklara ait tarihî eserler verilmiştir. Eserlerin hangi uygarlıklara ait olduklarını ve bulundukları yerleri kutucuklara yazınız.

ESERLER	UYGARLIKLAR	BULUNDUKLARI YER
Midas Anıtı		
Gök Medrese		
Aslanlı Kapı		
Sardes Antik Kenti		
Meher Kapı		
Efes Celcul Kütüphanesi		
Karanlık Kilise Sfenksleri		
Topkapı Sarayı		
Çifte Minareli Medrese		

Ölçme ve Değerlendirme

Ç) Aşağıdaki açık uçlu soruları öğrencilerinize cevaplatınız.

1. Yaşantımızda tasarımın önemi hakkında neler söyleyebilirsiniz?
2. Yaşadığınız kentte bulunan müze ve galerilerin toplumun sanat ihtiyacını karşıladığını gösteren örnekler veriniz.
3. Millî kültürümüzün ürünü olan eserlerimizi gruplandırınız.
4. Güzel çevre tanımını yaparak örnek veriniz.
5. Sanattan, ekonomik anlamda nasıl gelir elde edildiğini açıklayarak örnekler veriniz.
6. Eski dönemlerde hükümdarlar tarafından yönlendirilen sanatın günümüzde nasıl yönlendirildiği hakkında neler söyleyebilirsiniz?
7. Geçmişten günümüze gelen belli başlı sanat dallarını açıklayarak örnekler veriniz.
8. Ülkemizdeki sanatçıların başka ülkelerde çeşitli etkinliklerde bulunmasının sizce sonuçları neler olabilir?
9. Sanatçıların eserlerinde yaşadıkları bölgenin kültürel ve coğrafi özelliklerinin görülmesinin nedeni ne olabilir?
10. Bölgesel özellikleri yansıtan sanatçılara örnekler veriniz.
11. Sanatın psikoterapi yoluyla tedavide kullanıldığını gösteren örnekler veriniz.
12. Ülkemizde sanat alanında yapılan etkinlikleri yeterli buluyor musunuz? Niçin?
13. Tarih öncesi çağlarda Anadolu’da yaşayan uygarlıklar hangileridir? Söyleyiniz.
14. Sfenks, orthostat, potern, tümülüs terimlerinin anlamlarını söyleyiniz.
15. Anadolu’da İlk Çağ’da kurulmuş uygarlıklar ile bunların merkezlerinin adları nelerdir? Söyleyiniz.
16. Atatürk'ün sanata önem vermesinin, sanatçıyı desteklemesinin nedenlerini açıklayarak örnekler veriniz.

D) Öğrencilerinizden aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına (D), yanlış olanların başına (Y) yazmalarını isteyiniz.

1. ( ) Sanatı konu alan bilimlerin sayıca çok olması, sanatın içinde barındırdığı sayısız kavram ve inceliklerin zenginliğine bağlanabilir.

2. ( ) Kendi duygularıyla nasıl baş edebileceğini bilen, kişisel problemlerini çözen, kendi hedeflerini belirleme ve güvenme gibi özellikleri gelişmiş kişiler içsel/öze dönük zekâya sahiptir.

3. ( ) Estetik kavramını kendi alanında en iyi kullanan sanatçılardan biri Mimar Sinan'dır.

4. ( ) UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) tarafından dünya doğal ve kültürel mirası listesine ülkemizden Efes Antik Şehri alınmıştır.

5. ( ) Erzurum'da çıkarılan oltu taşının çeşitli süs eşyalarının yapımında kullanılması sanat eserleri ile coğrafi özellikler arasındaki ilişkiyi gösterir.

Ölçme ve Değerlendirme

E) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları öğrencilerinize cevaplatınız.

1. Aşağıdakilerden hangisi sanat etkinlikleri arasında yer almaz?

A) Sanat fuarı B) Bienal C) Festival D) Söyleşi E) Müze

2. Güzellik ve güzelliğin insan zihnindeki ve duygularındaki etkilerini aşağıdaki kavramlardan hangisi açıklar?

A) Felsefe B) Sosyoloji C) Mantık D) Estetik E) Psikoloji

3. Aşağıdakilerden hangisi sanat piyasasını oluşturan unsurlar arasında yer almaz?

A) Kitap-müzik CD'leri yayıncıları B) Nakliyeciler C) Galericiler
D) Koleksiyonerler E) Sanatçılar

4. Bir arkeolojik kazıyla ortaya çıkarılan mezarda ahşaptan küçük boğa, arslan ve at heykelcikleri, kilden yapılmış kaplar ve mitolojik sahnelerin yer aldığı ahşap kabartmalı levhalar bulunmuştur.
Bu konuyla ilgili olarak aşağıdaki yargılardan hangisine doğrudan ulaşılabilir?

A) Sanat tarihi B) Sosyoloji C) Antropoloji D) Epigrafi E) Etnografya

5. Aşağıdaki tarihî eser ve uygarlık eşleştirmelerinden hangisi doğrudur?

A) Sfenksli Kapı- Mısır B) İshak Paşa Sarayı- Türkiye Selçukluları

C) Divriği Ulu Cami- Osmanlı D) Midas Anıtı- Frig

E) Aspendos Tiyatrosu-Lidya

6. "Ben bir bilim insanı olarak, gün yüzüne çıkmış buluntular üzerindeki motifleri açıklarım" diyen bir kişi aşağıdaki bilim dallarından hangisiyle uğraşmaktadır.

A)Sosyoloji B) Antropoloji C) Epigrafi D) Sanat tarihi E) Bilim tarihi

7.Şekil verilebilen boya, kil, alçı gibi malzemelerin uygulanmasıyla oluşturulan resim, heykel, çizim, vb. sanat dallarının tümüne plastik sanatlar denir.
Aşağıdakilerden hangisi plastik sanatlardan değildir?

A) Portre B) Sinema C)Tiyatro D) Opera E) Müzik

Ölçme ve Değerlendirme

8. “Bir millete kimlik kazandıran, diğer milletlerle arasındaki farkı belirlemeye yarayan, tarih boyunca meydana getirilen o millete ait maddi ve manevi değerlerin bütününe millî kültür denir.”

Aşağıdakilerden hangisi millî kültürümüze ait sanat eserlerinden değildir?

A) Mısır Piramitleri
B) Topkapı Sarayı
C) Osman Hamdi-Kaplumbağa Terbiyecisi
D) Selimiye Camii
E) Çifte Minareli Medrese

9. “Sanatçının yaşadığı toplumla sanat kurumu arasındaki bağlantıları inceler.”

Tanımı verilen bilim türü aşağıdakilerden hangisidir?

A) Sosyoloji B) Sanat sosyolojisi C) Tarih D) Antropoloji E) Etnoloji

10. “Taşınır veya taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarımızın belirlenerek korunması, değerlendirilmesi ve yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlar.”

Belirtilen kurum aşağıdakilerden hangisidir?

A) Telif Hakları Genel Müdürlüğü
B) Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü
C) Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü
D) Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü
E) Tanıtma Genel Müdürlüğü

11. “Avrupalıların Türklerden öğrendiği önemli mimari unsur olan sivri kemeri, Avrupa mimarisinin bütününe etki etmiştir. Sivri kemerin Avrupalı yapı ustaları tarafından tanınması ve uygulanması Avrupa’da gotik üslubunun doğuşuna neden olmuştur.”

Metinde sanatın hangi özelliğine vurgu yapılmaktadır?

A) Öğreticiliğine
B) Taklitçiliğine
C) Evrenselliğine
D) Kültürlerarası etkileşimine
E) Kültürün toplumsallağına

12. “Anadolu, göç ve ticaret yollarının üzerinde bulunması, Asya ile Avrupa’yı birbirine bağlaması, topraklarının verimli olması ve ikliminin insanların yaşayışına uygun olması gibi nedenlerden dolayı zengin ve yüksek kültürlerin beşiği olmuştur. Karşılıklı kültür alış verişleri, Anadolu’da uygarlıkların gelişmesini hızlandırmıştır.”

Aşağıdakilerden hangisi Anadolu’da yaşayan medeniyetlerden biri değildir?

A) Hititler B) Frigler C) İskitler D) Lidyalılar E) Urartular

Ölçme ve Değerlendirme

13. "Benjamin Bloom'un 'Eğitsel Hedeflerin Taksonomisi (sınıflama)' adlı çalışması uzun yıllar, eğitim sisteminde öğrencilerin öğrenme yapılarını arttırmak ve üst düzey düşünme becerilerini geliştirmek için kullanılmıştır."

Aşağıdakilerden hangisi Bloom'un sınıflandırmasının bir parçası <u>değildir</u>?

A) Bilgi B) Kavrama C) Analiz D) Sentez E) Sistemleştirme

14. **Aşağıdaki sanat türlerinden hangisi güzel sanatlardan biri <u>değildir</u>?**

A) Resim B) Sinema C) Tiyatro D) Dokumacılık E) Heykel

15. **Toprak veya su altında kalmış olan, geçmiş uygarlıklara ait tarihî eserlerin kazı yoluyla ortaya çıkarılmasını ve değerlendirilmesini sağlayan bilim dalı hangisidir?**

A) Tarih B) Arkeoloji C) Arkeometri D) Epigrafi E) Paleografi

16. **Aşağıdakilerden hangisi bir sanat eserinin oluşumundaki etkenlerden biri <u>değildir</u>?**

A) Toplum B) Kültür C) Coğrafya D) Ekonomi E) Bitki örtüsü

17. **Kitabeleri okuyup araştıran ve yorumlayan bilim dalı aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Nümizmatik B) Paleografi C) Filoloji D) Epigrafi E) Arkeoloji

18. **Hitit tapınak ve saraylarının dış cephelerinde, duvarların alt bölümünü süsleyen kabartmalı taş bloklara ne ad verilir?**

A) Orthostat B) Levha C) Stel D) Kabartma E) Sfenks

19. **Aşağıda verilenler hangi Anadolu uygarlığına aittir?**

• Gordion
• Kral Midas
• Büyük Tümülüs

A) Hitit B) Urartu C) Frigya D) Lidya E) Sümer

20. **Parayı ilk kez kullanarak değiş tokuş sistemini ortadan kaldıran Anadolu uygarlığı aşağıdakilerden hangisidir?**

A) Frigya
B) Lidya
C) Urartu
D) Hitit
E) İyonya

2. TEMA

YERLEŞME

Bu temada

1. Yerleşmenin coğrafya ve ekonomi ile ilişkisini,
2. Şehirlerin ve konutların değişimini,
3. Göç olgusunu, çözüm ve sorunlarını,
4. Yerleşme ve mülkiyet ilişkisini,
5. Şehirlerin sorunlarını,
6. Yerleşmenin hukuk ve sanatla ilişkisini,
7. Türklerde şehircilik anlayışını,
8. Yerleşmedeki uluslararası normları ve
9. Yerleşmenin yönetim ile ilişkisini

öğreneceksiniz.

Konu Başlıkları

- Nerelere Yerleşelim?
- Yerleşme-Ekonomi İlişkisi
- Şehirler ve Konutlar Nasıl Değişti?
- Niçin Göç Ediyoruz?
- Göç Çözüm mü, Sorunlar Yumağı mı?
- Artık Benim de Hakkım Var
- Yerleşme ve Mimaride Değişim
- Modernleşmenin Getirdiği Kent Yaşamı
- Geçmişten Günümüze Güvenlik
- Yerleşme ve Hukuk
- Yerleşme ve Sanat
- Türk Şehircilik Anlayışı
- Metropollerde Ekonomi ve Yerleşme
- Geleceğin Şehirleri Nasıl Olmalı?
- Yerleşmede Uluslararası Normlar
- Yerleşmelerde Eğlence ve Kültür Sentezi
- Yerleşme-Yönetim İlişkisi
- Tarihî Mekanların Korunması

① *Yerleşmeyi etkileyen faktörleri sınıflandırır.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.
1. 10. sınıf coğrafya ders kitabından yararlanarak yerleşmeyi etkileyen faktörlerin neler olduğunu söyleyiniz.
2. Yaşadığınız şehirde yerleşmeyi etkileyen faktörler nelerdir? Araştırınız.
3. Yaşadığınız çevrede mesken yapımında hangi malzemeler kullanılıyor? Araştırınız.

Bilgi Notu

YERLEŞME

Yerleşme, oturulan ve barınılan yerdir. Mağara, ağaç kovuğu, çadır, iglo, villa, apartman dairesi ve gökdelen geçmişten günümüze barınak çeşitlerine örnek verilebilir. Ancak yerleşme teriminden sadece barınılan mekânlar anlaşılmamalıdır. İnsanların yaşadığı sosyal ortamlar ve çeşitli ekonomik faaliyetlerde bulunduğu iş yerleri, eğlence alanlarının tümüne yerleşme denir. Dünyada nüfusun dağılışı gibi yerleşmelerin dağılışı da düzensizdir. Yeryüzünün tamamı yerleşmeye uygun olmadığı için bazı yerlerde yerleşmeler sık bazı yerlerde ise seyrektir. Hatta yeryüzünün bazı yerleri tamamen boştur. Herhangi bir yerde yerleşmenin sık veya seyrek olmasını etkileyen doğal ve beşerî kökenli birçok faktör vardır.

Görsel 2.1: Aşırı sıcak olan çöl alanlarında yerleşme seyr ektir.

YERLEŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

A) DOĞAL F AKTÖRLER

Yağış, sıcaklık, yer şekilleri, bitki örtüsü, toprak koşulları gibi unsurlar yeryüzünde yerleşmelerin dağılışını etkileyen başlıca etmenlerdendir.

İklim

Yağış, sıcaklık, yer şekilleri, bitki örtüsü, toprak koşulları gibi unsurlar yeryüzünde yerleşmelerin dağılışını etkileyen başlıca etmenlerdendir. Yağışın yetersiz olduğu alanlar genelde yerleşmenin olmadığı veya seyrek olduğu alanlardır. Örneğin Orta Kuşak karalarının kıyı kesimlerinde iklim koşulları uygun olduğundan nüfus yoğunluğu fazla iken; çöller, kutup bölgeleri, bataklıklar ve yüksek dağlık alanlarda nüfus yoğunluğu çok azdır. İnsan yaşamı için gerekli olan diğer bir iklim elemanı ise uygun sıcaklık şartlarıdır. Yüksek sıcaklıklara kısa bir süre dayanabilse de 40 °C ve daha yüksek sıcaklık uzun sürerse yine ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalınır. En uygun sıcaklıklar 10 °C ile 30 °C arasıdır. Canlı yaşamı için kritik bir derece olan -50 °C orta enlemlerde yükseltisi fazla olan yerlerde ve yüksek enlemlerde gerçekleşir. Bu alanlar yerleşmenin çok az olduğu yerlerdir (Görsel 2.1, 2.2). Yağış tek başına nüfus yoğunluğu için yeterli değildir. Yeterli yağışla beraber yerleşmeyi etkileyen diğer faktörlerden bazıları da uygun olursa nüfus yoğunluğu artar. Örneğin Ekvatoral bölgede deniz seviyelerinde aşırı nem, sıcak ve yağışlar yerleşimi ve yaşamı zorlaştırır. Buralarda 1 000 metre ve üzeri yaşam koşulları bakımından daha elverişlidir. Amazon ile Kongo havzalarında bu nedenle nüfus yoğunluğu azdır.

Görsel 2.2: Aşırı soğuk olan alanlar da da yerleşme seyrektir.

Yeryüzü Şekilleri

Yeryüzünde yerleşmeyi ve nüfusun dağılışını iklimden sonra en fazla etkileyen faktör yeryüzü şekilleridir. Dağlık, engebeli ve yüksek sahalar yerleşmelerin kurul-masını ve gelişmesini önemli ölçüde engellemektedir. Çünkü yüksek ve dağlık alanlar, sıcaklığın düşük olması ve tarıma elverişli alanların azlığı, ulaşım zorlukları gibi nedenlerle yerleşmeye elverişsizdir. Yükseldikçe sıcaklık azalır ve bir noktadan sonra sıcaklık canlı yaşamına izin vermez. Bu nedenle Türkiye'de 2000 m üstünde yerleşmeler oldukça azdır. Buna karşılık alçak ova alanlarında tarım, ulaşım ve sanayi faaliyetleri daha çok geliştiğinden nüfus fazladır. Ülkemizin yükseltisi fazla olan doğu ve kuzey kesimlerinde nüfus yoğunluğunun az, Ege kıyılarımız ve Marmara Denizi çevresinde fazla olması buna örnektir (Görsel 2.3, 2.4). Ülkemizde yeryüzü şekilleri bakımından yerleşmeye uygun olmayan yerler de bulunmaktadır. Türkiye'nin doğusundaki dağlık alanlar, kuzeyindeki dağ yamaçları, güneyindeki sıradağ bölümleri yerleşmeye uygun özellikte değildir.

Görsel 2.3: Suyun az ve arazinin düz olduğu yerlerde toplu yerleşme görülür.

Toprak

Alüvyal topraklar ve delta alanları genellikle tarım faaliyetlerine çok uygun oldukları için yoğun nüfuslu alanlardır. Ülkemizde de verimli toprakların bulunduğu yerler yoğun nüfusludur (Çukurova ve Ege ovaları gibi). Tarıma az elverişli olan tuzlu ve podzol türü toprakların bulunduğu alanlar ise genellikle seyrek nüfusludur (Tuz Gölü çevresi gibi). Fakat bilimsel ve teknolojik gelişmelerin tarımsal faaliyetlerde kullanılmaya başlanmasıyla doğal çevrede tarım lehine değişiklikler meydana gelmeye başlamıştır.

Su Kaynakları

Tarihteki ilk yerleşme yerlerinde de görüldüğü gibi insanların yoğun olarak yerleştikleri alanlar genellikle yeterli su kaynaklarına sahip alanlardır. Fakat su kaynağı tek başına yerleşme için yeterli değildir. Kuzey Anadolu ve Yıldız Dağları'nın Karadeniz'e bakan yamaçları yeterli su kaynaklarına sahip olmasına rağmen diğer faktörler (ulaşım, eğim, tarım alanı vb.) uygun olmadığı için nüfus seyrektir.

Görsel 2.4: Dağlık alanlar yerleşmeyi sınırlar .

Kara ve Denizlerin Dağılışı

Denizler, yerleşmeyi sınırlandıran en önemli faktörlerdendir. Okyanuslar, denizler ve göller dünyanın yaklaşık %71'ini kaplamaktadır. Bütün teknik imkânlara rağmen yerleşme alanları deniz kıyılarında son bulur. Fakat aynı zamanda deniz kıyıları genelde uygun iklim koşullarına sahip oldukları için yerleşmenin yoğun olduğu yerlerdir.

Bitki Örtüsü

Bitki örtüsünün gür olduğu alanlar ulaşım, tarım vb. faktörleri etkilediği için genelde seyrek nüfuslu alanlardır. Örneğin Ekvatoral bölgede bulunan Amazon ve Kongo havzasında sık ormanlar yerleşmeyi sınırlandırmaktadır (Görsel 2.5).

Görsel 2.5: Bitki örtüsünün gür olduğu alanlar da yerleşme seyrektir.

B) BEŞERÎ FAKTÖRLER

Ekonomik kaynakların, sanayi ve ticaret faaliyetlerinin yoğun olduğu, maden ve enerji kaynaklarınca zengin yerlerde nüfus yoğunluğu artmaktadır. Maden ve enerji kaynaklarının dağılışı, dünyada nüfusun dağılışını büyük ölçüde etkilemektedir. Örneğin Batı Avrupa'nın nüfus dağılışı haritası, aynı zamanda maden kömürü havzaları ve buna bağlı sanayi faaliyetinin ortaya çıkardığı nüfus toplanma alanlarının dağılışını da yansıtmaktadır. Ülkemizde İstanbul, Kocaeli, Zonguldak, Karabük, Karadeniz Ereğli ve Batman gibi merkezlerin nüfus bakımından yoğun olmaları ekonomik kaynaklarca zengin olmalarındandır. Ekonomik kaynakların yetersiz olduğu il ve ilçelerden halk geçimini temin etmek için göç etmekte ve o bölgelerin nüfusları azalmaktadır. Bir yerde yerleşmenin önemli şartlarından biri kuşkusuz ulaşım olanak-larıdır. Diğer şartlar uygun olsa bile ulaşımın gelişemediği ve ulaşım yatırımlarının çok masraflı olduğu yerler seyrek nüfuslu yerlerdir (Yıldız Dağları, Menteşe Dağlık Yöresi gibi) (Görsel 2.6).

Görsel 2.6: Ulaşım yerleşmeyi etkileyen en önemli faktörlerdendir.

Sanayi Devrimi'ne kadar iklim ve diğer fiziki coğrafya koşullarının etkisi altındaki tarım faaliyetleri, nüfus dağılışının sınırlarını çiziyordu. Teknolojik ve ekonomik ilerlemelerle birlikte, ekonomik faaliyetin türü ve ölçeği, nüfus yoğunluk ve dağılışının zaman içindeki değişiminin de sorumlusu olmuştur (Görsel 2.7).

Nüfus dağılışı üzerinde göçlerin de büyük etkisi vardır. Özellikle uluslararası göçler ve ülkelerin içinde gerçekleşen iç göçler, bazen nüfusun yeniden dağılışına neden olabilir. Geçmişte dünyanın yoğun nüfuslu, zengin olan bazı bölümlerinin, şimdi çok seyrek nüfuslu alanlar olduğu gözlenmektedir. Mezopotamya ve Yukatan Yarımadası bunlara örnektir.

Görsel 2.7: Ticaret, sanayi ve iş imkânları yerleşmeyi etkileyen önemli faktörlerdendir.

Gelişmiş ülkelerde yaşam standartlarının yüksek, iş imkânlarının ve gelirin fazla olması, eğitim ve sağlık hizmetlerinin gelişmesi insanların bu alanlarda yoğun olarak yerleşmelerini sağlamıştır.

YERLEŞMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

BEŞERÎ FAKTÖRLER	DOĞAL FAKTÖRLER
Bilim ve Teknolojik Gelişmeler	İklim 1- Sıcaklık 2- Yağış
Göç	Bitki Örtüsü
Ulaşım	Su Kaynakları
Ekonomik Faaliyetler 1- Tarım 5- Hayvancılık 2- Sanayi 6- Madencilik 3- Ticaret 7- Ormancılık 4- Turizm 8- Balıkçılık	Toprak Yeryüzü Şekilleri 1- Eğim 2- Bakı 3- Yükselti Kara ve Denizlerin Dağılışı

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki görselleri öğrencilere gösterdikten sonra bu görsellere yerleşmeye uygunlukları bakımından 1 ila 10 arasında puan vermelerini isteyiniz. Daha sonra verdikleri puanı nedenleriyle tabloya yazmalarını isteyiniz.

No	Puan	Nedeni
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin aşağıdaki harita ve görselleri incelemelerini sağlayınız. Ardından dünya haritası üzerinde işaretlenen alanlarda yerleşim yoğunluğunun sık veya seyrek olma nedenlerini tabloya yazmalarını isteyiniz

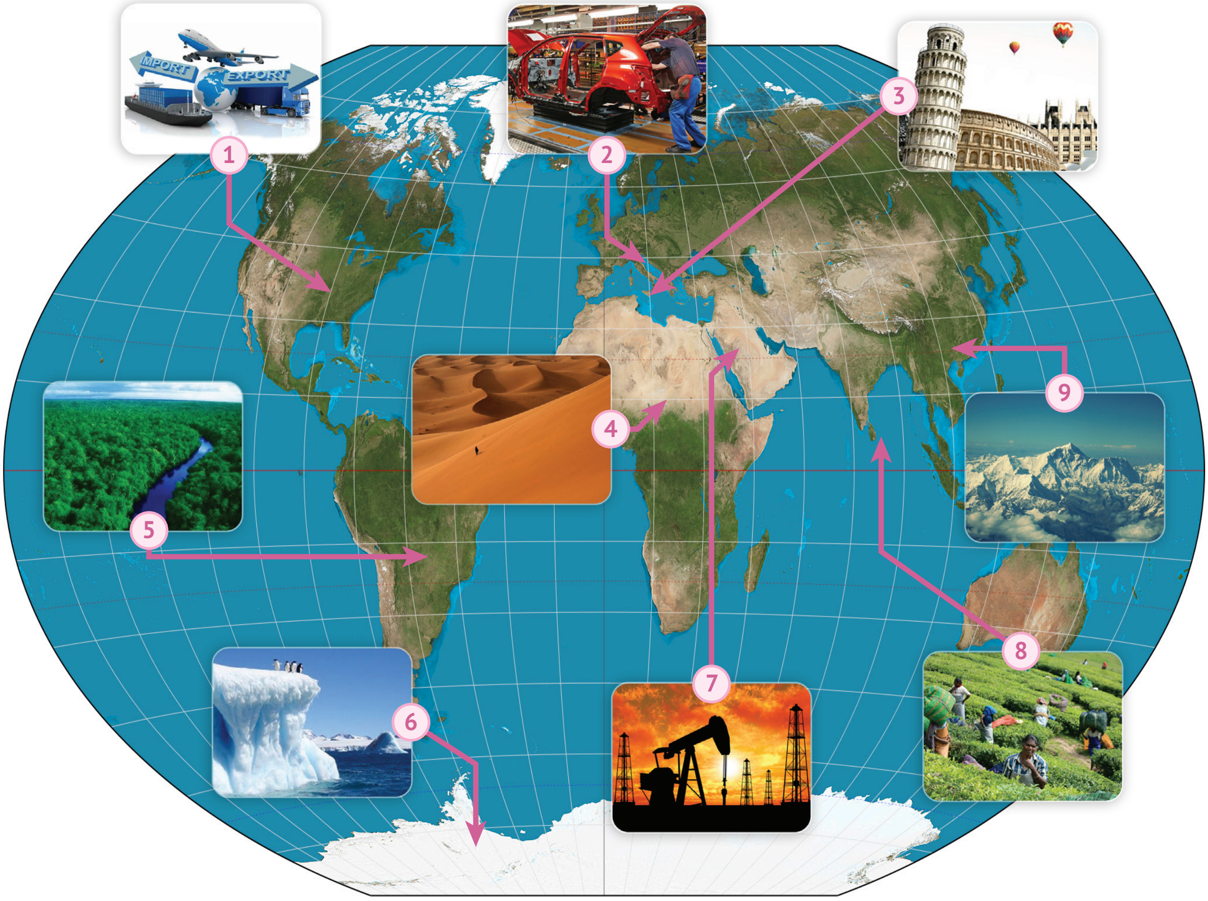

No	Sık Yerleşme	Seyrek Yerleşme	Nedeni
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden Türkiye nüfus yoğunluğu haritasını inceledikten sonra aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Nüfusun bazı illerde yoğun olmasının nedenleri neler olabilir?
2. Nüfusun dağılışını daha dengeli hâle getirebilmek için neler yapılabilir?
3. Marmara çevresinde nüfusun dağılışı ile ilgili neler söyleyebilirsiniz?
4. Ülkemizin kıyı kesimlerindeki nüfusun dağılışının sebepleri nelerdir?

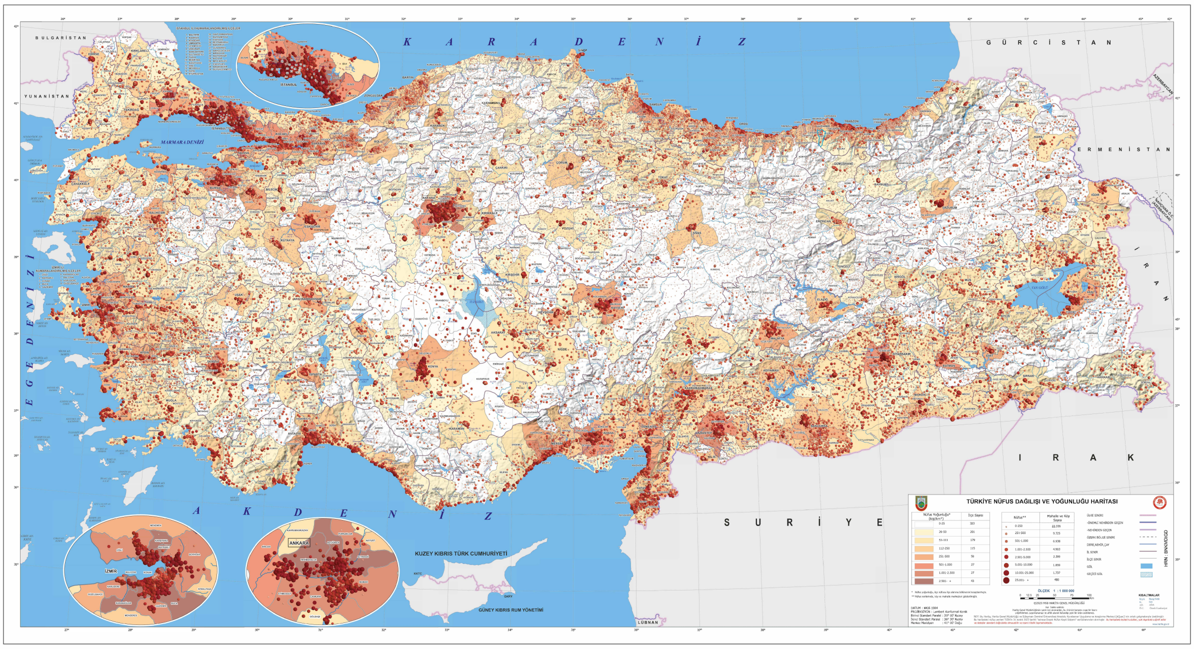

② *Yerleşme ve ekonomik faaliyetler arasındaki ilişkiyi açıklar.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.
1. Yaşadığınız şehirde insanlar, geçinmek için daha çok hangi ekonomik faaliyetlerde bulunuyorlar? Araştırınız.
2. Farklı ekonomik faaliyetlerin ağırlıkta olduğu şehirleri ve bu şehirlerin yerleşme özelliklerini araştırınız.

Bilgi Notu

YERLEŞME ÇEŞİTLERİ

A) KIRSAL YERLEŞME

Türkiye'de, genelde nüfusu 10.000′in altında olan yerleşmelere kırsal yerleşme denilmektedir. Kırsal yerleşmeler tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin birlikte yapıldığı ya da ön plana çıktığı yerleşmelerdir. Kırsal yerleşmelerin bazılarında yerleşik (köy gibi), bazılarında ise konargöçerlik veya yaylacılık gibi yarı yerleşik yaşam tarzı görülür. Kırsal yerleşmeler genellikle toplu ve dokulu kırsal yerleşme yerleşme olmak üzere ikiye ayrılır:

Görsel 2.8: Toplu dokulu kırsal yerleşmelerde yerleşme örneği

Toplu Dokulu Kırsal Yerleşme: Evlerin birbirine yakın olduğu yerleşme biçimidir. Suyun az olduğu yerlerde ve arazinin düz olduğu alanlarda insanlar toplu olarak yerleşmişlerdir. Toplu dokulu kırsal yerleşmelerde evler genellikle köye ait toprakların ortasında veya cami, çeşme, kuyu gibi su kaynakları etrafında bir köy oluşturacak şekilde toplanmıştır. Ülkemizin doğu, güneydoğu ve iç kesimlerimlerinde kurak ve yarı kurak iklim etkilidir. Buralarda su kaynaklarının az olmasından dolayı toplu dokulu kırsal yerleşmeler fazladır(Görsel 2.8).

Görsel 2.9: Dağınık Dokulu Kırsal yerleşme örneği

Dağınık Dokulu Kırsal Yerleşme: Dağınık yerleşmede evler birbirinden uzak şekilde, arazi üzerine serpilmiş hâldedir. Suyun bol, tarım alanlarının parçalı ve arazinin eğimli olduğu yerlerde insanlar dağınık dokulu kırsal olarak yerleşmişlerdir. Ayrıca sürdürülen ekonomik faaliyet türü de dağınık yerleşmenin oluşmasında etkilidir. Meyvecilik, sebzecilik, seracılık, besicilik gibi faaliyetlerin yapıldığı yerlerde, insanların bu çok yoğun tarımsal uğraş gerektiren alanların başında bulunma ihtiyacı da dağınık yerleşmenin oluşmasına neden olmaktadır. Türkiye'de Kuzey Anadolu Dağları'nın denize bakan yamaçlarında dağınık yerleşme yaygındır. Batı Karadeniz, Güney Marmara'da ise, arazi şartları ve sosyoekonomik yapıya bağlı olarak toplu ve dağınık yerleşmeleri kısa mesafelerde bir arada görmek mümkündür (Görsel 2.9).

Görsel 2.10: Köy altı yerleşme örneği

Kırsal Yerleşme

Köy Altı Yerleşmeleri: Köy altı yerleşmeler idari açıdan köye bağlı, fakat köyün biraz dışarısında, bir veya birkaç evin oluşturduğu yerleşim yapısıdır. Çiftlik, mezra, kom, divan, oba, yayla gibi yerleşmelere denir. Bu yerleşmeler hayvancılık veya yazları serinle-mek amacıyla kurulmuştur. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'nun genelinde; Karadeniz ve Akdeniz'in ise yüksek kesimlerinde yaygındır (Görsel 2.10).

Köyler: Genelde nüfusu 2.000 kişiden az olan, tarım ve hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı yerleşmelerdir. Köyler genellikle, köy altı yerleşmelerine oranla daha gelişmiş yol, su, elektrik, eğitim ve sağlık vb. imkânlara sahip devamlı oturulan merkezlerdir.

Köylerde Mesken Yapımı

Kırsal alanlarda meskenlerin yapımında kullanılan malzemeler doğal çevre ile yakından ilişkilidir. Çevrede bol bulunan bitki, toprak ve kayaçlar evlerin yapı malzemesini oluşturmaktadır. Ağacın bol miktarda bulunduğu orman içi veya orman kenarındaki köylerde ahşap malzemeden yapılan evler yoğunluktadır. Ağacın bu köylerde bol miktarda bulunması, kolaylıkla işlenerek istenilen şekle sokulabilmesi, sıcağı ve nemi geçirmemesi ahşap eve olan ilgiyi arttırmaktadır. Ahşap meskenler daha çok Karadeniz, Akdeniz, Ege denizleri ve Marmara denizinin güneyinde yaygındır (Görsel 2.11).

Görsel 2.11: Ahşap ev örneği

Kil, mil, balçık gibi toprak türlerinin olduğu gibi ya da içine saman veya ot karıştırıldıktan sonra kalıplara dökülerek kurutulmasıyla oluşturulan kerpiç ve taş, ormanın olmadığı veya az bulunduğu yerlerdeki karakteristik yapı malzemesidir. Ev yapmanın ve malzeme bulmanın kolay olması, sıcak ve soğuğu geçirmemesi gibi nedenlerle kerpiç ülkemizin orta, Doğu ve Güneydoğu kesimlerindeki köylerde mesken yapımında sıklıkla kullanılmaktadır (Görsel 2.12). Kalker, granit, şist ve bazalt gibi kayaçların bol bulunduğu kırsal yerleşmelerde meskenlerin yapı malzemesi olarak çoğunlukla taş kullanılmaktadır. Ülkemizde bu kayaçların dağılışı ile bu malzemelerden yapılmış evlerin dağılışı arasında paralellik vardır. Anadolu'nun doğusunda volkanik örtüye sahip yörelerinde bazalt gibi kayaçlar ev yapımında kullanılırken Toros Dağları'nda genellikle mesken yapımında kalker kullanılmaktadır (Görsel 2.13). Dünyanın birçok yerinde iklim ve bitki örtüsüne bağlı olarak toprak, buz ve çeşitli otlar yapı malzemesi olarak kullanılır. Meskenlerin yapımında birden çok malzeme bir arada kullanılmaktadır. Meskenlerin görünümlerinde ve bazı bölümlerinin işlevlerinde iklimin de etkisi görülmektedir. Ülkemizde kuzey rüzgârları genelde şiddetli ve soğuk estiği için evlerin kapıları ve pencerelerin çoğunluğu güneye bakmaktadır. Ayrıca şiddetli kar yağışının görüldüğü alanlarda evlerin çatıları daha dik yapılmaktadır. Ekonomik faaliyetler ise mesken planının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Tahıl tarımı ile uğraşan insanların yaşadığı meskenlere ambar, samanlık, tarım aletlerinin koyulduğu bölümler eklenirken hayvancılıkla geçimini sağlayanların oturduğu meskenlere ahır, ağıl ya da kümes eklenmektedir.

Görsel 2.12: Kerpiç ev örneği

Görsel 2.13: Taş, ahşap ve kerpiçin birlikte kullanıldığı hımış ev örneği

B) KENTSEL YERLEŞME

Türkiye'de, genelde nüfusu 10.000'den fazla olan yerleşmelere kent (şehir) denilir. 1935'e kadar nüfusumuzun ancak %20'si şehirlerde yaşarken 2023'te %93'ünün şehirlerde yaşadığı tespit edilmiştir. Bu durum ülkemizde köyden kentlere doğru yoğun iç göç yaşandığını göstermektedir. Kentsel yerleşmelerde nüfus yoğunluğu şehirdeki ekonomik faaliyetlere ve şehrin özelliğine göre farklılık gösterir. Sanayi, ticaret, turizm, eğitim bakımından gelişmiş ve zengin yer altı kaynaklarına sahip olan şehirlerimiz yoğun olarak göç almaktadır.

Görsel 2.14: Antalya'da olduğu gibi turizmin geliştiği yerlerde yerleşme yoğundur.

Farklı kriterler dikkate alınarak kentler için birçok sınıflandırma yapılmaktadır. Kentler fonksiyonlarına göre tarım (Konya), ticaret (İstanbul), liman (İzmir), sanayi (İzmit), idari (Ankara), askeri (Isparta), kültürel (Konya), turizm (Antalya) (Görsel 2.14) ve maden (Zonguldak) şehirleri olarak sınıflandırılırlar. Ayrıca şehirler barındırdıkları nüfusları, fiziki sınırları, mimari yapıları ve geçirdikleri kronolojik evreler açısından da sınıflandırılır.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden görselleri inceledikten sonra aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Karain Mağarası'nda bulunan taştan yapılmış keskin aletler ve çeşitli hayvan fosilleri

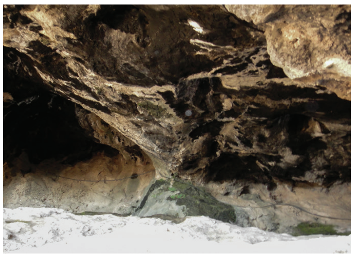

Karain Mağarası

Kültepe'de bulunan öküz heykelciği

Çatalhöyük'te bulunan duvar resmi

Çatalhöyük'te bulunan tahıl öğütme taşı ve havan

Temsili Çatalhöyük yerleşmesi

Kültepe'de bulunan ticari anlaşma metni içeren tablet

Çatalhöyük'te bulunan ayaklı yiyecek pişirme kabı

Kültepe'de bulunan silindir mühür ve baskısı

Kültepe'de bulunan altından yapılmış süs eşyası

1. Karain Mağarası'nda bulunan kalıntılara göre Paleolitik Çağ'da insanlar yaşamlarını nasıl sürdürmektedir?
2. Çatalhöyük'te bulunan kalıntılara göre Neolitik Çağ'da insanlar hangi ekonomik faaliyetlerde bulunmaktadır?
3. Kültepe'de bulunan kalıntılara göre Maden Çağı'nda insanlar hangi ekonomik faaliyetlerde bulunmaktadır?
4. Paleolitik Çağ'dan Maden Çağı'na kadar geçen zaman içinde ekonomik faaliyetlerde meydana gelen değişimin nedenleri neler olabilir?

Bilgi Notu

Karain Mağarası

Anadolu'da Paleolitik Çağ'a ait yerleşmelerin en önemlilerinden olan Karain Mağarası, Antalya'nın yaklaşık 30 km kuzeybatısında Toroslarda yer almaktadır. Paleolitik Çağ'ın bütün özelliklerini taşıyan mağarada yapılan kazılarda fil, su aygırı, mağara arslanı, öküz, at, geyik gibi hayvanlara ait kemiklerin bulunması bu dönem insanlarının

ustalaşmış avcılar olduğunu kanıtlamaktadır. Mağarada bulunan Paleolitik Çağ'a ait ocak ve odun kalıntıları ise insanoğlunun ateşi kullanmaya başladığını, büyük bir olasılıkla yiyecekleri pişirmeyi de öğrendiğini göstermektedir. Mağarada yapılan kazı çalışmalarında ayrıca Anadolu'daki en eski insan dişi ve kafatası fosili yanında iki taraflı taş baltalar, kemiklerden yapılmış kesici ve delici aletler, takılar, ok ve mızrak uçları bulunmuştur.

Çatalhöyük

Anadolu'da Neolitik Çağ'ı en iyi temsil eden Çatalhöyük, Konya'nın Çumra ilçesi yakınlarında kurulmuş bir çiftçi köy yerleşmesiyken zamanla büyüyerek binlerce kişinin yaşadığı bir kasabaya dönüşmüştür. Hiç sokak bulunmayan yerleşimde taş temelli ve kerpiç duvarlı, bitişik düzende inşa edilmiş, zaman zaman avluları olan dikdörtgen planlı evler ve bu evlerin arasında tapınak odaları bulunmaktadır. Evlere giriş baca olarak da kullanılan ve taşınabilir merdivenle inilen çatıdaki bir delikten gerçekleştirilmektedir. Yapıların içinde kerpiçten sekiler, ocaklar, kubbeli fırınlar, küçük niş (duvara açılan oyuk) ve kilerler yer almaktadır. Her odada kerpiçten yapılmış sedirlerin altına ölen aile bireyleri hediyelerle birlikte gömülmüştür. Evin sahibi, daha önce sedirin altında gömülü olan diğer yakınlarının iskeletlerini bir kenara çekip yeni ölen yakınını koyduğu için evlerdeki sedirlerin altlarında aile mezarlıkları oluşmuştur. Tapınak odalarında ve evlerdeki sedirlerin kenarlarında bulunan boğa başı kabartmaları tarımsal üretimde gücünden yararlanılan boğalara verilen önemi göstermektedir. Kırktan fazla kutsal mekân ve tapınağın varlığı Çatalhöyük'ün büyük bir köy yerleşmesi ve önemli bir dinî merkez olduğunu göstermektedir (Görsel 2.15). Çatalhöyük sakinleri için tarım ve avcılık çok önemli olduğundan çeşitli taşlardan ve madenlerden yapılmış tarım aletleri ve silahlar bulunmuştur. Ayrıca ticaretin ve mülkiyet düşüncesinin geliştiğini gösteren damga mühürler, dokumacılıkta kullanılan taraklar, tezgâh ağırlıkları, hayvan kılından yapılmış dokumalar, basit biçimli bezemesiz çömlek parçaları buluntular arasında yer almaktadır.

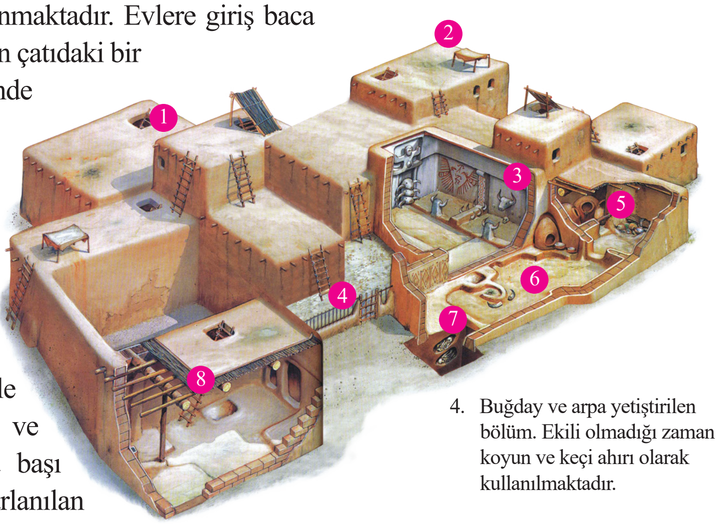

Görsel 2.15: Çatalhöyük evi

1. Damda bulunan merdivenlerle eve inilen bir girişin bulunması saldırılara karşı savunma kolaylığı sağlamaktaydı. Aynı zamanda bu giriş baca olarak da kullanılmaktaydı.
2. Gıda maddesi, iplik, kumaş, deri, kürk ve mühürlerin kurutulduğu bölüm.
3. Tapınak odaları öküz başı ve tanrıça kabartmaları, dinsel duvar resimleri ile sunaktan oluşmaktaydı.
4. Buğday ve arpa yetiştirilen bölüm. Ekili olmadığı zaman koyun ve keçi ahırı olarak kullanılmaktadır.
5. Tahıl depolamak için seramik kapların koyulduğu kiler bölümü
6. Evdeki ana bölüm olan büyük oda. Yüksek olan bölümler sedir alanlarıdır. Tuğla fırınlama, tahıl öğütme, yemek hazırlama ve gıda depolamak için çömlekler de bu bölümde bulunur.
7. Sedirlerin altına ölülerin kemikleri gömülmüştür.
8. Evlerin duvarları kil ve samandan yapılan kerpiçle yapılmıştır. Çatılar saz kaplıdır. Sütunlar ve kirişler ahşaptan yapılmıştır. Duvarlar ve çatıdaki çamur sıva yapmayı kolaylaştırır.

Kültepe

Kayseri'nin 22 km kuzeydoğusunda bulunan Kültepe Höyüğü, Anadolu'nun Kalkolitik Çağ ve Tunç Çağı'na ait en önemli yerleşim alanlarındandır. Tunç Çağı'nda Anadolu'da yeterli altın, gümüş ve bakır bulunmasına rağmen tunç elde etmek için gerekli olan kalayın yetersiz olması bölgeler ve ülkeler arası ticaretin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Mezopotamya'daki Asurlu tüccarlar Anadolu'da yerli krallıkların koruyuculuğunda "karum" adı verilen pazar alanlarını kurmuşlardır. Bu karumlarda yapılan kazılarda çok sayıda Asur yazısı ile yazılmış kil tablet bulunmuştur. Bunların en önemlisi Kültepe'de kurulan Kaniş karumunda yapılan kazılarda bulunan mektup, ticari anlaşma ve hukuk konulu tabletlerdir. Bu tabletler Anadolu'nun o dönemdeki toplumsal ve ekonomik yapısı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Sağlam surlarla çevrili olan Kültepe şehir yerleşmesi çoğu taş döşeli sokak ve meydanlarla birbirinden ayrılmış mahallelerden oluşmuştur (Görsel 2.16). Üzerleri taşla kapatılmış su kanalları sokak döşeme taşlarının altındadır. Taş temelli, kerpiç duvarları ağaç kalaslarla takviye edilmiş çok odalı, çoğu iki katlı binalar, yerli yapı tekniğine göre ve çok sık olarak inşa edilmiştir. Kültepe'de yapılan kazılarda ayrıca Tunç Çağı'na ait temeli taş, duvarları kerpiçten yapılmış megaron tapınak ortaya çıkarılmıştır.

Görsel 2.16: Temsili Kültepe yerleşmesi

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden coğrafya alanında edinmiş oldukları bilgileri kullanarak ve görsellerden yararlanarak aşağıdaki tabloyu doldurmalarını ve soruları cevaplandırmalarını isteyiniz.

Hakkâri Genel Görünüm

Konya Genel Görünüm

İzmir Genel Görünüm

Çeşitli Kriterler	Hakkâri	Konya	İzmir
Yükseltinin Etkisi			
İklim Koşulları			
Tarım Alanı			
Yetiştirilen Ürün Çeşidi			
Ulaşım			
Sanayi			
Turizm			
Nüfus			
Su Kaynakları			
Yer Altı Zenginlikleri			

1. Yukarıdaki tabloda yer alan şehirleri temel ekonomik faaliyetleri bakımından karşılaştırınız.
2. Seçilen bu illerdeki temel ekonomik faaliyetlerin oluşumunu etkileyen faktörler nelerdir?
3. Seçilen illerdeki temel ekonomik faaliyetler zaman içinde nasıl bir değişime uğramıştır?
4. Yaşadığınız ildeki temel ekonomik faaliyetleri, bu faaliyetlerin oluşum nedenlerini ve ekonomik faaliyetlerde zaman içinde görülen değişimi etkileyen faktörleri yorumlayınız.

③ *Geçmişten günümüze yerleşme ve konut ilişkisine örnekler verir.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Yaşadığınız şehirde, eski yerleşme alanları ile yakın zamanlarda oluşmuş yerleşim alanlarındaki meskenleri karşılaştırınız.

2. Sömürgecilik faaliyetleri ve sanayileşmenin şehirleşme üzerindeki etkileri nelerdir? Tartışınız.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin görselleri incelemelerini sağladıktan sonra onlardan aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Paleolitik Çağ yerleşme örneği

Mezolitik Çağ ev örneği

Neolitik Çağ ev örneği (Çatalhöyük)

Kalkolitik Çağ yerleşme örneği

Tunç Çağı yerleşme örneği (Truva)

İstanbul minyatürü (MS 330), Alexander Van MILLINGEN (Aleksandır Van Milıncın)

Doğu Roma Dönemi İstanbul minyatürü (MS 1000), Antonio HELBERT (Antonyo Helbert)

İstanbul (2013)

1. Zaman içinde konut ve yerleşme anlayışında ne gibi değişimler meydana gelmiştir?

2. Ekonomik faaliyetler konut ve yerleşme anlayışındaki değişimi nasıl etkilemiş olabilir?

3. Konut ve yerleşme anlayışındaki bu değişimi başka hangi faktörler etkilemiştir?

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin aşağıdaki görselleri incelemelerini sağladıktan sonra onlardan aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Taş ev

Ahşap ev

Kerpiç ev

Gecekondu

Gökdelen

Saz ev

Taş ve toprak ev

Ahşap ve saz ev

1. Görselleri verilen konut tiplerinde, farklı inşa malzemelerinin kullanılmasını etkileyen faktörler nelerdir?
2. Görselleri verilen konutların bulunduğu alanlarda kurulan yerleşmelerin özellikleri nelerdir?
3. Görselleri verilen konutların bulunduğu yerleşmelerde hangi ekonomik faaliyetler görülmektedir?
4. Görülen bu ekonomik faaliyetlerin oluşmasını etkileyen faktörler nelerdir?

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden farklı iklim bölgelerinden seçilecek üç ildeki konut yapımında zaman içinde meydana gelen değişimi anlatacak fotoğraflar kullanarak (mümkünse onar yıl ara ile) bir afiş veya tarih şeridi hazırlamalarını isteyiniz.

Proje Görevi

Öğrencilerden resim ve sanat tarihi öğretmenlerinden yardım alarak yayla evi ve hımış, taş, kerpiç ev modelleri yapmaları istenir.

Bilgi Notu

İnsanoğlu geçmişten bugüne ihtiyaçları gereği birçok yerleşim alanı oluşturmuş ve buna bağlı olarak da çok farklı konut biçimleri inşa etmiştir. İnsanlar ilk çağlarda avcılık ve toplayıcılığa dayalı yaşam biçimi sürdürmüş ve vahşi hayvanlardan korunma gibi nedenlerle mağaralarda yaşamıştır. Tarımsal faaliyetlerin başlamasıyla akarsu ve su yataklarına yakın bölgelere yerleşim alanları kurmuştur. Neolitik Dönem'de tarıma geçişle birlikte sazlıklardan oluşan konut biçimi görülürken Çatalhöyük'te kerpiçten yapılmış evler görülmüştür. Tunç Çağı ile birlikte altın, gümüş ve bakırın ham madde olarak kullanılması üretimi artırmış, ticareti yaygınlaştırmış ve pazar ihtiyacı doğurmuş-tur. Ham madde ve pazar ihtiyacı ticaret şehirlerinin kurulmasına yol açmıştır. Kültepe Höyüğü Anadolu'da ilk ticaret şehri olarak gösterilmektedir. Kültepe Höyüğü'nde taş temelli, ağaç destekli kerpiç yapılar inşa edilmiştir. Zaman içinde nüfusun artması, ticaretin yaygınlaşması; güvenlik ihtiyacından dolayı kale şehirlerin doğmasına neden olmuştur. Anadolu'da Truva, Hattuşaş, Tuşpa, Gordion kale şehirlere örnek olarak gösterilebilir. Yine Ortaçağ Avrupa'sında feodalizmin etkisiyle derebeyleri kendilerini korumak için birçok kale şehir kurmuştur. Sömürgecilik faaliyetleri ve Sanayi Devrimi ile üretim artarak sanayi şehirleri kurulmaya başlanmıştır. Artan nüfus ve makineleşmeyle birlikte mekân ihtiyacı doğmuş ve kale şehirlerin sonu gelmiştir. Sanayi şehirlerinin doğmasıyla modern kentlerin önü açılmıştır. Günümüzde bilimin, teknolojinin ve buna bağlı olarak da iletişim olanaklarının gelişmesi metropol şehirlerin doğuşunu hazırlamıştır.

Dinî inançlar, iklim, yeryüzü şekilleri gibi özellikler konut biçimine etki etmiştir. Mekke, Kudüs, Vatikan gibi yerleşim alanları dinî yerleşim alanlarıdır. Her inanış, şehirlerin mimari yapısına etki etmiştir. İklim ve yeryüzü şekilleri konutun yapılma biçimlerini etkileyen diğer bir unsurdur. Ormanlık bölgelerde inşa edilen konutlar ahşaptan; kurak ova ve platolarda inşa edilen konutlar toprak-kerpiçten; engebeli, dağınık, volkanik arazide inşa edilen konutlar ise taş malzeme ile yapılmıştır.

④ *Nüfus hareketleri ile yerleşmelerde meydana gelen değişimi ve bunun sonuçlarını analiz eder.*

⑤ *Göç hareketleri sonucu ortaya çıkan sorunları ve bu sorunlara bulunan çözüm yollarını tartışır.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Yerleşmeyi etkileyen faktörler nelerdir? Araştırınız.
2. Yaşadığınız şehirde yerleşmeyi etkileyen faktörlerin olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir? Belirtiniz.
3. İnsanlar bir yerden başka bir yere hangi nedenlerle göç ederler? Araştırınız.
4. Göçlerin olumlu ve olumsuz sonuçlarını sorgulayınız.

Bilgi Notu

NÜFUS HAREKETLERİ (GÖÇLER)

İnsanların çeşitli nedenlerle hayatlarının tamamını veya bir bölümünü geçirmek üzere yaşadıkları yerleşim biriminden başka bir yere taşınmasına göç denir. Göçler iç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

A) İÇ GÖÇLER

Nüfusun bir ülkenin sınırları içerisinde yer değiştirmesine iç göç denir. Sadece bölgelerin ve illerin nüfusunda artma ya da azalma meydana gelir. İç göçler kırsaldan şehirlere olduğu gibi gelişmemiş şehirlerden gelişmiş büyük şehirlere doğru da olmaktadır. İç göçler, sürekli ve mevsimlik göçler olmak üzere ikiye ayrılır.

Görsel 2.17: Mevsimlik göç örneği, yaylacılık

Mevsimlik İç Göçler: Kırsal kesimdeki bazı ailelerin büyük şehirlere, tarımın yoğun olarak yapıldığı, yaz turizminin geliştiği yerlere bir müddet çalışmak üzere göç etmeleri ile gerçekleşir. Mevsimlik göçlerle Adana, Mersin, Hatay, Aydın, Muğla, Antalya gibi merkezlerde yaz ile kış mevsimleri arasındaki nüfus miktarlarında önemli değiş- meler olmaktadır (Görsel 2.17).

Görsel 2.18: Kırsaldaki hızlı nüfus artışı en önemli göç nedenlerindendir.

Sürekli İç Göçler: Ülke içerisinde yer değiştiren insanların göç ettikleri yerlere yerleşmesiyle gerçekleşir. Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne kadar özellikle kırsal alanlardan kentlere doğru hızlı bir göç vardır (Görsel 2.18). İstanbul, Ankara, İzmir, Konya, Adana, Mersin, Gaziantep, Kocaeli gibi merkezler en fazla iç göç alan şehirlerdir.

İç Göçün Nedenleri

1. Kırsal alanlardaki hızlı nüfus artışı,
2. Miras yoluyla tarım alanlarının daralması ve ailelerin geçimini karşılayamaması,
3. Tarım alanlarının yetersiz gelmesi ve erozyon sebebiyle toprağın verimsizleşmesi,
4. Tarımda makineleşmenin artmasına bağlı olarak tarımsal iş gücüne olan ihtiyacın azalması,
5. Kırsal kesimde iş imkânlarının sınırlı olması, azalması,

6. Ekonomik istikrarsızlık ve sosyal problemler,
7. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği (Görsel 2.19),
8. İklim ve yer şekillerinin olumsuz etkileri,
9. Kentlerde sanayinin gelişmiş olmasından dolayı iş imkânının fazlalığı,
10. Kentlerde eğitim ve sağlık hizmetlerinin yaygınlığı,
11. Kentlerin sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerden çekiciliği,

Görsel 2.19: Sağlık hizmetlerinden daha iyi yararlanma isteği göç nedenlerindendir .

İç göç, özellikle Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden batıya doğru olmaktadır. Yüksek oranda göç alan şehirler şunlardır: İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Antalya, Mersin, Tekirdağ, Muğla, Aydın, Konya. İç göç, ülkemizde özellikle sanayileşmiş merkezlere daha fazla olmaktadır.

İç göçlerin sonuçları
1. Ülke genelinde nüfusun dağılışında dengesizlik görülür.
2. Yatırımlar dengesiz dağılır.
3. Kırsal kesim yatırımlarında verimsizlik meydana gelir.
4. Düzensiz kentleşme görülür.
5. Sanayi tesisleri kent içinde kalır.
6. Kentlerde konut sıkıntısı çekilir.
7. Kent nüfusunda aşırı artış meydana gelir.
8. Alt yapı hizmetleri (yol, su, elektrik) yetersiz kalır.
9. Kentlerde işsizlik oranı artar (Görsel 2.20).
10. Göç alan şehirlerde kültür çatışması yaşanır.

Görsel 2.20: İşsizlik hem göç nedeni hem de göçün olumsuz sonuçlarındandır.

İç göçü önlemek için alınabilecek tedbirler
1. Tarımda sulama olanakları artırılmalıdır.
2. İntansif (modern) tarım metodu artırılmalıdır (Görsel 2.21).
3. Besi ve ahır hayvancılığını geliştirmek ve yaygınlaştırmak gerekir.
4. Kırsal kesimde eğitim ve sağlık hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır.
5. Tarım ve hayvancılığa bağlı sanayi kolları kırsal alanlarda artırılmalıdır.
6. Kırsal kesimde küçük sanayi kollarını geliştirmek gereklidir.
7. Kırsal kesimde yol, su, elektrik, haberleşme, sağlık vb. hizmetlerde gelişme sağlanmalıdır.

Görsel 2.21: Göçü önlemek için kırsalda modern tarım yöntemleri uygulanmalıdır.

B) DIŞ GÖÇLER
Bir ülkeden diğer bir ülkeye yapılan göçlere dış göç denir.

Dış göçlerin başlıca nedenleri
1. Ekonomik nedenler,
2. Afetler,
3. Savaşlar (Görsel 2.22),
4. Etnik nedenler,
5. Sınırların değişmesi,
6. Uluslararası anlaşmalarla sağlanan nüfus değişimidir.

Dış göçlerin sonuçları
1. Göç alan ülkede nüfus artar, göç veren ülkede ise azalır.
2. Ülkeler arasında ekonomik ilişkiler gelişir.
3. Ülkeler arası kültürel ilişkiler gelişir.

Görsel 2.22: Savaş ve siyasi baskılar önemli göç nedenlerindendir.

Görsel 2.23: Almanya'ya gelen Türkleri karşılayan kişi

Dış Göçler ve Türkiye

Ülkemize 1923-1989 yılları arasında çoğu Balkan ülkelerinden olmak üzere, 2,2 milyon insan göç eder. Bu sayı nüfusumuzun %5'ini oluşturur. 1950'den sonra, başta Almanya olmak üzere, ülkemizden yurt dışına işçi göçü başlar. Bugün Fransa, Belçika, Hollanda, İngiltere, İsveç, ABD, Avustralya, Libya, Suudi Arabistan, Kuveyt ve Rusya gibi ülkelerde işçilerimiz bulunmaktadır (Görsel 2.23). Türkiye'den yurt dışına göç sonucunda;

1. Ülkemize giren işçi dövizi artmıştır.
2. Ülke turizminin gelişmesi sağlanmıştır.
3. Türkiye ekonomisinin yaklaşık %20'sine kaynak sağlanmıştır.
4. Artan nüfusun işsizlik sorununa kısmen çözüm bulunmuştur.
5. Özellikle Avrupa ülkelerinde bulunan vatandaşlarımız devletimizin bu ülkelerle kurduğu ilişkilerde ülkemize siyasal güç kazandırmıştır.
6. Bu ülkelerde büyüyen, eğitim gören vatandaşlarımız sayesinde Avrupa'da Türk kültürünün daha iyi tanınması sağlanmıştır.
7. Özellikle Avrupa ülkelerinde birçok vatandaşımız ticaretle uğraşıp iş yeri sahibi olmuştur. Eğitim almış birçok vatandaşımız çeşitli meslek dallarında başarılı olmuştur. Bu ülkelerde bulunan vatandaşlarımız; milletvekili, belediye başkanı vb. görevlerde bulunmuştur.
8. Yabancı dil öğrenen vatandaşlarımızın sayısı artmıştır.
9. Yurt dışına göç eden vatandaşlarımız; uyum güçlüğü, aile sorunları (özellikle parçalanmış aile), gıda sorunları, çocukların eğitim sorunları gibi birçok sorunla karşılaşmıştır.

Ders İçi Etkinlik

1980'li yıllarda yazıldığı düşünülen aşağıdaki metni öğrencilerin okumalarını sağladıktan sonra onlardan metnin altındaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Saygıdeğer Hasan Abim,

Göndermiş olduğun mektubunda köyden haber soruyorsun. Senin gittiğin günden bu yana geçen 10 yıl içinde köyde çok şey değişti. Biliyorsun köyde çocuğu olanların en az beş altı çocuğu var. Miras yoluyla topraklar çok fazla bölününce payına düşen toprakla geçinemeyenlerin ve televizyonlardan şehirlerdeki ışıltılı yaşamı gören, o yaşantıya özenen gençlerin çoğu büyük şehirlere göç etti. Köye traktör, biçerdöver, patoz gibi makineler girince tarlalar da yevmiye ile çalışma şansı da kalmadı. Zaten erozyon nedeniyle toprak verimi iyice düştüğü için tarlalarından kazandıkları para ile geçinemeyen ailelerden çoğunun erkekleri mevsimlik işçi olarak gurbete gidiyor. Gençlerin bir kısmı çeşitli yollarla yurt dışına gitmeye çalışıyor. Köyde kalanların çoğunluğunu yaşlılar oluşturuyor. Onlar da tarlalarının kendi temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadarını ekiyorlar. Gerisi boş kalıyor. Kan davaları nedeniyle de köyden göç edip giden birçok aile oldu.

Hani sen çocuklarını yüksekokullarda okutmak için şehre göç etmiştin ya… Şu anda köyde okulların durumu daha kötü. Göçler nedeniyle öğrenci sayısı azaldığı için okulun biri kapandı. Diğerinde ise ancak yirmi öğrenci var. Bütün sınıflar bir arada okuyor ve sınıfta tek öğretmen var. Yakında o da kapanır. Çocuklarını okutmak isteyenlerin birçoğu servisle öğrencileri ilçeye gönderiyor. Bir kısmı da ev tutup ilçeye yerleştiriyor.

Biz okurken top oynadıktan sonra soğuk suyu ile yüzümüzü yıkadığımız, kana kana suyundan içtiğimiz çeşmeye de artık su gelmiyor. Bakımsızlıktan tabii ki! Yaylaya giden yollarda kullanılamaz hâlde. Artık sağlık ocağımızda doktor ve ebe yok. Mehmet abi, gördüğün gibi köyden sana pek güzel haberler veremedim. Ama durum ne yazık ki böyle. Biz de ne kadar dayanırız bilmiyorum. Belki ben de şehre göç eder, maaşlı bir işe girerim. Hiç olmazsa ay başında elime geçecek parayı bilirim. Bu konuda senin fikrin ne? Bana en kısa zamanda cevap yazarsan çok sevinirim.

Kardeşin Mustafa

(Yukarıdaki metin komisyon tarafından bu kitap için yazılmıştır.)

1. Göç veren yerleşmelerde ne gibi değişimler ve sorunlar meydana gelmektedir?
2. Kırsal yerleşmelerde sorunları ortaya çıkmadan önlemek için neler yapılmalıdır?
3. Göç veren yerleşmelerde ortaya çıkan sorunları çözmek için neler yapılmalıdır?
4. Günümüz Türkiye'si ile karşılaştırıldığında sorunların çözümü sağlanmış mıdır?

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin aşağıdaki metni okumalarını sağladıktan sonra onlardan metnin altındaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Kardeşim Mustafa,

Mektubunda şehre göç etme konusunda fikrimi sormuşsun. Öncelikle şunu söyleyeyim ki şehirlerin o ışıltılı görünümüne inanmamak gerekir. Buraya göç edenleri çok büyük sorunlar bekliyor. Karşılaşacakları ilk sorun, konut sorunu.

Buralarda ev kiraları çok yüksek. Alınan maaşın çoğu ev kirasına gidiyor. Göç edip gelenlerin çoğu eşten dosttan borçlana- rak bir gecekondu yapıyor. Kaçak olduğu için bu binaların su, elektrik, kanalizasyon ve yol problemi var. Büyük şehirlerin çoğu kaçak gecekondularla doldu. Şehirlere göç edip gelen insan sayısı o kadar fazla ki iş bulmak çok zor artık. Bulsan bile işsiz sayısı çok olduğu için işçi ücretleri çok düşük. Her yıl çok sayıda insan büyük şehirlere göç ettiği için bu kadar insana eğitim, sağlık, ulaşım vb. hizmetleri vermekte şehir yönetimleri büyük sıkıntılar çekiyor. Okullarda sınıflar çok kalabalık. Hastanelerde de uzun kuyruklar oluşuyor.

Büyük şehirlerdeki en büyük problemlerden biri de ulaşım. Sabah ve akşam saatlerinde trafik öylesine sıkışıyor ki işe gitmek için saatler önce evden çıkmak gerekiyor. İşten çıktıktan sonra eve gelmek çok uzun zaman alıyor. Hava kirliliği de bu sıkıntıların üzerine tuz biber ekiyor. Daha önceden şehir dışına kurulmuş olan fabrikalar, plansız kentleşme sonucunda şehrin içinde kalmış. Arabaların yaydığı kirli hava, evlerin ve fabrikaların bacalarından çıkan duman yüzünden nefes almak bile zorlaşıyor. Fabrika atıkları, kanalizasyonlar ve çöplerin çevreye verdiği zararları da unutmamak gerekir.

Buralarda bizler yeşile hasret yaşıyoruz. Çevre tamamen binalarla kaplı. Çocukların oyun alanları çok yetersiz. Çocuklar neredeyse dört duvar arasında büyüyor. Spor alanları çok yetersiz. Şehirde ışıltılı yaşam konusunda hayal kırıklığı yaşayan gençlerimizin çoğu yasa dışı yollara sapıyor. Çocuklarımızı iyi yetiştirmek ve kontrol edebilmek çok daha zor. Buralar ülkenin değişik bölgelerinden göç aldığı için farklı gelenek, göreneklere ve kültür özelliklerine sahip insanlar burada beraber yaşamak durumunda kalıyor. Bu durum insanlara ise farklı kültür, gelenek ve görenekleri tanıma ve bunlarla beraber yaşama alışkanlığı kazandırıyor.

Kardeşim Mustafa, şehirdeki durum bu. Sana ne gel ne de gelme diyebilirim. Selam eder hepinizin gözlerinden öperim.

Hasan Aydın

(Yukarıdaki metin komisyon tarafından bu kitap için yazılmıştır.)

1. Göç alan yerleşmelerde ne gibi değişimler ve sorunlar meydana gelmektedir?
2. Kırsal yerleşim alanlarındaki sorunları önlemek için neler yapılmalıdır?
3. Göç alan yerleşmelerde ortaya çıkan sorunları çözmek için neler yapılmalıdır?

Proje Görevi

Öğrencilerin aşağıdaki metni okumalarını sağlayınız. Onlardan göçle ilgili bir film seçmelerini, göçün nedenleri ve sonuçları hakkında sunum hazırlamalarını ve bu sunumları sınıfta sunmalarını isteyiniz.

1985 yapımı "Gurbetçi Şaban" filminde Kemal Sunal'ın canlandırdığı Şaban karakteri, Almanya'ya turist pasaportuyla gider. Ancak kaçak işçi olarak çalışmak zorunda kalır ve Türk işçilerin yaşadığı zorluklarla o da mücadele eder. Şaban, Alman hükümetinin çocuk parası uygulamasını öğrenince köyünde babasının adını taşıyan Şaban Yıldız adlı çocukları kendi çocuğu gibi gösterip bu yardımdan yararlanır ve biriktirdiği paralarla iş kurarak işveren konumuna yükselir. Filmde Şaban'ın Almanya'ya ilk geldiğinde akrabalarından ve tanıdıklarından yardım aldığı görülür. Bu filmde göçün nedenleri, göçmenlerin hangi yollar aracılığıyla Almanya'ya gittiği (turist pasaportuyla gidenler ve kaçak işçiler) ve göçmen olarak yaşamanın zorlukları anlatılmaktadır.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin aşağıdaki metni okumalarını sağladıktan sonra onlardan metnin altındaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

KIRDAN KENTE GÖÇÜN KÜLTÜREL SONUÇLARI: GECEKONDULAŞMA VE ARABESK

Dünyanın en eski kültürlerinden biri olan Türk kültürü, geniş coğrafyada varlık göstermiş ve etkileşime girdiği diğer kültürlerle de beslenip zenginleşmiştir. Bu zenginlik hayat tarzında, müzikte, adet ve geleneklerde ve eğlence biçiminde kendini göstermektedir. Ancak, cumhuriyetin kuruluşunun ilk otuz yılında yaşanan sanayileşme ve batılılaşma çabaları, bu zengin kültürün bir parçası olan Osmanlı Devleti mirasının geri plân atılmasına neden olmuştur. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde, yeni bir ulus yaratmak amaçlanmıştır. Yaratılan yeni ulusun, Osmanlı'nın son dönemlerinin geri kalmışlığından kurtulmuş, modern bir toplum olması amaçlanmıştır. Topluma yeni ve modern batı dünyasıyla uyumlu bir görünüm kazandırmaya çalışmak için izlenecek yol, doğuya ait olan ne varsa toplumsal yaşamdan uzaklaştırıp modern toplumun getirdiklerini sunmak olacaktır.

1950'lerde tarımda makineleşme dönemine geçilmiş ve bu durum kırsal alanda işsizliği artırdığı için insanlar sanayileşmeye yeni başlayan kentlere göç etmeye başlamışlardır. Bu göçler, 1960'larda daha da hızlanmış ve kentlerde artık işsizlik ve konut yetersizlikleri gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. İş bulabilenlerin pek çoğu uzun iş saatleri ve olumsuz koşullar altında düşük ücretlerle çalışmaya razı olmuşlar ve konut sorunu da iskân, sıhhi açıdan elverişsiz ve altyapı hizmetleri bakımından yetersiz mekânlarda konuşlandırılmış, gecekondu denilen yapılar inşa edilmek suretiyle çözülmeye çalışılmıştır. Bu ekonomik sıkıntılara bir de kırsal kültürü benimsemiş insanların, kentsel yaşam ve kültür ile uyumlaşmaya çalışırken yaşadığı psikolojik ve sosyo-kültürel sıkıntılar da eklenince, ortaya yeni melez bir anlayış, yeni bir hayat tarzı çıkmıştır. Arabesk denilen bu yeni tarz, ister istemez, söz konusu kesimin zevklerine, dinledikleri müziklere, diğer insanlarla kurdukları ilişkilere, izledikleri filmlere yansımış ve giderek daha geniş bir kitle tarafından benimsenmiştir. Sanayi toplumu olma yolundaki ilerlemesi hızlı bir biçimde gerçekleşemeyen Türkiye'de, köylerden kentlere göçlerin hızlanmasıyla, kentler kırsal nüfusun hayatını devam ettirmesine yetebilecek imkânlar sunmak konusunda yetersiz kalmıştır. Gecekondu, kırdan kente göç eden nüfusun içine girmiş olduğu yoğun çözüm arayışı sürecinde en başarılı olduğu alandır. Göçmen nüfus, gecekondu yaparak hem barınma ihtiyacını karşılamış hem de gecekonduyu bir yatırım aracı olarak kullanmıştır. Kentteki birikimlerini ve kırdaki kaynaklarını gecekonduya yatırmıştır. Böylece göç eden nüfus barınmanın yanında sosyal güvenlik ihtiyacını da karşılamıştır. Ancak tek tek kişiler açısından yararlı gibi görünen bu sistem, kamu kaynaklarının israfı sonucunu doğurmuştur. Büyük kentler, göç ile birlikte, köy yaşamından soyutlanmış ve kendine has bir kültürü olan mekânlar olmaktan çıkmış, köy-kent sürekliliğini sağlayan bir yaşam şeklini geniş kitlelere sunmuştur. Kırdan kente göçler sadece fiziksel altyapı sorunlarını beraberinde getirmekle kalmamış, kırsal nüfusun kentle bütünleşebilmeleri konusunda da sıkıntılı bir süreç yaratmıştır. Kısacası, kültürel kimlik, dini kimlik, etnik kimlik ve siyasal kimlik arayışları, Türk toplumunu bunalıma itmiştir. Kırdan kente göçlerin en önemli sonucunun kültürel olduğunu söylemek mümkündür. Kırdan kente göç eden yığınlar, kente ilk olarak kendi değerlerini, ritüellerini, gelenek ve göreneklerini taşımışlardır. Dolayısıyla kente bir kültürel akış gerçekleşmiştir. Bu da kentli toplumsal ve kültürel yozlaşması ve kentte bir taşralaşma sürecine neden olmuştur.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. İnsanları kırsal alanlardan şehirlere iten ve şehirlere çeken faktörler nelerdir?
2. Kırsaldan şehirlere göç eden insanların şehir hayatından beklentileri nelerdir?
3. Kırsaldan göç eden insanlar şehirlerin yerleşme ve nüfus dokusunu nasıl etkilemektedir?
4. Göç olayı insanların psikolojilerini nasıl etkilemektedir?
5. Göç olayının şehirlerde ortaya çıkardığı başlıca sorunlar nelerdir? Bu sorunların çözümü için neler yapılmalıdır?

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden görsellerden de yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

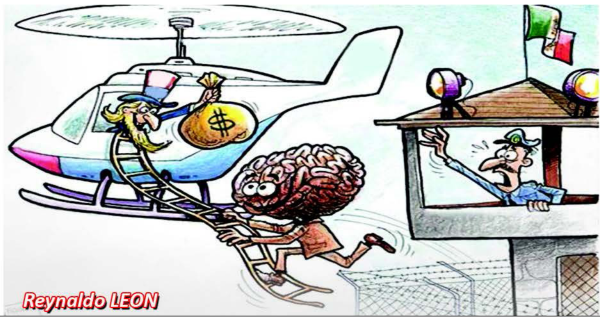

(Basından alınmıştır.)

1. Yurt dışına göç edenler ekonomik, kültürel ve uluslararası ilişkiler açısından Türkiye için neden önemlidir?
2. Yurt dışına göç eden vatandaşlarımızın yaşadığı en önemli sorunlar nelerdir?
3. Yurt dışındaki vatandaşlarımızın sorunlarının çözülmesi için ne gibi tedbirler alınmalıdır?
4. Yurt dışındaki vatandaşlarımızın Türk kültürünün özelliklerini benimsemesi, koruması ve gelecek nesillere aktarması için ne gibi tedbirler alınmalıdır?
5. Yurt dışına yapılan göçlerin ülkemiz için ne gibi olumlu ve olumsuz sonuçları vardır?

Performans Görevi

Öğrencilerden kendi ailelerine ait soyağacı oluşturmalarını isteyiniz. Bunun için e-devlet uygulamasından, yüksek öğrenim kurumlarından, aile büyüklerini tanıyan yaşlı kişilerden vb. yardım alınabilir. Öğrencilerden aile büyüklerinin nerelerden göç ettikleri, göç nedenleri üzerinde düşünmelerini ve bu göçlerin sonuçları vb. hakkında bir yazı kaleme almaları istenir.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin aşağıdaki metni okumalarını sağladıktan sonra onlardan metnin altındaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1969 yılı sonlarına doğru dedemin vefatı bizim hayatımızda bir dönüm noktası oldu. Tarlaların paylaşılması sonucu bizim payımıza çok az toprak düşmüştü. Ayrıca babama oldukça yüklü bir borç kalmıştı. Ailemizin geçimini sağlamak ve borçlarımızı ödeyebilmek için babamın acilen bir şey yapması gerekiyordu. O sırada şehirde yaşayan akrabalarımızdan Avrupa'ya işçi alındığı, gitmek isteyenlerin başvuru yapması gerektiği haberi geldi. Babam son çare olarak bunu kabul etti. Benim ise elimden hiçbir şey gelmiyordu. Çünkü daha ilkokula gidiyordum.

O zamana kadar sadece askere gitmek için köyümüzden çıkmış olan babamın geçimini sağlamak için hiç bilmediği yabancı bir memlekete gidecek olması hepimizi çok korkutmuştu. Çok geçmeden babam Fransa'ya işçi olarak gitti. Daha sonra bize anlattığına göre geriye nasıl gelineceğini bilse geri kaçacakmış. Bir yıl kadar sonra babam izine geldiğinde şehirdeki akrabalarımız ziyarete geldiler. Babamla uzun uzun şehirden bahsettiler. Birkaç gün sonra babam şehre göç edeceğimizi söyledi. Hepimizde müthiş bir heyecan ve korku başlamıştı. İlk defa köyümüzün dışında bir yere çıkacaktım. Televizyon, radyo ve gazete gibi şeyleri bilmediğimiz için benim dünyam köyümüzle sınırlıydı. Bir hafta içinde her şeyi topladık. Bazılarını da satıp şehre göçtük.

Şehre geldiğimizde sudan çıkmış balığa döndüm. Her şey bana o kadar yabancı ve uzaktı ki.
o Uzun yıllar bunun sıkıntısını çektim. Asıl büyük sıkıntıyı ise abim Mustafa çekti sanırım. Çünkü şehre geldikten kısa bir süre sonra babam, abimi Fransa'ya götürmeye karar verdi. Daha şehre alışamamış olan abimi Fransa korkusu sardı. Hayatında uçak görmemiş olan abim uçağa binecek, yabancı bir ülke ve insanlarla ilk defa karşılaşacaktı. Babam izin işini halledemediği için Mustafa abim, babamın Fransa'dan arkadaşı Erdoğan amca ile gitti. Abimin daha sonra anlattığına göre heyecandan kalbi yerinden fırlayacakmış gibi atmış. Korkudan dizlerinin bağı çözülmüş. Paris'e indiklerinde abim korku ve tedirginlik içinde Erdoğan amcanın arkasına saklanarak insanları izlemiş.

Bu bölümde öğrencilere "Bundan sonra neler olmuş olabilir?" diye sorup onlardan gerisini tamamlamalarını isteyiniz. Daha sonra metni okumaya devam ediniz.)

Bir süre sonra abim şaşkın bir yüz ifadesi ile Erdoğan amcaya dönüp: "Yabancılar nerede amca?" diye sormuş. Bugün abim hâlâ Fransa'da yaşıyor. Eşi Fransız. İkiz çocukları var. İsimleri Hakan ve Lia. Fakat düzgün Türkçe konuşamıyorlar.

(Yukarıdaki metin komisyon tarafından bu kitap için yazılmıştır.)

1. Göçün, insanların psikolojisi ve sosyokültürel yaşamı üzerinde ne gibi etkileri olabilir?
2. Göçlerin, insanların sosyakültürel yaşamı ve psikolojisi üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için neler yapılmalıdır?
3. Göçün kültürel etkileşime ve kültürlerin saygı içinde birlikte yaşamasına etkileri nelerdir?
4. Göçlerin olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?

Proje Görevi

Kırsal alanlardan şehirlere göç edenler öncelikli olarak akraba, tanıdık, eş dost ve hemşehrilerinin bulunduğu yerlere göç ederler. Böylece şehrin belli semtlerinde aynı il veya ilçeden göç etmiş olanlar toplanır.Öğrencilerden bu göç hareketliliğin daha çok hangi bölgelere, şehirlere olduğunu araştırmalarını ve göçün bu alanlardaki sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerini sınıfta sunmalarını isteyiniz.

⑥ *Kent ve kırsal hayatta ortaya çıkan bireysel ve toplumsal sorunları ve çözüm yollarını tartışır.*

⑦ *Konut ve yaşamsal ihtiyaçlar açısından bireyin farklı yerleşme tiplerindeki yaşamını tartışır.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Şehir yaşantısında en çok karşılaşılan sorunları liste hâlinde yazınız.

2. Kırsal alandaki yaşam ile şehir yaşamını, karşılaşılan sorunlar bakımından kıyaslayınız.

Bilgi Notu

TÜRKİYE'DE KENTSEL YERLEŞMENİN SORUNLARI

Türkiye'de özellikle 1950'li yıllardan sonra hızla şehirleşme başlamış, bu şehirleşme beraberinde birçok sorun getirmiştir. Şehirlerin sorunları başlıca şöyle sıralanabilir:

Gecekondulaşma: Kırdan kente göç eden yoksul kitlelerin hazine veya özel araziler üzerine yerleşmesiyle ortaya çıkan gecekondulaşma, göç alan şehirlerin en büyük sorunlarındandır. Bu yerleşimlerin temel özelliği, kırsaldan göçenlerin yardımlaşma yöntemi ile kamu arazisi üzerinde, doğrudan kullanılmak amacıyla üretilmiş olmalarıdır. Oluşan göçler sonucunda şehirlerde gecekondular hızla artmış ve şehir içinde ayrı bir semt meydana gelmiştir. Gecekondulardan oluşan semtlerde yol, kanalizasyon gibi alt yapı hizmetleri yetersiz kalmıştır. İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Mersin, Gaziantep gibi şehirler, gecekondu semtlerinin en yaygın olduğu şehirlerdir. Son yıllarda devletin uyguladığı "Kentsel Dönüşüm Projeleri" kapsamında gecekondular yıkılarak yerlerine çağdaş konutlar yapılmaktadır (Görsel 2.24).

Görsel 2.24: Kırsal yerleşimlerdeki zorlu yaşam koşulları kente göçleri hızlandırmıştır.

Düzensiz yapılaşma: Hızlı şehirleşme, düzensiz yapılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Sanayi tesisleri, yerleşim alanlarına ve tarım arazileri üzerine kurulmuştur. Şehir dışına kurulan sanayi tesislerinin birçoğu da günümüzde şehrin içinde kalmıştır. Bunun sonucunda çevre kirlenmiştir. Şehirleşme hızı fazla olduğundan, ana caddeler trafik yükünü kaldıramaz hâle gelmiş, trafik sıkışıklığı ve düzensizliği başlamıştır (Görsel 2.25).

Görsel 2.25: Kentsel sorunlardan düzensiz yapılaşma ve yeşil alan yetersizliği.

Yeşil ve açık alanların yetersizliği: Bugün, göç alan büyükşehirlerin bir çoğunda çarpık kentleşme sonucu yeşil alan yetersizliği görülmektedir. Köyden kentlere göç sürecinin çevre kalitesi açısından şehirlere bedeli çok ağır olmuştur. Büyük kentlerin çevrelerindeki su havzaları, ormanlar, kamu toprakları, kent içlerindeki tarihsel değere sahip alanlar çarpık kentleşmeye kurban olmuştur. Bu durum çevresel ve kültürel değerlerin geri getirilmesi zorlaştırmaktadır.

Hava kirliliği: Özellikle kış aylarında, hava kirliliği bütün şehirlerimizde artmaktadır. Hava kirliliği sorunu; genel olarak düşük kaliteli yakıt kullanımı, şehrin içinde kalan sanayi tesisleri ve trafikten kaynaklanmaktadır (Görsel 2.26). Hava kirliliği doğal gaz kullanımının artmasına bağlı olarak azalma göstermiştir. Fakat fabrika bacası dumanı zehirli gazlar içerir. Bu gazlar atmosfere karışarak hava kirliliğine neden olur.

Görsel 2.26: Hava kirliliği insan sağlığını tehdit etmektedir.

Görsel 2.27: Kentsel sorunlardan çöp ve çevre kirliliği

Bunun sonucu olarak İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa başta olmak üzere birçok şehirde hava kirliliği önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

Çöplerin toplanması ve depolanmasındaki zorluklar: Yoğun nüfuslu şehirlerde, sanayi tesislerinden ve meskenlerden çıkan katı atıkların toplanması ve depolanmasında önemli zorluklarla karşılaşılmaktadır. Bu durum çevre kirliliğine yol açmaktadır. Özellikle sanayi tesislerinden çıkan kirli ve zehirli maddeler çevre kirliliğini en üst düzeye çıkarmaktadır (Görsel 2.27). Çöp Sorununu gidermekte en başarılı ülke %68 geri dönüşüm ile Almanya'dır.

Sosyal ve kültürel gelişimin sağlanamaması: Şehirler, ülkeye sosyal ve kültürel alanda öncülük etmelidirler. Ancak, şehirlerdeki hızlı nüfus artışı sosyokültürel yapılaşmayı alt üst etmiştir. Bu nedenle, özellikle gecekondu semtlerinin yaygın olduğu kentlerde kırsal kültür devam etmektedir.

Görsel 2.28: Kentsel sorunlardan, kalabalık

Şehirlerde rahat ve modern bir şekilde yaşama durumunun ortadan kalkması: Şehirlerdeki sanayi tesisleri ve diğer sektörler, hızla artan nüfusun hepsini istihdam edememektedir. Bunun sonucunda da işsiz sayısı arttığı için insanlar geçimini temin etmekte güçlükler çekmektedir (Görsel 2.28).Dünyada işsizliğin en yoğun olduğu ülke 2019 yılında %44 ile Venezuella ilk sırada, Güney Afrika %27,5 ile ikinci, komşumuz Yunanistan %18,5 ile altıncı sırada yer almaktadır.

TÜRKİYE’DE KIRSAL YERLEŞMELERİN SORUNLARI

Görsel 2.29: Göç veren kırsallarda yatırımlar atıl duruma gelmektedir.

Kırsal yerleşmeler şehirlerin dışında kurulmuş, insanların genellikle tarım, hayvancılık vb. ekonomik faaliyetlerle geçimini sağladığı birimlerdir. Ülkemizdeki kırsal yerleşmelerde yoğun olarak hızlı nüfus artışı, tarımsal arazi yetersizliği, arazilerin bölünmesi, işsizlik, sulama, ulaşım, iletişim, eğitim ve sağlık hizmetleri yetersizliği gibi sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca tarım ürünlerinde verim düşüklüğü, yeterli gelir elde edilememesi ve sosyal imkânların yetersizliği kırsal alanda yaşanan diğer sorunlardandır. Şehirlerin çekici etkileri ülkemizde yoğun olarak iç göç yaşanmasına neden olmaktadır. Kırsaldan kentlere doğru yapılan iç göçler sonucunda kırsal alanlarda toprağı işleyecek yeterli nüfus kalmadığı için araziler boş kalmakta, okul, sağlık ocağı vb. kurumlar zamanla kapanmakta, üretim yapacak genç nüfus ve yatırımlar zamanla azalmaktadır (Görsel 2.29).

Ders İçi Etkinlik

“Büyük şehirlerde aşırı göç sonucu ortaya çıkan en önemli sorunlar nelerdir? Bu sorunları çözmek için ne gibi tedbirler alınmalıdır?” sorularını öğrencilere yöneltiniz. Öğrencilerden beyin fırtınası tekniğini kullanarak bir liste oluşturmalarını isteyiniz.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki soruların cevaplarından oluşan bir metin yazmalarını isteyiniz. İlginç ve uygulanabilir çözüm önerilerinin okul veya sınıf panosunda sergilenmesini sağlayınız. Çözüm önerilerini yaşadığınız ildeki ilgili birimlere proje olarak sunabilirsiniz.

1. Yoğun olarak göç alan şehirlerimizde ortaya çıkan fiziksel ve sosyokültürel değişiklikler nelerdir?
2. Sizce yerel yönetimler ve merkezi idare göçün etkilerini minimize etmek için ne gibi projeler geliştirebilirler?

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin metni incelemelerini sağladıktan sonra metinden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Göç; insanların doğup büyüdüğü veya sadece yaşadıkları alanları çeşitli sebeplerden dolayı terk ederek başka alanlara yerleşmesidir. Göç hareketi ülke sınırları içindeki alanlara yapılıyorsa iç, ülke dışına yani yabancı ülkelere yapılıyorsa dış göçtür. Ülkemizde 1927 – 1950 yılları arasında iç göç çok fazla yaşanmamakla beraber, özellikle sanayi devrimi ile beraber kentlerin çekiciliğinin artması, kırsalda da itici güçlerin devreye girmesiyle 1950 sonrasında başlangıçta kırdan kente ve sonraları da kentten kente göç hareketleri hızlanmaya başlamıştır. 1927 yılında %75,8 olan kır nüfusu, 1950'de % 75 ve 2009 yılında %32, 2013 yılında ise %27 olmuştur.

Kırsal göç, gelişmekte olan diğer ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de toplumsal ve ekonomik gelişim ve değişimin en önemli belirleyici unsurlarından birisidir. Kırsal göç, tarımsal dönüşüm (ilkel tarımdan modern tarıma) ve ekonomik gelişmenin en genel sonuçlarından birisi olup, insanların tarımsal faaliyetlerden vazgeçip, kırsal bölgeleri terk etmeleri şeklinde ifade edilmektedir. Kırsal göçü hızlandıran veya ortaya çıkaran etmenleri köyün itici güçleri ve kentin çekici güçleri olarak değerlendirebiliriz. Nüfusu köyden ve tarımdan uzaklaştıran; makineleşmeyle gizli işsizliğin artması, tarımsal gelirlerin azalması, toprakların parçalanması, nüfus artışı, köyün refah seviyesinin düşmesi, terör ve kan davası gibi etkenler köyün itici güçlerinden birkaçıdır. Bu itici güçlerle beraber, kentte iş, eğitim, sağlık olanaklarının kırsala göre daha fazla olması ve yaşam kalitesinin artacağına olan inanç gibi kentin çekici güçleri de devreye girince iç göç hızı artmaktadır. İşgücünün ve emeğin marjinal verimliliğin çok düşük ya da sıfır olduğu tarım sektöründen, sanayi sektörüne hareketi sağlayan kırdan kente göç; ekonomik gelişmenin önemli bir parçasıdır. Türkiye'de kalkınma projeleri çerçevesinde sanayinin ihtiyaç duyduğu işgücü, kırsal kesimden göç eden nüfusla sağlanmıştır. Böylelikle kırsal kesimden kentlere doğru bir işgücü akımı olmuştur. Kentlere daha iyi iş bulabilme ve düzenli gelir elde edebilme amacı ile kırdan kente göç eden işgücü, modern sanayinin ihtiyaç duyduğu donanımlı kalifiye işgücü talebini karşılayamamaktadır. Bu noktada tarım sektörü dışında çalışma deneyimi olmayan ve eğitim düzeyi düşük kesim, bilgi ve teknolojideki hızlı gelişmelere ayak uyduramamakta ya marjinal sektörde iş bulmakta ya da kentsel işsizlik oranlarını arttırmaktadır. Kırdan göç ile kentlerde daha iyi bir yaşam kurma umuduyla yerleşen aileler, kentlerde göç ettikleri çevreye uyum sürecinden geçmektedir. Ailede yaşayan bütün fertler bu süreçten etkilenmektedir.

Genel ağdan alınmıştır.

1. Türkiye'de kırdan kente göçün hız kazanmasında hangi toplumsal ve ekonomik etkenler nelerdir?
2. Kırdan kente göçü hızlandıran "itici" ve "çekici" güçler nelerdir?
3. Kente göç eden bireylerin, kentsel yaşamın gereklerine uyum sağlamakta yaşadıkları zorluklar nelerdir?
4. Türkiye'de yaşanan iç göç hareketlerinin uzun vadede ne tür fırsatlar ve riskler barındırabileceğini tartışınız.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin metni incelemelerini sağladıktan sonra metinden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Kentten Köye, Köyden Kente: Yaşamın İki Yüzü

Bir yanda toprakla iç içe, sessiz, dingin bir köy hayatı… Diğer yanda hızla akan zamanın, kalabalığın ve çeşitliliğin iç içe geçtiği kent yaşamı… Her iki dünya da kendine özgü güzellikler ve zorluklar barındırır. Fakat bu farklılıklar, insanların yaşamlarını şekillendirirken, bireysel ve toplumsal sorunları da beraberinde getirir.

Kırsal alanlarda doğa ile baş başa yaşamanın verdiği huzur, zaman zaman zorluklara gölge düşürebilir. Ulaşım sıkıntısı, tarımsal gelirlerin azalması, eğitim ve sağlık hizmetlerine sınırlı erişim gibi temel ihtiyaçlar, kırsalda yaşayan bireylerin yaşam kalitesini etkileyen önemli sorunlardandır. Gençler, daha iyi bir gelecek ümidiyle büyük şehirlere göç ederken, köyler yaşlı nüfusun hakim olduğu, üretimin ve hareketliliğin azaldığı yerlere dönüşmektedir. Bu durum sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşümün de göstergesidir.

Kent yaşamı ise yüzeyde sunduğu konforla cazip görünse de, kendi içinde farklı zorluklar barındırır. Göçle gelen bireylerin kent düzenine uyum sağlayamaması, çarpık kentleşme, trafik yoğunluğu, çevre kirliliği, gelir eşitsizliği ve toplumsal yabancılaşma kentlerde sıkça karşılaşılan sorunlardandır. İnsanlar kalabalıklar içinde yalnızlaşırken, bireysel sorunlar giderek toplumsal sorunlara dönüşür. Kentte fırsatlar çoktur ama bu fırsatlara ulaşabilmek herkes için eşit değildir.

Zaman zaman bu gerçeklikleri bir filmde küçük bir çocuğun gözlerinden izleriz; kırsalın sertliğini, aile içindeki rollerin nasıl şekillendiğini, yalnızlığı, dostluğu, umudu… Bazen bir romanda kentte hayatta kalmaya çalışan bir karakterle tanışırız; geçim sıkıntısıyla boğuşan, kalabalıklar içinde görünmezleşen, umutlarını bir apartman boşluğunda unutan…

Bu tür eserler bize şunu hatırlatır: Yaşamın mekanı kadar, içeriği de önemlidir. Nerede yaşarsak yaşayalım, çözüm; duyarlılıkta, dayanışmada, eşit hizmete erişimde ve bireylerin haklarını bilmesindedir. Sorunları görmezden gelmek değil, onları anlamaya ve çözmeye çalışmak bizi daha bilinçli bireyler ve daha adil bir toplum yapar.

Bu nedenle çevremize baktığımızda yalnızca görüneni değil, görünmeyeni de fark edebilmek gerekir. Bir köy okulu için kitap kampanyası, büyükşehirde yoksul bir aileye ulaştırılan yardım kolisi ya da bir kamu spotunda verilen kısa bir mesaj bile toplumsal sorunlara duyarlılığın küçük ama etkili adımları olabilir.

1. Kırsal alanlarda bireylerin ve toplumun karşılaştığı başlıca sorunlar nelerdir?
2. Kırsal bölgelerdeki bu sorunları çözmek için neler yapılmaktadır?
3. Kentte yaşayan bireylerin karşılaştığı sorunlara ne gibi çözümler getirilebilir?
4. Kırsal ya da kentsel yaşamla ilgili bir film, kitap, afiş ya da kamu spotu araştırınız. Bu eser hangi soruna dikkat çekiyor, topluma ne anlatmak istiyor? Kısaca açıklayınız.
5. Siz, yaşadığınız çevrede hangi sorunları gözlemliyor ve bunlara nasıl çözüm üretilmesini istiyorsunuz?

Ders İçi Etkinlik

Yandaki karikatürleri öğrencilere gösterdikten sonra onlardan, şehirlerde ve kırsalda yaşayan insanların konut ve yaşamsal ihtiyaçlar açısından farklı beklentileri hakkında görüşlerini belirtmelerini isteyiniz.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin aşağıdaki metni okumaları sağlandıktan sonra soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Köyde sabah, horoz sesiyle başlar. Toprak hâlâ nemliyse, çiftçinin eli iştedir. Ama bir gün olur ki, tarlalardan yükselen umut değil; yorgunluk olur. Kazanılan ekmek, sofrayı zor doyurur. İşte o zaman başlar göç düşüncesi… Daha iyi bir yaşam, daha çok iş imkânı, çocuklar için güzel bir gelecek umuduyla yola çıkılır. Gidilen yer bellidir: Şehir.

Köyden kentlere göç, çoğu zaman bir umut yolculuğudur. Şehir, uzaktan bakıldığında ışıl ışıl görünür. İnsanlar, büyük binaların ve kalabalık caddelerin ardında yeni bir hayat bulacaklarına inanır. Daha iyi eğitim, düzenli gelir, sağlık hizmetleri, sosyal imkânlar... Göç edenler, bu beklentilerle adım atar beton sokaklara.

Fakat her büyük hayalin ardında büyük sınavlar gizlidir. Göç eden insanlar, şehirde önce "yabancı" olur. Kalabalıkta yalnızlaşır, iş bulmak zorlaşır, konut sıkıntısı baş gösterir. Uyum sağlamak zaman alır; kültürel farklar, dil ve alışkanlıklar bile bir engel gibi çıkar karşılarına. Çocuklar okula alışamaz, büyükler memlekete olan özlemi içten içe taşır.

Göç sadece şehirleri değiştirmez. Arkada bırakılan köyler de zamanla sessizleşir. Genç nüfus azaldıkça üretim düşer, okullar kapanır, tarlalar işlenmeden kalır. Köy yaşlanır, geleceğe dair umudu azalır.

Unutmamak gerekir ki, göç sadece bir yer değiştirme değil; hayatı yeniden kurma mücadelesidir. Bu nedenle hem köylerde hem de şehirlerde, insanların kendilerini güvende ve ait hissedecekleri bir yaşam ortamı oluşturmak hepimizin ortak sorumluluğudur.

Genel ağdan alınmıştır.

1. Köyden kentlere göç süreci nasıl gelişmektedir?
2. Göç eden insanların büyük şehirlerdeki beklentileri nelerdir?
3. Göç edenler şehirlerde ne gibi sorunlar yaşamaktadır?
4. Göç sonrası köylerde ne gibi sorunlar ortaya çıkmaktadır? Hem şehirlerde hem de köylerde ortaya çıkan sorunları çözmek için neler yapılmalıdır?

⑧ *Yerleşme ve mülkiyet anlayışının değişimini sorgular.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Yaşadığınız çevrenin mülkiyet anlayışında meydana gelen değişiklikler nelerdir? Araştırınız.
2. Eskiden yapılmış evlerle yeni yapılan evler arasındaki farklılıkları mimari açıdan gözlemleyiniz.

Bilgi Notu

YERLEŞME VE MÜLKİYET HAKKI

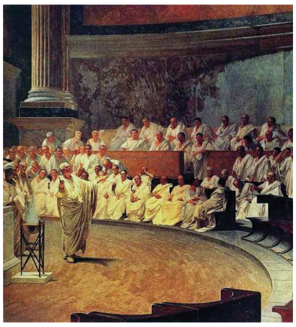

Görsel 2.30: Roma Senatosu'ndaki oturma düzeninin temsili.

Roma toplumu son derece hiyerarşik bir yapıya sahipti (Görsel 2.30). Toplumun en alt kesiminde köleler (servi), onların üstünde azledilmişler (liberti) ve en üstte de özgür doğmuş vatandaşlar (cives) vardı. Özgür vatandaşların dışındakilerin mülkiyet ve yerleşme hakları yoktu. Özgür vatandaşlar da kendi aralarında sınıflara ayrılmıştı. Soylular (patriciler) siyasi, adli, iktisadi ve dini konularda çok geniş haklara sahipken plebler denilen diğer özgür vatandaşların hakları son derece kısıtlıydı. Özetle Roma İmparatorluğu'nda mülkiyet ve yerleşme hakkı gerçekte sadece soylular için geçerliydi. Toprağı işleyen kişinin mülkiyet ve yerleşme hakkı toprak sahibi olan soyluların sonsuz denilebilecek yetkilerine terk edilmişti.

Orta Çağ Avrupa'sındaki feodal sistemde ise toprağı işleyen halk, toprak sahibi senyörün malı kabul edildiği için mülkiyet ve yerleşme hakkından söz edilemez (Görsel 2.31). Osmanlı Devleti'nde özel mülkiyet ve yerleşme haklarına önem verilmiş ve bu haklar kanunla güvence altına alınmıştır. XIX. yüzyıla kadar tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı coğrafyasında da temel ekonomik faaliyet tarım olduğu için tarımsal üretim alanlarında bazı kısıtlamalar getirilmiştir. Örneğin, tımar sisteminde sipahi ile anlaşarak toprağı işleme sözü veren köylünün o toprağı bırakıp gitmesine izin verilmemiştir. Osmanlı Devleti şahısların da mülkiyet hakkının korunmasına önem verdiği için hırsızlık ve gasp gibi suçlar ağır şekilde cezalandırılmıştır. Osmanlı Devleti'nde haksız kazançla zengin olmuş devlet görevlilerinin veya işlenen bir suçun karşılığı olarak suçlunun mal varlığının bütünü veya bir kısmı üzerindeki mülkiyet hakkına son verilmesi ve bu mülkiyetin kamusal bir karakter gösteren bir oluşuma devredilmesi olarak tanımlanan "müsadere sistemi" halktan olan kişilere pek uygulanmamıştır. Başlangıçta sadece devşirme kökenli yönetici sınıf için geçerli olan bu müsadere sistemi, Kanuni'den itibaren ulema dışındaki bütün devlet adamlarını içine alacak şekilde genişletilmiştir. 1839'daki Tanzimat Fermanı ile mahkeme kararı olmaksızın ve ayrım yapılmaksızın hiç kimsenin malının müsadere edilemeyeceği esası kabul edilerek müsadere sistemi tamamen kaldırılmıştır.

Görsel 2.31: Feodal sistemde toprağın ve üzerinde yaşayanların sahibi soylulardır.

1921 ve 1924 anayasalarında mülkiyet ve yerleşme hürriyeti ile ilgili hükümler bulunmamaktadır. 1961 ve 1982 anayasalarında yerleşme hakkı için; "Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir." denilmektedir. "Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyigerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir." hükmü de yer almaktadır. Yine aynı anayasalarda mülkiyet hakkı için ise

"Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz." hükümleri yer almaktadır.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki görsel ve metinden mülkiyet ve yerleşme hakkının geçirdiği değişim süreci ile ilgili görüşlerini söylemelerini isteyiniz.

Toprak, insanoğlunun dünyada varlığını sürdürebilmesi için, tarih boyunca oldukça önemli bir unsur olmuştur. İnsanlar yiyeceklerini, giyeceklerini, barınaklarını, araç ve gereçlerini, korunmak ve savaşmak için gerekli olan silahlarını sağlamak amacıyla hep topraktan yararlanmıştır. Barınma ihtiyaçlarını gidermek için ilk insanlar, yaşayacakları yerleri toprağın altında bulunan kayalara ve mağaralara yapmışlardır. Günümüzde ise insanlar binalar, meskenler ve iş alanları yaparak ailesi ile birlikte olmak, eşyasını saklamak, hava koşullarına karşı korunmak, kendisine sosyal ve kültürel bir çevre oluşturmak gibi amaçlarla topraktan yararlanmaktadırlar.

Mülkiyet, ilk toplum hayatından bugüne kadar insanlığın sürekli değişimi ve gelişimi sonucu hazırlanmış sosyal bir müessese olduğundan dolayı, bütün devir ve milletler için geçerli, değişmez bir 'mülkiyet kavramı' ortaya çıkarılamamıştır. Çeşitli hukuk sistemlerine göre, malikin eşya üzerindeki yetki ve ödevleri farklı olduğu gibi aynı hukuk sistemi içinde dahi zamanla değişmeler olabilmektedir. Bu nedenle, bir devrin veya sistemin mülkiyet kavramına verdiği değeri tespit ederken hukuki, iktisadi, sosyal ve ahlaki değerlerinin de gözönünde tutulması gerekmektedir. İnsanların yaşamları içerisinde önemli bir yer kaplayan mülkiyet konusunda tarih boyunca değişik uygulamalar yapılmıştır. Özellikle mülkiyetin sahipliği konusu sürekli olarak tartışılmıştır ve günümüzde de tartışılmaya devam edilmektedir.

Osmanlı Devleti'nde kuruluş zamanından itibaren bütün topraklar üzerinde miri arazi rejimi tesis edilmiştir. Miri arazi rejiminde Osmanlı Devleti sınırları dâhilinde, toplum arazi ve zirai tasarruflarında tamamen miri arazi rejiminin hukukuna tâbi olmuşlardır. Osmanlı ekonomisinin temel yapısını, zirai ekonomi oluşturmaktadır. Tımar sistemi de, zirai ekonominin temelini meydana getirmektedir. Tımar sisteminin kendine özgü özellikleri bulunmaktadır. Tımar sisteminde bireyler için toprak mülkiyeti söz konusu olmasa da kullanma hakkına sahiptir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

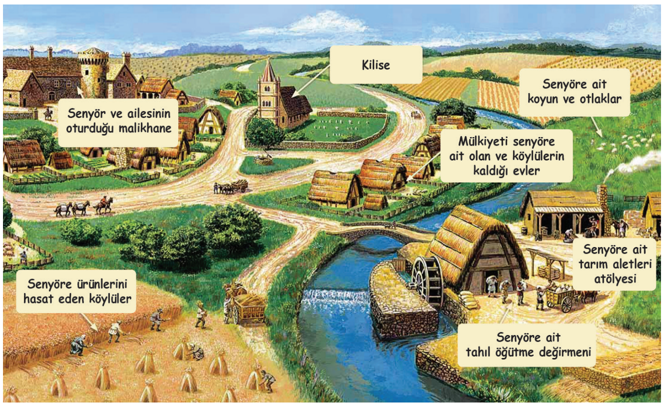

Zamana, yönetime ve ekonomik yapıya göre farklılık gösteren mülkiyet anlayışının Orta Çağ'da Feodal sistemdeki temsili görüntüsü.

Tanzimat Fermanı'yla Verilen Haklar

Tanzimat Ferman ile herkesin mal, can, ırz, namus ve hürriyetine saygı duyulması hakkı, açık mahkeme ve eşit şartlarda yargılanma hakkı, herkesin gelirine göre vergi ödeme hakkı, herkesin kanun önünde eşit olma hakkı ve özel mülkiyet hakkı verilmiştir. Devletin suçlu olarak gördüğü ve yargıladığı kişilerin mallarına el koyma usulü olarak bilinen müsadere usulü de Tanzimat Fermanı'yla kaldırılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

35. Madde XII. Mülkiyet Hakkı Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki metin ve görsellerden yararlanarak soruları cevaplamalarını isteyiniz.

MEKÂN

İnsan yaşamak için bir alan seçer ve aynı zamanda oraya bir yerleşim mekânı yapar. Tarımın başlamasıyla toprağa yerleşmeye başlayan insanlar, farklı coğrafyalarda tarihsel süreçte farklı yerleşim biçimleri kurmuşlardır. Göçebelikten farklı olarak bu yerleşim biçimleri temelde kır/köy ile şehir/kent olarak tasnif edilebilir. Geleneksel şehirlerden farklı olarak modern kent, endüstriyel kapitalizm ve uluslaşma/ulus-devletleşme süreçleriyle birlikte önemli derecede demografik hareketliliğe neden olmuştur. Üretim biçimindeki değişim, insanları tarım yaptıkları alanlardan ayrılarak fabrikaların olduğu kentlerde yerleşmeye doğru itmiştir.

Her üretim tarzı belli yerleşim biçimlerini ve özel olarak da kendine özgü bir kent tipini yaratır. Bunun en yakın örneği 19. yüzyıl öncesinin "geleneksel" kentlerinin Sanayi Devrimi ile birlikte uğradığı köklü değişimdir. Bu süreçte kentlerin yalnızca üretimle ilişkili maddi dokusu değil, kentsel yaşam ve kent kültürü dediğimiz şeyin tüm öğeleri de farklılaşmış, yeni bir kentli tipi, davranış normları ve kentlilik bilinci de ortaya çıkmıştır.

Mekân üzerine de, aidiyetler üzerine de genelde ayrı ayrı konuşulur ve aidiyetlerin mekânla olan ilişkisi ihmal edilir. Çünkü kültürel çeşitliğe dair politik düzenlemeler ve antropolojik/sosyolojik anlamıyla bir arada yaşama kültürü bağlamında şekillenen kimliklenme süreci, sadece siyasal, iktisadi, kültürel ve demografik özelliklerin değil, ayrıca mekânsal özelliklerin de etkisindedir. Süreç içerisinde yerleşim alanında/biçiminde siyasal, iktisadi, kültürel ya da demografik nedenlerle pek çok değişiklikler olur. Bu anlamda mekânın ve kullanım biçimlerinin değişimi; bir arada yaşama kültürü ve deneyimini, alışkanlıkları, formları, ortaklaşmaları ve ayrışmaları/ farklılaşmaları sürekli olarak yeniden şekillendirir. Bu değişim sadece kültürel bir dönüşüm değildir, ayrıca sınıfsal ve toplumsal cinsiyet boyutları da vardır.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Kırsal yerleşmede konut tipi

Modern şehir yerleşmesi

1. Yerleşmeye temel olan sebep nedir?
2. Yerleşmedeki değişim hangi faktörlerle açıklabilir?
3. Kır yerleşimi ile kent yerleşimi hangi temel farklar ile açıklanır?
4. Değişim süreci ile yerleşmede ve toplum kültüründe neler değişir?
5. Günümüzde ekonomik koşullara ve gelir durumuna göre yerleşme biçimlerini tartışınız.

⑨ *Yerleşme biçimleri ve mimari anlayışın değişimini örneklerle açıklar.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmayı yapmalarını isteyiniz.
Çevrenizdeki yerleşim biçimleri ve mimaride geçmişten günümüze hangi değişiklikler meydana gelmiştir? Araştırınız.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıda Samsun'daki İstiklal (Çiftlik) Caddesi'nin değişik tarihlerdeki görselleri bulunmaktadır. Görselleri öğrencilere gösterdikten sonra onlardan zaman içinde yerleşme biçimleri ve mimari anlayışın değişimini ile ilgili görüşlerini belirtmelerini isteyiniz.

1890

1940

2008

2025

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki görseller ve metin etkileşimli tahtaya yansıtılır ve öğrenciler tarafından incelenir. Öğrencilerden zaman içinde mesken yapımında, yerleşme yerlerinde, mimari anlayışta, çevre ve kültür varlıklarını koruma duyarlılıklarında meydana gelen değişimler hakkındaki görüşlerini söylemeleri istenir.

Yer altı şehrinde yaşam (Temsili)

Nar kasabası, Nevşehir

İstanbul'da gökdelenler ve eski evler

2012 yılında Nevşehir Belediyesi ile Başbakanlık Toplu Konut İdaresi (TOKİ) tarafından gerçekleştirilen "Nevşehir Kalesi ve Çevresi Kentsel Dönüşüm Projesi" kapsamında yeni yapılacak konutların temel kazı çalışmaları esnasında büyük bir yer altı şehri bulundu. 785.000 metrekarelik bir alanı kaplayan yer altı şehrinde evleri birbirine bağlayan toplam yedi km uzunluğunda tüneller tespit edildi. Bulunan yer altı şehrini korumak ve turizme kazandırmak için yapılan çalışmalar sonucu bu bölgede yaşayan vatandaşlar TOKİ tarafından başka bir alanda yapılan 2600 konuta yerleştirildi.

Proje Görevi

Öğrencilerden aşağıdaki örnekte olduğu gibi bulunduğu ildeki aynı yerlerin eski ve yeni görsellerini araştırmalarını isteyiniz. Onlara seçecekleri görsellerin ildeki yerleşme ve mesken tiplerindeki değişimi göstermesi gerektiğini hatırlatınız. Öğrencilerin buldukları görselleri kullanarak okulda veya uygun bir mekânda "Şehrimizde Geçmişten Günümüze Yerleşme ve Mesken Tipleri" adlı bir sergi açmalarını sağlayınız. Sergide kullanılacak görsellerin temini için il ve ilçe belediye başkanlıklarından, muhtarlıklardan, uzun yıllardır o bölgede yaşayanlardan, yüksek öğrenim kurumlarından, kültür ve turizm il müdürlüklerinden ve bulunduğunuz ilin tarihi ile ilgili araştırmalar yapan kişilerden yararlanabilirsiniz.

İstanbul'daki Ortaköy Camii ve çevresinin zaman içindeki değişimi

⑩ *Modernleşme ve kent yaşamı olgusu hakkında çıkarımlarda bulunur.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Köyden kente göç eden ailelerin ekonomik faaliyetlerinde ne gibi değişimler olduğunu araştırınız.
2. Köyden kente göç eden ailelerin karşılaştıkları toplumsal sorunlar nelerdir? Araştırınız.
3. Kent yaşamı, göç eden insanların yaşam tarzı ve hayata bakış açısını nasıl değiştirir? Araştırınız.

Bilgi Notu

MODERNLEŞME VE KENT YAŞAMI

Modernleşme, 17 ve 18. yüzyıllarda Batı Avrupa'da ekonomi, kültürel, siyasal ilişkiler bağlamında ortaya çıkmış ve zamanla dünyanın geri kalan toplumlarına da yayılmış bir toplumsal başkalaşım sürecidir. Toplumların modernleşme süreci sanayileşme ve kentleşme ile yakından ilişkilidir. Çünkü sosyokültürel değişmenin en hızlı yaşandığı yerler sanayileşme ve kentleşmenin yoğun olduğu yerlerdir.

Görsel 2.32: Modern kent yaşamında kadın, üretim sürecinin içindedir.

Türkiye'de, 1950'den itibaren, kırsaldan büyük şehirlere yoğun göç yaşanmıştır. Türkiye'de kentleşmenin sanayileşmeden daha hızlı gerçekleşmesi işsizlik, eğitim, sağlık, konut ve alt yapı hizmetlerinin yetersizliği gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Bunların dışında yaşanan en önemli sorunlardan biri de göç eden kişilerin kent yaşamına uyum sağlamakta zorlanmaları olmuştur. Kırsal alan ile kentler arasında görülen aile içi iletişim ve aile yapısı, giyim kuşam, bireylerin toplum içindeki statüleri, akrabalık ve komşuluk ilişkilerindeki farklılaşma gelenekleriyle yaşamaya alışkın ailelerin kent yaşam tarzına uyum sağlayabilmek için değişmelerini zorunlu kılmaktadır (Görsel 2.32). Öncelikle kentin zorlu yaşam koşulları nedeniyle ekonomik baskılar yaşayan aile, yapısal olarak değişmektedir. Kadının çalışma hayatına katılması ataerkil yapıyı zayıflatmaya başlamaktadır. İlk kuşak bu duruma bir süre dirense de zamanla geniş aileden çekirdek aileye doğru bir değişim süreci yaşanmaktadır. Geçiş aşamasında kırsal kültürün geniş ailesinin ortak amaçları ile çekirdek aile fertlerinin bireysel mutluluk istekleri önemli bir çatışma nedenidir. Zamanla çekirdek ailenin üyeleri yeni rol ve sorumluluklar üstlenirken ataerkil babanın mutlak hâkimiyeti zayıflamaktadır. Hatta birçok ailede daha eşitlikçi yaklaşımlar sergilenmeye başlanmaktadır. Büyük şehirlere göç edenler bu süreçte çeşitli ekonomik ve sosyal etkenler sonucunda tarım toplumunun kültür yapısından, hizmet ve sanayi faaliyetlerinin yaşam ve teşkilatlanma biçimini belirlediği kent kültür yapısına uyum sağlamaya çalışmaktadır (Görsel 2.33).

Görsel 2.33: Kentlerde yaşam

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki karikatürleri öğrencilere gösterdikten sonra aile büyükleri veya çevrelerindeki yaşlı insanların anlattıklarını da düşünerek onlardan, aile yapısı ve yaşamında zamanla meydana gelen değişimler hakkında düşüncelerini belirtmelerini isteyiniz.

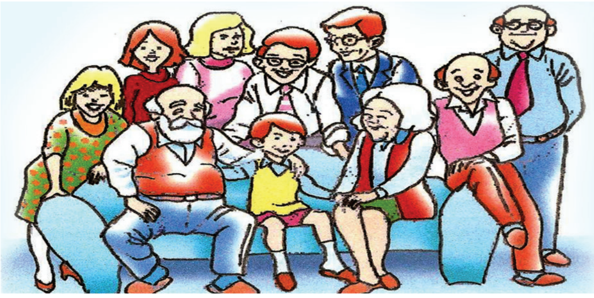

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki tabloyu örnekleri dikkate alarak doldurmalarını isteyiniz.

Çeşitli Kriterler	Geleneksel Toplum	Modern Toplum
Toplumsal Değişme Hızı	Yavaş	
Yerleşim Yeri		
Aile Yapısı		
Sağlık Hizmetleri		
Sanayileşme		
Ekonomik Faaliyet Türü		
Gelir Düzeyi		

Çeşitli Kriterler	Geleneksel Toplum	Modern Toplum
Toplumsal Kurallar	Yazılı Hukuk Kuralları	
Yaşlılara Saygı		
Kadın Erkek Eşitliği		
Statü Edinme Şekli	Soya bağlı	
Dini ve Ahlâki Normlar		
Farklılıklara Karşı Saygı		Daha Fazla
Toplumsal Kontrol		

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden, aşağıdaki görsellerden de yararlanarak kentleşme ve modernleşmeyle birlikte kadının aile içindeki statüsünde ve ailedeki iş bölümünde ne gibi değişiklikler yaşadığını söylemelerini isteyiniz.

(11) Geçmiş ve günümüz yerleşmelerinde güvenlik sorunlarına yönelik çözümleri değerlendirir.

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.
1. Geçmiş dönemlerde şehirlerde güvenliği sağlamak için ne gibi tedbirler alınmıştır? Araştırınız.
2. Günümüzde şehirlerdeki güvenlik sorunlarını çözmek için neler yapılmalıdır? Araştırınız.

Bilgi Notu

OSMANLI DEVLETİ'NDE YERLEŞMELERİN GÜVENLİĞİNİ SAĞLAMA ÇALIŞMALARI

Osmanlı Devleti'nde başkent İstanbul'da güvenliğin sağlanması ile taşra yerleşmelerinde güvenliğinin sağlanması ayrı düşünülmüştür. 1826 yılına kadar İstanbul'un güvenliğini sağlama görevi Yeniçeri Ocağı'nda iken ocağın tasfiyesinden sonra bu görev yeni kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusuna devredilmiştir. 1802 sonrasında vilâyet ve sancaklarda oluşturulan Nizâm-ı Cedîd ordusu ise sancak merkezlerinde kolluk kuvveti olarak görevlendirilmiştir. Taşrada ise asayişin ve iç güvenliğin sağlanması Tımarlı Sipahiler denilen askeri birliklerin görevidir (Görsel 2.34).

Görsel 2.34: Nizâm-ı Cedid askerleri geçit töreninde

Tanzimat'tan sonra taşrada güvenlik teşkilatı olarak redif birliklerinin yanısıra vilayetlerin ihtiyaçlarına göre ayrıca Asâkir-i Zabtiye birlikleri oluşturulmaya başlanmıştır. Zaman içinde bu birlikler Osmanlı iç güvenlik teşkilatının omurgası hâline gelmiştir. 1879 yılında da Seraskerlik bünyesinde oluşturulan Jandarma Dairesine bağlanmış ve mülkî idarenin emrine verilmiştir. Zaten 1879 öncesi dönemde Asâkir-i Zabtiye kurumsal yapısı ve yerine getirdiği işlevler bakımından daha çok jandarma niteliği taşımaktaydı. 1879-1908 yıllarını kapsayan dönemde taşra güvenlik teşkilatında devletin tamamını kapsayacak biçimde ve merkezî hükümetin taşradaki egemenliğini pekiştirmeye yönelik düzenlemeler yapılmıştır. 1879 yılında oluşturulan Zabtiye Nezâreti'ne İstanbul'un güvenliğini sağlama görevi de verilmiştir. İstanbul'da ayrıca bir de jandarma alayı bulundurulması kararlaştırılmıştır.

Osmanlı Hükümeti, polis teşkilatının oluşturulması işine öncelikle İstanbul'dan başlamış, taşra polis teşkilatı vilâyet merkezleriyle sınırlı tutulmuştur. Polis İstanbul'un cadde, sokak ve mahalle aralarında gece gündüz kesintisiz devriye gezecek, mahalle bekçi ve muhtarları ise toplayacakları bilgileri polise aktaracaktır. Bu durum İttihat ve Terakki Dönemi'nde de devam etmiştir (Görsel 2.35, 2.36). Osmanlı Devleti'nde, jandarmanın merkezî hükümet tarafından kendine verilen taşrada asayişin sağlanması, vergi toplanması ve askere alma işlemlerinin güvence altına alınması gibi kolluk hizmetleriyle sınırlı bir teşkilat olarak değerlendirilmesi doğru değildir. Jandarma kolluk hizmetlerinin yanı sıra adliye ve sosyal yardım alanlarında da görevler üstlenmiştir. Osmanlı Devleti'nden sonra da gerek jandarmanın gerekse polis teşkilatlarının yapısı ve görevleri geliştirilerek devam etmiştir.

Görsel 2.35: Tanzimat Dönemi zaptiyesi

Görsel 2.36: Zaptiye Müşirligine bağlı Serkomiser

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki görselleri öğrencilere gösterdikten sonra onlardan, şehirlerin güvenliğini sağlamak için zaman içinde alınan ve gelecekte alınabilecek tedbirler hakkında görüşlerini alınız. Ayrıca öğrencilerden, gelecekte oluşabilecek güvenlik sorunlarını çözebilmek için proje geliştirmelerini isteyiniz.

Subaşı

Asesbaşı

Osmanlı Polisi

Türk Ordusu

Türk Polis Teşkilatı

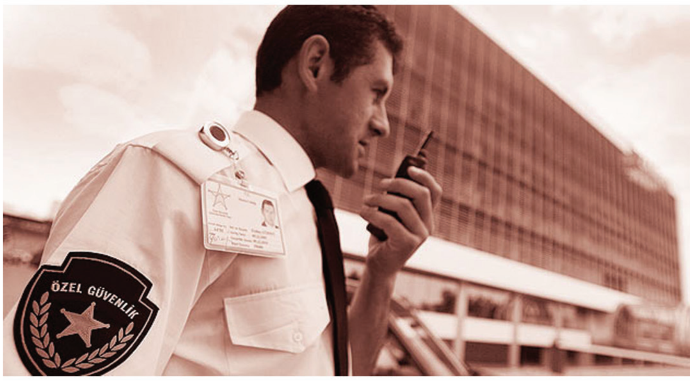

Özel Güvenlik

Bekçi

Türk Jandarma Teşkilatı

⑫ *Yerleşmeyi düzenleyen hukuk kurallarını analiz eder.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.
1. Mürur tezkeresi ne demektir? Araştırınız.
2. Kolonizatör dervişler ifadesini araştırınız.

Bilgi Notu

OSMANLI DEVLETİ'NDE İSKÂN POLİTİKALARI

Osmanlı Devleti, Kuruluş Dönemi'nde Anadolu'da yeni alınan yerlere Moğolların baskısından kaçarak Anadolu'ya gelen Türk boylarını yerleştirmiştir. Bu Türk boyları Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli rol oynamışlardır. XIII. yüzyıl boyunca Ahmet Yesevi'den eğitim almış ve halkın "Horasan Erenleri (alperen)" adını verdiği çok sayıda kişi Anadolu'ya gelip yerleşmiştir. Zaman içinde yerleştikleri yerlere tekke ve zaviyelerini kuran bu alperen grupları, Osmanlı'nın maddi ve manevi yönden gelişmesinde önemli roller oynamışlardır. Birçok açıdan yozlaşan Anadolu'nun yerli Rum halkının arasına yepyeni bir misyon ve düşünce ışığıyla giren bu insanlar, faaliyetleri ve yaşayışlarıyla İslam dininin en güzel temsilcisi olmuşlardır. Bu temsil bir yandan Osmanlı'nın çeşitli açılardan gelişmesine zemin hazırlarken diğer yandan da yerli halkın Müslüman olmasına vesile olmuştur. Bu kişiler, diyaloğa geçtikleri insanlar üzerinde meydana getirdikleri tesirlerle orduların yapamayacağı asıl fethi, gönül fethini gerçekleştirmişlerdir. Böylelikle imar, iskân, nakil ve emniyetle birlikte yeni devletin ikbalinin sağlam olmasında ve sosyal hayatta kaynaşma için önemli olan inanç birliğine büyük katkılar sağlamışlardır (Görsel 2.37). Rumeli'ye geçişle beraber daha önce Anadolu beylikleri içinde yaşayan Türk boylarından gönüllü olanlar da buralara yerleştirilmişlerdir. Göçe tabi tutulanlardan belirli bir süre vergi alınmamıştır. Göç ettirilecekler belirlenirken bir şehir hayatı için gerekli olan ayakkabıcı, terzi, dokumacı, hallaç, aşçı, derici, demirci, ahşap ustası, inşaat ustası, kuyumcu (kıymetli maden ve taşlardan bilezik, küpe vb. süs eşyası yapan zanaatkâr) gibi kalifiye elemanlar seçilmiştir. Çiftçiler de esnaf gibi mümkün olduğu kadar alet ve vasıtalarıyla hatta hayvanlarıyla beraber sevk edilmiştir. Böylece 150 yıllık bir süre içersinde Rumeli, kültürel ve sosyal olarak Türkleşmiştir.

Görsel 2.37: Osmanlı Devlet Arması

Osmanlı Devleti'nin iskân politikasında dikkat çeken diğer bir husus ise Anadolu'daki köylerde köylünün toprağını bırakarak başka işler yapmasına yönelik sınırlamalar getirmesidir. Böylece üretimin ve vergi gelirlerinin düşmesi önlenmek istenmiştir. Konargöçerler ise yaylak ve kışlaklarda yaşamıştır. Yaylakta hayvancılık, kışlakta ise basit tarım ile uğraşmışlardır. Konargöçerlerin yaz kış göç hâlinde oldukları yollar üzerindeki yerleşik halkla anlaşmazlıkları asırlar boyu devam etmiştir. Bu nedenle Osmanlı göçebeleri yerleşik hayata geçirme politikası izlemiştir (Görsel 2.38).

Görsel 2.38: Osmanlı Dönemi'nde konargöçerler

XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren köyden şehirlere göç sorunu ortaya çıkmıştır. Devlet göç olaylarını önlemek için vergi indirimi gibi teşvik tedbirleri almıştır. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda devam eden uzun savaşlar dolayısıyla iç karışıklıklar artmış ve devlet otoritesi zayıflamıştır. Bu nedenle meydana gelen güvenlik sorunları sonucu, yerleşik halk güvenli gördüğü yerlere göç etmeye başlamış ve böylece birçok köy boşalmıştır. Öncelikle konargöçerler bu boşalmış köylere yerleştirilmek istenmiştir. Böylece başıboş konargöçerlerin yerleşik halka verdikleri zararlar önlenerek boş toprakların şenlendirilip yeniden tarıma açılması ve gıda maddeleri açığının kapatılması amaçlanmıştır.

Görsel 2.39: Osmanlı Devleti'nin gerileme döneminde kaybedilen topraklar dan Anadolu'ya göç

Devletin dağılma döneminde ise kaybedilen topraklardan gelen göçmenlerin Anadolu'ya yerleştirilmesi büyük bir sorun olmuştur. Göçmenlerin yerleştirilebileceği boş alan bulmak, düzenli şekilde yerleşmeyi sağlamak için Muhacirin (göçmen) Komisyonu kurulmuş ve bu komisyon iskânı sistemli olarak yürütmeye çalışmıştır (Görsel 2.39). Görüldüğü gibi Osmanlı Devleti Kuruluş ve Yükselme Dönemlerinde dışa dönük bir iskân siyaseti uygularken gerileme ve çöküş dönemlerinde içe dönük bir iskân siyasetine ağırlık vermiştir.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki metinleri okuduktan sonra soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Alperenlerin Türk-İslam tarihinde üslendikleri önemli rolü Ö. Lütfi Barkan şöyle özetler: "Dağ başlarını ve çorak toprakları işlemek için yerleşen, evlatları çoğalınca köyler tesis eden ve yerleştikleri toprakları yavaş yavaş bir kültür ve iktisat merkezi hâline sokan Horasan Erenleri bu memlekete yalnız bir fetih ve işgal ordusu olarak gelmeyen Türklerin memleket ve toprak açıcılarıdırlar. Yeni fethedilen bir Hristiyan memleketinde, bu şekilde gelip dağ başlarında yerleşecek, oraların imar ve emniyeti ile meşgul olacak, tesis ettikleri merkezlerle İslam'ı ve Türk dilini yaymaya başlayacak alperenlere ve gönüllü muhacirlere sahip olmak ise yeni kurulmakta olan Türk devletinin en büyük kuvvetini temsil etmekte olduğu meydandadır. İmparatorluğu kuran kuvvet işte kendisinden bu kadar emindir."
(A. O. DÖNMEZ, "Osmancık Romanında Horasan Erenleri Motifi" adlı makaleden düzenlenmiştir.)

Çünki şeyh, Osman'ın düşünü böyle tâbir etdi, derviş Durgud adlı şeyhin bir müridi vardı, anda hazırdı, ayıtdı: Yâ Osman! Sana padişahlık virildi, bize şükrüne ne virirsin, didi. Osman ayıtdı, sana bir şehir vireyin, derviş ayıtdı, şol köyceğize dahi razıyım, dedi. Ve bana mektub vîr, didi. Osman ayıtdı, ben yazı yazmak bilmezin, işte bir maşraba ve bir kılıcım var sana vireyin, tâ ki sana nişan olub anları evlâdım gördükçe ibka edeler. Ol maşraba ve ol kılıç anlarda nişan kaldı. Ve şimdi dahi padişah olanlar anı görüb ziyaret idüb ol dervişin evlâdına inâmdar ve ihsanlar ideler. Ve bu Edebâlî dediğimiz şeyh yüz yirmi yaşında vefat etti. Ve bu, menakıb Edebali oğlu Mehmet Paşa'dan naklolundu.
(Ömer Lütfi BARKAN, Kolonizatör Türk Dervişleri, Vakıflar Dergisi, 2.sayı)

Anadolu Türk tarihini anlatan kitaplarda, birçok değerli komutan ve vezirden daha fazla dervişlerin, velilerin ve şeyhlerin isimleri geçer. Bunlardan bazıları şunlardır:

Sadreddin Konevi, Mevlana, Dursun Fakih, Şeyh Edebali, Ahi Evran, Şeyh Baba İlyas, Molla Davud-ı Kayseri, Çandarlı Kara Halil, Karaca Ahmed, Geyikli Baba, Molla Fenari, Hacı Bektaş-ı Veli, Emir Sultan, Şeyh Abdurrahman-ı Erzincani, Tapduk Emre, Yunus Emre, Hacı Bayram-ı Veli.

1. Osmanlı padişahlarının dervişlere verdikleri özel önemin nedenleri neler olabilir?
2. Dervişlerin Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslam'ın yayılmasına ne gibi katkıları olmuştur?
3. Dervişlerin Anadolu Türk tarihinde isimlerinin çok geçmesinin temel nedeni nedir?
4. 9. sınıf tarih bilgilerinizi de kullanarak Anadolu Türk devletlerinde görülen kolonizatör yerleşme ile Avrupa devletlerinin uyguladığı koloni türü yerleşmelerin temel farklarının neler olduğunu söyleyiniz?

Bilgi Notu

Mürur Tezkeresi
Osmanlı Devleti'nde gelişigüzel yerleşimleri, vergi yükümlülüğünden kaçışı, kaçak işçi ve işsiz akınını önlemek, ülke içinde seyahat edebilmek, özellikle İstanbul'a gidebilmek için kullanılan izin belgesine "mürur tezkeresi" denilmektedir. Osmanlı Devleti'inde bu tezkere ile iç göç kontrolleri XVIII. yüzyılın sonlarına kadar sıkı bir şekilde uygulanmıştır.1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilan edilmesinden sonra kişisel özgürlüğe aykırı olduğu gerekçesiyle kaldırılmıştır.

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki metin ve "Mürur Tezkeresi" örneğini öğrencilere okutunuz ve soruları cevaplandırmalarını isteyiniz.

Osmanlı Devleti'nde kadı görevlendirilen her yere, bir de muhtesip (Belediye Başkanı) tayin edilmiştir. Muhtesip; esnafı kontrol etmek, fiyatları tespit ve kontrol etmek, esnafın kanunlara uyup uymadığını denetlemek, iş yeri açma ruhsatı vermek, belediyeye ait vergileri toplamak, toplanan vergileri gerekli yerlere harcamak, küçük çocukların çalıştırılmasını kontrol etmek, genel sağlık hizmetleri vermek vb. görevleri yerine getirirdi. 1845 yılında polis teşkilatı ve 1846 yılında Zaptiye Müşirliği kurulunca yetkilerin bir kısmı onlara devredilmiştir. 1854 yılından sonra İstanbul ve ona bağlı semtlerde Şehremaneti teşkilatı kuruldu. Daha sonra İltizamışehir Komisyonu ve Altıncı Dairei Belediye kuruldu. Tapu ve kadastro işleri bu daireye verildi. 1867 yılından sonra İstanbul'da Şehremaneti'ne bağlı 14 alt belediye oluşturulmuştur. 1910 tarihli Belediye Kanunu ile tekrar belediyeler üzerinde merkezi otorite kurulmaya çalışılmıştır.

İznik'ten saadetlerle dolu İstanbul'a uzanan yol üzerindeki kadılara, kethüdalara ve diğer subaylara emirdir.

Gedikpaşa'daki Dibekli Mahallesi'nde yaşayan İhtiyar Ali adındaki adam bana müracaat etti ve karısı Fatma ile kızı Havva'nın, Fatma'nın İznik'te bulunan ve hasta olan babası Hasan' ı ziyarete gittiklerini ama Hasan'ın öldüğünü ve Fatma ile Havva'nın İstanbul'a dönmek için şerefli iznime ihtiyaç duyduklarını söyledi. Fatma'nın durumu soruşturuldu ve "Dibekli Mescid" denilen Emin Bey mahallesinin imamı Hoca Mehmed Efendi, müezzini Mehmed oğlu Hüseyin ile mahalle sakinlerinden Ömer oğlu Molla Ali ile Mehmed oğlu Molla Mustafa vaziyetin doğru olduğu yolunda şahitlik ettiler. Fatma Hatun ile kızının İstanbul'da, ismi yukarıda yazılı olan mahalledeki evine dönebilmeleri için lâzım gelen izni verdim ve yolculuklarına engel olunmamasını buyur dum.

Aralık 1742
Murat BARDAKÇI
(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Osmanlı Devleti'nde yerleşmeyi düzenlemek için ne gibi tedbirler alınmıştır?
2. Yerleşmeyi düzenlemek için alınan tedbirlerin günümüzde alınan tedbirlerle benzer ve farklı yönleri nelerdir?
3. Sizce günümüzde yerleşmeyi düzenlemek için başka ne gibi tedbirler alınabilir?

⑬ Yerleşme olgusunun sanat ve edebiyat eserlerine yansımalarını değerlendirir.

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Konusu kırsal yaşam, göç, şehir yaşamı ve göç eden insanların yaşadığı problemler olan edebiyat eserlerini araştırınız.
2. Göçün nedenlerini, sonuçlarını ve etkilerini işleyen tiyatro ve sinema eserlerini araştırınız.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin metinleri okumalarını sağladıktan sonra onlardan aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

ORHAN KEMAL KİMDİR?

1914'te Adana'da dünyaya gelen Orhan Kemal, babası 1931'de Suriye'ye yerleşince, orta öğrenimini yarım bırakarak Suriye'de bulaşıkçılık ve matbaa işçiliği yaptı. Bir yıl sonra tek başına Türkiye'ye dönerek Adana'da çırçır fabrikalarında işçilik ve kâtiplik yaptı. Daha sonraki yıllarda Adana'da amelelik ve hamallık gibi işlerde çalıştı. 1950'de büyük umutlarla ailesiyle İstanbul'a göç etti. Bu yıllarda yaşadıkları, birikimleri ve gözlemleri yazdığı romanlarına hayat vermiştir. Orhan Kemal ölümüne kadar (1970) kitap ve makale yazarak geçimini sürdürdü.

Maraş-Adana-Kayseri-Ankara istikametinden gelen Güneydoğu Ekspresi Haydarpaşa Garı'nda 6 kişilik Bakırcıoğlu ailesini İstanbul ile baş başa bırakır. "Dikkat edin, birbirimizi yitirmeyelim. İstanbul'da şakaya gelmez bu iş." Astığı astık, kestiği kestik bir baba olan Tahir Efendi, ailesindeki kişileri isimlerini tek tek sayarak kontrol eder. "Eee, Allah'ın izniyle "şah" olacağız İstanbul'a "şah". Sırt sırta verdik mi, kolay. Dağları bedesten ederiz, vallahi." "Maraş'ta işlerimiz bozulunca dükkânı ve dede yadigârı bahçeli evi satıp savmaya mecbur kaldık. Artık taşı toprağı altın İstanbul' a dört elle sarılmaktan başka çaremiz yoktu. Bir oto tamir dükkânı açıp, iki büyük oğlumla (Selim ve Murat) işletecektik. Küçük oğlum Kemal liseyi bitirmişti. Üniversiteye gitmek istiyordu. Kızım Fatma ise evde anasının işlerine yardım edecekti. Selim'le daha evvel buraya gelip kesemize uygun bir ev peylemiştik." İstanbul'daki ilk gecelerinde gelecekle ilgili hayaller kurarlar. "İstanbul esnafından bir yumurta mı alıyorsun, gör bak sarısı içinde mi?" diyen Tahir Emmi daha önceki gelişinde bir tamir dükkânı için kaparo vermiştir. Dükkânı devralmaya gittiklerinde, yumurta için o kadar dikkatli olan babanın aldatıldığı anlaşılır. O anki perişan durumlarına yürek dayanmıyor.

(Orhan Kemal, Gurbet Kuşları)

Orta Anadolu'nun seksen evlik Ç. köyünden, İflahsızın Yusuf, Pehlivan Ali ve Köse Hasan Çukurova'da iş bulmak için yola koyulurlar. Bu üç çocukluk arkadaşı, Çukurova'da fabrikası olduğunu bildikleri hemşehrilerinin kendilerine iş vereceğini umut ederler. İçlerinden sadece Yusuf, daha önce kısa bir süre Sivas'ta çalışmış, diğer ikisi şehri hiç görmemiştir. Uzun ve zorlu bir tren yolculuğundan sonra Adana'ya gelirler ve sora sora hemşehrimizin dedikleri fabrikayı bulurlar. Irgatbaşının, yevmiyelerinden bir kısmının kendisine verilmesi isteğini kabul eden üç arkadaş fabrikaya alınır. Üç arkadaş başka işçilerin de kaldığı ahırdan bozma bir eve yerleşirler. Bu ahırda Köse Topal adında yaşlı biri, işçilerden topladığı paralarla onlara yemek yapıp satar. Hidayetinoğlu denilen asalak bir tip ise bu ahıra musallat olup yemeklerden sebeplenir. Köse Topal, işçilerden topladığı paraların hepsini yemeklere harcamadığı gibi yemekleri gizlice başkalarına da satmaktadır. Üç arkadaş köyden çok farklı olan şehrin bu zorlu yaşam şartlarında her şeye rağmen direnirler.

(Orhan Kemal'in Bereketli Topraklar Üzerinde adlı romanından özetlenmiştir.)

1. Orhan Kemal'in hayat hikayesi ile eserlerindeki konular arasında nasıl bir ilişki vardır?
2. Özellikle 1950 sonrasında Türk edebiyatında yerleşme, göç ve kentlerdeki yaşam mücadelesini konu alan çok sayıda eser ortaya konulmasının sebepleri neler olabilir?
3. Göç ve kentlerdeki yaşam mücadelesini konu edinmiş eserlerin halk tarafından büyük ilgiyle karşılanmasının nedenleri neler olabilir?

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden metinleri inceledikten sonra aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Bir insan neden yaşadığı yeri terk eder? Kimi zaman bir umut peşinde, kimi zaman bir zorunlulukla... Göç, sadece bir eşyaları toplayıp başka bir şehre gitmek değildir. Göç, anıları geride bırakmak, yeni bir hayata alışmaya çalışmak, yabancı bir sokakta kendine ait bir pencere aramaktır.

İşte tam da bu yüzden sanat, göçün en güçlü tanığıdır.

Bir ressam, taş evlerden yükselen dumanı, uzaklarda kalan köyü çizer tuvaline…
Bir yazar, terk edilen toprakların özlemini anlatır satır aralarında…
Bir müzisyen, geçmişle bugün arasında köprü kurar notalarıyla…
Bir yönetmen, kentin kalabalığında kaybolmuş insanları gösterir kamerasından.

Göç, sanatçının kalbinde derin bir iz bırakır. Çünkü yer değiştiren sadece insanlar değildir; duygular da göç eder. Kimi zaman bir türkünün içindeki hüzündür bu, kimi zaman bir tabloya sızan yalnızlık.

Sanat sayesinde göç edenlerin hikâyeleri unutulmaz. Çünkü sanat, insanın yaşadığını, hissettiğini ve var olduğunu haykırmanın en insanca yoludur. Her taşınmanın, her vedanın ardında anlatılacak bir hikâye varsa, sanat da o hikâyeyi anlatmaya devam eder.

Genel ağdan alınmıştır.

1. Göç, kır ve kent yaşamında mücadele konularını işleyen sanat eserlerine örnekler veriniz.
2. "Sanat, insanın yaşadığını anlatma biçimidir." ifadesi açıklayınız?
3. Göçün insanlar üzerinde ne gibi psikolojik, ekonomik ve kültürel etkileri olmaktadır? Açıklayınız.
4. Kır ve kent yaşamındaki mücadele başta hangi sanat dallarına, nasıl yansımış olabilir? Açıklayınız.

Performans Görevi

Öğrencilere göç, kır ve kent yaşamında karşılaşılan sorunlarla ilgili yazılan edebiyat eserlerini incelemelerini ve inceleme sonunda bir rapor hazırlamalarını performans görevi olarak verilebilirsiniz. Orhan Kemal'in "Gurbet Kuşları", Latife Tekin'in "Berci Kristin Çöp Masalları", Tahsin Yücel'in "Kumru ile Kumru" adlı eserleri konuya uygun örneklerdir.

Proje Görevi

Aşağıdaki görselleri öğrencilere incelettikten sonra onları üç gruba ayırınız.
1. gruptan, köy yaşantısını,
2. gruptan, şehir yaşantısını,
3. gruptan, gurbet yaşantısını konu alan görselleri araştırmalarını isteyiniz.
Okulda grupların bulduğu görsellerden oluşan bir sergi açılmasını sağlayınız.

Proje Görevi

Öğrencileri üç gruba ayırdıktan sonra
1. gruptan, göçün nedenlerini,
2. gruptan, göçün insanlar üzerindeki psikolojik etkilerini,
3. gruptan, göçün toplumsal sonuçlarını konu alan kısa tiyatro oyunları yazmalarını isteyiniz.
Gruplara kostüm hazırlamak, ezber ve prova yapmak için yeterli zaman vererek yazdıkları bu kısa oyunları diğer öğrencilere sergilemelerini sağlayınız.

(14) Türklerde şehircilik anlayışına ilişkin örnekler verir.

(15) Şehir incelemeleri yoluyla Türklerde şehircilik anlayışını değişim ve süreklilik açısından irdeler.

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Türklerde şehircilik anlayışının geç başlamış olmasının nedenlerini araştırınız.
2. Tarihî Türk şehircilik mimarisinin temel özelliklerini araştırınız.

Bilgi Notu

TÜRKLERDE ŞEHİRCİLİK ANLAYIŞI

Türkistan'da yaşayan Türkler genelde bölgenin zor yaşam koşullarından dolayı konar göçer yaşantı sürmüş, şehirleşmeyi tercih etmemişlerdir. Konargöçerliğe önem veren Hunlar, kalelerin ve kalıcı yerleşmelerin güvenli ve sağlıklı bir sistem olacağına inanmıyorlardı. Yine de kısmen askeri mimari eserler ve ustalık gerektiren ahşap ve kerpiç yapılar yapmışlardır.

Çin kültürünü iyi bilen Göktürk veziri Tonyukuk : "Biz Çinlilerin yüzde biri kadarız. Eğer bir şehir kurup oturursak orada düşman bizi yok eder. Halbuki eski yaşantımızı sürdürürsek zayıf olduğumuz zamanlar çekilir, güçlü olduğumuz zamanlar saldırırız." diyerek Göktürklerin şehir hayatı hakkında endişelerini belirtmiştir. Buna rağmen Göktürklerin son dönemlerinden itibaren kısmen yerleşik hayata geçişin belirtileri görülmüştür (Görsel 2.40). Ayrıca aynı dönemde Turfan şehrinde görüldüğü gibi gelişmiş mimari bilgi gerektiren sulama kanalları yapmışlardır (Görsel 2.41).

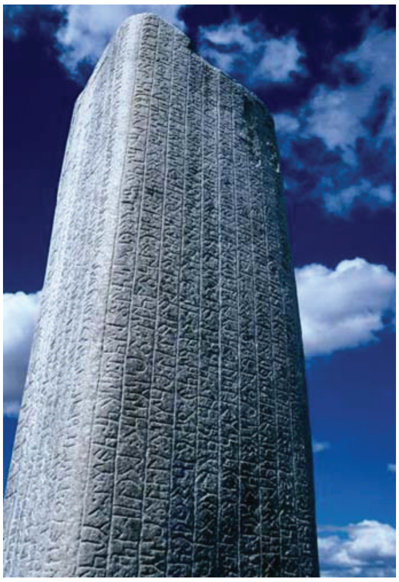

Görsel 2.40: Orhun kitabesi

Yerleşik hayata geçen ilk Türk devleti olan Uygurlar, Türkistan'da yaşayan Türklerin ordu ve otağ kültürünü, Çin'in mimarlık geleneği ile birleştirmiştir. Uygurlar surlarla çevrili ve ortasında kale olan şehirlere balık, içinde hükümdar kalesinin bulunduğu şehirlere ordu-balık adını vermişlerdir. Ordu-Balık, Bay-Balık, Turfan ve Karabalgasun Uygurları'nın kurduğu ilk önemli şehirlerdir. Uygurlar arasında Mani dini yaygın olduğu için şehirlerin merkezinde kalenin yanına Mani tapınakları da yapmışlardır. Köktürkler döneminde başlayan şehirleşme Uygur döneminde hız kazanmış, Karahanlılar Dönemi'nde zirveye ulaşmıştır. İslamiyet'in kabu- lünden sonra şehirler Türk ve İslam kültürlerinin sentezi şeklinde geliş- meye başlamıştır. Şehirler genelde kale, şehristan ve rabat adları verilen üç bölümden oluşmuştur. Uygur şehirlerinde görülen Mani tapınağının yerine camiler ve türbeler yapılmıştır. Anadolu'nun coğrafi ve siyasi yapısının yerleşmeye uygun olması Türklerde şehirleşmeyi hızlandırmıştır. Ayrıca Anadolu'da yerleşik yaşam kültürünün yaygın olması Türklerin yerleşik hayata geçmelerini hızlandırmıştır.

Görsel 2.41: Turfan şehri sulama kanalları

Görsel 2.42: Osmanlı kadısını tasvir eden bir resim

Anadolu'nun Türkler tarafından fethini takip eden süreçte, yeni şehirler kurmak yerine önce mevcut yapılara yeni işlevler (kiliselerin camiye, manastırların tekke ve zaviyeye dönüştürülmesi gibi) yüklenmiş, sonraki dönemlerde yeni ve orijinal mimari eserler inşa edilmiştir. Selçukluların belediye işlerinde kadıları birinci derecede yetkili kılma geleneği, Osmanlı Devleti'nde de devam etmiştir (Görsel 2.42). Süreç içerisinde Osmanlılar kendilerine özgü bir kent yapısı meydana getirdiler. İslam dini, şehirlerin fiziksel görüntüsünü belirgin bir şekilde değiştirmiştir. Kent içindeki yapılaşma İslami yaşantının gereksinmelerini karşılayacak şekilde düzenlenmiştir. Eski Türk şehirlerindeki hükümdar sarayının toplayıcı ve birleştirici işlevini Ulu Cami üstlenmiştir. Ulu camiler, sadece cemaatin hep birlikte namaz kıldığı bir yer değil, toplumun eğitildiği, yönetimle halkın karşı karşıya geldiği, kent yaşamıyla ilgili her sorunun çözüldüğü sosyal ve kültürel bir merkez olmuştur. Bu merkezler zamanla değişerek çok işlevli "külliye" diye adlandırılan yapı topluluğuna dönüşmüştür. Külliyeler; cami, medrese, bimarhane (hastane), aşevi, tabhane (misafirhane), kervansaray, sıbyan mektebi, kütüphane, hankah (zaviye), türbe, imalathane, arasta (çarşı), han, su tesisatı, hamam, umumi tuvalet, meşruta binalar (Cami görevlilerinin ikameti için ayrılan yerler.), kahveler, bayram ve pazar yeri, muvakkithanelerden (küçük rasathane) oluşuyordu (Görsel 2.43).

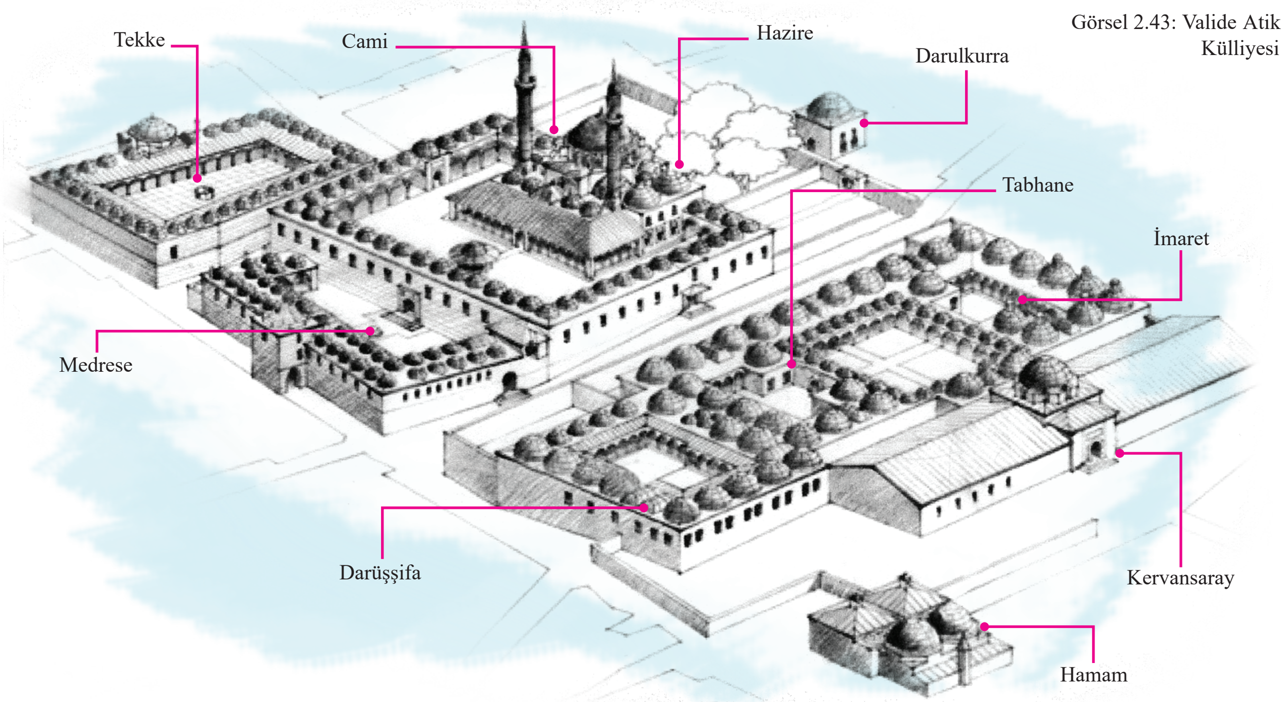

Görsel 2.43: Valide Atik Külliyesi

Görsel 2.44: Eski Osmanlı sokağı

Osmanlı şehirlerindeki konutlar ise günlük ihtiyaçların rahatça karşılanacağı bir mimariye sahiptir (Görsel 2.44). Evin avlusunu ya da bahçeyi odalar ve eyvan çevrelemiştir. İnsanların yeşil alan ihtiyacı bu bahçelerden karşılanmıştır. Konutların kümelenmesi mahalleleri oluşturmuştur. Dinî cemaatlere göre ayrılan mahallelerin kendine ait mescidi, hamamı, mektebi ve çarşısı vardır. Mahalleler kurulurken güneş alma ve rüzgârların esme yönü dikkate alınmıştır. Ayrıca sulara doğal akıntı vermek üzere eğimli yerler tercih edilmiştir. Mahalledeki evler arasında ticaret ve sanayi faaliyetlerine izin verilmemiştir. İmalathaneler ve dükkânlar semtlere ve imal edilen mala göre ayrılmıştı. Dükkânların, ihtiyaçtan fazla açılmasına izin verilmediği gibi inşa şekilleri de belli bir düzene tabi tutulmuştur.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki görsellerden de yararlanarak Türklerde şehircilik anlayışının zaman içinde geçirdiği evrelerle ilgili görüşlerini söylemelerini isteyiniz.

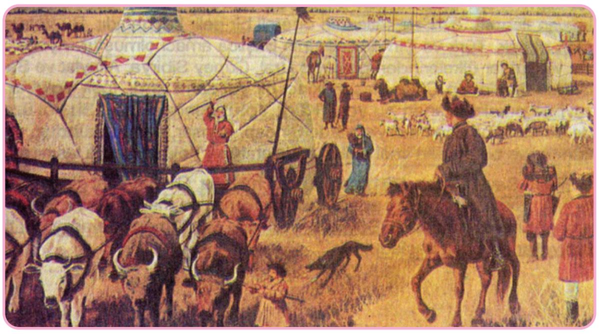

II. yüzyıl, Konargöçer Yaşam

VI. yüzyıl, Por-Bazhyn Sarayı kalıntıları

VIII. yüzyıl, Turfan şehir kalıntıları

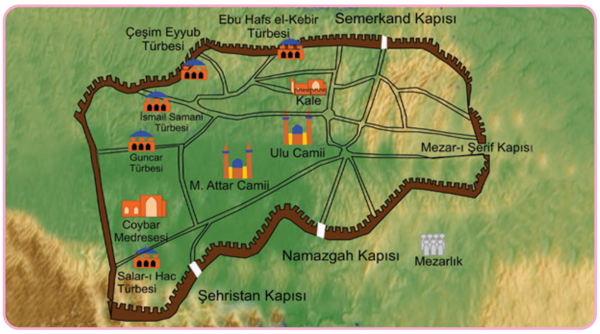

XI. yüzyıl, Buhara şehir planı

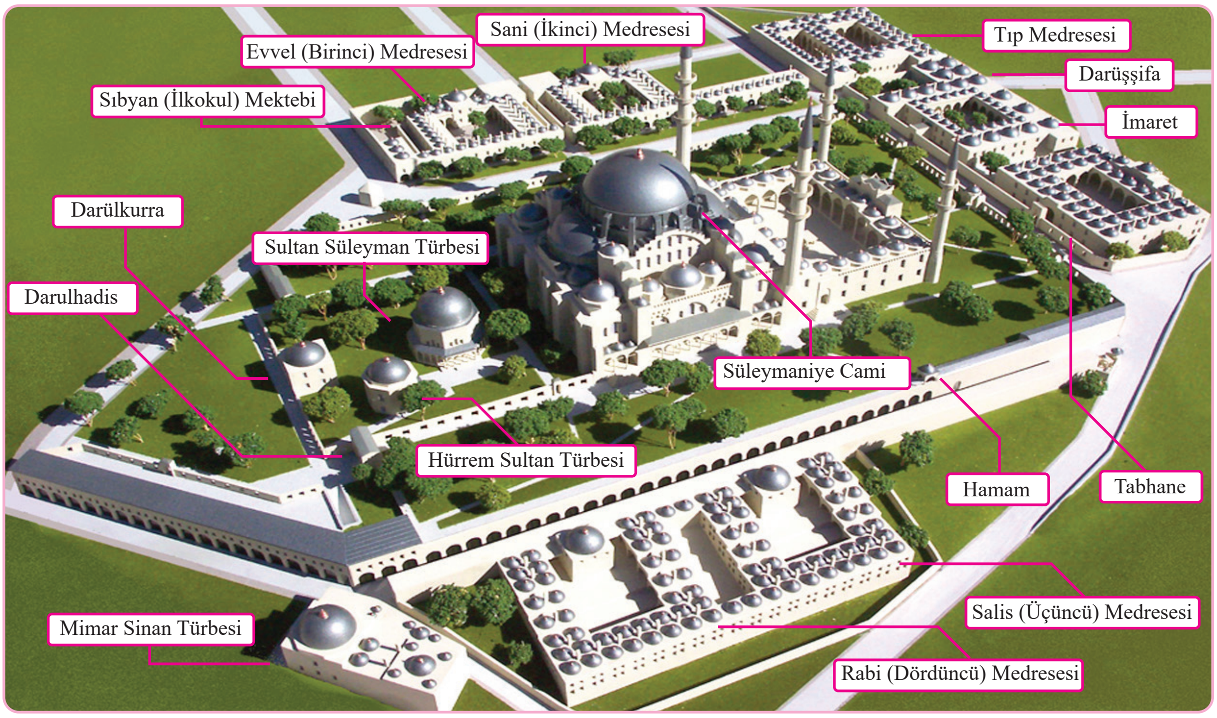

XVI. Yüzyıl, Süleymaniye Külliyesi

Ders İçi Etkinlik

Konya'da bulunan Alâeddin Tepesi ve çevresinin zaman içinde değişimini yansıtan görselleri öğrencilere göstererek onlardan, aşağıdaki soruları cevaplamaları isteyiniz.

Alâeddin Tepesi ve çevresi 1874

Alâeddin Tepesi ve çevresi 1930

Alâeddin Tepesi ve çevresi 2025

1. Türklerin şehirleri kurdukları yerlerin ortak özellikleri nelerdir?
2. Türklerin eskiden kurmuş oldukları şehirlerin yapısal özellikleri nelerdir?
3. Türkler Anadolu'ya geldikten sonra şehirlerin gelişmesi ve büyümesi nasıl olmuştur?
4. Gelişme gösteren şehirlerin özellikleri nelerdir?
5. Eski Türk şehirlerinin günümüzdeki durumu nasıldır?
6. Tarihî ve kültürel özelliğe sahip şehirlerin orjinal hâlinin korunması için ne gibi tedbirler alınmalıdır?
7. Osmanlı, şehirlerin mimarîsinde nelere dikkat etmiştir?

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerin aşağıdaki metinleri ve görselleri incelemelerini sağladıktan sonra onlardan, çevrelerinde bulunan ve hâla kullanılan tarihî yapıların günümüze kadar hangi amaçlarla kullanıldıklarını araştırmalarını isteyiniz. Öğrencilerin araştırma sonuçlarını sınıfta sunmalarını sağlayınız.

Yukarıda (A) yapım çalışmaları görülen Çinekliyon Lisesi, 1912´de Rum öğrencilerin eğitimi için yapılmıştır. Lozan Antlaşması sonrası imzalanan Mübadele Antlaşması ile Rumlar Yunanistan'a göç edince öğrencisiz kalan bina bir süre askeri hastane olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde "Yeni İlk Erkek Mektep" adı ile eğitim ve öğretime devam edilen bina, daha sonra da Cumhuriyet İlkokulu olarak hizmet vermiştir. Bir süre Anadolu Otelcilik ve Turizm Lisesi olarak kullanılan yapı, restore edilerek günümüzde İbrahim Tanrıverdi Sosyal Bilimler Lisesi´nin ana binası olarak kullanılmaktadır (B).

1870'de yapılan Samsun Rum Ortodoks Kilisesi'dir (C). Kilisenin solundaki yapı ise rahipler koleji olarak kullanılmıştır. Rahipler Koleji olan yapı uzun süre Dumlupınar İlkokulu olarak hizmet vermiştir. Restore edilen yapı günümüzde İbrahim Tanrıverdi Sosyal Bilimler Lisesinin ek binası olarak kullanılmaktadır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki nüfus mübadelesi sonrasında cemaati oldukça azalan kilise ise 1925-1931 yılları arasında Samsun Valiliğini üstlenen Kâzım İnanç tarafından kuleleri ve kubbesi tıraşlandıktan sonra Kazım Paşa Sineması adıyla tiyatro, opera ve yazları da açık hava sineması olarak kullanılmaya başlanmıştır (D).

1940'ta Millî Eğitim Bakanlığına devredilen sinema binası onarılarak 1948-1971 yılları arasında Samsun Maarif Koleji, 1971-1984 yılları arasında da Merkez Ortaokulu olarak kullanılmıştır (E). 1984 yılında 23 Nisan İlköğretim Okulu olarak kullanılmaya başlanan yapı, 1993'de yıkılarak yerine günümüzde 23 Nisan Ortaokulu olarak kullanılan yeni bina yapılmıştır (F).

16 Bölgesel güçlerin ortaya çıkışı ile yerleşme anlayışının değişimini sorgular.

17 Metropollerin ortaya çıkışı ve gelişimi ile ticaret ve yerleşme ilişkisini analiz eder.

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Bazı şehirler gelişim bölgesinde bir güç merkezi hâline gelirken bazılarının aynı gelişmeyi gösterememesinin nedenleri nelerdir?
2. Ticaret hayatının şehirlerin güç merkezi hâline gelmesindeki etkileri nelerdir?

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin aşağıdaki tabloyu incelemelerini sağladıktan sonra onlardan, tablonun altındaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Türkiye ve Türkiye'ye Komşu Ülkelerin Savunma Harcamaları (Milyon Dolar) 2022

ÜLKELER	2002	2006	2011	2016	2018	2019	2020	2021
İRAN	3.243,90	8.751,50	14.277,70	12.264	11.230,90	12.528,50	15.825,10	24.589,10
TÜRKİYE	9.050,40	13.036,50	17006,5	17.827,70	19.648,70	20.436,90	17.478,40	15.478,90
YUNANİSTAN	4.734,20	7.607,20	7.128,60	4.963,50	5.757,10	5.471,60	5.301,40	8.079,90
IRAK	...	1.236,10	4.278,60	5.970,40	6.318	7.598,80	5.649,40	4.728,20
AZERBAYCAN	139,9	717,1	3.080,10	1.397	1.672,20	18.54,2	2.237,80	2.703,20
BULGARİSTAN	456	715,7	757,9	670,6	961,3	2.158,60	1074,1	1.216,60
ERMENİSTAN	64,1	188,2	390,9	431,4	513,3	652	634	619,4
GÜRCİSTAN	34	404,2	468,8	315,2	333,9	310,6	287,9	302,1
SURİYE	1.102,90	1.435,20	2.494,90	...	...	...	...	...

"..." bulunamayan verileri belirtmektedir.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Tabloda yer alan komşu ülkelerin savunma harcamaları ile Türkiye'nin savunma harcamalarını yıllara göre karşılaştırınız?
2. Bölgesel bir güç olarak ülkelerin yıllara göre savunma harcamalarının değişiminin nedenlerinin neler olabileceğini tartışınız?

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki metni okuduktan sonra metnin altındaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

İSTANBUL'UN TAŞI TOPRAĞI ALTIN MI?

Bu sabah erkenden kalktım. Karşıya geçip amca oğlunu ziyarete gidecektim. Kahvaltılık bir şeyler atıştırıp hemen kendimi dışarı attım. Gecekonduların arasındaki çamurlu yollardan geçerek, hızlı adımlarla dolmuş durağına vardığımda, uzun bir dolmuş kuyruğu ile karşılaştım. Bu insanlar ne zaman durağı böyle doldurmuştu? Ben de kuyruğa girdim. Uzun bir süre sonra sıra bana geldi. Köprüde trafiğin çok sıkışık olacağını düşünerek vapur ile karşıya geçmeye karar vermiştim. Üsküdar İskelesine geldiğimde uzun bir jeton kuyruğu ile karşılaştım. Bu buz gibi havada kuyrukta beklemek ölüm gibi geliyordu. Çaresiz kuyruğa girdikten kısa bir süre sonra "Jeton! Vapura jeton" diye bir ses duydum. Anadolu'dan geldiği belli olan, orta yaşlı, zayıf bir adam kuyrukta beklemek istemeyenler için jeton satıyordu. Bu uzun kuyrukta beklemektense gidip bir jeton aldım. Tabii ki bir miktar fark vererek. Vapura bindiğimde yıllar sonra geldiğim İstanbul manzarasını doya doya seyredebilmek amacıyla güvertede oturdum. Soğuğu kemiklerimde hissetmeye başladığım sırada "Sıcak salep! Çıtır simit!" sesi bir müjde gibi geldi. Bu soğukta sıcak salep ve simit sayesinde keyfim yerine gelmişti ki; bir torba içinde kalem, defter, çakmak vb. satan birinin kulakları tırmalayan sesi canımı sıktı. Derken karşıya geçmiştik.

Vapurdan indiğimde amcamın oğlu arabasıyla beni bekliyordu. Arabaya binip sohbete başladık. Kısa süre sonra sohbetimiz, trafik ışıklarında arabanın camlarını silmeye gelenler, mendil ve simit satanlar tarafından bozuldu. Sabahtan bu yana gördüklerim bana şunu öğretmişti: Taşı toprağı altın şehirde insanlar ekmeğini taştan çıkarıyordu.

Amca oğlu daha önce uzun yıllar Paris'te konfeksiyon işinde çalışmıştı. Türkiye'ye dönünce bir konfeksiyon atölyesi açmıştı. Merkezi Paris'te bulunan uluslararası büyük bir firma adına üretim yapıyordu. Kumaşlar ve dikilecek modellerin kalıpları Paris'ten geliyordu. İstanbul'da işgücü Paris'ten daha ucuz olduğu için elbiseler burada dikilip oraya gönderiliyordu. Paris'te firmanın etiketi elbiselere basılarak satışa sunuluyordu. Yani üretimi bizden, markasının satışı onlardan…

İstanbul'da gezerken iş merkezlerini ve plaza denilen binaları görünce bir an kendimi New York'ta gibi hissettim. Şaşkınlığımı gören amca oğlunun anlattığına göre, bu iş merkezlerinde ve plazalarda dünyanın en büyük firmalarının çoğunun şubeleri varmış. Ayrıca buralardaki çok sayıda Türk firması yüzlerce ülkeye ihracat yapıyormuş. Bütün bu firmalar yabancı dil bilen ve teknoloji kullanımında kendini yetiştirmiş Türk gençlerini yüksek maaşlarla işe alıyorlarmış. Anladım ki bazılarına göre İstanbul'un taşı toprağı altınken, bazıları bu koca şehirde ekmeğini taştan çıkarmak zorunda...

(Ertan Aydın, Taşı Toprağı Altın mı?)

1. Parçaya göre İstanbul şehri için alt, orta ve yüksek gelir grubu için ne gibi ip uçları verilmiştir?
2. Metropol şehir İstanbul'un ticaret ve ekonomisi için neler söylenebilir?
3. İstanbul'un bir ticaret merkezi olması yerleşmesini nasıl etkilemektedir?
4. Son yıllarda büyük uluslararası firmaların çoğunun Çin'de fabrika kurmasının nedenleri nelerdir?
5. Ekonomik gelişmişliği ülke geneline yaymak için neler yapmalıyız?

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin aşağıdaki tabloyu ve metni incelemelerini sağladıktan sonra onlardan tablonun altındaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

ÇEŞİTLİ KRİTERLER	TÜRKİYE	İSTANBUL
Toplam Nüfus (2024)	85.664.944	15.701.602
Nüfus Yoğunluğu (2024)	111	2934
Nüfus Artışı (2024)	%3,4	‰2,9
İhracat (2024)	261.855.000.000 $	56.837.000.000 $
İthalat (2024)	344.020.000.000 $	194.383.000.000$
Kişi Başı Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (2023)	13.243$	21.741$
Enerji Tüketimi (2019)	304.200.000.000 KWH	36.800.000.000 KWH
Motorlu Araç Sayısı (2024)	31.301.389	5.840.973
İniş Kalkış Yapan Uçak Sayısı (2023)	2.167.019	758.493
İşsizlik Oranı (2024)	%8,7	%8,8
Öğretmen Başına Öğrenci Sayısı (İlkokul)	18	30
Sinema Seyirci Sayısı (2023)	31.005.844	9.466.089
Tiyatro Seyirci Sayısı (2023)	6. 279.512	2.320.203
Gelen Turist Sayısı (2024)	52.320.203	18.582.322
Yüksek Öğrenim Gören Öğrenci (2024)	7.081.289	7.081.289

Ülkemizde ulusal ölçekte yayın yapan televizyon ve gazetelerin tamamına yakınının genel merkezi İstanbul’dadır. Yine ülkemizde faaliyet gösteren 53 bankanın 3161 şubesi İstanbul’dadır.

(TÜİK)

1. Türkiye için İstanbul'u çok önemli bir bölgesel güç merkezi hâline getiren sosyal, kültürel ve ekonomik özellikler nelerdir?
2. İstanbul’u Türkiye içinde bir güç merkezi hâline getiren başka hangi özellikler vardır?
3. İstanbul'un etki alanı çok daha geniş bir güç merkezi hâline gelebilmesi için başka hangi özelliklere sahip olması gerekir?
3. İstanbul ve Çanakkale şehirlerinin ikisinin de önemli su geçiş yollarına sahip olmalarına rağmen Çanakkale'nin etki alanının çok sınırlı olmasının nedenleri nelerdir?
4. Yaşadığınız şehrin etki alanının genişletilmesi için neler yapılmalıdır?
5. Daha önceki coğrafya bilgilerinizi de kullanarak İstanbul, Ankara, İzmir gibi metropol şehirler ile Ordu, Erzurum, Muğla şehirlerinin yerleşme özellikleri ve ekonomik faaliyetlerindeki farklılıklar hakkında neler söyleyebilirsiniz?

Ders İçi Etkinlik

Görselleri öğrencilere gösterdikten sonra onlardan aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Türkiye, Çorum

Amerika, New York

1. Görselleri verilen şehirler arasında nüfus özellikleri bakımından ne gibi farklılıklar olabilir?
2. Görselleri verilen şehirler arasında yerleşme özellikleri bakımından ne gibi farklılıklar vardır?
3. Görselleri verilen şehirlerde ekonomik faaliyetler açısından ne gibi farklılıklar olabilir?

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki makaleyi okuduktan sonra soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Türkiye'nin Avrupa Birliği Çevre Politikalarına Uyum Sürecinin Değerlendirilmesi
Avrupa Birliği, çevre politikalarını topluluk içindeki problemlerin çözümü odaklı olarak kurgulamıştır. Ancak kirliliğin küresel olması sebebiyle daha kapsamlı politikalar geliştirmiştir. 1972 yılında Paris'te, çevreye ilişkin konuların tümüyle bütünleşmesi amaçlanmıştır. Yayınlanan ilk eylem planında; yerleşmenin planlanması ve toprağın kullanımında düzenleme yapılması yer almaktadır. Uluslararası kuruluşlarla ve topluluğun dışındaki ülkelerle, çevre sorunlarının çözümü için iş birliği yapılması gerekliliği vurgulanmıştır. Avrupa Birliği yaptığı planlamalarda; kentsel çevrenin bozulması, su kaynaklarının kirliliği ve ulaşıma dayalı gürültü kirliliğine vurgu yaparak kentleşmeye ve çevre düzenlemesinin önemine değinmiştir.Türkiye Avrupa Birliğine uyum süreci içinde 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan başlayarak çevre uyum sürecine dâhil olmuş ve planlamalarını bu süreçte geliştirmiştir. 1973'ten bu yana çevre sorunları ve yerleşmeye ilişkin uygulamalar günümüze kadar uygulanmıştır. Son olarak 10. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın ikinci bölümünde çevreye duyarlı yaklaşımların sosyal ve ekonomik faydalarının artırılması görüşülmüştür. Bu konular, insanların şehirlerde ve kırsal alanlarda yaşam kalitesinin sürdürülebilir şekilde yükseltilmesine yönelik hedef ve politikalar çerçevesinde ele alınmıştır.

(Genel ağdan alınmıştır.)

1. Uluslararası güçler niçin çevre ile ilgili kararlar almaktadır? Fikirlerinizi belirtiniz.
2. Türkiye çevre ile ilgili uluslararası platformda alınan kararları uyguluyor mu? Tartışınız.
3. Bölgesel güçlerin dünyayı etkilediğini düşünüyor musunuz? Düşüncelerinizi belirtiniz.

Bilgi Notu

BÖLGESEL VE KÜRESEL GÜÇ MERKEZLERİ

Görsel 2.45: Küresel güç dengeleri

Dünyayı siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel açıdan etkileyen devletlere küresel güç denir. 1991 öncesi dünya iki küresel gücün etkisi altındaydı. Doğu Bloku'nun lideri olan SSCB'nin 1991'de dağılmasıyla, Batı dünyasının liderliğini yapan ABD dünyanın tek süper gücü hâline geldi. Günümüzde SSCB'nin küresel etkisine sahip olmak için Rusya ve Çin'in yoğun çalışmaları vardır. Almanya AB'nin siyasi ve ekonomik gücünü kullanarak uluslararası ilişkilerde küresel bir aktör olmak için çaba göstermektedir. Fakat ABD'nin gücünü dengelemek için ortaya çıkan adaylardan hiçbiri henüz SSCB'nin gücüne ulaşamamıştır. Günümüzde bütün bu devletler ve AB dünyanın büyük güç merkezleri hâline gelmişlerdir (Görsel 2.45). Coğrafi olarak tanımlanmış olan bir bölgeye ait olan, bu bölgeyi siyasi, ekonomik ve askeri açıdan etkileyen, bölgede lider olarak belli bir etkiye sahip olan ülkelere bölgesel güç denilmektedir. Asya kıtasında Çin, Japonya ve Hindistan; Ortadoğu'da Türkiye ve İran; Avrupa'da Almanya, İngiltere ve Rusya; Afrika'da Mısır ve Güney Amerika'da Brezilya önemli bölgesel güç merkezleridir. Dünyada bölgesel veya küresel etkiye sahip şehirler de vardır. BM ve birçok uluslararası örgütün merkezi konumunda olan New York bu şehirlerin başında gelmektedir. Şehir; uluslararası diplomasi merkezi olmanın yanında ticaret, finans, medya, sanat, moda, araştırma, teknoloji, eğitim ve eğlence sektörlerinde önemli bir merkez olduğu için küresel kenttir.

⑱ Gelecekteki yerleşmeler üzerine üretilen politikaları ve bu amaçla yapılan faaliyetleri değerlendirir.

㉒ Gelecekte oluşacak yerleşmeler hakkında tahminde bulunur.

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmaları ve soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Dünyada yerleşmeyi düzenlemek için hangi uluslararası kuruluşlar çalışma yapmaktadır? Araştırınız.
2. Geleceğin şehirleri hangi özelliklere sahip olmalıdır?
3. Gelecekte yerleşmeleri planlamak için devletimizin aldığı tedbirler nelerdir? Araştırınız.
4. Gelecekte oluşturulacak şehirlerde insanların karşılaşabileceği en önemli sorunlar sizce nelerdir?

Bilgi Notu

GELECEĞİN ŞEHİRLERİ NASIL OLACAK?

Günümüzden milyonlarca yıl önce yeryüzünde yaşam mücadelesine başlayan insanoğlu, zamanla meydana getirdiği bilimsel ve teknik buluşlarla insanların yaşam süresini ve kalitesini artırırken çözümü son derece zor olan sorunların da oluşmasına neden olmuştur. Hava kirliliği, küresel ısınma, kuraklık, barınma, doğal dengenin bozulması, gıda ve temiz su yetersizliği gibi birçok sorun insanlığın geleceğini tehdit etmektedir. Birleşmiş Milletler başta olmak üzere birçok uluslararası kuruluş ve bilim insanları bu tehditleri önlemek için çözüm arayışına girmiştir. Günümüzde genel olarak kabul edilen en önemli çözüm önerisi doğanın gelecek kuşakların gereksinimlerine cevap verme yeteneğini tehlikeye atmadan günlük ihtiyaçları temin ederek kalkınmayı ve gelişmeyi sürdürülebilir kılmaktır. Hayatımız sonsuz olmayan ve tükenebilen doğal kaynaklara bağlıdır. Doğa ile insanların ihtiyaçları arasında bir denge oluşturmak bizim elimizdedir. Bunun için yenilenemeyen enerji kaynaklarının yerine yenilenebilir kaynakların kullanımına ağırlık vermeliyiz. Günümüzde dünya enerji ihtiyacının çok büyük bir kısmı fosil yakıtlar olarak adlandırılan petrol, kömür ve doğalgazdan sağlanmaktadır. Bu yakıtların ortak özelliği atmosfere saldıkları bol miktarda karbon ile hava kirliliğine ve küresel ısınmaya neden olmalarıdır. Ayrıca bu yakıtların dünyadaki rezervlerinin kısa sayılabilecek bir sürede (petrol 50 yıl, kömür 150 yıl) bitecek olması insanları sürdürülebilir enerji kaynaklarına (su, güneş, rüzgâr, dalga vb.) yöneltmektedir. Hızla artan dünya nüfusunun gıda ihtiyacını karşılayabilmek, gelecekte karşımıza çıkacak en önemli sorunlardan birisidir. Birleşmiş Milletler'in raporları, geleneksel tarım ve seracılık teknikleriyle gelecek 50 yılda 3 milyar daha artması beklenen nüfusu beslemenin mümkün olmadığını göstermektedir. Özellikle büyük şehirlerin gıda ihtiyacını karşılayabilmek için geleceğin tarım teknolojileri olarak pek çok farklı proje hazırlanmaktadır. Tarım kuleleri olarak adlandırılan bu proje ile insanların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde dev iş merkezleri büyüklüğünde tarım kuleleri inşa edilecek. Seracılıktan gıdaların işlenmesine kadar pek çok işin yapılacağı kulelerde yaklaşık 50 bin kişinin yıllık sebze, meyve ve et ihtiyacı karşılanabilecek. Ayrıca binalar kendi enerjisini güneş ve rüzgâr ile kendisi üretecek, yağmur suları filtrelenerek sulama ve içme suyu olarak kullanılacak (Görsel 2.46).

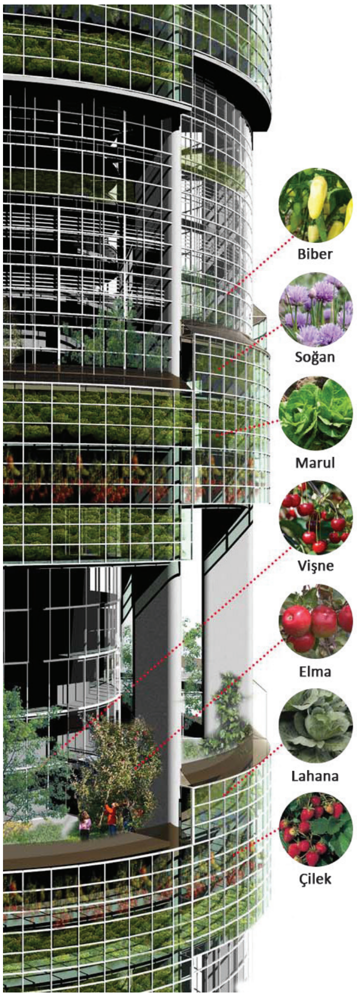

Görsel 2.46: Temsili tarım kulesi

Görsel 2.47: Burj Khalifa (Burc Halife)

Özellikle büyük metropol şehirlerde konut yapacak alanların azlığı insanları gökdelen denilen yüksek ve çok katlı binalar yapmaya yönlendirmiştir. Milyonlarca yıl önce kuytu mağara köşeleriyle yetinen insanoğlu, günümüzde mimari anlayışın sınırlarını zorlayarak bulutların üstünde bir yaşam sürmeye başlamıştır. Dünyanın birçok büyük şehrinde devasa boyutlarda gökdelenler yapılmaya başlanmıştır. Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki Burj Halife 828 m yüksekliği ile gökdelenlerin ilk akla gelen örneklerindendir (Görsel 2.47).

Atmosferdeki karbon miktarını azaltma ve insanların doğal çevre ihtiyacını karşılamayı amaçlayan "yeşil çatı sistemleri" önemli bir mimari gelişme sayılabilir. Avrupa ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede inşaat ruhsatı almak için şart koşulan bu sistem ile aynı zamanda konutların ısıtılması ve serinletilmesinde, iklimin olumsuz etkileri de minimuma indiriliyor. Atmosfere karbon salınımı yapmayan, enerji, su ve gıda ihtiyacını kendi karşılayan şehir projeleri çağımızın en önemli sürdürülebilir yerleşme projeleridir. Özellikle Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki "Masdar City" ve Güney Kore'deki "Seul Komünü 2026" adlı projeler dikkat çekicidir

Ders İçi Etkinlik

Görselleri öğrencilere gösterdikten sonra onlardan, geçmişteki bilgilerini de kullanarak aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Günümüz dünyasında yaşanan en önemli sorunlar nelerdir?
2. Geleceğin dünyasında yaşanabilecek sorunlarla ilgili tahminleriniz nelerdir?
3. Dünyada yaşanan sorunlara gelecekte başka hangi sorunlar eklenebilir?
4. Günümüzde ve gelecekte yaşanabilecek çevresel sorunların çözümü için neler yapılmalıdır?
5. Dünyada yaşanabilecek sorunların çözümü için gelecekte yerleşmeler nasıl olmalıdır?

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin aşağıdaki metinleri okumalarını ve görselleri incelemelerini sağladıktan sonra onları dört gruba ayırınız. Her gruptan aşağıdaki görsel ve metinlerle, hayal gücünü de kullanarak gelecekteki yerleşmelerin nasıl olması gerektiği ile ilgili görüşlerini sınıfta sunmalarını isteyiniz.

TARIM KULELERİ

Tamamen güneş enerjisine dayalı bir sistemin kullanılacağı tarım kuleleri genellikle silindir mimariye sahip olacak. Yapıların içinde iklim şartlarını bitkilerin ihtiyaçlarına göre kontrol eden bir teknoloji bulunacak. Kule şu bölümlerden oluşacak:

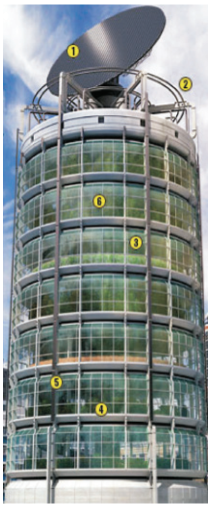

Yapıların zirvelerine yerleştirilecek dev güneş panelleri, güneşin gökyüzündeki hareketine göre yön değiştirecek. Sistem yapı içerisinde gerek duyulan ısı, doğal ışık ve enerji ihtiyacını güneşten karşılayacak. Yeni nesil rüzgâr türbinleri binanın enerji ihtiyacını desteklerken aynı zamanda da binanın katlarında yetiştirilen farklı ürünlere temiz hava sağlayacak. Yapının dış kaplaması titanyum cam karışımı maddelerden oluşacak.

Tarım Kuleleri gelişmiş akıllı bina teknolojilerini yeni bir boyuta taşıyacak. Yapı içerisinde iklim şartlarının bitkilerin ihtiyaçlarına göre sürekli kontrol edilebilir olmasını sağlayacak. Tarım Kuleleri'nde hayvancılık yapmak da mümkün olacak. Planlamalara göre balıkçılık ve küçükbaş hayvancılık, proje kapsamında hayata geçecek ve gelişmiş her tarım kulesi yılda yaklaşık 50 bin kişiye gıda sağlayacak.

GELECEĞİN ŞEHRİ MASDAR

Dünyanın havaya karbon bileşikleri vermeyen, hiç çöp üretmeyen ve otomobilin giremeyeceği yeşil kenti Masdar'ın inşasına Abu Dabi'de başlandı. 50.000 kişinin yaşayacağı şehir 2016 yılında tamamlanacak. Kentin enerji ihtiyacının %82'si güneş enerjisi, yüzde 17'si çeşitli atıkları enerjiye dönüştüren bir sistem sayesinde, yüzde 1'i de rüzgâr türbinleriyle karşılanacak. Şehirdeki binaların ısıtma ve soğutma sistemleri de normalden 10 kat daha az enerjiyle çalışacak. Su ihtiyacının tamamı deniz suyu arıtılarak karşılanacak. Arıtma işlemi için güneş enerjisi kullanılacak. Atık suların tamamından sulama işlemleri için yararlanılacak. Şehir sakinleri ya da ziyaretçileri girişte araçlarını bırakacak. Şehir içi ulaşımda fosil yakıt kullanmayan raylı ve manyetik modüler sistem kullanılacak.

YEŞİL ÇATI DAHA GÜZEL

Almanya yeni imar yönetmeliklerinde yeşil çatı sistemlerini mecburi hâle getirdi ve yeşil çatı sistemleri yerel yönetimler tarafından destekleniyor. Toplam masrafın %50'sini yerel yönetim-ler karşılıyor. Yeni inşaatlara, yeşil alan tahribini önlemek için yeşil çatı sistemleri geliştirilmesi karşılığında ruhsat verilmektedir. Bu sistemle; atık su miktarı azalıyor, çevrenin iklim özellikleri değişiyor, daha az tozlu çevreler meydana getiriliyor. Ayrıca çatının ısı yalıtımı artarken çevre gürültüsü azalıyor, yeni kullanım alanları elde ediliyor ve doğal ortam güzelleşiyor. Yine Almanya'da geliştirilen "Pasif Ev" projesi konutları, klasik konutlardan %90 daha az enerji harcamaktadır. Bunu mümkün kılan, güneş enerjisi, jeotermal enerji, elektrikli ev aletleri ısısı ve vücut ısısı gibi "pasif" enerji kaynaklarının birlikte kullanılmasıdır.

SEUL KOMÜNÜ 2026

Koreli mimar ve mühendisler tarafından geliştirilen ve "Seul Komünü 2026" ismi verilen proje, günümüzde inşa ettiğimiz gökdelenlerin çevreyi kirleten betonarme görünümlerinden kurtulup gelecekte adeta dev ağaçlar hâlinde inşa edileceğini gözler önüne seriyor. Geliştirilen projede, gökdelenlerin bal peteklerini andıran dış iskeleti, üzerinde bitki yetişebilen toprak bazlı bir tekstil ürünle kaplanıyor ve sulaması alıcılarla kontrol edilen bir sistemle sağlanıyor. Bu sistem aynı zamanda camların temizlenmesini ve yazın binaların serinletilmesini de sağlıyor. Proje Seul' un güneyinde hayata geçirilerek şehrin görüntüsünü tamamen değiştirecek. Kulelerin güneş alan cephelerinde dış yüzeylere yerleştirilen güneş panelleriyle enerji elde edilecek.

19 *Uluslararası örgütlerin yerleşmeyi düzenlemek amacıyla aldığı tedbirleri tartışır.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmayı yapmalarını isteyiniz.
Öğrencilerden uluslararası örgütlerin yerleşmeyi düzenlemek için aldığı tedbirleri araştırmalarını isteyiniz.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki metinleri okuduktan sonra soruları cevaplamalarını isteyiniz.

AVRUPA BİRLİĞİNDE GELECEĞİN KENTLERİ
1985'te Yerel Yönetimlerden Sorumlu Avrupa Bakanlar Konferansı'nda kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı, sağlık, konut, ulaşım, katılım gibi bütün yaşamsal konularda geleceğin Avrupa kentinin gelişim doğrultusunu belirleyen ana metindir. Avrupa Kentsel Şartı çerçevesinde hazırlanan "Avrupa Kentsel Haklar Bildirgesi"de, kentte karşılaşılan sorunlar üzerinde hakları biraraya getiren bir belgedir. Güvenlik, sağlıklı çevre, istihdam, konut, sağlık, trafik, spor, kültürlerarası kaynaşma, nitelikli mimari ve fiziksel çevre, katılım, ekonomik kalkınma, sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynaklar ve değerler, bireysel gelişim ve eşitlik gibi konuların ele alındığı belge, Avrupa Kentsel Şartı'nda ortaya konan ilkelere dayanmaktadır.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER İNSAN YERLEŞİMLERİ KONFERANSI HABİTAT II İSTANBUL DEKLARASYONU
Bizler, 3-14 Haziran 1996'da İstanbul / Türkiye'de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşimleri Konferansı (Habitat II) için bir araya gelen ülkelerin devlet ve hükümet başkanları ve resmi delegasyonları olarak herkes için yeterli konut temin etme ve insan yerleşimlerini daha güvenli, daha sağlıklı ve yaşanabilir, hakça, sürdürülebilir ve üretken yapma evrensel hedeflerini onaylama fırsatını elde etmiş bulunmaktayız. Konferansın iki ana teması olan herkese yeterli konut ve kentleşen dünyada sürdürülebilir insan yerleşimleri üzerindeki müzakerelerimiz, Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nden esinlenmiştir ve yaşam çevrelerimizi daha iyi hâle getirmek üzere, uluslararası, ulusal ve yerel ölçeklerde eylem için mevcut ve oluşmakta olan yeni ortaklıkları tekrar teyit etmeyi amaçlamıştır. Bizler, kendimizi Habitat Gündemi içindeki hedeflere, ilkelere ve önerilere adıyor ve bu gündemin uygulanması için müşterek destek vermeyi taahhüt ediyoruz. Bizler, insan yerleşimleri ve barınak koşullarının giderek bozulmakta olduğunu, kaçınılmaz olarak göz önünde tutmaktayız. Aynı zamanda şehirleri ve kasabaları, ekonomik gelişmeyi ve sosyal, kültürel, manevi ve bilimsel ilerlemeyi yaratan medeniyet merkezleri olarak kabul etmekteyiz. Yerleşmelerimiz tarafından sunulan fırsatlardan yararlanmalı ve insanlarımız arasında dayanışmayı ilerletmek için çeşitliliklerini korumalıyız. Kendimizi tüm insanlık için daha geniş özgürlük içinde daha iyi yaşama standartlarına adadığımızı tekrar teyit ediyoruz.

1. BM ve AB'nin kentsel yerleşmelerde gördüğü ortak sorunlar nelerdir?
2. Bu sorunlar için öngörülen çözüm önerilerinin ortak noktaları nelerdir?
3. Uluslararası örgütler yerleşmeyi düzenlemek için ne gibi tedbirler almalıdır?

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerden uluslararası örgütlerin yerleşmeyi düzenlemek amacıyla aldıkları önlemler konusunda, aşağıdaki kuruluşların çalışmaları ve projeler hakkında genel ağdan bilgi toplanmalarını isteyiniz. Daha sonra öğrencilerin yaptıkları araştırma sonuçlarını sınıf panosunda sergilemelerini sağlayınız.

1. BM İnsan Yerleşimleri Merkezi UNCHS (Habitat)
2. Kentler ve Yerel Yönetimler Koordinasyon Birliği (WACLAC)
3. UNESCO'nun Barış Habercisi Olarak Kentler Kampanyası
4. Dünya Sağlık Örgütü'nün Sağlıklı Kentler Programı
5. BM Çevre Programının Yoksulluğa Karşı Kentler İttifakı
6. UNICEF'in Çocuk ve Kentler Kampanyası
7. EUROPAN
8. Yedi Bölge Yedi Kent Projesi
9. Avrupa Mimarlar Konseyi (ACE)

20 *Yerleşme anlayışının eğlence ve kültüre yansımasına örnekler verir.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmayı yapmalarını ve soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Kırsal yaşam ve kent yaşamının eğlence anlayışlarını karşılaştırınız.
2. Şehre göç eden insanların eğlence ve kültür anlayışında meydana gelen değişimler nelerdir?
3. Farklı kültürlerden insanların büyük şehirlerde toplanmasının olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin aşağıdaki metni okumalarını sağladıktan sonra onlardan soruları cevaplamalarını isteyiniz

Son on beş gündür heyecan içindeydim. Nasıl heyecanlanmayayım? Ülkemizin en önemli tiyatro topluluklarından birisi küçük, şirin ilçemizde klasikleşmiş oyunlardan birini sunacaktı. Heyecan içinde geçen on beş günün sonunda nihayet o büyük gün gelmişti. Oyunun sahneleneceği Halk Eğitim Merkezi konferans salonuna gittiğimde salonun tamamen dolmuş olduğunu gördüm. Fakat insanların birçoğu küçük çocuklarını getirmişler, kabuklu kuru yemişlerini ve meşrubatlarını almış oyunun başlamasını bekliyorlardı. Kısa süre sonra oyun başladı. Oyun ilerledikçe sıkılan küçük çocuklar yüksek sesle konuşmaya, koltuklar arasındaki koridorlarda koşmaya başladılar. Bir süre sonra çocuklarını çağıran anne ve babaların sesi koroyu tamamladı. Sahnedeki oyuncuların sürekli dikkatlerinin dağıldığını, rollerine konsantre olmakta zorluk çektiklerini görebiliyordum. Oyunun konusu seyircilerin bir bölümünün de ilgisini çekmemiş olacak ki gürültü dayanılmaz bir hâl almaya başladı. Başrol oyuncusu bir anda oyunu kesip dondurulmuş bir film karesi gibi hareketsiz kaldı. Diğer oyuncular da ona uydu. Sahnedeki bütün oyuncular birer heykel gibi hareketsiz duruyordu. Sahnedeki bu sessizlik ve hareketsizlik seyircilerin de dikkatini çekmiş olmalı ki bütün ses bir anda kesildi. Herkes merak içinde bekliyordu. Başrol oyuncusu sadece başını seyirciye doğru çevirerek: "Sessiz olursanız oyuna devam edeceğiz. Sıkılanlar dışarıya çıkabilir."dedi. Seyircilerin bir kısmı başları önde dışarı çıktılar. Herhâlde bütün seyirciler benim gibi çok utanmışlardı.

1. Tiyatroyu izlemeye gelenler oyun öncesinde ve esnasında ne gibi hatalar yapmıştır?
2. İzleyicilerin bu şekilde davranmasının nedenleri neler olabilir?
3. Toplumsal kurallara uygun olmayan davranışların yaptırımı neler olmalıdır?

Ders İçi Etkinlik

Görselleri öğrencilere gösterdikten sonra onlardan aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

1. Eğlence anlayışlarının farklılık göstermesinin sebepleri nelerdir?
2. Şehirlerdeki farklı eğlence anlayışları birbirinden nasıl etkilenmektedir?
3. Yerleşme anlayışı kültür ve eğlence alışkanlıklarını nasıl değiştirmiştir?
4. Yerleşme alanlarında meydana gelen değişime bağlı olarak eğlence anlayışındaki değişimin kültürümüze olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?
5. Unutulmaya yüz tutmuş çocuk oyunlarına örnekler veriniz.

(21) *Yerleşme, konut ve yönetim ilişkisini analiz eder.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Yaşadığınız apartmanda uymanız gereken kurallar nelerdir? Araştırınız.

2. Yaşadığınız yerde yönetim birimleri ve uyulacak kurallar olmasaydı neler olurdu? Araştırınız.

3. Yönetim birimlerinin insan hayatı için önemini sorgulayınız.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki soruları cevaplandırmalarını isteyiniz. Öğrencilere sorularda ifade edilen sorunlarla günlük hayatta sık sık karşılaştığımızı belirtiniz. Yerleşme alanlarında bulunan çeşitli yönetim birimlerinin bu gibi sorunların çözümü için kanunlar yaptığını öğrencilerin fark etmelerini sağlayınız.

1. Oturduğum apartmanda daireler oldukça küçük. Evimizin balkonunu kapatıp oturma odasına katabilir miyim?
2. Oturduğumuz apartmanın dış cephe boyasını beğenmiyorum. Kendi dairemin olduğu kısmı istediğim renge boyatabilir miyim?
3. Evimde istediğim zaman ve istediğim gibi tadilat yaptırabilir miyim?
4. Şehir içinde 150 metrekare arsam var. Buraya kaç metrekarelik ve kaç kat ev yaptırabilirim?
5. Şehir merkezinde 4 katlı evim var. Üzerine kat çıkmak istiyorum. Kaç kat çıkabilirim?
6. Bir apartmanın 3. katında bulunan dairemi iş yeri olarak kiraya verebilir miyim? Bunun için bir kural var mıdır?
7. Dükkânımdaki kiracı elektrik ve su faturalarını ödemeden çıktı. Bir daha böyle mağdur olmamak için ne yapmalıyım?
8. Apartmanın ortak giderlerine katılmayanlar için neler yapılabilir?
9. Apartmanın ortak kullanım alanlarını istediğim gibi kullanabilir miyim?
10. Apartmanın çatısının onarılması gerekiyor. Alt katlarda oturan komşular tamir masraflarına katılmak istemiyor. Neler yapmalıyız?
11. Apartmanlara otopark yapmak mecburi midir? Otopark alanı ayırmayanlar için yaptırım nedir?
12. Üst kat komşum çok fazla gürültü yapıyor. Ne yapmalıyım?
13. Ben daireme doğal gaz bağlatmak istiyorum. Apartmandakilerin çoğu istemiyor. Doğal gaz bağlatabilir miyim?
14. Aynı binadaki dubleks dairelerle normal daireler aynı miktarda mı yakıt parası öder?
15. Apartman yöneticisi olarak seçilenlerin apartman ortak giderlerine katılmama veya ücret alma hakları var mı?
16. Beş katlı bir binada oturuyorum. En alt katlar daireydi, fakat kat sahipleri duvarları yıktılar, ön cepheden de giriş açıp dükkân yaptılar. Böyle bir şeye hakları var mı?
17. Oturduğum evin tüm kiralarını ev sahibine elden verdim. Ev sahibim beni evden çıkarmak istiyor. Kirasını ödemediğimi öne sürerek mahkemeye başvurdu. Ne yapmalıyım?
18. Benim iki katlı bir gecekondum var. Bizim mahallede gecekondular yıkılarak kentsel dönüşüm yapılacakmış. Yıkılacak evimin yerine bana ev verilir mi? Bu konuda kanuni haklarım nelerdir?
19. Duyduğuma göre eskiden yapılmış olan evlere de ısı yalıtımı için dış cephe kaplaması yaptırma mecburiyeti getirilmiş. Bu durumun hukuki boyutları nelerdir?
20. Oturduğum apartmanın altına balık lokantası açılacak. Biz apartmanda oturanlar aşırı koku olacağı düşün- cesiyle bunu istemiyoruz. Bu konuda kanunun bize verdiği haklar var mı? Neler yapabiliriz?

Proje Görevi

Öğrencileri gruplara ayırdıktan sonra onlardan ailelerinde ve yakın çevrelerinde yaşanan sorunları araştırmalarını isteyiniz. Gruplardan kendi tespit ettikleri ve ders içi etkinlikte (205. sayfadaki) yer alan sorunların hukuki yönlerini araştırmalarını isteyiniz. Grupların araştırma sonuçlarını birleştirerek öğrenciler ve veliler için bir el kitabı oluşturmasını sağlayınız. Araştırma sonuçlarının kitap hâlinde dizgisinin yapılması için bilgisayar öğretmeninden yardım alınız.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerden aşağıdaki görsellerden de yararlanarak belediye, valilik ve muhtarlıkların yerleşme, konut ve yönetimle ilgili görevlerini söylemelerini isteyiniz. Belediye, valilik ve muhtarlıkların başka ne gibi faaliyetlerde bulunabilecekleri konusunda öneriler sunmalarını isteyiniz.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencileri üç gruba ayırdıktan sonra birinci gruptan yaşadıkları ilin valisi, ikinci gruptan belediye başkanı ve üçüncü gruptan bir muhtarla yerleşme ve konutlarla ilgili görevleri, hakkında araştırma yapmalarını isteyiniz. Yapılan araştırma sonuçlarını sınıf panosunda sergilenmesini sağlayınız.

(23) *Tarihî ve kültürel değerlere sahip yerleşmelerin korunmasına yönelik politikalar hakkında tahminde bulunur.*

Hazırlanalım

Öğrencilerden aşağıda verilen çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

1. Dünya kültür mirası kavramını araştırınız.
2. Ülkemizden dünya kültür mirası listesine alınmış yerleri araştırınız.

Ders İçi Etkinlik

Öğrencilerin görselleri incelemelerini sağladıktan sonra onlardan aşağıdaki soruları cevaplamalarını isteyiniz.

Sakarya evleri restorasyon öncesi

Akdamar Kilisesi restorasyon öncesi

Sakarya evleri restorasyon sonrası

Akdamar Kilisesi restorasyon sonrası

1. Tarihî yapıların korunması ve restorasyonu niçin önemlidir?
2. Restorasyonlar aslına uygun olarak yapılmış mı?
3. Tarihî yapıların restorasyonu hangi kurumlar tarafından yapılmış olabilir?
4. Restorasyon masraflarını kimler veya hangi kurumlar karşılıyor olabilir?

Ders İçi Etkinlik

Aşağıdaki haritayı ve metni öğrencilerin incelemesini sağladıktan sonra onlardan, ülkemizdeki tarihî ve kültürel yerleşmelerin adlarını yakın çevrelerinden başlayarak saymalarını ve bu yerleşmelerin korunması ile görevli kurumları söylemelerini isteyiniz. Daha sonra "Bunları korumak için birey ve devlet olarak neler yapmalıyız?" sorusunu öğrencilere sorduktan sonra onlardan beyin fırtınası tekniğini kullanarak bir liste oluşturmalarını isteyiniz.

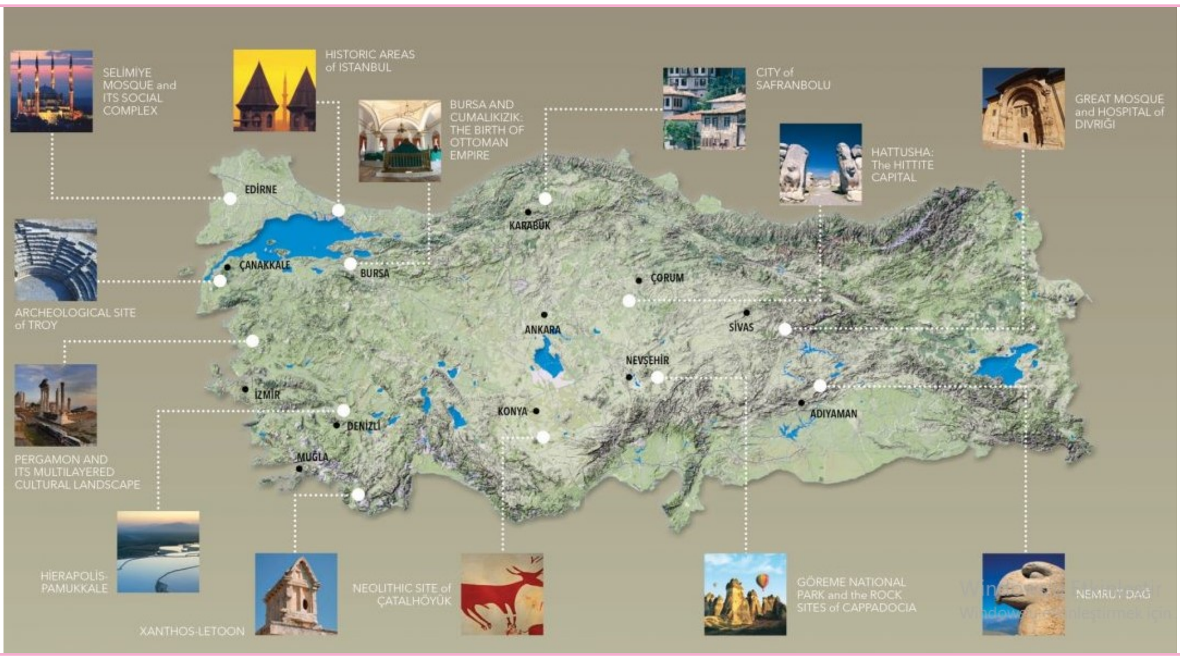

2863 SAYILI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA KANUNUN'DAN

Tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup yaşadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu sosyal yaşama konu olmuş veya önemli tarihî hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli "sit" alanlardır. Taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarını bulanlar, malik oldukları veya kullandıkları arazinin içinde kültür ve tabiat varlığı bulunduğunu bilenler, ... bunu en geç üç gün içinde, en yakın müze müdürlüğüne veya köyde muhtara veya diğer yerlerde mülki idare amirlerine bildirmeye mecburdurlar.

Özel hukuka tabi gerçek ve tüzelkişilerin mülkiyetinde bulunan, korunması gerekli kültür ve tabiat varlıklarının korunması, bakım ve onarımı için Kültür ve Turizm Bakanlığınca ayni, nakdi ve teknik yardım yapılır. Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların korunma alanlarında ruhsatsız olarak inşaat yapmak yasaktır. Buralarda ruhsatsız olarak yapılacak inşaatlar ile, koruma amaçlı imar planlarında, plana; sitlerde, sit şartlarına aykırı olarak inşa edilen yapılar hakkında imar mevzuatına göre işlem yapılır. Yurt içinde korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat varlıkları yurt dışına çıkarılamaz. Ancak, millî çıkarlarımız dikkate alınarak bunların her türlü hasar, zarar, tehdit veya tecavüz ihtimaline karşı, gideceği ülke makamlarından teminat almak ve sigortalanmak şartı ile, yurt dışında geçici olarak sergilendikten sonra geri getirilmelerine; ... Bakanlar Kurulunca karar verilir.

Proje Görevi

Öğrencilere yaşadıkları şehirde bulunan tarihî ve kültürel değere sahip alanların tanıtılması, korunması ve restorasyonu için sivil toplum kuruluşları, belediyeler, valilik, kültür il müdürlüğü vb. ile iş birliği yaparak kamuoyu oluşturma çalışması yaptırılabilir. Bu proje öğretim yılı bittikten sonra da devam ettirilebilir.

Ders Dışı Etkinlik

Öğrencilerin aşağıdaki metin ve görselleri incelemelerini sağladıktan sonra onlardan aşağıdaki çalışmaları yapmalarını isteyiniz.

UNESCO tarafından 1972'de kabul edilen "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" 1982'de Türkiye tarafından kabul edilmiştir. Bu sözleşme ile uluslararası önem taşıyan ve bu nedenle takdire ve korunmaya değer doğal oluşumlara, anıtlara ve sit alanlarına "Dünya Kültür Mirası" statüsü tanınmakta ve korunmasına öncelik verilmektedir. Aşağıdaki doğal ve kültürel varlıklarımız UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası Listesi'ne alınmıştır. Ayrıca ülkemizden çok sayıda tarihî ve kültürel değere sahip yerleşme alanı Dünya Kültür Mirası Geçici Listesi'ne dahil edilmiştir.

1. İstanbul'un Tarihî Alanları
2. Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas)
3. Hattuşa (Boğazköy) - Hitit Başkenti (Çorum)
4. Nemrut Dağı (Adıyaman - Kahta)
5. Xanthos-Letoon (Antalya - Muğla)
6. Safranbolu Şehri (Karabük)
7. Troya Antik Kenti (Çanakkale)
8. Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne)
9. Çatalhöyük Neolitik Kenti (Konya)
10. Bursa ve Cumalıkızık
11. Pergamon Antik Kenti (İzmir)
12. Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri
13. Efes (İzmir)
14. Ani Arkeolojik Alanı (Kars)
15. Afrodisias (Aydın)
16. Göbeklitepe Arkeolojik Alanı (Şanlıurfa)
17. Arslantepe Arkeolojik Alanı (Malatya)
18. Gordion Antik Kenti (Ankara)
19. Ortaçağ Anadolu Ahşap Müslüman Camileri
20. Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (Nevşehir)
21. Pamukkale-Hierapolis (Denizli)

Adıyaman'ın Kahta ilçesi sınırları içindeki Nemrut Dağı, dev heykellerin ve anıt mezarın yanı sıra, güneşin doğuşu ve batışının en güzel seyredilebildiği yerlerden birisidir. Kommagene kralı Antiochus Theos (Antiyokus Tiyoz), M.Ö 62 yılında bu dağın tepesine, pek çok Yunan ve Pers tanrısının heykelinin yanı sıra kendi mezar tapınağını da yaptırmıştır. Doğal güzelliği kadar Kommagene uygarlığından kalan eserlerin bulunduğu Nemrut Dağı Millî Parkı, 1987'de UNESCO tarafından Dünya Kültür Mirası olarak ilan edilmiştir.

UNESCO'nun 1985'te Dünya Mimari Mirası'na dahil ettiği Sivas'taki Divriği Ulu Cami, 1228 yılında Mengücekoğulları hükümdarı Süleyman Şah'ın oğlu Ahmet Şah tarafından yaptırıldı. Başmimarı Ahlatlı Hürremşah'tır. Bitişiğindeki Darüşşifa (hastane) ise Ahmet Şah'ın eşi ve Behram Şah'ın kızı Melike Turan Melek tarafından yaptırıldı. Hastanede ruh hastalıkları müzik ve su sesiyle tedavi edilirdi. 16 sütunlu cami, 23 tonoz ve iki kubbe ile örtülüdür. Mihrabının biçim ve bezemeleri yanında ana kapısındaki taş işçiliğinin Anadolu'da başka örneği yoktur.

1. Tarihî ve kültürel değere sahip bir yerleşme alanının "Dünya Kültür Mirası" olarak kabul edilmesinin önemini araştırınız.
2. Ülkemizdeki "Dünya Kültür Mirası" olarak kabul edilmiş alanları tanıtan bir sunum hazırlayarak sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Ülkemizdeki Dünya Kültür Mirası geçici listesinde yer alan tarihî ve kültürel değere sahip yerleşme alanlarının hangi uygarlıklara ait olduğunu araştırınız.
4. Tarihî ve kültürel değere sahip yerleşme alanlarının korunması için yapılabilecek uluslararası çalışmalarla ilgili fikirlerinizi söyleyiniz.

Ölçme ve Değerlendirme

A) Aşağıdaki bulmacayı çoğaltıp öğrencilere dağıttıktan sonra öğrencilerden bulmacayı çözmelerini isteyiniz.

1 1960'lı yıllardan sonra köyden kente göç ile birlikte şehirde yaygınlaşan dolmuş müziği de denen müzik türü

2 İçinde ibadethane, okul ve sosyal yardım kurumlarının bulunduğu yapı topluluğu

3 Anadolu'da bulunan Neolitik Çağ'a ait en önemli yerleşim alanı

4 Tahta kalıplara dökülerek güneşte kurutulmuş balçıktan yapılan duvar örme malzemesi

5 AB kurumlarının bulunduğu Belçika'nın başkenti

6 Dünya Kültür Mirası'nda yer alan efsanevi tahta atı ile ünlü antik kentimiz

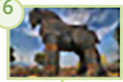

7 Evlerin birbirine yakın olduğu kırsal yerleşme türü

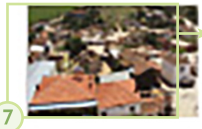

8 Dünya Kültür Mirası Listesi'nde yer alan Edirne'deki ünlü cami

9 Dünya petrol rezervinin yaklaşık yarısına sahip bölge

10 Kaçak yapılaşma

11 Romanlarında genellikle kır ve kent yaşamında karşılaşılan sorunları ele alan yazarımız

12 Osmanlı Devleti'nde gelişigüzel yerleşmeyi önlemek için hazırlanan seyahat tezkeresi

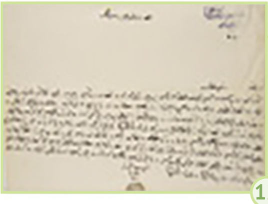

13 Yerleşik hayatı benimseyen ilk Türk Devleti

Ölçme ve Değerlendirme

B) Öğrencilerden aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplandırmalarını isteyiniz.

1. Yerleşmeyi etkileyen doğal faktörler nelerdir?
2. Yerleşmeyi etkileyen beşerî faktörler nelerdir?
3. Beşerî ve doğal faktörler birbirlerini nasıl etkiler? Örnek veriniz.
4. İklim şartları uygun olduğu hâlde yerleşmenin seyrek olduğu yerlere ülkemizden örnekler veriniz.
5. Doğu ve Güneydoğu'daki illerimizin çoğunda nüfus artışı yüksek olmasına rağmen göç oranlarının çok olmasının temel nedeni nedir?
6. Yurdumuzda göç hareketinin genelde doğudan batıya doğru olmasının nedenleri nelerdir?
7. İnsanlar yerleşmek için genelde düz ve yükseltisi fazla olmayan yerleri tercih ederler. Fakat Ekvator çevresinde yerleşmeler genelde yüksek alanlarda kurulmuştur. Bunun nedeni nedir?
8. Batı Anadolu'da graben ovalar deprem riskinin çok olduğu alanlardır. Deprem tehlikesi fazla olmasına rağmen bu alanlarda yerleşmenin yoğun olmasının nedeni nedir?
9. İklimin ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisini açıklayarak örnek veriniz.
10. Göçlerin olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir? Maddeler hâlinde sıralayınız.

C) Öğrencilerinizden aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına (D), yanlış olanların başına (Y) yazmalarını isteyiniz.

1. ( ) Dünya üzerinde yerleşmenin en yoğun olduğu yerler genelde ılıman iklim kuşağındadır.
2. ( ) İç Anadolu düzlüklerinde dağınık yerleşme yaygındır.
3. ( ) Ülkemizde iç göç genelde doğudan batıya doğrudur.
4. ( ) Kuzey Yarım Küre'de orta kuşakta bulunan dağların kuzey yamaçları genelde yerleşmeye daha uygundur.
5. ( ) Adana mevsimlik göç alan şehirlerimizden birisidir.
6. ( ) Dış göçler ülkemizde turizmin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Ölçme ve Değerlendirme

Ç) Öğrencilerden aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplandırmalarını isteyiniz.

1. Yandaki haritada dünya üzerinde yerleşmenin seyrek olduğu bazı yerler gösterilmiştir. **Harita üzerinde işaretli noktalardan hangisinde yerleşmenin seyrek olması diğerlerinden farklı bir nedene bağlıdır?**

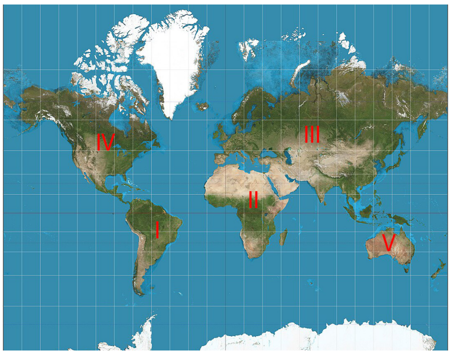

A) I B) II C) III D) IV E)V

2. Karasal iklimde bulunan konutlarda yapı malzemesi olarak kerpiç kullanımının yaygın olmasının en önemli nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) Günlük sıcaklık farkının fazla olması
B) Yağış rejiminin düzenli olması
C) Yıllık yağış miktarının fazla olması
D) Nüfus yoğunluğunun fazla olması
E) Dağınık yerleşmelerin yaygın olması

3. İç göçte ülkenin toplam nüfusunda bir değişiklik ortaya çıkmaz. Sadece bölgelerin ve şehirlerin nüfuslarında artma ya da azalma meydana gelir.
Aşağıdakilerden hangisi iç göçün sonuçlarından değildir?

A) Ülke genelinde nüfus dağılışında dengesizlik görülür.
B) Düzensiz kentleşme görülür.
C) Sanayi tesisleri kent içinde kalır.
D) Tarımsal üretim artar.
E) Yatırımlar dengesiz dağılır.

4. Aşağıdaki Türkiye haritasında seyrek nüfuslu yerler gösterilmiştir.

Yeryüzü şekilleri dikkate alındığında bu yerlerden hangisinin seyrek nüfuslu olması diğerlerinden farklı bir nedene dayanır?

A) I B) II C) III D) IV E) V

Ölçme ve Değerlendirme

5. Aşağıdaki tabloda 1927/2020 yılları arasında Türkiye'deki kırsal ve kentsel nüfusun değişim oranları verilmiştir.

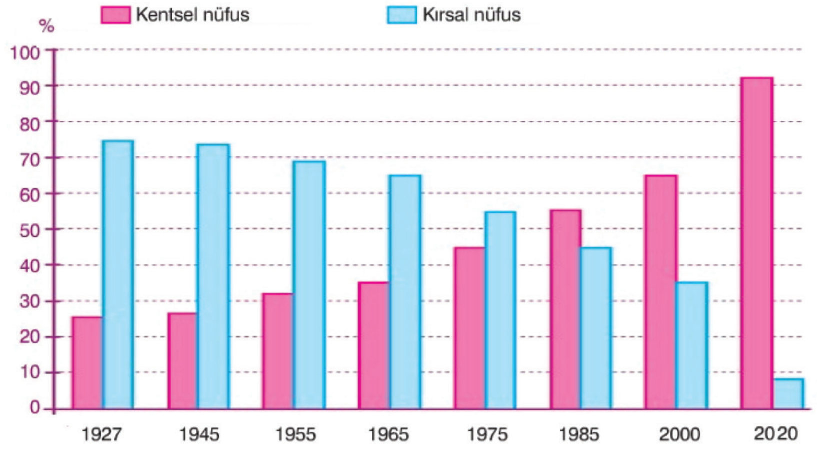

Bu grafikteki bilgilere dayanarak aşağıdaki sonuçlardan hangisine ulaşılabilir?

A) Göçler çoğunlukla metropol şehirlere olmuştur.
B) 1950 yılından sonra kırsal nüfus oranı sürekli azalırken kentsel nüfus oranı sürekli artmıştır.
C) Göçler daha çok batıdan doğuya doğru olmuştur.
D) 1950 yılından sonra kırsalda yaşayan insan sayısı artmıştır.
E) 1945 ve 1960 yıllarında kentlerde yaşayan insan sayısı aynıdır.

6. Türkiye'de iç göçlerin belirli merkezlere yönelmesinin çeşitli nedenleri vardır. Bazı merkezler tarım, ticaret ve ulaşımın gelişmesine; bazı merkezler ise sanayi ve turizm yatırımlarına paralel olarak göç almaktadır.
Aşağıdaki merkezlerden hangisine olan iç göçler diğerlerinden farklı bir nedene dayanır?

A) İskenderun B) İzmit C) Karabük D) Muğla E) Seydişehir

7. Ülkemizde metropol kentlerin nüfusunun toplam nüfusa oranının giderek artığı görülmektedir.
Bunun sebepleri arasında <u>en az</u> etkili olanı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Altyapı hizmetlerinin yeterli olması
B) Hizmet sektörünün gelişmiş olması
C) Sanayi tesislerinin fazla olması
D) Ulaşım ağının gelişmiş olması
E) Eğitim imkânlarının daha iyi olması

8. Ülkemizde dağınık yerleşme örneklerine Doğu Karadeniz'de, toplu dokulu yerleşme örneklerine ise iç kesimlerde rastlanır.
Yerleşme biçimlerindeki bu farklılıkta aşağıdakilerden hangisinin etkisi <u>en azdır</u>?

A) Yer şekilleri
B) Yerleşme alışkanlıkları
C) Su kaynakları
D) Karadeniz kıyılarında tarım alanlarının parçalı oluşu
E) Ulaşım

Ölçme ve Değerlendirme

9. Aşağıdaki tablo 2000 ve 2013 nüfus sayımlarına göre bazı illerin nüfuslarındaki değişimi göstermektedir.

İLİN ADI	2000 Yılı Nüfusu	2019 Yılı Nüfusu
İSTANBUL	10.018.735	15.701.602
ANKARA	4.007.860	5.803.482
İZMİR	3.370.866	4.479.525
TRABZON	975.137	822.270
ERZURUM	937.389	784.941
ŞANLIURFA	1.443.422	2.213.964
MALATYA	722.065	812.580

Yukarıdaki tabloda bulunan verilere göre aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez ?</u>

A) Nüfus artış oranının en fazla olduğu il İstanbul'dur.
B) İzmir'de nüfus artmıştır.
C) Erzurum ve Trabzon'da nüfus azalmıştır.
D) Şanlıurfa'da nüfus artmıştır.
E) Nüfusu azalan iller fazla göç vermişlerdir.

10. Coğrafi koşullar bir yerdeki yerleşim ve konut yapısı ve konutlarda kullanılan yapı malzemesini etkiler. Örneğin yağşıların bol olduğu ormanlık alanlarda ahşap evler yaygın olarak görülür.

Bu genellemeye göre, aşağıdaki yerlerden hangisinde yapı malzemesi olarak ahşap kullanımının yaygın olması beklenir?

A) Asyanın Kuzey Bölgeleri
B) Arap Yarımadası
C) İngiltere'nin güney kıyıları
D) Güneydoğu Asya
E) Kutup Bölgeleri

11. Aşağıdaki haritada Türkiye'de nüfus yoğunluğu fazla olan bazı yöreler numaralarla gösterilmiştir.

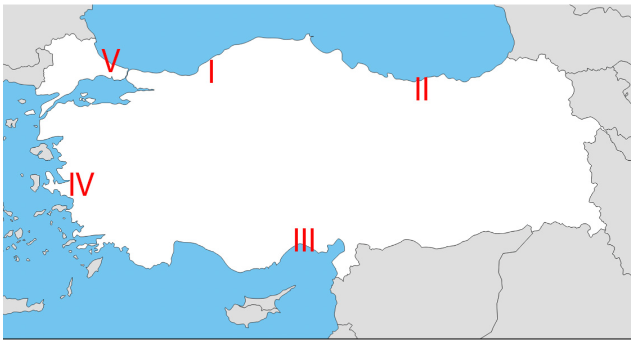

Bu yörelerden hangilerinin nüfus yoğunluğunun fazla olmasında, endüstri kuruluşlarının yoğun oluşu ile geniş ve verimli tarım alanlarının varlığı birlikte etkili olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve III
D) II ve IV E) III ve IV

A

abidevi : 1. Ölçüleri büyük tutulmuş mimarlık eserleri veya bunların unsurları. 2. Anıtla ilgili; anıtsal.

afiş : Bir şeyi duyurmak veya tanıtmak için hazırlanan, kalabalığın görebileceği yere asılmış, genellikle resimli duvar ilanı.

agora : Antik Yunan kentlerinde stoalar ile çevrelenmiş, içinde ya da yakınında tapınak, bouleuterion gibi dinî ve resmî yapıların bulunduğu toplumsal ve ticari yaşamın yoğunlaştığı alan.

akım : 1. Fovizm, empresyonizm ve kübizm gibi sanat görüşleri. 2. Sanatta görüş, duyuş ve farklılık oraya koyan hareket.

akropolis : Antik Yunan, savunma amacıyla genellikle sarp bir tepe üzerine inşa edilen özel bölge.

alüvyal toprak : Akarsuların kaynağından itibaren aşındırarak taşıyıp biriktirdiği irili ufaklı çakıl, kum mil, balçık, kil vb. maddelerin birikmesiyle oluşan verimli bir toprak çeşidi.

amfitiyatro : 1. Çağdaş anlamda, basamaklı bir oturma alanı bulunan gösteri ve toplantı yapısı. 2. Antik Romalılarda, içinde savaş oyunları, gladyatör ve vahşi hayvan dövüşlerinin düzenlendiği daire ya da oval planlı alanı kademeli oturma yerleriyle çevreleyen yüksek yapı.

analiz : Çözümleme, tahlil.

animasyon : 1. Canlandırma. 2. Durağan görüntülerin ard arda hareketlendirerek film oluşturma.

Antik Çağ (antikite) : 1. MÖ 6-MS 3. yy. arasında kalan dönemdir. Bu dönemde varlığını sürdürmüş tüm uygarlıklar için değil sadece Yunan ve Roma için kullanılır. 2. Eski Yunan ve Roma uygarlıklarının gelişip yayıldığı çağ.

arasta : Çarşılarda veya alışveriş bölgelerinde aynı işi yapan esnafın bir arada bulunduğu bölüm.

aristokrasi : 1. Ekonomik, toplumsal ve siyasal gücün soylular sınıfının elinde bulunduğu tarihî yönetim biçimi. 2. Soylular sınıfı.

asesbaşı : Yeniçeri ocağındaki askerî görevinin yanı sıra, başşehrin düzenini korumakla da yükümlü olan kişiye verilen ad.

avlu : Bir yapının veya yapı grubunun ortasında kalan üstü açık, duvarla çevrili alan

B

bab-ı hümayun : Topkapı Sarayının Ayasofya'ya bakan birinci avlusuna bakan kapı.

bayındır : Gelişip güzelleşmesi, hayat şartlarının uygun duruma getirilmesi için üzerinde çalışılmış olan, bakımlı, imar edilmiş (yer); ongun (I), abat, mamur.

bazilika : Hristiyanlığa geçişte ve ilk Doğu Roma devrinde yapılan bir kilise tipi.

bedesten : İçinde değerli eşya alınıp satılan kapalı çarşı.

bienal : İki yılda bir düzenlenen uluslararası sanat etkinliği.

bilişim : Teknik, ekonomik ve toplumsal alanlardaki iletişimde kullanılan ve özelide elektronik aletler aracılığı ile düzenli bir biçimde işlenmeyi öngören bilim.

bimaristan : Selçuklular Dönemi'nde hastaneye verilen ad.

bordür : Kapı ve pencere gibi mimari kısımların, panoların, halıların etrafını kuşatan çerçeve biçiminde, süslü ya da süssüz, düz ya da çıkıntılı, dar ve uzun şerit.

bouleterion : Antik Yunan'da meclis binası.

büst : İnsanın vücudunun başını ya da göğüsten yukarısını gösteren heykel.

Ç-D

çini : Bir çeşit beyaz topraktan pişirilerek yapılmış, mineli fakat saydam olmayan seramik.
deformasyon : Bir cismin veya yapının biçiminin bozulması.
derviş : Bir tarikata girmiş, onun yasa ve törelerine bağlı kimse; alperen.
disiplin : Öğretim konusu olan veya olabilecek bilgilerin bütünü; bilim dalı.

E

ekol : 1. Belli bir dönemde görülen ortak özellikte sanat üslubunu içeren akım; okul; tarz. 2. Bir bilim veya sanat kolunda ayrı nitelikleri ve özellikleri bulunan yöntem veya akım.
ekonomi : İnsanların yaşayabilmek için üretme ve ürettiklerini bölüşme biçimlerinin ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü; iktisat.
empoze : Zorla benimsetilmiş, kabul ettirilmiş olan.
entegrasyon : 1. Bütünleşme. 2. Uyum.
envanter : 1. Bir ticaret kuruluşunun para, mal ve diğer varlıklarıyla genel olarak borçlu ve alacaklı durumlarını, nicelikleri ve değerleriyle ayrıntılı olarak gösterme. 2. Bu durumu gösteren çizelge.
erk : 1. Bir işi yapabilme gücü, kudret. 2. Sözü geçerlik, istediğini yaptırabilme gücü, nüfuz.
estetik : Güzellik konusundaki görüş ve düşünceler.
etnografya : Kavimleri karşılaştırarak inceleyen, kültürleri araştıran bilim; budun betimi, kavmiyat. :
evkaf 1. Vakıflar. 2.Vakıf mallarını yöneten kuruluş.

F

fenomen : 1. Olay, olgu. 2.Görüngü. 3. Yalnızca düşünülen, dolaylı olarak bilinen içeriklere karşıt olarak doğrudan doğruya görülen, yaşanmış olan içerikler.
finans : Bir girişim için gereken para, kredi.
fiziki coğrafya : Topraktaki fiziksel, kimyasal ve biyolojik olaylar, bunların ortaya çıkardığı sonuçları inceleyen bilim dalı.
fresk : Yaş sıva üzerine suda çözülmüş boya pigmentleri kullanılarak yapılan duvar resmi.

G

galeri : Kiliselerde yarı neflerin (sahın) üst katında yer alıp ana nefe bakan mekân.
göçebe : 1. Değişik şartlara bağlı olarak belli bir yöre içinde çadır, hayvan ve öteki araçlarla yer değiştiren, yerleşik olmayan (kimse veya topluluk) göçer. 2. (bazı hayvanlar için) Mevsimlere göre ülke veya yer değiştiren.
görenek : Bir şeyi eskiden beri görüldüğü gibi yapma alışkanlığı.
graffito : 1. Duvar yazıları. 2. Arkeolojik bir terim olarak graffito (çoğulu "grafiti") duvar, taş, seramik ya da başka yüzeyler üzerine kazıma, çizme, boyama ya da yazma yoluyla yapılan yazı, resim veya işaretlerdir.

H

habitat : 1. Yerleşme, oturma. 2. Bitkinin doğal olarak yetiştiği yer, yurt.
hat : Yazı sanatı. Hat sanatında kullanılan yazı çeşitlerinden her biri.
hatıl : Duvarı berkitmek için taşların arasına yatay olarak yerleştirilen direk.
havza : Dağ veya tepelerle sınırlanmış, suları aynı denize, göle veya ırmağa akan alan.
hımış : Kerpiç veya tuğlayla örülmüş ahşap duvar.
helenistik : Büyük İskender'den sonraki Yunan sanatı, tarihi, kültürü ile ilgili olan.
höyük : Tarih boyunca türlü nedenlerle yıkılan yerleşme bölgelerinde yıkıntıların üst üste birikmesiyle oluşan, içinde yapı kalıntılarının gömülü bulunduğu yassı, yayvan tepe.

I-İ

ıslahat : Daha iyi duruma getirmek için yapılan değişiklik, düzeltme veya iyileştirme, reform.
ideal : 1. Ülkü, mefkûre, 2. Düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstün nitelikleri kendinde toplayan. 3. Yalnız düşünce ile kavranabilen.
iglo : Eskimoların bir kısmının sürekli olarak ya da av sezonlarında geçici olarak yaşadığı sıkıştırılmış kardan ev.
ikbal : Baht açıklığı veya yüksek bir makama, duruma erişmiş olma durumu.
ikon : İsa, Meryem ve ermişlerin taşınabilir boyuttaki resimleri.
ikmal : Eksik bir şeyi tamamlama, daha iyi duruma getirme, bütünleme.
iktisat : Mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımı, tüketimi ve bölüşümüyle ilgili sosyal bir bilim dalı.
imar : Bayındırlık. Bayındır duruma getirme, geliştirme.
inkılap : Bir durumdan başka bir duruma geçiş, dönüşüm.
irfan : 1. Bilme, anlama, sezme, kültür. 2.Gerçeğe ulaştırıcı güçlü seziş, varış, varışlılık.
istihsal : Çıkarma, elde etme. Üretim, üretme.
iskân : Yurtlandırma, yerleştirme.
istihdam : Bir görevde, bir işte kullanma.
istila : 1. Bir ülkeyi silâh gücüyle ele geçirme. 2. Yayılma, kaplama, sarma, bürüme.
izmihlal : Yıkılma, çökme.

K

kabartma : Taş, kil, metal, ahşap yüzeylerin oyulmasıyla yapılan sanat eseri.
kadı : Tanzimat'a kadar her türlü davalara, Tanzimat'la Medenî Kanun arasındaki dönemde ise yalnız evlenme, boşanma, nafaka, miras davalarına bakan mahkemelerin başkanlarına verilen ad.
kadastro : Bir ülkedeki her çeşit arazi ve mülklerin yerinin, alanının, sınırlarının ve değerinin devlet eliyle belirlenip plana bağlanması işi.
katedral : 1. Piskoposluk kilisesi. 2. Başkilise.
kemer : Dairesel, örgülü ara taşıyıcı ve bezeme ögesi.
keramik (seramik) : Ham maddesi toprak olup elde, kalıpta ya da tornada biçimlendirilmiş ve fırınlanmış her tür kulanım eşyasının genel adı.
kerpiç : Duvar örmekte kullanılmak için kalıplara dökülüp güneşte kurutulmuş saman ve balçık karışımı ilkel tuğla.
kethuda : Zengin kimselerin ve devlet büyüklerinin buyruğunda çalışan, onların birtakım işlerini gören kimse, kâhya.
kişilik : 1. Bir kimseye özgü belirgin özellik manevi ve ruhi niteliklerinin bütünü; şahsiyet. 2. İnsanlara yakışacak durum ve davranış.
kitabe : Taş, mermer vb. sert cisim üzerindeki oyma veya kabartma yazı, tarih, yazı.
klasik : Üzerinde çok zaman geçtiği hâlde değerini yitirmeyen, türünde örnek olarak görülen eser veya sanatçı.
klişe : Basmakalıp (söz, görüş vb.).
kolektif : 1. Birçok kimseyi veya nesneyi içine alan, birçok kişi ve nesnenin bir araya gelmesi sonucu olan. 2. Ortaklaşa.
koloni : 1. Sömürge. 2. Göçmen topluluğu veya bu topluluğun yerleştiği yer. 3. Bir ülkede bulunan küçük yabancı topluluğu.
kolonizatör : Koloni oluşturan kişi.

kom : Ülkemizin doğusunda yaygın olan yayla evi ve davar ağılından oluşan küçük yerleşim.
komün : Yerel yönetimleri bulunan özerk kent birimleridir.
konargöçer : Göçebe bir hayat süren, sürekli bir yere yerleşmeyen (aşiret, oba vb.).
kronoloji : Zaman bilimi.
kozmopolit : Çeşitli uluslardan kimseleri barındıran, içinde bulunduran.
kuşak : 1. Yaklaşık olarak yirmi beş, otuz yıllık yaş kümelerini oluşturan bireyler öbeği, göbek, nesil, batın. 2. Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın şartlarını, dolayısıyla birbirine benzer sıkıntıları, kaderleri paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişilerin topluluğu.
külliye (imarethane) : Bir caminin çevresinde cami ile birlikte kurulmuş medrese, imaret, sebil, kütüphane, hastahane gibi çeşitli yapıların bütünü.
kümbet : Gömme bölümü, gövde (ziyaret) bölümü ve kubbesinin üstünde külahı bulunan mezar anıtları için kullanılan ad.

L

lahit : Tahta, taş (mermer) ya da pişmiş topraktan yapılan, içine ölünün yerleştirildiği özel sanduka.
laterit : Sıcak ve nemli bölgelerin toprağıdır. Ekvatora yakın alanlarda görülür.

M

maarif : 1. Bilgi ve kültür. 2.Öğretim ve eğitim sistemi.
mabet : Tapınak, ibadet yeri, ibadethane.
mabeyn : 1. Ara, aradaki şey. 2. İki şeyin arası 3. Haremle selamlık arasındaki oda. 4. P adişah yakınlarının bulunduğu oda.
marjinal : Toplum dışında yer alan.
maşrapa : Metal, toprak vb. den yapılmış, ağzı açık, kulplu, bardağa benzeyen küçük kap.
mecalis : 1. Meclisler. 2. Toplantılar. 3. Toplantı yerleri.
medrese : İslâm ülkelerinde, genellikle İslâm dini kurallarına uygun bilgilerin okutulduğu yer, fakülte.
medya okuryazarlığı : İnsanlara medyayı nasıl kullanmaları gerektiğini anlatmak ve medya iletiIeri / programları konusunda insanları eğitmek, bilinçlendirmek.
meşru : 1. Yasal. 2. Yasaya, dine uygun.
metropol : Bir bölgenin veya ülkenin en önemli şehri, ana şehir, ana kent.
mezra : Ülkemizin doğu ve güneydoğusunda yaygın olan köyden daha küçük yerleşim birimi.
mihrap : Cami, mescit gibi yerlerde Kâbe yönünü gösteren, duvarda bulunan ve imama ayrılmış olan oyuk veya girintili yer.
millî park : Bilimsel ve görünüm bakımından, ulusal ve uluslararası ender bulunan tabii ve kültürel değerleri koruma, dinlenme ve turizm alanlarına sahip doğa parçacıklarıdır.
minimal sanat : Resimde her türlü göz yanıltıcı görüntüyü ve öznelliği yadsıyan, heykelde ise fabrikada üretilmiş malzemeleri seçen ve endüstrinin uyguladığı seri üretim yöntemlerine öncelik tanıyan bir sanat anlayışıdır.
minyatür : Eski yazma kitaplarda görülen, ışık-gölge ve derinlik duygusu yansıtmayan küçük, renkli resim sanatı.
misyon : Bir kimseye veya bir kurula verilen özel görev.
misyoner : Bir düşünceye, bir ülküye kendini adayan kimse.
modern : Çağa uygun, çağdaş.
morfoloji : Şekil bilgisi, biçim bilgisi, yapı bilgisi.
motif : Yan yana gelerek bir bezeme işini oluşturan ve kendi başlarına birer birlik olan ögelerden her biri.

muhacir : Siyasal, etnik, dini ya da askerî nedenlerle yaşadığı coğrafyadan ayrılarak, aynı inanç veya kültürel kimliği paylaştığı başka bir bölgeye göç eden bireyleri tanımlamak için kullanılan tarihsel ve sosyolojik bir kavram.

muhtesip : İslam şehirlerinde çarşı ve pazar esnafını din kurallarına göre denetleyen görevli, belediye memuru.

mürit : Bir tarikat şeyhine bağlanarak ondan tasavvufun yollarını öğrenen, onun doğrultusunda ilerleyen kimse.

müşir : 1. Mareşal. 2. Osmanlı döneminde en yüksek askerî rütbe olan mareşal derecesindeki komutanlara verilen unvan.

N

nafia : Bir yeri bayındır duruma getirmek için yapılan işlerin tamamı, bayındırlık işleri.

nakil : Bir yerden alıp başka bir yere iletme, aktarma, taşıma, geçirme, aktarım.

nakkaş : Renkli, iki boyutlu yüzey düzenleme sanatı ile nakışla uğraşan kişi.

natüralizm : Sanat yapıtının doğal gerçekliğe uygun bir biçimde yapılmasını savunun anlayış.

nef (sahın) : Yapılarda sütunlarla ya da payelerle ayrılan her bir bölüm, yol.

nekropol : Antik Yunan ve Roma kentlerinde kentin dışında yer alan mezarlık alanı.

niş : Duvarda küçük ölçüde ve düzgün girinti.

O-Ö

olgu : Birtakım olayların dayandığı sebep veya bu sebeplerin yol açtığı sonuç; vakıa.

orthostad : Eski Mezopotamya özellikle Asur ve Hitit mimarilerinde, yapıların dış cephelerinin altında yer alan kabartmalı taş blok.

otağ : Büyük ve süslü çadır.

örf : Yasalarla belirlenmemiş olan, halkın kendiliğinden uyduğu gelenek, âdet.

P

pieta : Hz. İsa'nın betimleniş türlerinden biridir. Bu türde ölü İsa'nın gövdesi annesinin kucağında ya da kolları arasındadır. Kökeni 14. yüzyıl Almanya'sı olan bu kompozisyona daha çok resim sanatında rastlanır. Ama heykel alanında da çok önemli örnekleri vardır.

popüler : 1. Halkın zevkine uygun, halk tarafından tutulan. 2. Herkesin tanıdığı.

portre : 1. Bir kimsenin yağlıboya, fotoğraf vb. bir yolla yapılmış resmi. 2. Bir kimsenin sözlü veya yazılı tasviri.

postmodern : Modernizmin sonrası ya da ötesi anlamında bir tanımlama olarak kullanılmaktadır.

potern : Eski Anadolu uygarlıklarında kalelerin altına yapılan, askerlerin dışarı çıkmasını sağlayan gizli tünel.

psikoloji : İnsan ve hayvan davranışlarını inceleyen bilim dalı.

psikoterapi : Hekimin hastayı etkilemek için kullandığı psikolojik yöntemlerin bütünü.

R

rabat (ribat) : İslam devletlerinin kara ve deniz sınırındaki önemli noktalarda bulunan sınır karakolu niteliğinde müstahkem yapılar.

revak : Sütun ve payeler tarafından taşınan kemerler arkasında yer alan, üstü örtülü uzun bölüm, güneş ve yağıştan korumalı yürüme bölümü.

rokoko : 18. yüzyılda ortaya çıkan süslemeci sanat akımı.

rölyef : Taş, metal, kil, ahşap ya da alçı yüzeyi üzerine bazı resimleri oyuk, bazı resimleri ise kabartılı bırakılarak yapılmış sanat yapıtı.

rumi : Anadolu Selçuklularının üsluplaştırdıkları filiz, yaprak ve hayvan motiflerinden oluşmuş dolaşık süsleme.

S-Ş

sarnıç : Yağmur suyu biriktirmeye yarayan yer altı su deposu.
sfenks : Eski Mısır'da piramitlerin yakınında bulunan insan başlı ve hayvan gövdeli yontu.
sülüs : Yuvarlak karakterli, daha çok kitabelerde kullanılan, kitaplarda ise başlıklara mahsus büyük boy bir yazı üslubu.
sütun : Genellikle mermerden, yekpare, taşıyıcı mimari öge.

şifahane : Hastane.

T

tadilat : Bir yapının, eşyanın ya da sistemin mevcut durumunda değişiklik, onarım veya iyileştirme yapmak amacıyla gerçekleştirilen düzenleme, yenileme ve müdahale işlemlerinin tümü.
tekke : Tarikattan olanların barındıkları, ibadet ve tören yaptıkları yer; dergâh.
teknokrasi : Sanayi, ekonomi ve devlet yönetiminin politikacılar değil, uzmanlar, teknisyenler ve uygulayımcılar tarafından yönetilmesine dayanan sistem.
terakki : İlerleme, yükselme, gelişme.
tezhip : Yazma kitaplarda, sayfaların yaldız ve boya ile bezenmesi, yaldızlama.
tezkere : Bir iş için izin verildiğini bildiren resmî kâğıt.
trajedi : Konusunu efsanelerden veya tarihsel olaylardan alan, acıklı sonuçlarla bağlanan birtür tiyatro eseri.
tümülüs : Eski Yunan ve Roma'da bir yer altı mezar odası ile bunun üzerine toprak ya da taş yığılmasıyla meydana getirilen yapay tepeden oluşan mezar tipi.

U

UNESCO : Birleşmiş Miletler Eğitim, Bilim ve Kütür Kurumu.

V

vakayiname : Günü gününe yazılmış olayları içine alan eser; kronik.

Z

zadegân : Soylular, asilzadeler veya asil ailelerden gelen kimselere verilen ad.
zanaat : 1. İnsanların maddeye dayanan ihtiyaçlarını karşılamak için yapılan, öğrenimle birlikte tecrübe, beceri ve ustalık gerektiren iş; sınaat. 2. El ustalığı isteyen işler.
zaviye : Küçük tekke.
zeybek : Özellikle Batı Anadolu efelerine verilen ad.
ziggurat : Eski Mezopotamya'da üst üste taraçalardan oluşan ve en üstte sunağın yer aldığı tapınak yapısı.

Açıkgöz, Aslı, Sanatın Küresel Ekonomideki Pazar Payı, Milliyet Sanat, Sayı:590, İstanbul, 2008.

Akgündüz, Ahmet ve Said Öztürk, 700. Yılında Bilinmeyen Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1999.

Akşit, İlhan, TURKEY, Akşit Kültür Sanat Ajansı Yayınları, İstanbul, 1993.

Akurgal, Ekrem, Anadolu Uygarlıkları, Net Turist Yayınları AŞ, İstanbul, 1990.

Akurgal, Ekrem, Anadolu Kültür Tarihi, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 1998.

Akyıldız, Erhan, Taş Çağından Osmanlı'ya Anadolu, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1993.

Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Anadolu Medeniyetleri Müzesi'ni Koruma ve Yaşatma Demeği Yayınları, Ankara, 1997.

Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, 1,2 ve 3. ciltler, Görsel Yayınlan, İstanbul, 1982.

Arkeo Atlas, Yaşayan Geçmişin Dergisi, Doğan Burda Rizzofi Dergi Yayıncılık ve Pazarlama AŞ, İstanbul,

2002. **Ataman, Sadi Yaver,** Atatürk ve Türk Musikisi, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara, 1991, s.7-13.

Atlas, Aylık Gezi Dergisi, Doğan Yayıncılık, Sayı:26, Mayıs, İstanbul, 1995.

Atatürk ve Kültür, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1982.

Aydın, Ertan, Herkese Vitamin Dergisi, Samsun, Kasım, 2003.

Barkan, Ö. Lütfi, Kolonizatör Türk Dervişleri, Vakıflar Dergisi, II. Sayı, İstanbul, 1942.

Başkut, Cevat Fehmi, Bütün Eserleri, İnkılap yayınları, İstanbul, 2006.

Baştimur, Sibel, Müze Mimarisi, Tasarım Dergisi, Sayı: 186, Tasarım Yayın Grubu, İstanbul, 2008.

Bilim ve Teknik, Yeni Ufuklar, 2002.

Bulut, Nihat, Mülkiyet Konusundaki Temel Yaklaşımlar ve Türk Anayasasında Mülkiyet Hakkı, Erzincan Üniv. Hukuk Fak. Dergisi,C.10,Erzincan, 2006.

Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Gazetecilik A.Ş, Cilt:8, İstanbul, 1986.

Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Gazetecilik A.Ş, Cilt: 14, İstanbul, 1986.

Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Gazetecilik A. Ş,Cilt:17, İstanbul, 1986.

Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedisi, Milliyet Gazetecilik A.Ş,, Cilt:24, İstanbul, 1986.

Capacchione, Lucia, Sanat Terapisiyle İyileşmek, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2012.

Çam, Nusret, İslam'da Sanat Resim ve Mimari, Ankara, 1994.

Dönmez, A. Osman, Osmancık Romanında Horasan Erenleri Motifi, 2002.

Duran, Faik Sabri, Büyük Atlas, Kanaat Yayınları, İstanbul, 2008.

Erdoğan, Ertuğrul ve Doğan Aydın, Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Doğan Yayıncılık, Ankara, 2003.

Geymen. A. ve İ. Baz, İstanbul Metropolitan Alanındaki Arazi Kullanım Değişimi ve Nüfus Artışının İzlenmesi, Trabzon, 2007.

Gombrich, E. H., Sanatın Öyküsü (çev.: Bedrettin Cömert), Remzi Kitabevi, İstanbul, 1976.

Gümüş, Ergin, Türkiye'de Yerleşme, Anadolu Üniversitesi Yayınlan, Eskişehir,1998.

Güzel, H. Celal, Kemal Çiçek ve Salim Koca, Türkler Ansiklopedisi, Cilt 2, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Güvenç, Bozkurt, İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul, 1994.

İnan, A. Afet, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.

Kalaycı, Lütfiye, Türkiye'de Sanat: Plastik Sanatlar Dergisi, Sayı: 39, Mayıs/ Ağustos, 1999.

Kalıpçı, İlknur Güntürkün, Her Yönüyle İnsan Atatürk, 2. Baskı, Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü, Bursa, 2004.

Kemal, Orhan, Gurbet Kuşları, Everest Yayınları, İstanbul, 2007.

Kemal, Orhan, Bereketli Topraklar Üzerinde, Remzi Kitabevi,İstanbul, 1972.

Kesenceli, Resul, Osmanlı Devletinde Şehir Kültürünün Ortaya Çıkışı, İstanbul, 1997.

Kılıç, Abdullah, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Şefkat Abideleri Şifahaneler, Diasan Basımevi, İstanbul 2012.

Kınay, Cahit, Sanat Tarihi, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.

Kuban, Doğan, 100 Soruda Türkiye Sanat Tarihi, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1970.

Maison Française, Sanatla İlgilenen Mimari, Sayı: 163, Aralık, Doğan- Burda Dergi ve Yayıncılık, İstanbul, 2008.

Newman, David M., Sosyoloji, (çev: Ali Arslan), Nobel Yayınları, Ankara, 2013.

Ozankaya, Özer, Toplumbilim, Genişletilmiş 8. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 1994.

Özel, Mehmet, Türkiye'nin Şaheserleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınlan, Ankara, 1995.

Özerdim, N. Sami, Atatürk ve Güzel Sanatlar, Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt 6, Sayı 33, 1981.

Özgür, Ertuğrul Murat, Yerleşme Coğrafyasına Giriş, A.Ü.Coğrafya Ders Notu Ankara, 2010.

Özyurt, Cevat, Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 10 Sayı 18, Balıkesir, 2007.

Sarısakal, Baki, Bir Kentin Tarihi:Samsun,Samsun Valiliği Yayınları, Samsun, 2003.

Sümer, Faruk, Eski Türklerde Şehircilik, Ankara, 1993.

Sürdürülebilir İnsan Yerleşmeleri Yolunda, BM HABİTAT II Konferansı, Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Yayını, İstanbul,1996.

Ter, Ü. Gülsüm, Oğuz Özbek, Kent Merkezlerinin Oluşumunda Alansal Gömülülük: Konya Tarihî Kent Merkezi, Gazi Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, Ankara, 2005.

23. TÜİK, Türkiye İstatistik Yıllığı, 2013.

24. TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle İstanbul, 2013.

Sevin, Veli, Anadolu Arkeolojisi, DER Yayınları, İstanbul, 1999.

Sosyal Bilimler Dersi Öğretim Programı, MEB, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006.

Sözen, Metin ve Uğur Tanyeli, Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, Büyük Fikir Kitapları Dizisi: 71, İstanbul, 1986.

Tansuğ, Sezer, Çağdaş Türk Resim Sanatı, Remzi Kitabevi, 2. Basım, İstanbul, 1991.

Tezcan, Mahmut, Sanat Sosyolojisi, Ani Yayıncılık, İstanbul, 2010.

TDK Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.

Turani, Adnan, Sanat Terimleri Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988.

Yolcu, Enver, Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.

Bu kaynakça APA 6 kurallarına göre hazırlanmıştır.

Cevap anahtarı, Görsel ve Genel Ağ Kaynakçasına ulaşmak için cihazınızla karekodu okutunuz.

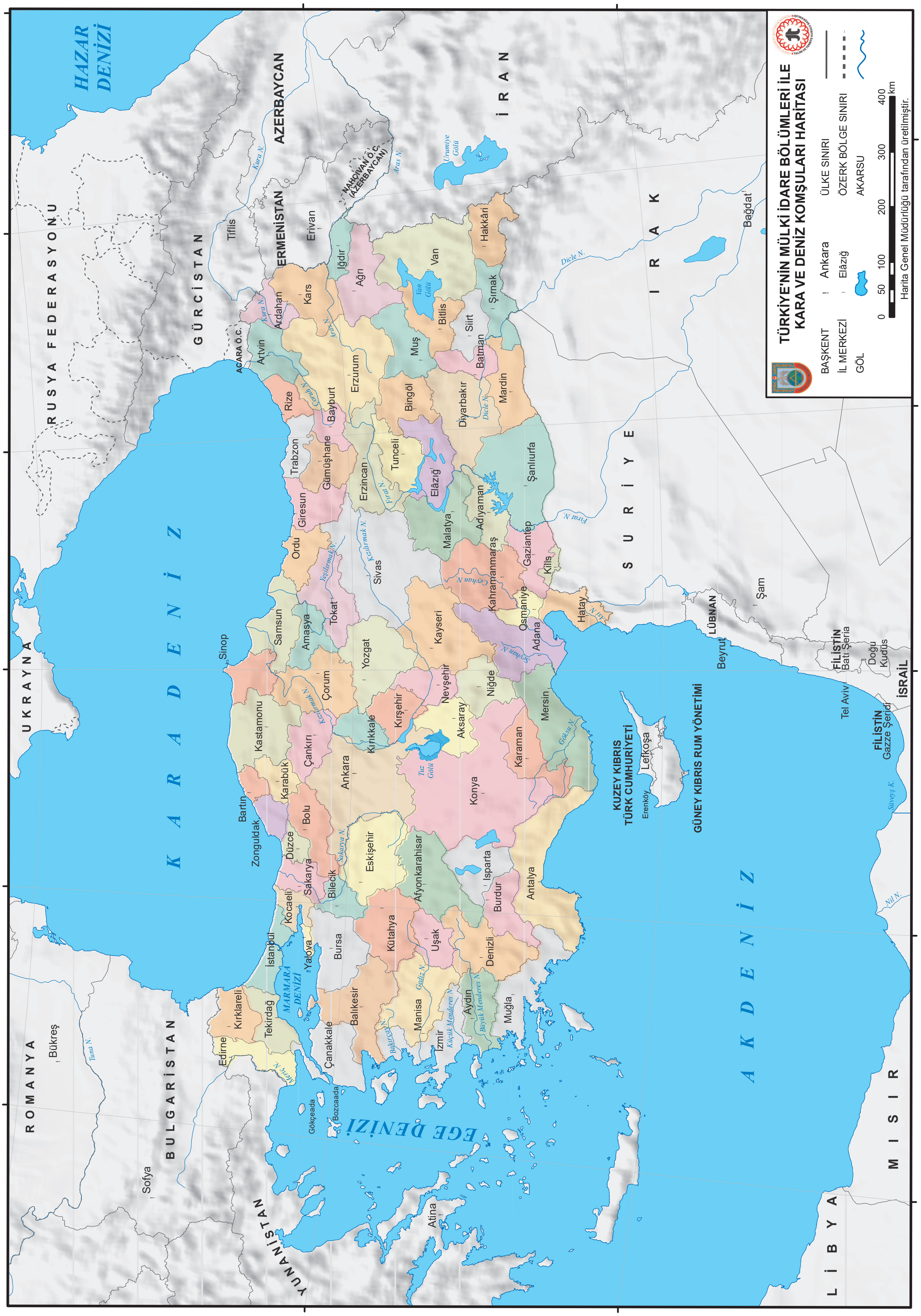

TÜRKİYE'NİN MÜLKİ İDARE BÖLÜMLERİ İLE KARA VE DENİZ KOMŞULARI HARİTASI
BAŞKENT
Ankara
İL MERKEZİ
Elazığ
GÖL
ÜLKE SINIRI
ÖZERK BÖLGE SINIRI
AKARSU
0 50 100 200 300 400 km
Harita Genel Müdürlüğü tarafından üretilmiştir.
K A R A D E N İ Z
A K D E N İ Z
EGE DENİZİ
MARMARA DENİZİ
HAZAR DENİZİ
RUSYA FEDERASYONU
GÜRCİSTAN
ERMENİSTAN
AZERBAYCAN
NAHÇIVAN Ö.C. (AZERBAYCAN)
ACARA Ö.C.
İ R A N
I R A K
S U R İ Y E
LÜBNAN
İSRAİL
FİLİSTİN Batı Şeria
FİLİSTİN Gazze Şeridi
M I S I R
L İ B Y A
Y U N A N İ S T A N
B U L G A R İ S T A N
R O M A N Y A
U K R A Y N A
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ
Lefkoşa
Erenköy
Tiflis
Erivan
Bağdat
Şam
Beyrut
Tel Aviv
Doğu Kudüs
Atina
Sofya
Bükreş
Gökçeada
Bozcaada
Urumiye Gölü
Van Gölü
Tuz Gölü
Edirne
Kırklareli
Tekirdağ
İstanbul
Kocaeli
Yalova
Sakarya
Düzce
Zonguldak
Bartın
Karabük
Bolu
Bilecik
Bursa
Çanakkale
Balıkesir
Manisa
İzmir
Aydın
Muğla
Denizli
Uşak
Kütahya
Afyonkarahisar
Eskişehir
Ankara
Çankırı
Kastamonu
Sinop
Samsun
Amasya
Çorum
Kırıkkale
Kırşehir
Yozgat
Tokat
Ordu
Giresun
Trabzon
Gümüşhane
Rize
Bayburt
Artvin
Ardahan
Kars
Iğdır
Ağrı
Erzurum
Erzincan
Tunceli
Bingöl
Muş
Van
Bitlis
Hakkâri
Şırnak
Siirt
Batman
Diyarbakır
Mardin
Şanlıurfa
Elazığ
Malatya
Adıyaman
Gaziantep
Kilis
Kahramanmaraş
Osmaniye
Hatay
Adana
Mersin
Niğde
Nevşehir
Aksaray
Kayseri
Sivas
Konya
Karaman
Antalya
Isparta
Burdur

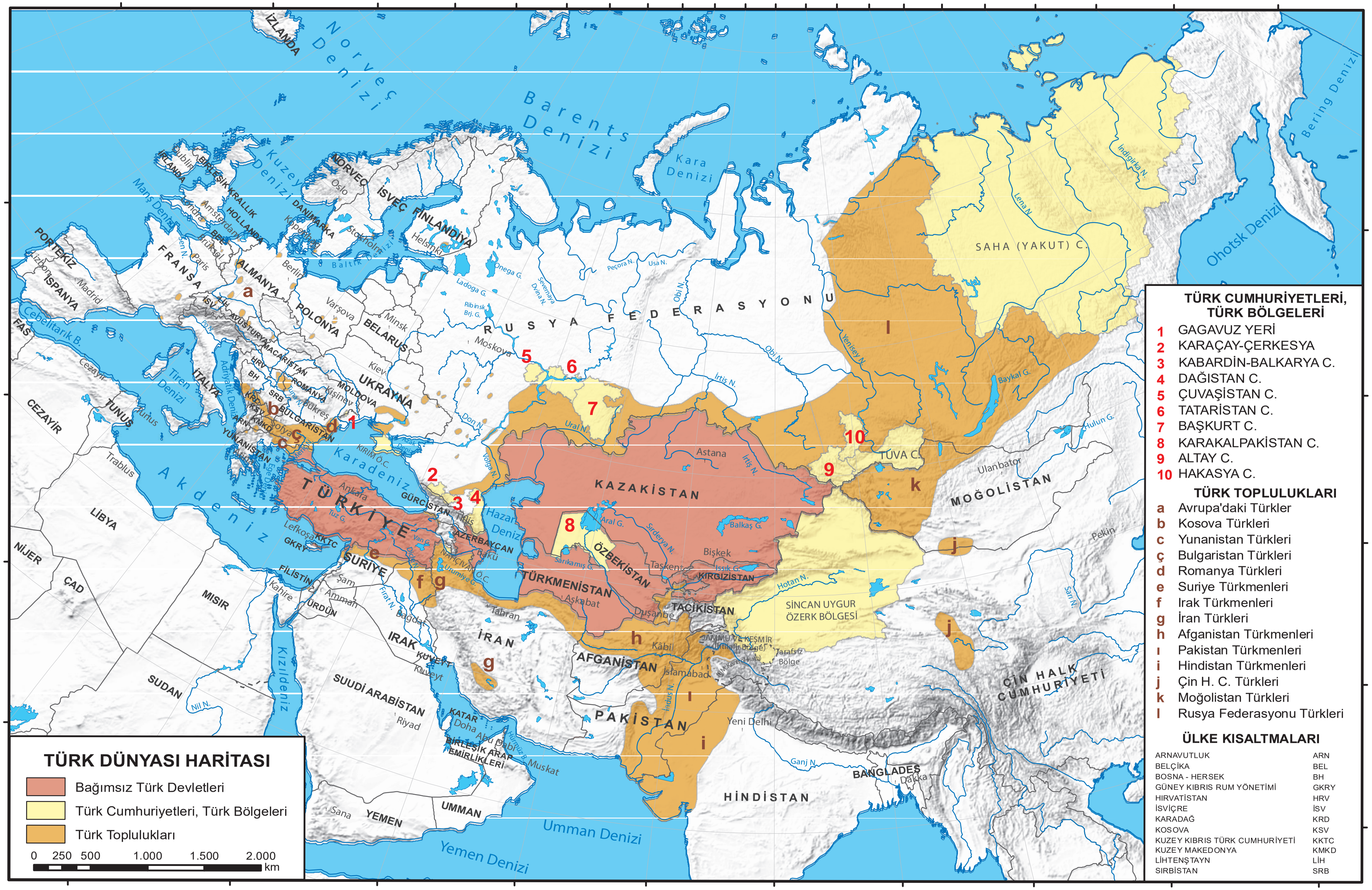
TÜRK DÜNYASI HARİTASI
Bağımsız Türk Devletleri
Türk Cumhuriyetleri, Türk Bölgeleri
Türk Toplulukları
0 250 500 1.000 1.500 2.000 km
TÜRK CUMHURİYETLERİ, TÜRK BÖLGELERİ
1 GAGAVUZ YERİ
2 KARAÇAY-ÇERKESYA
3 KABARDİN-BALKARYA C.
4 DAĞISTAN C.
5 ÇUVAŞİSTAN C.
6 TATARİSTAN C.
7 BAŞKURT C.
8 KARAKALPAKİSTAN C.
9 ALTAY C.
10 HAKASYA C.
TÜRK TOPLULUKLARI
a Avrupa'daki Türkler
b Kosova Türkleri
c Yunanistan Türkleri
ç Bulgaristan Türkleri
d Romanya Türkleri
e Suriye Türkmenleri
f Irak Türkmenleri
g İran Türkleri
h Afganistan Türkmenleri
ı Pakistan Türkmenleri
i Hindistan Türkmenleri
j Çin H. C. Türkleri
k Moğolistan Türkleri
l Rusya Federasyonu Türkleri
ÜLKE KISALTMALARI
ARNAVUTLUK ARN
BELÇİKA BEL
BOSNA - HERSEK BH
GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ GKRY
HIRVATİSTAN HRV
İSVİÇRE İSV
KARADAĞ KRD
KOSOVA KSV
KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ KKTC
KUZEY MAKEDONYA KMKD
LİHTENŞTAYN LİH
SIRBİSTAN SRB
RUSYA FEDERASYONU
KAZAKİSTAN
TÜRKİYE
ÖZBEKİSTAN
TÜRKMENİSTAN
KIRGIZİSTAN
TACİKİSTAN
AZERBAYCAN
AFGANİSTAN
PAKİSTAN
HİNDİSTAN
İRAN
MOĞOLİSTAN
ÇİN HALK CUMHURİYETİ
SİNCAN UYGUR ÖZERK BÖLGESİ
SAHA (YAKUT) C.
TUVA C.
Karadeniz
Akdeniz
Hazar Denizi
Barents Denizi
Kara Denizi
Norveç Denizi
Ohotsk Denizi
Bering Denizi
Umman Denizi
Yemen Denizi
Kızıldeniz